

A world map with a grid overlay, showing the location of Iran in green. The map is labeled with country names in Turkish: TÜRKİYE, İRAN, İRAK, MİSİR, SUUDİ ARABİSTAN, KAZAKİSTAN, RUSYA, ÇİN, and others. A compass rose is visible in the bottom right corner.

Bu raporun oluşturulmasında
Macit BAGHERİ, Hatice Yılmaz ASLAN ve
Oğuz Tuncay GÖRÜR'e
teşekkürlerimizi sunarız.

OKUYUCU İÇİN NOTLAR

NEDEN BU RAPOR?

Bu raporun temel amacı iş dünyasına İran hakkında bilgi sunmaktır. İran hakkında yazılmış birçok rapor bulunmaktadır ve yeni bir çalışmanın mevcut bilgileri tekrarlamaktan daha fazla bir katkısının olması gerektiğinin farkındaydık. Türkçede yer alan bilgileri mümkün olduğunca tekrarlamadan, eksikliği hissedilen yeni bilgileri içerecek bir rapor hazırlamak amacıyla yola çıktık ve bu hedefi önemli ölçüde başardığımızı düşünüyoruz. İran'a dair Türkçe'de bulunan bilgilerin bu raporla oldukça genişlediğini ve kimi zaman birbirini tekrarlayan, bir kısmı doğru ve bir kısmı yanlış bilgilerin test edileceği bir referansın ortaya çıktığını düşünüyoruz.

YÖNTEM

İran devlet kurumları ve sivil toplum kurumlarının açıkladığı veriler Farsçadan çevrilmiş ve gerekli yerlerde İngilizce raporlarla da desteklenmiştir. Bu veriler yorumlanarak ve bazen yeni bilgiler ve grafikler üretilerek iş dünyası ve ilgili diğer kesimler için geniş bir İran resmi ortaya konulmuştur. Derlenen bilgiler iş dünyasının ihtiyaç duyacağı bir perspektiften ele alınmıştır.

Raporun ilk bölümü kısa kesitler ve genel bir bakış açısı ile İran'ı resmediyor. Genel bilgilerin ve sektörlerin kısa özetini veren bu ilk bölümden sonraki kısımlarda ana başlıklar hakkında detaylı ve kapsamlı bilgiler sunulmaktadır. Türkçe literatürde yer alan bilgiler için genellikle kısa bir özetten sonra ilgili kaynaklara yönlendirme tercih edilmiştir. Türkçede bulunmayan bilgiler için kapsam geniş tutularak ayrıntılı bilgiler sunulmaya gayret edilmiştir.

ZORLUKLAR

Rapor hazırlanırken takvim yılı farklılıkları, veri uyumsuzluğu, isimlerin Türkçeleştirilmesi gibi bazı zorlukları uygun gördüğümüz yöntemlerle aşmaya çalıştık. Bu nedenle okuyucunun rapordan daha iyi yararlanması için aşağıda yer alan hususları göz önünde bulundurması faydalı olacaktır.

1. TAKVİM YILI MESELESİ:

İran'da Hicri Şemsi takvim kullanılmaktadır. Bu takvim Nevruz gününü (20-22 Mart) yılbaşı olarak almakta ve İranlı ay isimlerini kullanmaktadır. Miladi takvime göre 20 Mart 2017, Hicri Şemsi takvime göre 1 Ferverdin 1396'dır. İran'da bütün resmi işlemler bu takvime göre yapılmaktadır. Dolayısıyla istatistiki verilerde bu takvim yılına göre tutulmaktadır. Miladi takvim yılı başlangıcı ile İran takvim yılı başlangıcı arasında 2 ay 20 günlük bir fark vardır. Bu çalışmada İran kaynaklarından elde edilen veriler kullanıldığı için İran yılı baz alındı. Ancak, 1396 yılı veya 21 Mart 2017-21 Mart 2018 yerine miladi takvim yılını verdik. Bu okuyucunun okuma kolaylığını sağlamak ve kafa karışıklığını önlemek için yapılmıştır. Örneğin 2017 yılı olarak zikredilen veriler esasında 21 Mart 2017 ile 21 Mart 2018 tarihlerini kapsamaktadır. Raporda zikredilen diğer yıllar ve tam karşılıkları aşağıdaki gibidir:

1393 yılını 2014 yılı olarak zikrettik, esas tarih 21 Mart 2014 ile 21 Mart 2015'tir.

1394 yılını 2015 yılı olarak zikrettik, esas tarih 21 Mart 2015 ile 20 Mart 2016'dır.

1395 yılını 2016 yılı olarak zikrettik, esas tarih 20 Mart 2016 ile 21 Mart 2017'dir.

Okuyucunun bu hususu göz önünde bulundurması metnin daha sağlıklı anlaşılmasına katkıda bulunacaktır.

2. OStan-EYALET MESELESİ

İran'da adına Ostan denilen 31 idari birim bulunmaktadır. Bu birimler Türkçeye genellikle "Eyalet" olarak çevrilmektedir. Eyalet kavramı coğrafi bir bölge ile birlikte idari ve siyasi açıdan bir özerkliği çağrıştıran bir kavramdır. İran'daki ostanlar coğrafi alan olarak eyalet sistemine benzemekle beraber idari ve siyasi özerklik bakımından eyalet sisteminden farklıdır. Bu nedenle, ostan sisteminin eyalet ile aynı şey değil, İran'a özgü bir idari ve siyasi sistem olduğunu düşünerek orijinal ismiyle zikretmenin daha yerinde olacağına kanaat getirdik.

3. VERİ FARKLILIKLARI

Bu çalışmada İran Merkez Bankası ve İran Gümrük İdaresi tarafından açıklanmış veriler sıklıkla kullanıldı. İki kurumun rakamları arasında zaman zaman tutarsızlıklar görülmektedir. Bu farklara, kullandıkları metodlar (örneğin biri kredi hesaplarına ve diğeri fiiliyata bakıyor) ve ülkeye kaçak girişler gibi faktörler neden oluyor. Dış ticaret kullandığımız verilerdeki bazı uyumsuzlukların sebebi bu iki kurumunun kayıtlarındaki küçük farklardır ancak bu farklar genel tabloyu değiştirecek ölçüde önemli değildir.

Türkiye-İran dış ticareti bölümünde görülecek bazı veri farklılıkları da benzer sorunlardan kaynaklanıyor. Takvim farkı ve iki taraf gümrüğünün uygulama farkları veri uyumsuzluklarına neden olmaktadır. Bu durum da genel tabloyu bozacak boyutta değildir.

4. İSİMLERİN TÜRKÇEDEKİ KARŞILIKLARI

Yabancı isimlerin Türkçeye çevrilmesinde genel anlamda bir karışıklık bulunmaktadır. Kimi zaman orijinal dildeki telaffuzu, kimi zaman İngilizce telaffuzu veya Türkçedeki telaffuz esas alınmaktadır. Bu çalışmada genellikle Türkçe telaffuzları ile yazmaya çalıştık ve bu konudaki karışıklık azaltmak için şu yöntemi kullandık:

Türkçe'de yaygın olan isimleri aynı şekilde vermeye çalıştık. Örneğin Azerbaycan-i Garbi olarak bilinen ostan ismini Türkçede yaygınlık kazandığı için Batı Azerbaycan olarak kullanmaya devam ettik. Yaygın olmayan isimler için Farsça telaffuzuna yakın Türkçe telaffuzunu esas almaya çalıştık. Örneğin, Farsça'da Sistan ve Beluçestan olan ismi Sistan ve Belucistan olarak yazdık. Ayrıca, bazı isimler internet ortamında İngilizce yazılışları yaygın ve geçerli olduğu için İngilizce halini değiştirmedik. Örneğin, Bank Şehr olan banka ismini Bank Shahr olarak yazdık.

TEŞEKKÜR VE MİNNET

Son olarak bu çalışmada bize desteğini esirgemeyen ve çok önemli katkılarda bulunan; Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Sosyoloji Bölümü Başkanı Doç. Dr. Suvar PARİN'e, DAKA Planlama ve Koordinasyon Birim Başkanı Mehmet Emin ÇAKAY'a, DAKA Dış İlişkiler ve Fonlar Birimi Uzmanı Ayşe Kübra DEMİREL'e, DAKA İdari ve Mali İşler Birimi Uzmanı Cemalletin SARIKAYA'ya ve İran Danışma Ofisi Görevlisi Arda KARDELEN'e teşekkürlerimizi sunarız. Ayrıca, bulduğu sihirli formüllerle bilgisayar ortamında işimizi olağanüstü kolaylaştıran DAKA Planlama ve Koordinasyon Birimi Uzmanı Ömer Arvasi'ye özel olarak teşekkür ediyoruz.

Oğuz Tuncay GÖRÜR, Hatice Yılmaz ASLAN, Macit BAGHERİ

İÇİNDEKİLER

OKUYUCU İÇİN NOTLAR.....	4	İNSANİ GELİŞİM GÖSTERGELERİ.....	37
GENEL GÖRÜNÜM.....	11	EĞİTİM.....	38
GİRİŞ	12	DIŞ TİCARET	39
KONUM.....	14	TÜRKİYE-İRAN DIŞ TİCARET	39
SİYASİ VE İDARİ YAPI	15	İRAN'DA İŞ YAPMAK	42
SİYASİ YAPI	15	SERBEST TİCARET BÖLGELERİ	45
İDARİ YAPI	16	SEKTÖRLER BAKIMINDAN İRAN.....	47
GENEL EKONOMİ GÖSTERGELERİ.....	18	SANAYİ	48
EKONOMİNİN ANA MERKEZLERİ	20	SANAYİ İSTİHDAMI VE ÜLKEYE DAĞILIMI.....	48
COĞRAFYA VE İKLİM.....	21	SANAYİ İŞGÜCÜNÜN SEKTÖR DAĞILIMI	49
YÜZEY ŞEKLİ.....	21	SEÇİLMİŞ SANAYİ ALT SEKTÖRLERİ	50
İKLİM	21	GIDA ÜRÜNLERİ VE İÇECEK İMALATI.....	50
NEHİRLER.....	22	METALİK OLMAYAN DİĞER MİNERAL ÜRÜNLERİN	
ORMAN VARLIĞI.....	22	İMALATI.....	53
FAUNA.....	23	MOTORLU KARA TAŞITI, RÖMORK VE YARI-RÖMORK	
NÜFUS YAPISI.....	24	İMALATI.....	58
ETNİK GRUPLAR VE DİLLER	26	KİMYASAL MADDE VE ÜRÜNLERİN İMALATI	60
SANAYİ	28	ANA METAL SANAYİİ.....	62
MADENCİLİK	30	TEKSTİL ÜRÜNLERİ İMALATI.....	67
ENERJİ.....	31	AĞAÇ ÜRÜNLERİ, AHŞAP VE MOBİLYA	71
TARIM VE HAYVANCILIK	32	ELEKTRİKLİ EV EŞYALARI.....	73
HİZMETLER	34	ELEKTRİKLİ MAKİNE VE CİHAZLARIN İMALATI.....	75
TURİZM.....	35	MADENCİLİK	77
ULAŞIM VE İLETİŞİM ALT YAPISI.....	36	MADENLER VE ÜRETİMİ.....	80
		DEĞERLİ TAŞLAR VE METALLER.....	82
		MADENCİLİK İHRACAT VE İTHALATI	83

ENERJİ.....	84	PERAKENDE SATIŞ VE DAĞITIM AĞLARI.....	117
ENERJİ ÜRETİMİ.....	84	DAĞITIM AĞLARI.....	117
ENERJİ TÜKETİMİ.....	85	REKLAMCILIK.....	118
PETROL VE DOĞALGAZ.....	86	İLETİŞİM VE BİLİŞİM TEKNOLOJİLERİ.....	118
PETROL REZERVLERİ VE ÜRETİMİ.....	86	İLETİŞİM.....	119
DOĞAL GAZ REZERVLERİ VE ÜRETİMİ.....	88	TELEFON.....	119
RAFİNERİLER VE PETROL TERMİNALLERİ.....	89	İNTERNET.....	120
ELEKTRİK.....	92	BİLİŞİM.....	120
DÜNYA ELEKTRİK ÜRETİMİ.....	92	ONLINE HİZMETLER VE SATIŞ.....	121
İRAN'IN ELEKTRİK ÜRETİM KAPASİTESİ.....	92	İNŞAAT SEKTÖRÜ.....	124
İRAN'IN ELEKTRİK ÜRETİMİ.....	93	HÜKÜMETE AİT ALTYAPI PROJELERİ.....	125
NÜKLEER ENERJİ.....	93	MÜTEAHHİTLİK VE ÖZEL SEKTÖRÜN	
YENİLENEBİLİR ENERJİ.....	93	İNŞAAT PROJELERİ.....	129
YENİLENEBİLİR ENERJİDE YATIRIM YAPMA PROSEDÜRÜ.....	94	BANKACILIK.....	129
GARANTİLİ GÜÇ SATIN ALMA TARİFELERİ.....	94	BANKALAR VE KREDİ KURUMLARI.....	129
İRAN'IN YENİLENEBİLİR ENERJİ KAPASİTESİ.....	95	BANKACILIK ALTYAPISI.....	131
HİDROELEKTRİK.....	97	DÖVİZ OFİSLERİ.....	131
RÜZGÂR ENERJİSİ.....	97	SAĞLIK.....	132
GÜNEŞ ENERJİSİ.....	99	İRAN SAĞLIK SİSTEMİ.....	132
JEOTERMAL ENERJİSİ.....	100	SAĞLIK ALTYAPISI.....	133
BİYOKÜTLE ENERJİSİ.....	102	SAĞLIK DIŞ TİCARETİ.....	134
ISI KAYIPLARININ GERİ DÖNÜŞÜMÜ (WHR).....	102	SAĞLIK TURİZMİ.....	136
TARIM VE HAYVANCILIK.....	103	TURİZM.....	138
TARLA VE BAHÇE BİTKİLERİ.....	105	SEKTÖRÜN GENEL GÖRÜNÜMÜ.....	140
HAYVANCILIK.....	106	KONAKLAMA KAPASİTESİ.....	143
SU ÜRÜNLERİ.....	107	ULAŞIM.....	144
TARIM VE HAYVANCILIK DIŞ TİCARETİ.....	109	BANKACILIK VE DÖVİZ.....	144
HİZMETLER.....	113	KÜLTÜREL VE DOĞAL TURİZM CAZİBELERİ.....	145
HİZMETLER SEKTÖRÜNDE İŞGÜCÜ.....	115	UNESCO DÜNYA MİRASI LİSTESİNDE İRAN.....	145

İRAN'DA EN ÇOK ZİYARET EDİLEN TARİHİ ESERLER ...	147	DIŞ TİCARET	203
İRAN'DA EN ÇOK ZİYARET EDİLEN MÜZELER	148	İRAN'IN DIŞ TİCARETİ	204
DOĞAL VE TARİHİ MEKANLARDAN ÖRNEKLER	149	İRAN İTHALAT VE İHRACAT VERİLERİ	204
İRAN KÜLTÜR VE GELENEKLERİNDEN ÖRNEKLER	160	İRAN'IN DIŞ TİCARET ORTAKLARI	206
EL SANATLARI	161	PETROL VE DOĞALGAZ DIŞ TİCARETİ	207
YEMEKLER	168	PETROL DIŞ TİCARETİ	207
SEKTÖRÜN TEMEL SORUNLARI	169	DOĞALGAZ DIŞ TİCARETİ	208
EĞİTİM	170	PETROL VE DOĞALGAZ HARIÇ DIŞ TİCARET	209
İLK VE ORTA ÖĞRETİM	170	PETROL VE DOĞALGAZ HARIÇ İTHALAT	209
İRAN'DA YÜKSEKÖĞRETİM	171	PETROL VE DOĞALGAZ HARIÇ İHRACAT	215
YÜKSEK ÖĞRETİMDE ÖĞRENCİ DAĞILIMI	171	TÜRKİYE-İRAN DIŞ TİCARET	217
İŞ GÜCÜ	174	İRAN'IN TÜRKİYE'DEN İTHALATI	217
ULAŞTIRMA ALTYAPISI	176	İRAN'IN TÜRKİYE'YE İHRACATI	219
KARAYOLLARI	179	REHBER	223
YÜK TAŞIMACILIĞI	182	İŞ DÜNYASI İÇİN İRAN İLE TİCARET REHBERİ	224
YOLCU TAŞIMACILIĞI	183	ŞİRKET KURULMASI, ŞUBE AÇILMASI VE ACENTE TAYİNİ ..	226
KARA SINIR KAPILARI	185	ŞİRKET KURMAK	226
KARA SINIR KAPILARININ DIŞ TİCARET İŞLEM HACMİ ..	186	ŞUBE KURMAK	226
KARA SINIRLARINDA YOLCU GİRİŞ ÇIKIŞ SAYILARI	187	TEMSİLCİLİK VE ACENTE AÇMA	226
DEMİRYOLLARI	187	İRAN DIŞ TİCARET POLİTİKASI	227
DENİZ YOLLARI	191	İRAN İTHALAT İŞLEMLERİ	227
LİMANLAR	192	İRAN'IN GÜMRÜK VERGİLERİ	228
DENİZ YÜK TAŞIMACILIĞI	195	İRAN'A İHRACAT İÇİN GEREKLİ İŞLEMLER	228
DENİZ YOLCU TAŞIMACILIĞI	195	SINIR TİCARETİ	228
HAVA YOLLARI	196	TÜRKİYE-İRAN TERCİHLİ TİCARET ANLAŞMASI (TTA)	229
HAVAYOLLARI ŞİRKETLERİ	197	İRAN PAZARI HAKKINDA DİĞER HUSUSLAR	230
HAVA YÜK VE YOLCU TAŞIMACILIĞI	198	İTHAL MALLARINDA KALİTE VE	
DEPOLAMA	200	STANDARTLARIN KONTROLÜ	230

FİKRİ MÜLKİYET	230
ANLAŞMAZLIKLARIN ÇÖZÜMÜ.....	230
SÖZLEŞMELER İLE İLGİLİ HUSUSLAR.....	230
KAMU İHALELERİ.....	231
DAĞITIM KANALLARI	231
REKLAM VE TANITIM	231
AMBALAJ, PAKETLEME VE ETİKETLEME	231
ULAŞIM	231
TÜKETİCİ TERCİHLERİ	232
İRAN'DA DÜZENLENEN FUARLAR.....	234
RESMİ TATİLLER VE ÇALIŞMA SAATLERİ	234
PARA KULLANIMI	236
TİCARETİ ETKİLEYEN KÜLTÜREL FAKTÖRLER	236
SERBEST BÖLGELER VE ÖZEL EKONOMİK BÖLGELER	237
SERBEST BÖLGELER	237
ÖZEL EKONOMİK BÖLGELER.....	241
TÜRKİYE SINIR BÖLGESİNE YAKIN SERBEST VE ÖZEL EKONOMİK BÖLGELER.....	243
İRAN'DA YABANCI YATIRIMLAR.....	245
MEVCUT DURUM.....	245
SON YILLARDA BAZI TÜRKİYELİ YATIRIMCILARIN PROJELERİ	247
İRAN'DA YATIRIM FIRSATLARI	248
EKLER	249
KAYNAKÇA	302

KISIM 1

GENEL GÖRÜNÜM

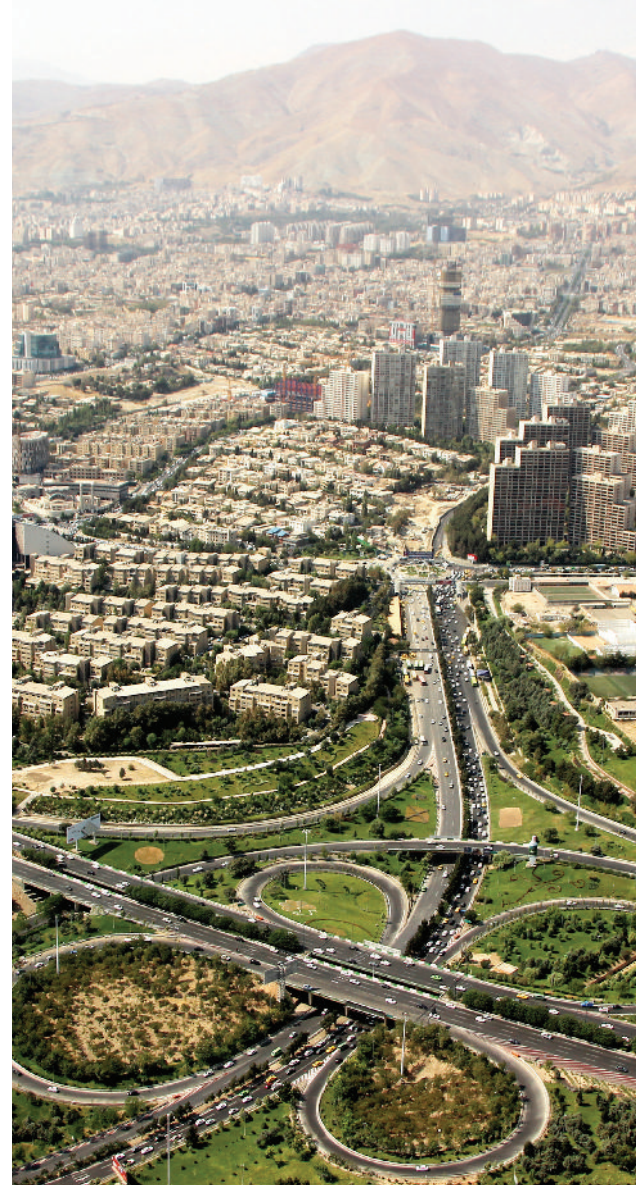

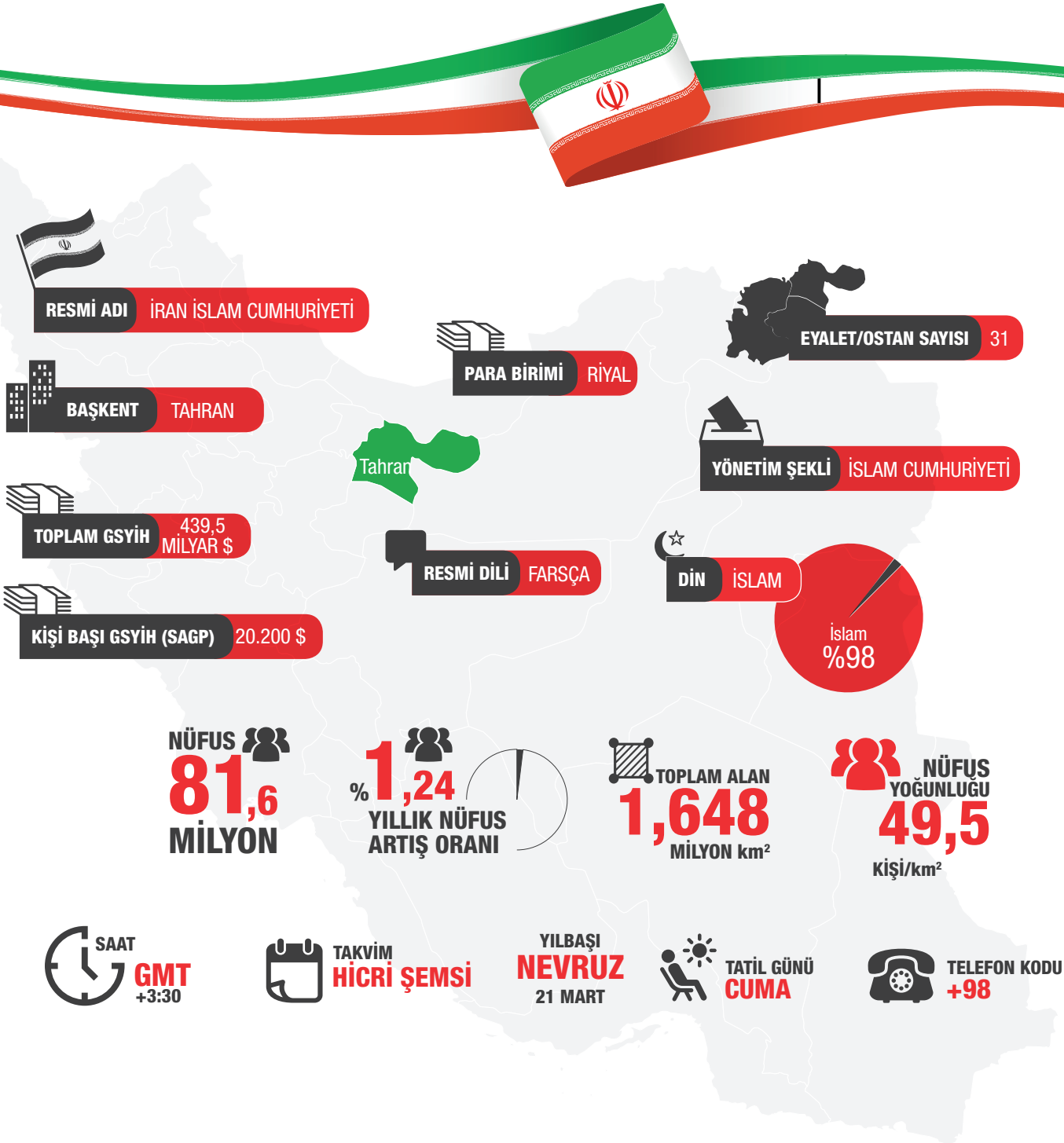
GİRİŞ

Tarihi İpek yolu üzerinde Arap Yarımadası, Anadolu, Kafkasya, Orta Asya ve Güney Asya arasında kilit bir noktada bulunan İran, stratejik konumu, genç nüfusu, gelişmekte olan çeşitli sektörleri ve zengin doğal kaynakları ile bölgenin en önemli ekonomilerinden birisidir.

Dünyanın en büyük gaz rezervi sahibi, tespit edilen petrol rezervleri bakımından dünya dördüncüsü, satın alma gücü paritesine göre dünyanın 18. ekonomisi ve 81 milyonluk nüfusu ile büyük bir pazar olan İran, ticaret ve yatırım için önemli fırsatlar sunmaktadır. Ülke ekonomisi, gaz ve petrol ihracatına dayalı ve nispeten verimsizlik arz eden devlet ağırlıklı bir görünüme sahip olmakla beraber küreselleşen dünyayla entegre olma ve özel sektör yatırımcılarına cazip imkânlar sağlama yönünde gelişmektedir. Ucuz enerji, kalifiye iş gücü, özellikle serbest ticaret bölgeleri ve özel ekonomik bölgelerde sunulan devlet destekleri bakımından yatırımcılara büyük rekabet avantajları sağlamaktadır.

İran, giderek piyasa ekonomisine yönelmekte ve özel sektörün ağırlığı artmaktadır. Küçük ölçekli atölyeler, çiftçilik, imalat ve hizmetler sektöründe özel sektör hâkimdir. İnşaat, çimento üretimi, madencilik, metal işletmeciliği, otomotiv, tekstil ve gıda işleme gibi orta ve büyük ölçekli girişimlerde de özel sektör ön plana çıkmaya başlamıştır.

KONUM

Hazar Denizi kıyılarından Fars Körfezine kadar uzanan İran, coğrafi alan olarak dünyanın 18. büyük ülkesidir. Doğudan batıya uzanan ulaşım yolları üzerinde bulunmaktadır ve toplam nüfusu 400 milyonu aşan yedi ülke ile komşudur. Kuzeyde Azerbaycan, Ermenistan ve Türkmenistan; doğuda Afganistan ve Pakistan; batıda ise Türkiye ve Irak ile sınırları bulunmaktadır.

İran, dünya enerji trafiğinde özel bir konuma sahiptir. Fars Körfezinde bulunan Hürmüz Boğazı enerji nakliyatında kilit bir pozisyondadır. Günlük yaklaşık on beş milyon varil petrol (dünyanın yüzde 20'si) Hürmüz boğazından geçmektedir.

SIYASİ VE İDARİ YAPI

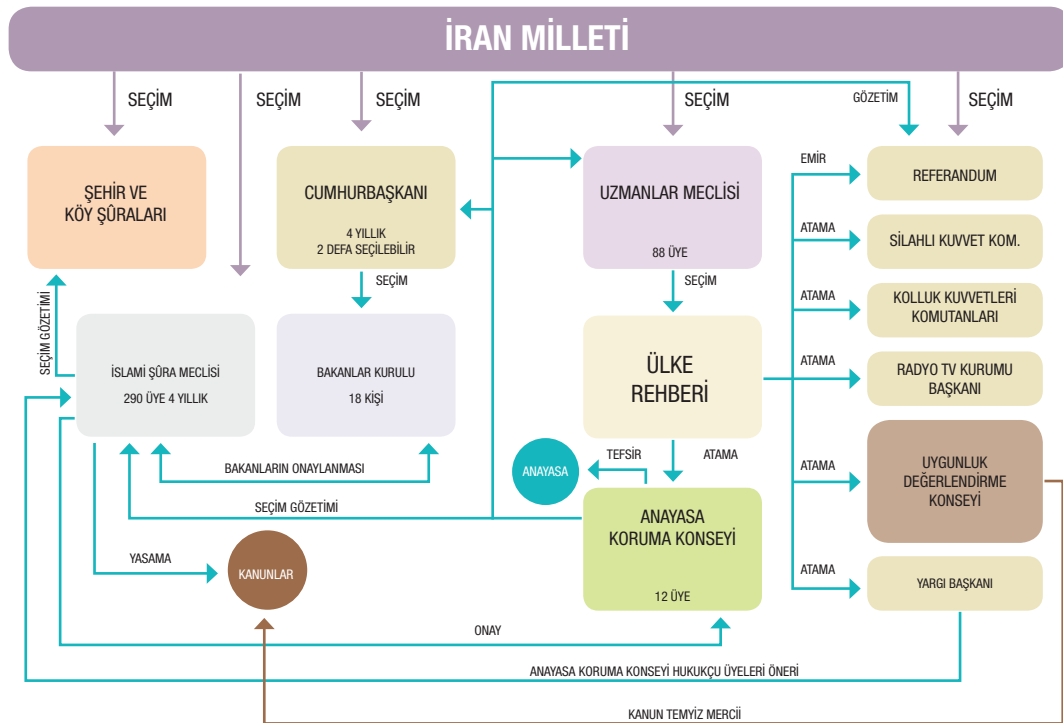
SIYASİ YAPI

İran siyasi sisteminde en üst otorite makamları ya doğrudan halk tarafından ya da halk tarafından seçilen temsilciler tarafından seçilmektedirler. En üst siyasi makamı temsil eden Rehber (ülke lideri) halk tarafından seçilen Uzmanlar Meclisince seçilmektedir. Rehber, aynı zamanda dini bir figür olmak zorundadır.

Cumhurbaşkanı, Meclis ve Uzmanlar Meclisi de halk tarafından seçilmektedir. İran'da 18 Bakanlık bulunmaktadır. Bakanlar, cumhurbaşkanı tarafından meclise önerilmekte, Meclis Bakan adayını kabul ya da reddedebilmektedir. Meclisin onayı ile bakanlar, bakanlık görevine atanmaktadırlar.

Meclis tarafından onaylanmış tüm kararlar, 12 kişilik Anayasa Koruma Konseyi denilen din alimleri ve hukukçulardan oluşan bir kurulun onayından geçtikten sonra geçerlilik kazanmaktadır. Bu konseydeki hukukçular Yargı Başkanı tarafından Meclise sunulur ve Meclis onayı ile atanır. Konseydeki din alimleri rehber tarafından atanmaktadırlar. Meclis ile Anayasa Koruma Konseyi arasındaki ihtilafları çözen Uygunluk Değerlendirme Konseyi de Rehber tarafından atanır.

Ayrıca, Yargı Başkanı, ordu başkomutanları, devlete ait radyo ve televizyon üst yönetimi genel müdürü doğrudan Rehber'e bağlıdır.

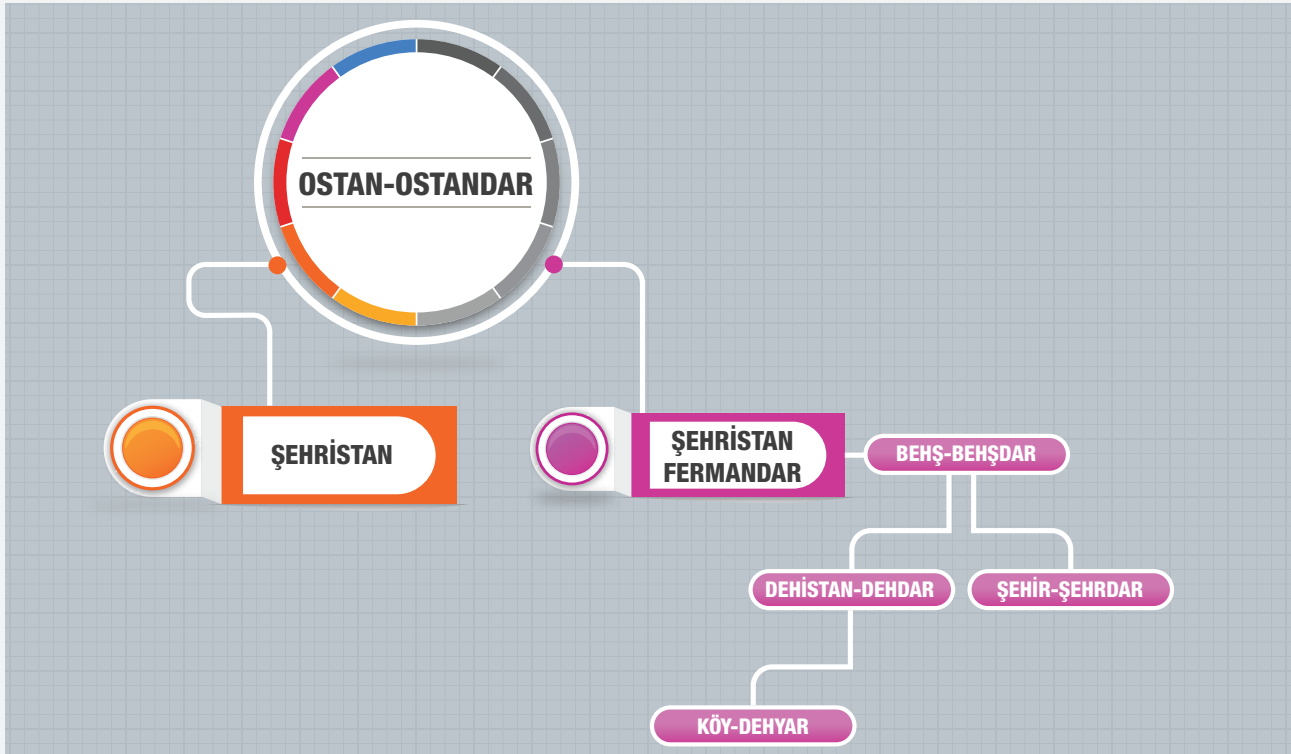
İDARİ YAPI

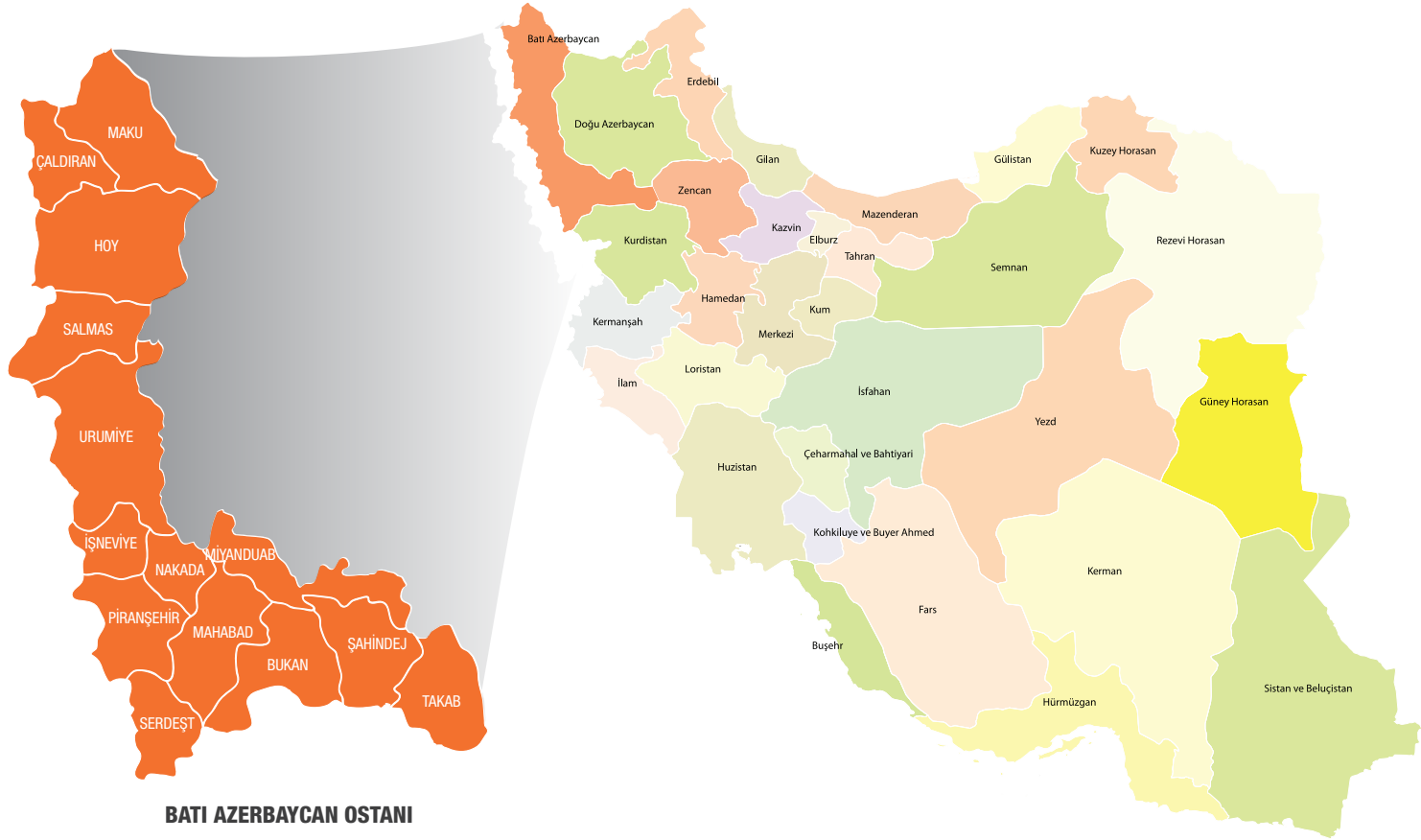
İran'da 31 ostan (eyalet) bulunmaktadır. Ostanlar coğrafi olarak eyalete benzemektedir, ancak yönetim yapısı ile bilindik eyalet sisteminden farklı, İran'a özgü bir idari yapı birimidir. Ostanlar, şehristanlara ve şehristanlar behşlere bölünmektedirler. Yani, şehristanlar bir ostanın alt bölümlerini, behşler ise şehristanın alt bölümlerini oluşturur. Bir behş ise şehir ve dehistanlardan oluşmaktadır. Dehistan, bir veya birkaç köyden oluşmaktadır.

Ostanın en üst yöneticisi ostandardır ve merkezi hükümet tarafından atanmaktadır. Şehristanın en üst idare amiri fermanदार, behşin

en üst idare amiri behşdar, dehistanın ise dehdardır. Bu yöneticiler ostandarın teklifi ile merkezi hükümet tarafından atanırlar.

Köylerde ve şehirlerde mahalli idareler halk tarafından seçilen bir şura ve bu şura içinden seçilen başkanlar (köy başkanı ve belediye başkanı) tarafından yürütülmektedir. Dehistan şurası, dehistanı bağlı köy şuralarından oluşmakta; şehristan şurası, bağlı şehir ve dehistan şuralarından oluşmakta ve ostan seviyesine kadar yapı benzer şekilde devam etmektedir.

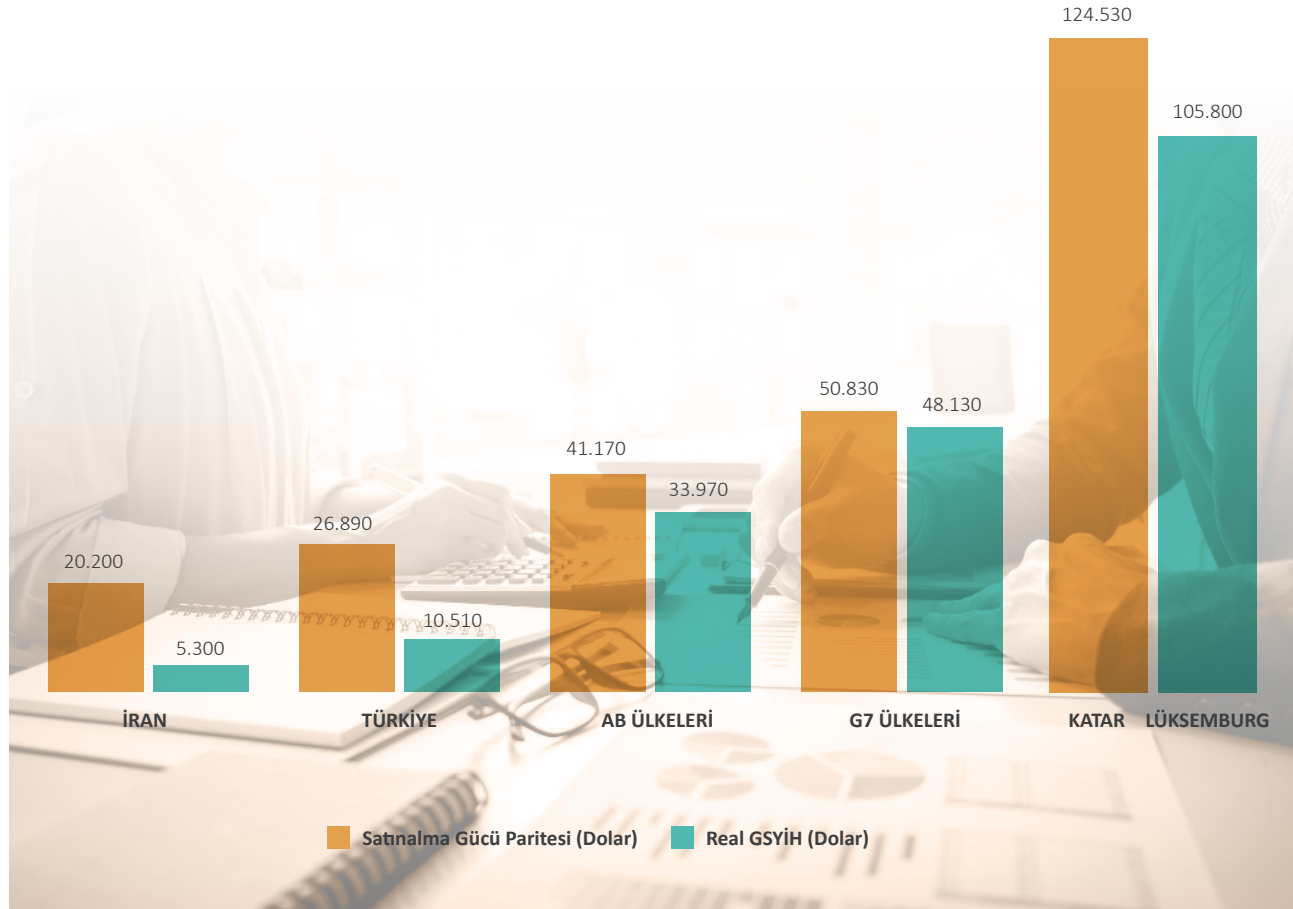

İran'da 31 adet idari birim vardır. Ostan denilen bu birimler kendi içinde şehristan denilen kısımlara ayrılmaktadır.

GENEL EKONOMİ GÖSTERGELERİ

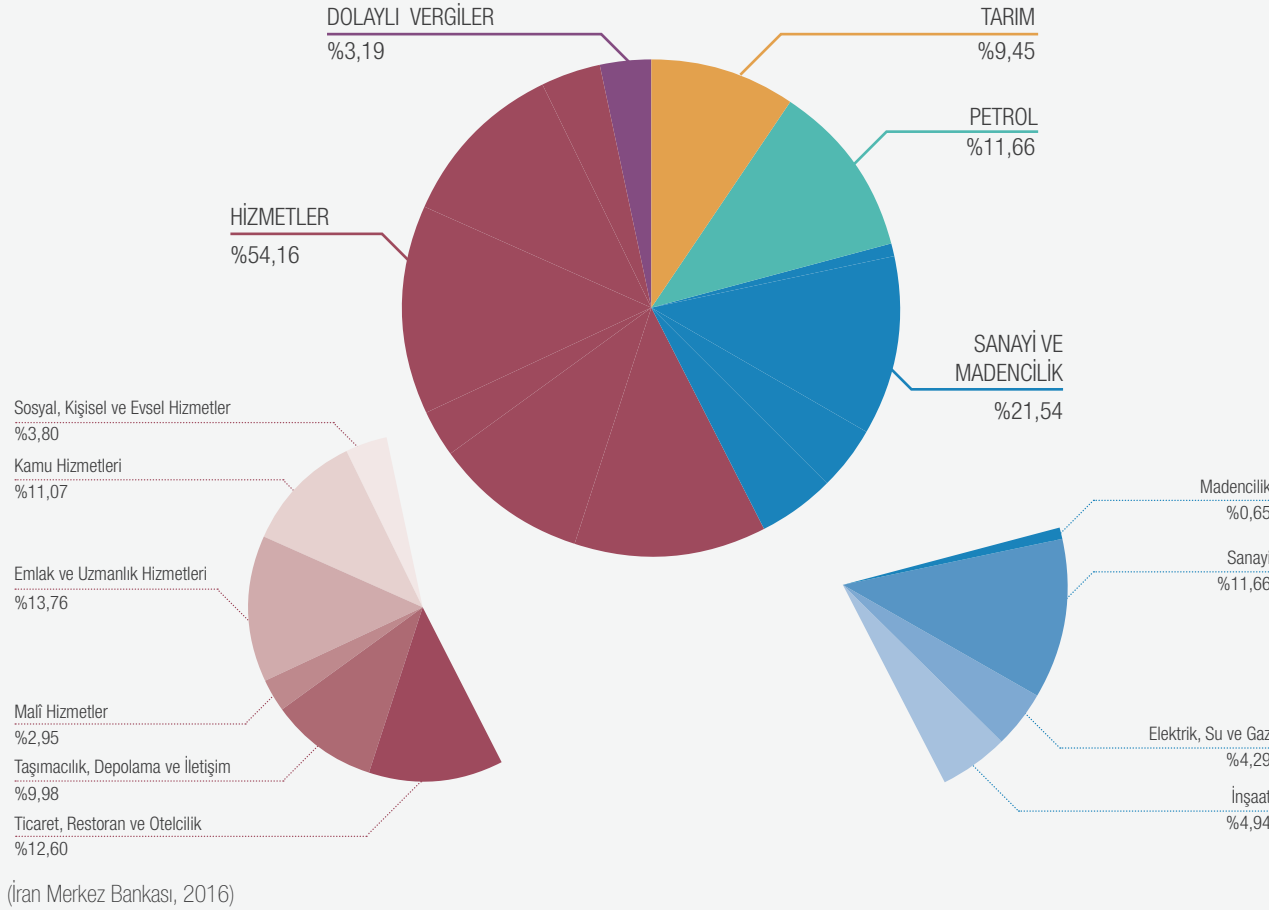
İran'ın Gayri Safi Yurtiçi Hasılası (GSYİH) 2000 yılında 110 milyar dolar iken, 2017 yılında 439,5 milyar dolara yükselmiştir. Satınalma gücü paritesine göre, kişi başına GSYİH son 40 yılda 6.400 dolardan 20.200 dolara yükselmiştir. İşsizlik oranı genellikle yüzde 10 civarında seyretmektedir.

Kişi Başına Düşen GSYİH - 2017 Cari Fiyatlar

(International Monetary Fund (IMF), 2018)

Sektörlerin GSYİH'deki Payı

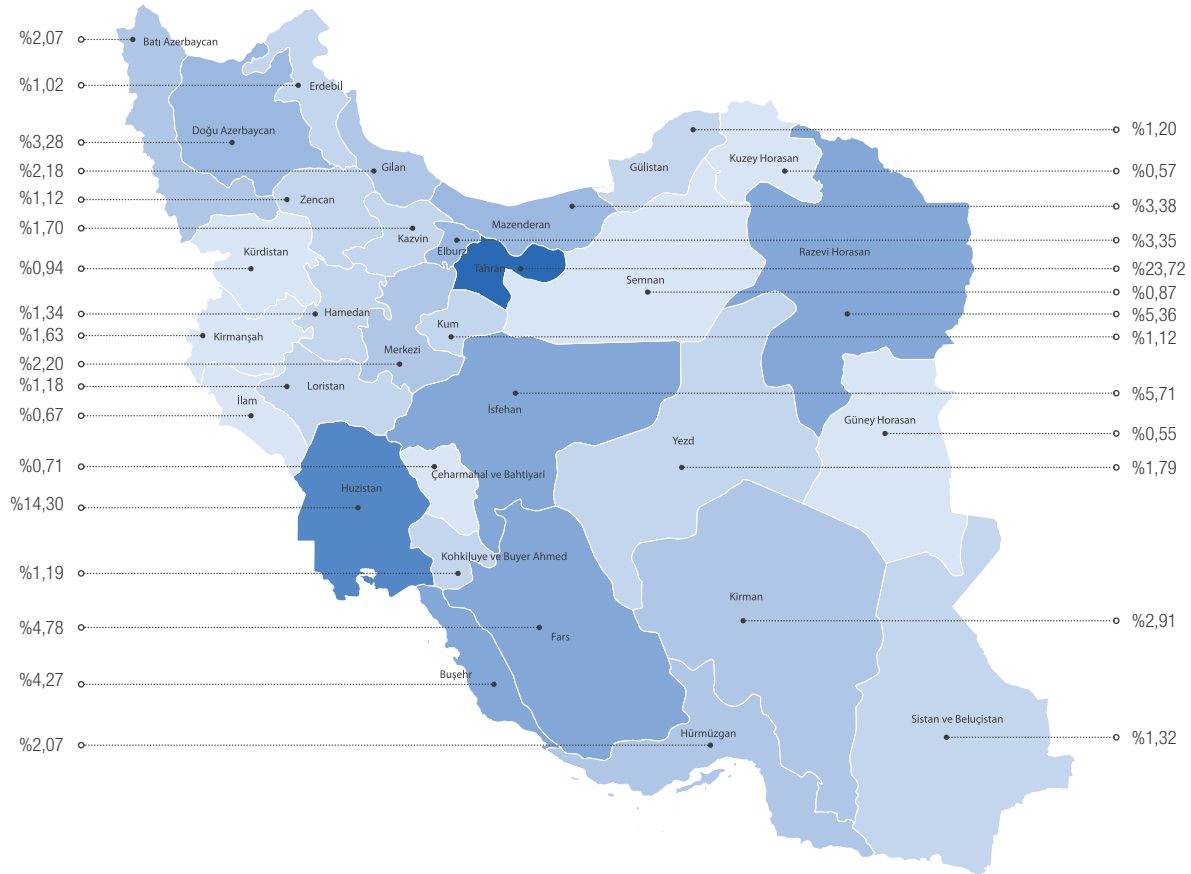
Petrol ihracat gelirinin GSYİH'ye nispeten düşük olan oranı, İran'ın çeşitlenmiş ekonomisini yansıtmaktadır. Petrol ve doğal gaz, İran'ın ihracatının neredeyse yüzde 66'sını teşkil etmesine rağmen, GSYİH'deki payı yalnızca yüzde 12'dir.

GSYİH'ye katkı bakımından son altmış yılda İran ekonomisinin petrole bağımlılığı azalmıştır. Daha önce en çok payı olan sektör petrol iken zamanla hizmetler sektörü birinci sıraya yükselmiştir. Sanayi sektöründe de önemli bir artış görülmektedir (İran Cumhurbaşkanlığı Yönetim ve Planlama Kurumu, 2015).

EKONOMİNİN ANA MERKEZLERİ

İran'da ekonomik faaliyetlerin ana merkezi Tahran'dır. Tahran'dan sonra ekonomi merkezleri İsfahan (İsfahan ostanı), Şiraz (Fars), Meşhed (Rezevi Horasan), Tebriz (Doğu Azerbaycan), Sari (Mazenderan), Kerec (Elburz) ve Kerman (Kerman)'dır. Petrol ve petrokimya sektörleri bakımından en önemli merkezler Ahvaz (Huzistan), Buşehr (Buşehr), Bender Abbas (Hürmüzgan) ve Abadan (Huzistan) kentleridir.

Ostanların GSYİH'deki Payı (%)

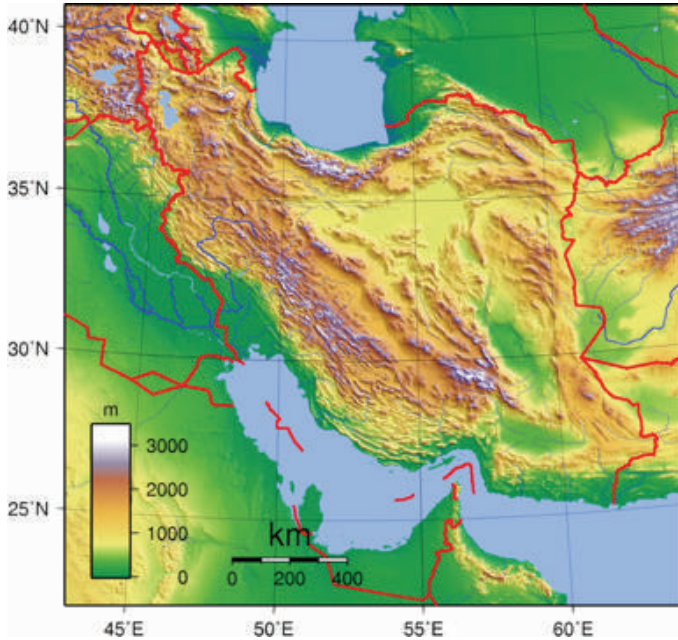

(İran Ekonomi ve Maliye Bakanlığı, 2015)

COĞRAFYA VE İKLİM

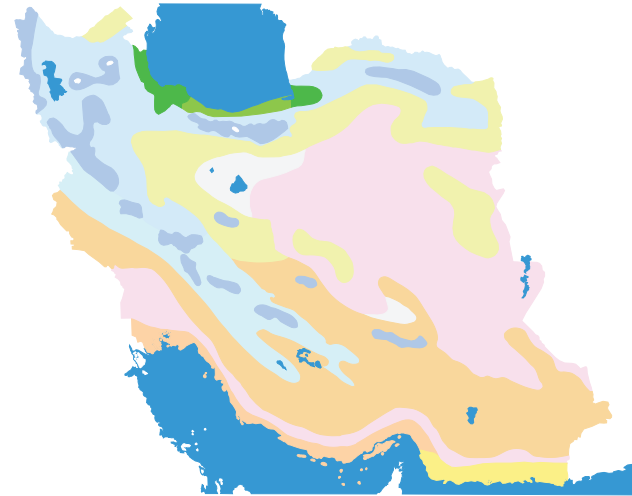
YÜZEY ŞEKLİ

İran 1.648.195 km² yüzey alanına sahiptir. Deniz seviyesinden ortalama yüksekliği 1200 metredir. Fiziki olarak en alçak noktası 56 metre ile Lut Çölü, en yüksek noktası ise 5610 metre ile Elburz sıradağları arasında bulunan Demavend Dağıdır. Engebeli ve dağlık arazilerin yanı sıra, çöllerle kaplı düzlüklere de sahip olan İran topraklarının %55'i çayır (otlak), %23'ü çöl, %14'ü ekilebilir (arable) alan ve %8'i ormandır (Food and Agriculture Organization of the United Nations (FAO)).

İKLİM

Ülke genelinde kurak ve yarı-kurak iklim hakim olmakla beraber, Hazar Denizi kıyıları ormanlık ve bol yağışlı bir iklime sahiptir. En sıcak ay olan Temmuz ayında ortalama hava sıcaklığı 22-37°C ve ortalama yağış miktarı 3 mm iken; en soğuk ay olan Ocak ayında ortalama hava sıcaklığı eksi 3-7°C olup ortalama yağış miktarı 46 mm'dir. Tahran'da yazlar sıcak ve kurak geçmekte (30-40°C), kışın ise hava sıcaklığı 0-15°C arasında değişmektedir. Kışın yüksek kesimlerde kar yağışı görülebilmektedir.

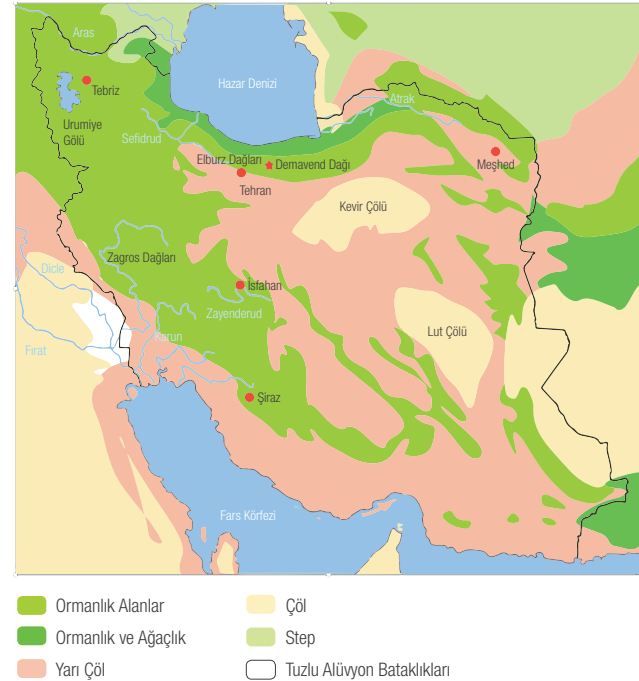
Ilıman ve Çok Yağışlı Bölgeler (Karadeniz Bölgesi gibi)	Soğuk Karasal iklim
Ilıman Bölgeler	Sıcak Karasal iklim
Yağışlı ve Akdeniz ikliminin hakim olduğu bölgeler	Kuru Alanlar
Akdeniz ikliminin hakim olduğu bölgeler	Sıcak ve Kuru iklimin hakim olduğu bölgeler
Soğuk Dağlar	Sıcak Kıyı Bölgeleri
Çok Soğuk Dağlar	Sıcak ikliminin hakim olduğu kıyı bölgeleri

İran nehirleri Hazar Denizeine, Fars Körfezine veya içindeki göl ve bataklıklara dökülür. Aras, Sefid Rud, Çalus, Heraz, Grogan, Etrek nehirlerinin tamamı Hazar Denizeine dökülür. Yaklaşık 20.650 km² genişliğinde olan bu akarsu havzasının 350'den fazla büyük ve küçük birçok kolları vardır. Kaynağını İran'ın bol karlı batı dağlarından alan ve Fars Körfezine dökülen nehirler Karın, Kerhe, Minab, Cerahi ve Şur, İran'ın su miktarı en bol olan akarsulardır. Bataklık veya iç kesimlerde yer alan ve kum çöllerine dökülen nehirlerin başında Zayende Rud gelir. Zayende Rud, İran'ın iç kesimindeki geniş ovalık alanın geniş bir bölümünü suladıktan sonra sularını Gavhuni Bataklığına döker.

İran'ın toplam orman alanı 14,3 milyon hektar ve ülke alanının %8,83'üdür. Bu kişi başına 0,2 hektar orman demektir ki dünyanın ortalamasından (0,8) çok daha azdır. Orman varlığı olan 56 ülke arasında İran 45'inci sırayı almaktadır (İran Tarımsal Cihat Bakanlığı, 2016).

İran'ın ormanlarının çoğu, kuzeyde Hazar kıyı ovasında ve Elburz sıradağlarının kuzey yamaçlarında yer almaktadır. İran'ın ikinci orman bölgesi, ülkenin batı kesimindeki Zagros ormanıdır. Bu orman bölgesinde 180'den fazla ağaç ve çalı türü tespit edilmiştir. Bu ormanların yüzde 90'ını meşe ağaçları kaplamaktadır. Hazar ormanlarının aksine Zagros ormanları, bölgenin çoğu otlatma arazisine dönüştürüldüğü için endüstriyel üretime uygun değildir (Arian & Vloski, 2007).

İran Bitki Örtüsü Haritası

Hazar denizine yakın bölgelerde meşe, kayın, ıhlamur, karaağaç, dişbudak ve gürgen gibi yaprak döken ağaçların yanı sıra az sayıda yaprak dökmeyen ağaç türü de yetişir. Zagros Dağları karaağaç, akçaağaç, çitlembik, ceviz ve çam fıstığı ağaçlarının da yer aldığı yarı nemli meşe ormanlarıyla kaplıdır. Dağ koyaklarında söğüt, kavak ve çınar gibi ağaçlara rastlanır. Geçiş kuşağındaki kurak platolarda ardıç, badem, dağ muşmulası ve yabani meyve ağaçlarının oluşturduğu seyrek kümeler bulunur. Step alanlarında bitki örtüsünü dikenli çalılıklar oluşturur. Orta yükseklikteki çöl düzlükleri ve engebeli kırlarda yavşan yetişir; 900 m'nin altındaki kesimlerde akasya ve bodur palmye ağaçlarıyla seyrek çalılıklar vardır. Çöl ve kumul alanlarında yeraltı suları üzerinde ağaçlıklar uzanır.

FAUNA

Ormanlık dağlardaki başlıca yabani hayvanlar, pars, ayı, sırtlan, yaban domuzu, dağ keçisi, ceylan ve dağ koyunudur. Hazar bölgesinde çitaya da rastlanır. Yarı çöllük yüksek kesimlerde geyik, tilki, kirpi ve çeşitli kemirici hayvanlar bulunur. Belucistan'da Asya kara ayısı, kaplan ve sincaba rastlanır. İç kesimlerde çakal ve tavşan, çöllerde ise yaban eşeği yaygındır. Keklik ülkenin hemen her yanında rastlanan bir kuştur. Hazar ve Basra kıyılarındaki kuşlar

arasında sülün, martı, ördek ve kaz sayılabilir. Çöllük alanlarda çok sayıda şahin yaşar. Elburz ve Zagros dağlarının yamaçlarıyla Huzistan ve Belucistan'da amfibyum ve sürüngen varlığı son derece zengindir. Fars Körfezindeki balık türlerinin sayısı 200'ü bulur; karides, ıstakoz ve kaplumbağa da boldur. Hazar denizinin en önemli balığı dünyaca meşhur İran havyarının elde edildiği mersin balığıdır.

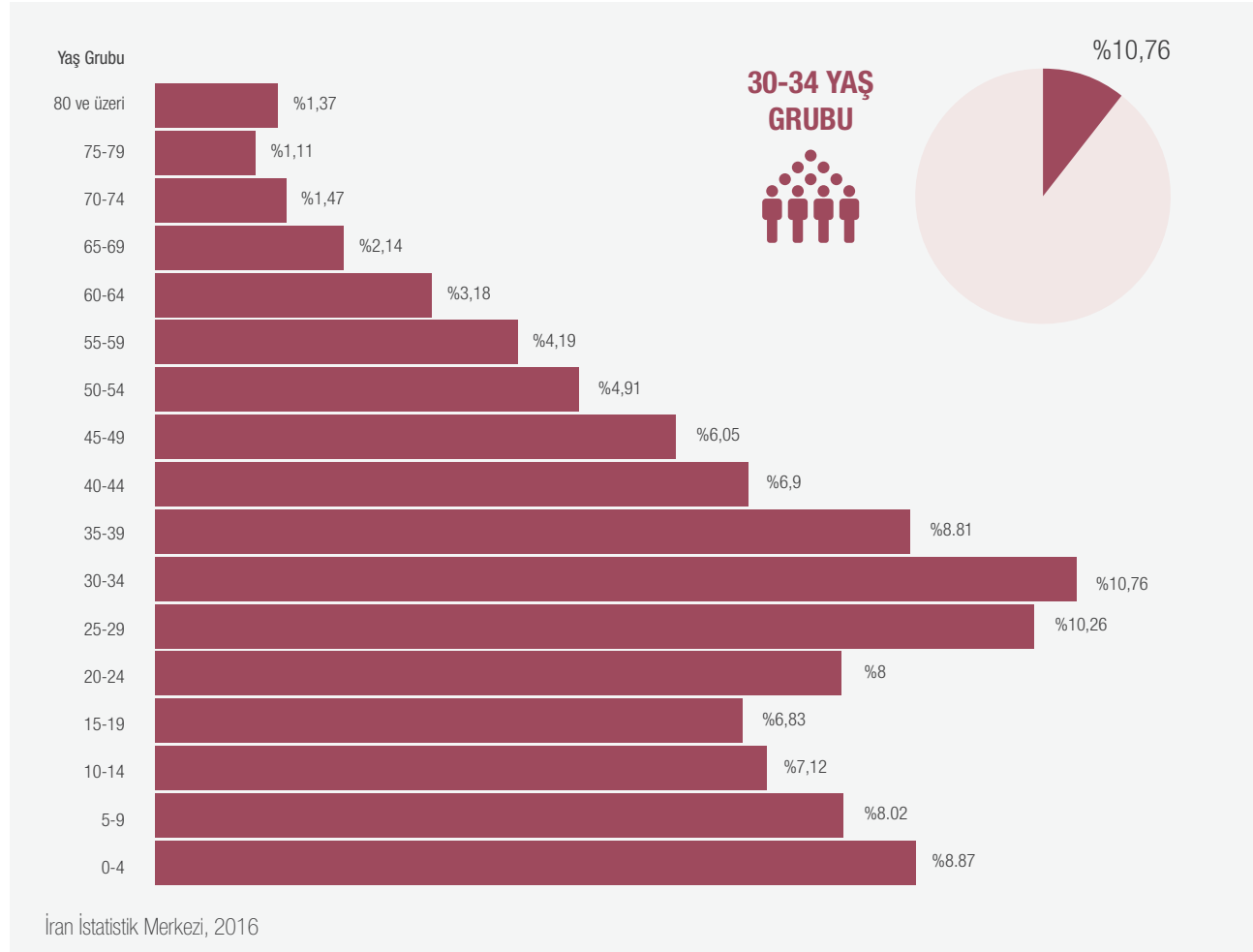

İran Çitısı

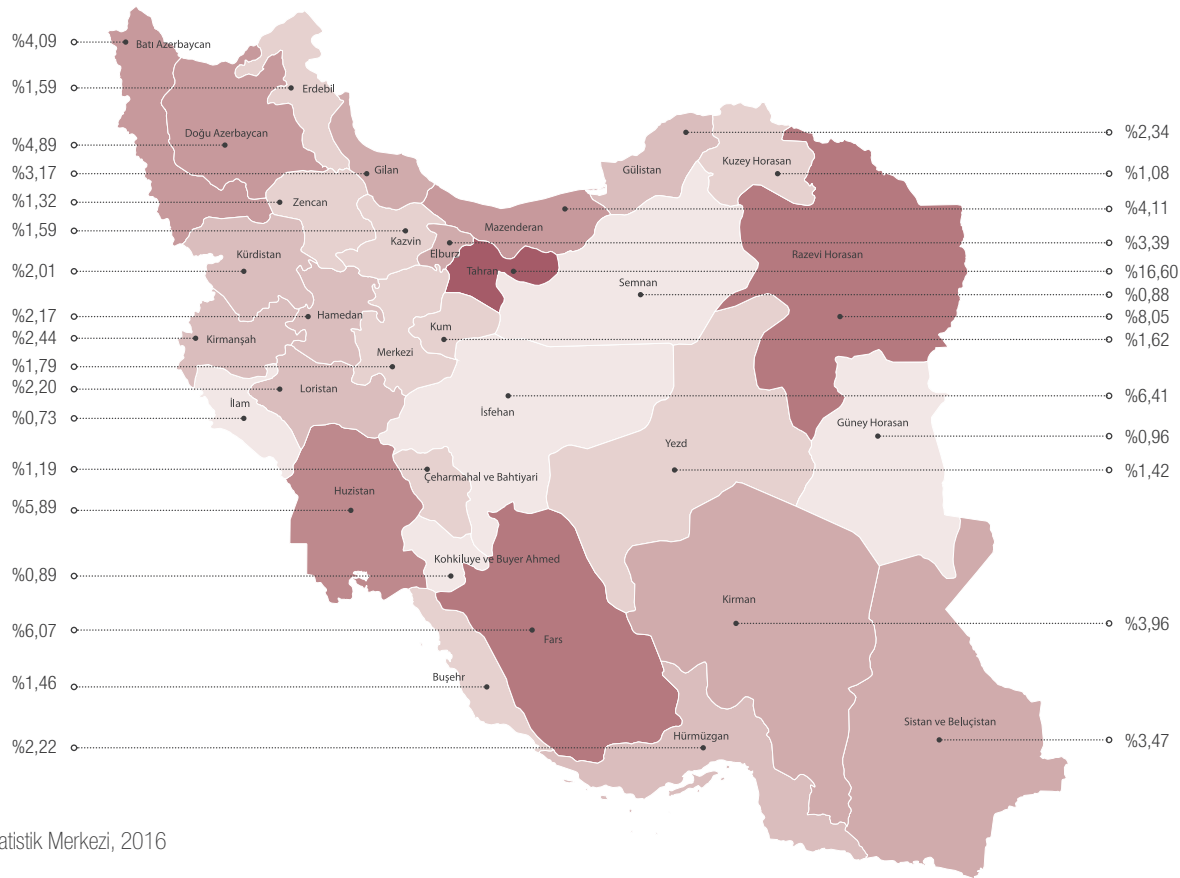
NÜFUS YAPISI

Dünya nüfusunun yaklaşık %1'ine sahip olan İran nüfus büyüklüğüne göre dünyada 18'inci sıradadır. Ülke nüfusu 81,6 milyon kişidir ve nüfus artış hızı %1,24'dür (İran İstatistik Merkezi, 2016).

Nüfus Piramidi

Nüfusun Ostanlara Dağılımı

İran İstatistik Merkezi, 2016

Nüfusu en yoğun olan ostanlar Tahran, Rezevi Horasan, İsfahan ve Fars iken, en seyrek ostanlar İlam, Simnan, Kohkiluyeh ve Buyerahmed ve Güney Horasan'dır (İran İstatistik Merkezi, 2016).

İran'da toplam 1239 şehir ve 37.769 köy bulunmaktadır. Ülkenin toplam nüfusunun (81,6 milyon) %74'ü şehirlerde ve % 26'sı kırsal bölgelerde yaşamaktadır. Nüfusun %85'i ülkenin %44'ünde yaşamaktadır. Nüfusun %36'sı sadece sekiz büyük şehirde (Tahran, Meşhed, Kerec, İsfahan, Tebriz, Şiraz, Ahvaz ve Kum) yaşamaktadır. Nüfusun üçte biri şehirlerde yaşayan İran'ın kentleşme oranı Avusturya, İrlanda, İtalya ve Portekiz gibi bazı Avrupa ülkelerinden daha fazladır.

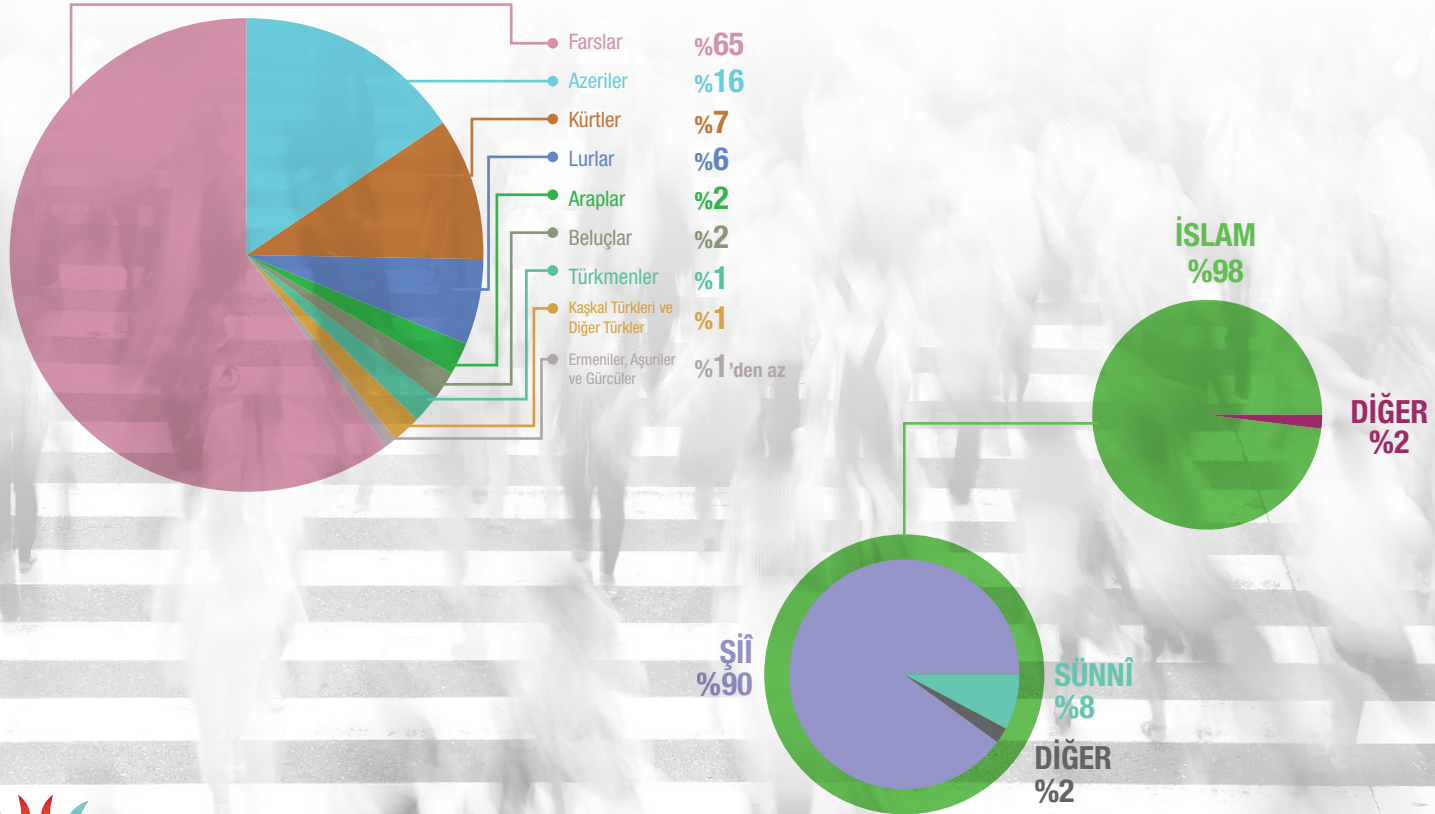
Ölçek	Sayı	Nüfusta pay
10 milyon üzeri	1	15
1-10 milyon	7	20,8
200 bin - 1 milyon	35	23
50 bin - 200 bin	126	21,8
3.500 -50 bin	1070	19,4
Toplam	1239	100

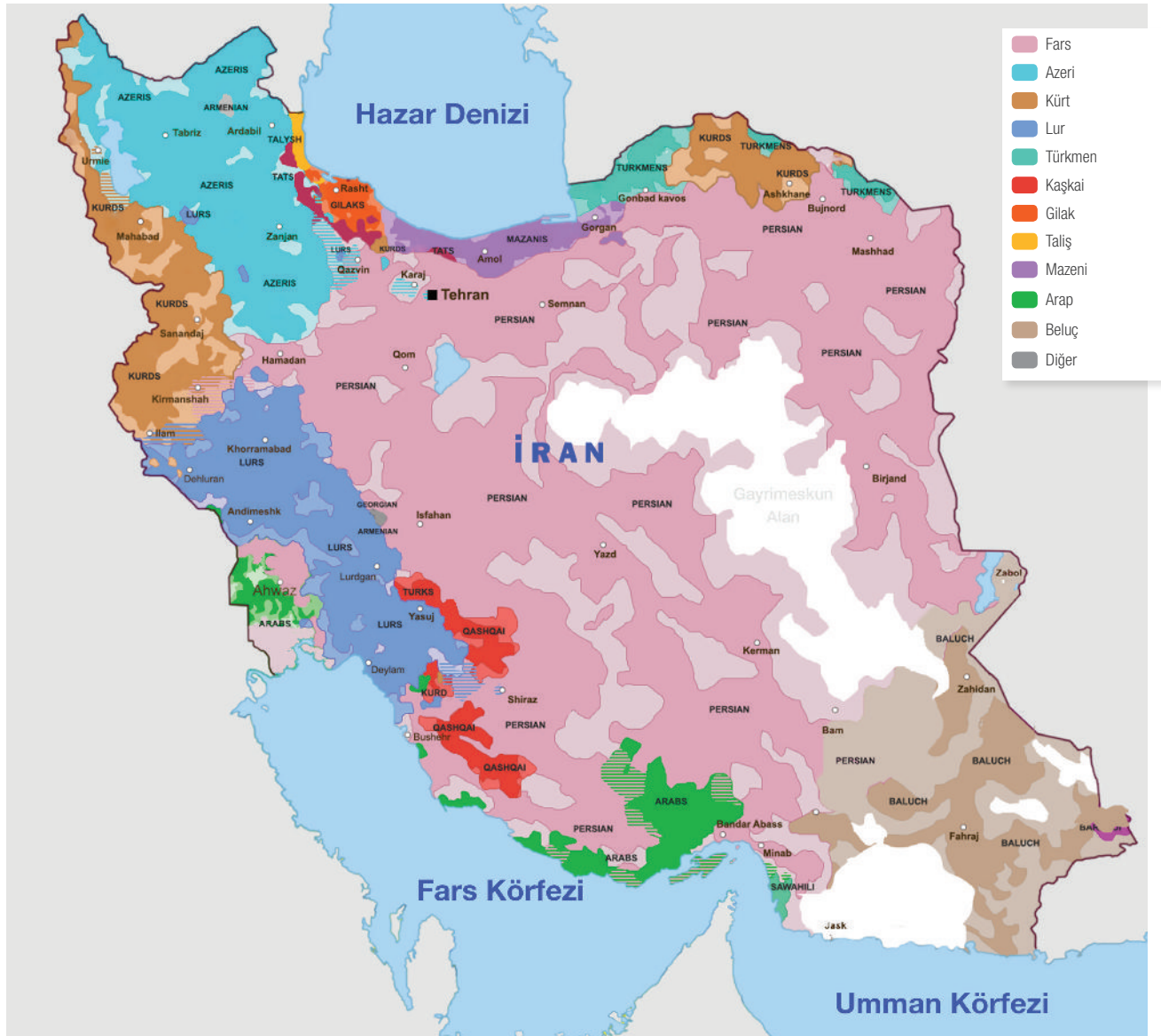
ETNİK GRUPLAR VE DİLLER

İran etnik çeşitlilik bakımından zengin bir ülkedir. Ülkede 75 yerli dil bulunmakta ve **Dilsel Çeşitlilik Endeksi**'nde 0,797 bir puan ile nispeten yüksek bir yer almaktadır. Türkiye'de 34 farklı dil bulunmaktadır ve dilsel çeşitlilik endeksi puanı 0,289'dur (UNESCO World Report, Investing in Cultural Diversity and Intercultural Dialogue, 2009).

İran'daki başlıca etnik gruplar şunlardır: Farslar (%65), Azeriler (%16), Kürtler (%7), Lurlar (%6), Araplar (%2), Beluçlar (%2), Türkmenler (%1), Kaşkai ve diğer Türkler (%1), Ermeniler, Aşuriler ve Gürcüler (%1'den az).

Anayasaya göre İran'ın resmi dili Farsçadır. Diğer yerel dillerin basın ve medyada kullanımı ve okullarda öğretimi serbesttir.

İran'ın yüzde 98'i Müslümandır. (% 90 Şii, % 8'i Sünni Müslüman). Mevcut diğer dinler Hristiyanlık (esas olarak Ermeniler ve Süryaniler, 300.000'den fazla takipçisi vardır), Bahai inancı (en az 250.000), Zerdüştlük (yaklaşık 32.000) ve Yahudiliktir (yaklaşık 30.000). Anayasaya göre İran'ın resmi dini İslam'dır. İslam dışında Zerdüştlük, Hristiyanlık ve Yahudilik azınlık dinleri olarak kabul edilmiştir ve takipçileri kendi ayinlerde serbesttir (U.S. Library of Congress, 2008).

SANAYİ

Sanayi sektörü GSYİH'nın %12'lik payını oluşturmaktadır. Sanayi sektöründe başlıca ürünler sırasıyla, kimyasal madde ve ürünlerin imalatı, ana metal sanayii, gıda ürünleri ve içecek imalatı, motorlu kara taşıtı, römork ve yarı-römork imalatı ve metalik olmayan diğer mineral ürünlerin imalatıdır. Bu ürünler, toplam sanayi üretiminde yüzde 72'lik bir katma değer payına sahiptir. Petrokimya, çelik, çimento ve otomotiv endüstrisi, ülkenin en önemli ve başarılı endüstrileri arasında yer almaktadır. İthalatta başlıca sanayi ürünleri taşıt parça ve aksamları, bilişim cihazları, elektronik cihazlardır. İhracatta ise propan, metanol, polimer, bütan ve üre başlıca ürünler olarak yer almaktadır.

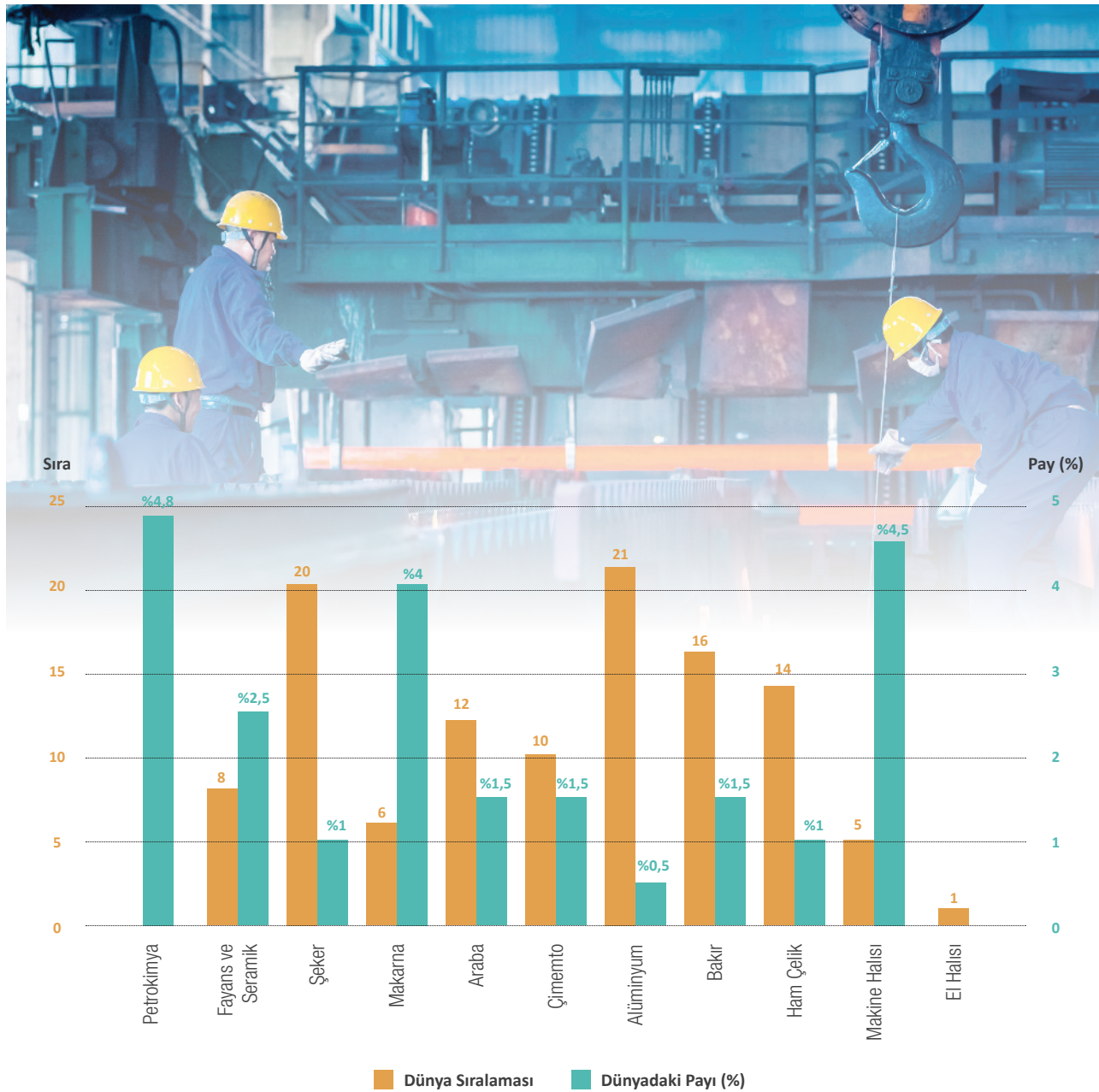
Sanayi sektöründe devletin ağırlığı devam etmektedir. Sanayi ürünlerinin ihracattaki oranı çok azdır. Kişi başına sanayi ihracatı Almanya'da 16106 dolar iken bu rakam İran'da sadece 341 dolardır. Sanayide üretilen toplam katma değer az, teknoloji seviyesi nispeten düşük, sektöre verimsizlik ve düşük kalite hakimdir. 2016 yılında 144 ülke arasında İran'ın Rekabetçi Sanayi Performans Endeksi 66, Türkiye'nin endeksi 30 ve Almanya'nın endeksi 1'dir (United Nations Industrial Development Organization (UNIDO), 2016).

	Almanya	Türkiye	İran
Rekabetçi sanayi performans endeksi	1	30	66
Kişi başına sanayide üretilen katma değer (dolar)	9067	1799	524
Kişi başına sanayi ihracatı (dolar)	16106	1823	341

(United Nations Industrial Development Organization (UNIDO), 2016)

Zikredilen problemlere rağmen İran bazı ürünlerde dünyada ilk sıralardadır. Örneğin fayans ve seramik üretiminde dünyada 8'inci, çimento üretiminde 10'uncu, araba üretiminde 12'nci ve ham çelik üretiminde 14'üncü sırada yer almaktadır ve dünya toplam petrokimya üretiminin % 4,8'i, makine halısı üretiminin % 4,5'i ve makarna üretiminin % 4'ü İran'da gerçekleştirilmektedir.

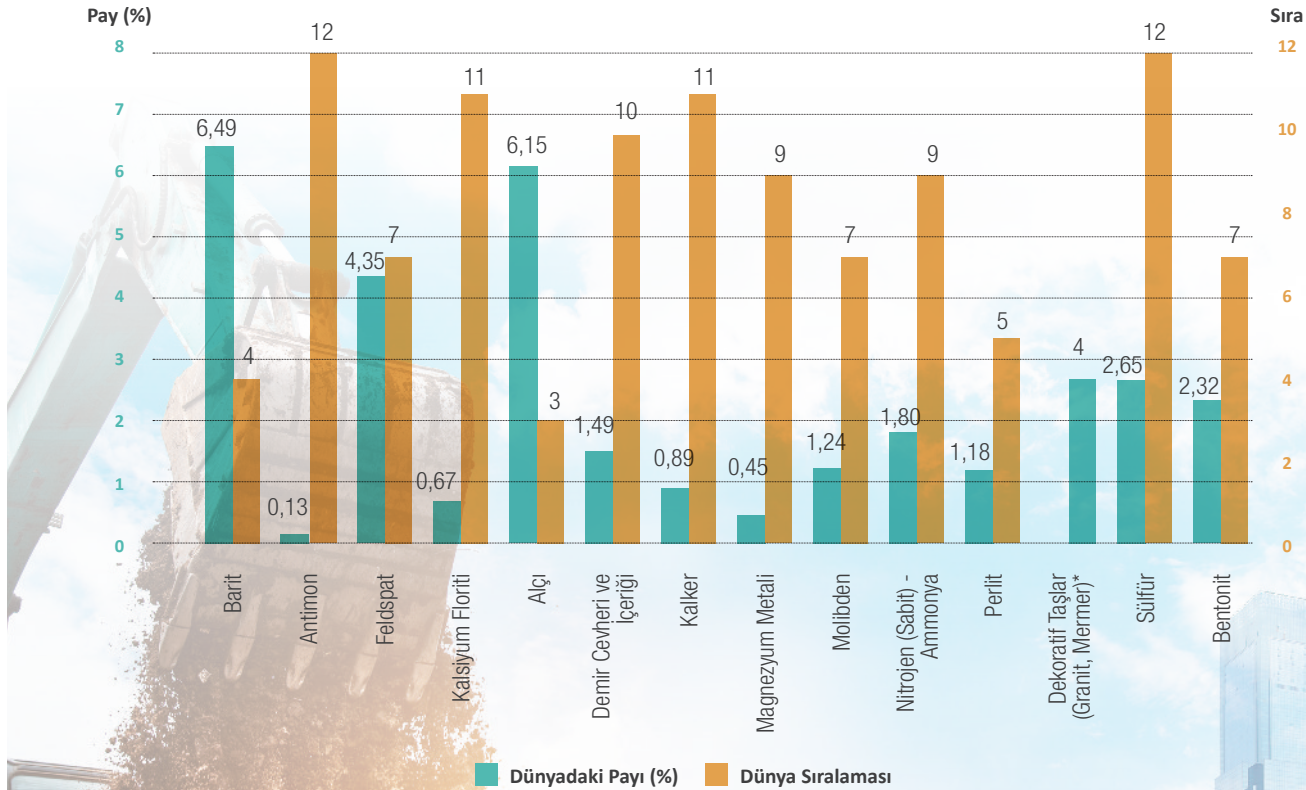

MADENCİLİK

İran, dünya maden rezervlerinin %7'sine sahip ve maden kaynakları bakımından dünyanın ilk 10 ülkesi arasındadır. (İran Yatırım, Ekonomik ve Teknik Destek Organizasyonu (OIETA), 2018). İran maden çeşitliliği bakımından da zengin bir ülkedir. Ülkede toplam 68 çeşit mineral hammadde tespit edilmiştir (U.S. Geographical Survey, 2016).

Bazı minerallerin üretimi bakımından dünyada ilk sıralarda yer almaktadır. İran, alçı üretiminde dünyada 3'üncü, barit üretiminde 4'üncü, dekoratif taşlar üretiminde 4'üncü ve perlit üretiminde 5'inci sırada yer almaktadır.

(U.S. Geographical Survey, 2017)

ENERJİ

İran, dünyadaki kanıtlanmış ham petrol rezervlerinin yaklaşık %9.3'ünü elinde tutmaktadır. Petrol rezervleri bakımından dünyada dördüncü sıradadır ve bugünkü üretim miktarı ile 94 yıl daha petrol üretiminin devam edebileceği öngörülmektedir. Ayrıca, İran dünyadaki kanıtlanmış doğalgaz rezervlerinin yüzde 18'ine sahip ve bu alanda dünyada birinci sıradadır. Mevcut üretim seviyesinde 165 yıl boyunca doğalgaz üretimi yapılabilir (British Petroleum, 2017).

İran 286 TWh elektrik üretimi ile dünyada 13'üncü sırada yer almaktadır. İran'ın elektrik üretimi en çok fosil yakıtlardan elde edilmektedir. Son yıllarda yenilenebilir enerji projeleri devlet tarafından teşvik edilmektedir. Petrol, doğalgaz ile birlikte elektrik enerjisi maliyeti de oldukça düşüktür. İran'da elektriğin ortalama tüketici fiyatı ortalama olarak Suudi Arabistan'dan dört kat, Türkiye'den on kat daha ucuzdur.

	Sıra	Dünyadaki Payı (%)
Doğalgaz rezervi	1	18
Doğalgaz üretimi	3	5,7
Petrol rezervi	4	9,3
Petrol üretimi	4	5
Elektrik üretimi	13	1,2

(British Petroleum, 2017)

TARIM VE HAYVANCILIK

Genel olarak kurak bir iklime sahip olan İran'da, kuzey bölgeleri ormanlık ve bol yağışlı, orta bölgelerine ise bozkır ve çöl hakimdir. Ülkede küçükbaş hayvancılık, ancılık, tarla ve bahçe bitkileri yetiştirilmesine oldukça uygundur. Tarım sektörünün GSYİH'ye katkısı %9,63'tür. İşgücünün tarım sektöründe istihdamı azalma trendinde ve son verilere göre % 17,4'tür.

İran'ın fıstık, safran ve havyanı dünyada meşhurdur. Öte yandan, bal üretiminde dünya üçüncüsü, koyunculukta dördüncüsü ve tavukçulukta dünya beşincisidir (İran Tarımsal Cihat Bakanlığı, 2016). Bahçe ürünlerin çeşitliliği açısından İran dünyanın 3'üncü sırayı ve tarla bitkileri çeşitliliği açısından dünyada 18'inci sırayı almaktadır (İran Cumhurbaşkanlığı Yönetim ve Planlama Kurumu, 2015).

Toplamda 85 milyon ton tarla bitkileri üretimi içinde en çok buğday ve yem mısırı yetiştirilmektedir. 19 milyon ton bahçe bitkileri üretimi içinde başlıca ürünler üzüm, elma ve portakaldır. Ayrıca, ülkede yıllık 1 milyon tondan fazla su ürünleri, 824 bin ton kırmızı et, 9,6 milyon ton süt, 2 milyon ton tavuk eti, 940 bin ton yumurta ve 81,4 bin ton bal üretilmektedir.

İran tarım ve hayvancılıkta kendi kendine yeterlilik politikası izlemekte ve giderek ithal bağımlı olmaktan çıkmaktadır. Son verilere göre İran buğday ihtiyacının %91'ini yerli üretimden karşılamaktadır. Bu oran pirinç için %70, arpa için %74, kırmızı et için %90 ve tavuk eti için %103'tür. Yağlı çekirdeklerde bağımsızlık oranı %12'dir (İran Merkez Bankası, 2016).

2017 yılında İran'ın toplam tarım ve hayvancılık (GTİP kodu 01-15) ithalatı 8,5 milyar dolar ve ihracatı 4 milyar dolardır. İran'ın yurt dışından aldığı ürünler arasında en önemlileri yem mısırı, pirinç, yağlı çekirdekler (soya fasulyesi ağırlıkta), kırmızı et, muz, arpa ve çaydır. İhracatta ise Antep fıstığı, safran, elma, hurma, peynir, domates, karpuz ve patates en önemli ürünlerdir.

Ürün	Dünya Sıralaması	Dünya Toplam Adetten Pay (%)
Koyun	4	3,6
Tavuk	5	4,5
Bal Üretimi	3	4,5

(Food and Agriculture Organization of the United Nations (FAO), 2016)

HİZMETLER

Hizmetler sektörü % 54'lük oranı ile İran'ın GSYİH'de en çok payı olan sektördür ve İran'ın işgücünün %50,4'ü bu sektörde çalışmaktadır. Hizmetler sektörünün bazı alt dallarının İran GSYİH'ye katkısı petrolün katkısından daha fazladır. Örneğin Emlak ve Uzmanlık Hizmetleri yüzde 13,76 ve Ticaret, Restoran ve Otelcilik Hizmetleri yüzde 12,60 ile petrolün (%11,66) GSYİH'ye katkısından daha büyüktür (İran Merkez Bankası, 2016).

Hizmetler sektöründeki canlılığın yansıdığı alt sektörden biri perakende ticarettir. Örneğin perakende sektörü, 2009 ve 2014 yılları arasında yıllık yüzde 7 oranında büyümüştür. Yıllık ortalama 5.500 dolarlık vergi hariç perakende harcamaları, Güney Afrika'daki nominal harcamaya eşit, ancak Türkiye, Malezya ve Meksika'dan daha düşüktür (McKinsey Global Institute, 2016).

TURİZM

Dünyanın en eski kültürlerinden biri olan İran, sanat eserleri, tarihi ve doğal güzellikleri ile dünyanın en ilginç ülkelerinden birisidir. Ülkenin geniş coğrafyasına yayılan tarihi eserleri, doğal güzellikleri ve çeşitlilik arz eden kültürel mirası ile zengin turistik değerlere sahip bir ülkedir.

Turizm sektörü altyapı ve hizmet kalitesi bakımından gelişmiş ülkelerin gerisindedir ve bu sektörün GSYİH'ye katkısı sadece yüzde 2,5'tir. 2017 yılında İran'a gelen turist sayısı 5,24 milyon, turistlerden elde edilen doğrudan gelir 3,5 milyar dolar ve turizm sektörünün geliri 10,1 milyar dolardır.

UNESCO Dünya Mirası Listesinde İran'dan 23 adet eser bulunmaktadır (18 eserle yer alan Yunanistan'dan daha fazla).

ULAŞIM VE İLETİŞİM ALT YAPISI

2017 yılında 137 ülke arasında genel altyapı sıralamasında İran 57'inci sırada yer almaktadır. Türkiye 53'üncü sırada ve ilk beş ülke Hong Kong, Singapur, Hollanda, Japonya ve Birleşik Arap Emirlikleri'dir. İran'ın zayıf noktaları ulaşım altyapısı, demiryolu altyapısının kalitesi ve havayolları altyapısı kalitesi olarak sayılabilir (World Economic Forum, 2018).

Ülkede 54 adet sivil havaalanı, 20 adet ticari liman, 19 aktif kara sınır kapısı, 13,5 bin km demiryolu ve 88 bin km şehirlerarası karayolu bulunmaktadır.

Hanelerin yaklaşık % 99'u telefona, %57'si bilgisayara ve % 55'i internete sahiptir. 88,3 milyon adet aktif mobil hattı ile yüz kişi başına telefon sahipliği oranı %110,53'tür.

Bilgisayar bilimi ve bilgisayar mühendisliği alanında kayıtlı 180 bin öğrenci bulunmaktadır. Yetenekli ve düşük maliyetli işgücü ile yazılım sektörü için büyük bir potansiyel bulunmaktadır. Tahran gibi büyükşehirler bilişim teknolojileri için outsourcing merkezi olabilirler.

İNSANİ GELİŞİM GÖSTERGELERİ

İnsani Gelişim Endeksi'nde 188 ülke arasında 69. sırada bulunan İran, son 37 yılda bariz bir ilerleme sağlamıştır. En yüksek, yüksek, orta ve düşük kategorilerinin yer aldığı endekste İran, Türkiye ile birlikte yüksek kategoride yer almaktadır.

Endeks genel sıra	1	69	71	
Puan	0,949	0,774	0,767	
Doğumda Yaşam beklentisi (yıl)	81,7	75,9	75,7	79,4
Sağlık harcamalarının GSYİH'deki payı (%)	8,3	2,8	4,2	7,5
Kişi başına ortalama eğitim süresi (yıl)	17,7	14,8	14,6	16,4
Eğitim için Kamu harcamalarının GSYİH'deki payı (%)	7,4	3,37	-	5,1
Öğretmen başına öğrenci sayısı	9	25	20	14
Okuryazar oranı (15 yaş ve üzeri)	-	86,8	95	95,3

Kadınların işgücüne katılım oranı (% 15 yaş ve üzeri)	61,2	16,2	30,4	52,6
Erkeklerin işgücüne katılım oranı (% 15 yaş ve üzeri)	68,5	72,7	71,4	68,6
İşgücüne katılım oranı (% 15 yaş ve üzeri)	64,9	44,5	50,3	60,4
Nüfus içinde istihdam oranı (% 15 yaş ve üzeri)	62,2	39,9	45,1	56,4
Çocuk çalışma oranı (% 5-14 yaşları arası)	-	11	6	-
Hamilelikte ücretli izinli gün sayısı	-	270	112	114
İşsizlik oranı (%)	4,1	10,5	10,3	6,8
Genç nüfusun işsizlik oranı (% 15-24 yaşlar arası)	10,1	24,1	16,4	16,3

Doğrudan yabancı sermaye net ülke girişi (% GSYİH)	-1,5	0,5	2,4	2,9
İnternet kullanıcı sayısının nüfusa oranı	97,3	53,2	58,3	79,4
100 kişi başına cep telefonu sayısı	109	100,3	94,4	128,5

Toplam enerji tüketimi içinde yenilenebilir enerji payı (%)	58	0,9	12,8	9,1
Ortanca yaş	39,1	29,5	29,8	40,2
15-64 arası yaşların toplam nüfusa oranı (%)	65	70	66	64,5
Şehir nüfusu (%)	80,5	73,4	73,4	80,4

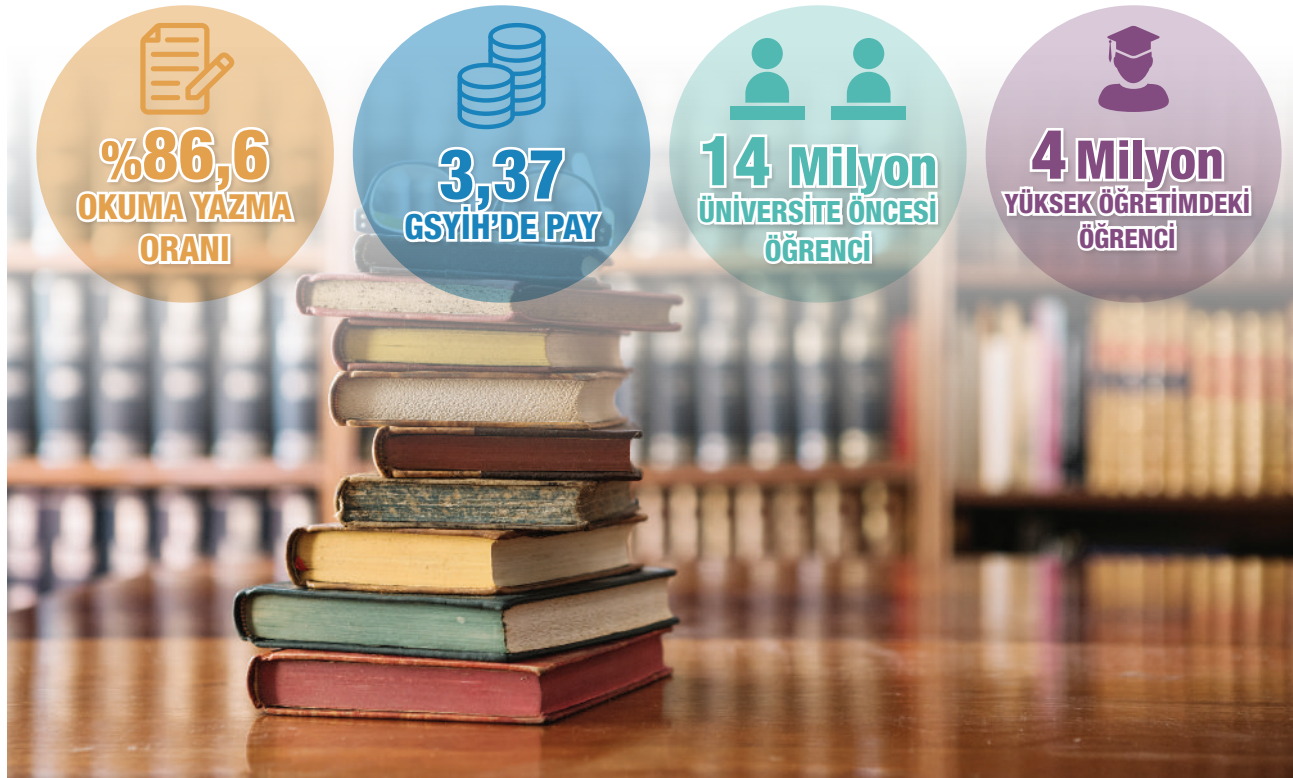
Vergi gelirleri GSYİH oranı (%)	22	7,4	18,3	
---------------------------------	----	-----	------	--

EĞİTİM

Ülkenin genel okuma yazma oranı % 87,6'dır. Toplam 14 milyon öğrenci bulunmaktadır. Bu sayının 800 bini okul öncesinde, 7,6 milyonu ilköğretimde, 5,3 milyonu ortaöğretim kurumlarındadır. Yükseköğretimde öğrenim gören öğrenci sayısı ise 4 milyondur.

Ülkede bulunan en büyük ve en önemli üniversiteler Tahran başta olmak üzere büyük kentlerde yer almaktadır. En önemli üniversiteler Tahran Üniversitesi, Emir Kebir Üniversitesi, Şerif Üniversitesi, Fırdevsi Üniversitesi, Şehit Beheştî Üniversitesi, İsfahan Üniversitesi, Tebriz Üniversitesi, Şiraz Üniversitesi, Tahran Tıp Üniversitesi, İran İlim ve Sanat Üniversitesi, Hoca Nesireddin Tusi Üniversitesi ve İmam Sadık Üniversitesi olarak sayılabilir.

İran'ın yükseköğretim kurumlarında teknik okulların belirgin bir ağırlığı vardır. Üniversitelerden mezun olanların üçte biri teknik okullardan mezun olmaktadır. Mühendislik ve ilgili birimlerden mezun olanların sayısı bakımından İran, Amerika Birleşik Devletleri ile yakın bir seviyede, Güney Kore ve Japonya'nın önünde yer almaktadır (McKinsey Global Institute, 2016).

DIŞ TİCARET

2017 yılında İran'ın toplam ihracatı 108,332 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir. Aynı yılda İran'ın toplam ithalatı ise 73,358 milyar dolardır (İran Merkez Bankası, 2017).

İran'ın Dış Ticareti (milyar dolar)	Ürün		Hizmet
	Petrol ve Ürünleri, Doğalgaz	Petrol ve Doğalgaz Hariç	
İhracat	65,400	32,556	10,376
İthalat	2,764	54,302	18,292

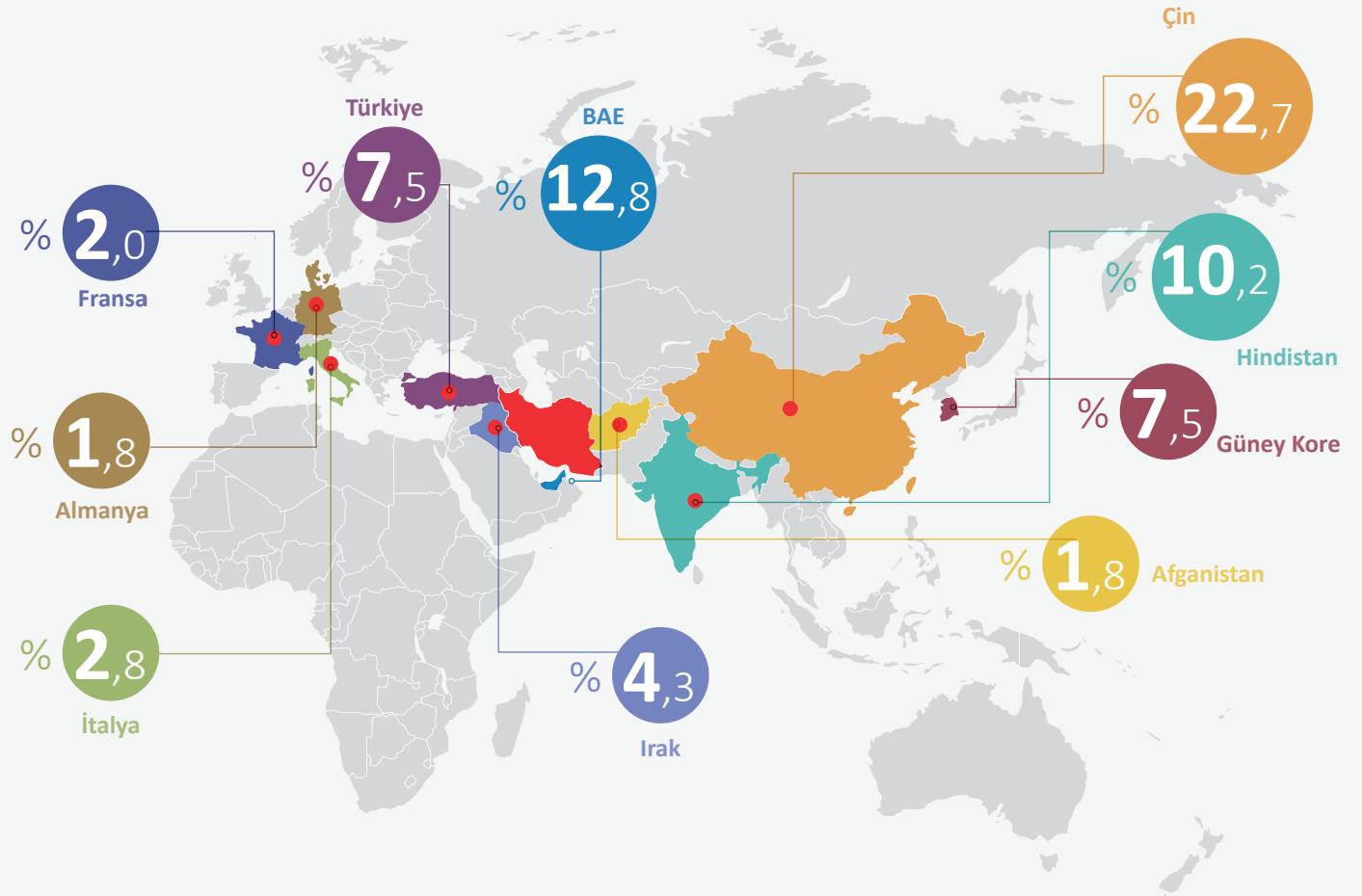
TÜRKİYE-İRAN DIŞ TİCARET

2017 yılında Türkiye-İran ticaret hacmi 10,42 milyar dolardır. İki ülke arasındaki ticaret hacmi genellikle 12 milyar civarında seyretilmektedir. Bu ticaret dengesi üçte iki oranında İran lehinedir. Türkiye'nin ihracatı ağırlıklı olarak sanayi ürünlerinden oluşurken, İran'ın Türkiye'ye ihracatı petrol, doğalgaz ve petrokimya ürünleri ağırlıklıdır.

Toplam Ticaret Hacmi (milyar \$)	Türkiye'nin İran'a İhracatı (milyar \$)	Türkiye'nin İran'dan İthalatı (milyar \$)	Denge (milyar \$)
10,42	3,20	7,22	4,02 (İran lehine)

(İran Gümrük İdaresi, 2017)

İran'ın Dış Ticaret Ortakları (İthalat ve İhracat Toplamları)

(İran Merkez Bankası, 2017), (İran Gümrük İdaresi, 2017)

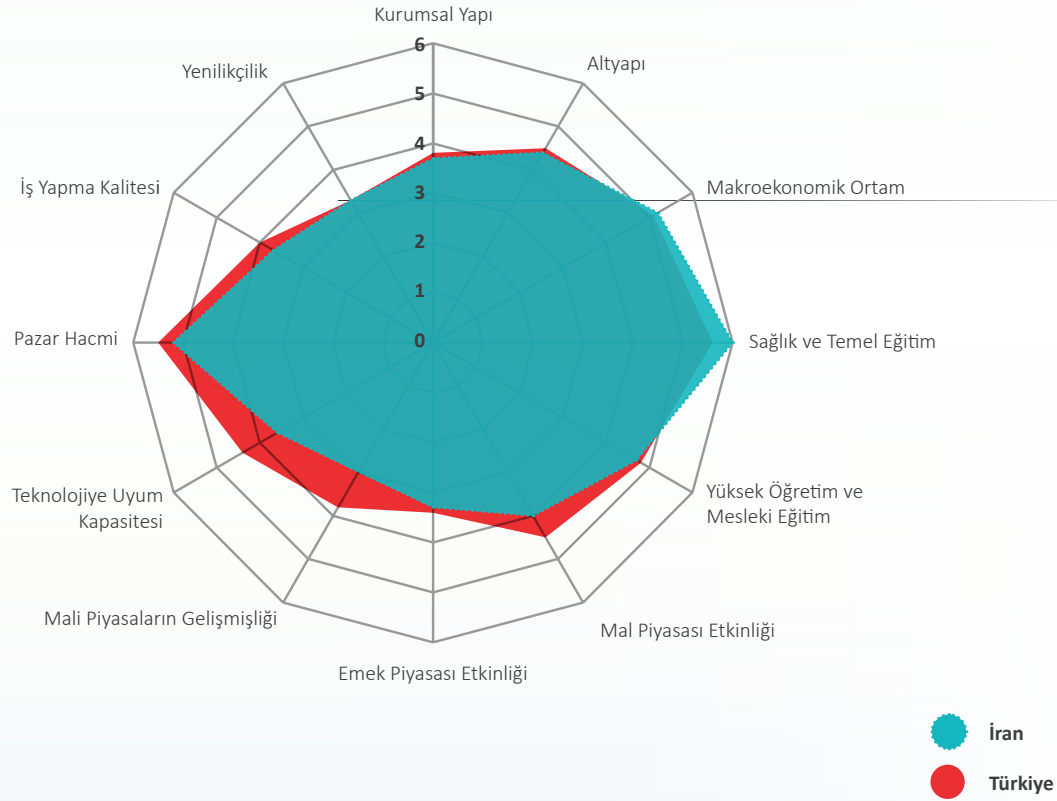
İRAN'DA İŞ YAPMAK

İran hükümeti özel sektör yatırımları için kolaylaştırıcı tedbirlerini artırmaktadır. Bürokrasi nispeten azalmakta, elektronik ortamların kullanılması yatırımcıların işlemlerini kolaylaştırmaktadır. Yatırımlara yönelik devlet destekleri artırılmış ve yatırımcılara yönelik rehberlik ve bilgilendirme hizmetleri sunan kamu kurumları oluşturulmuştur.

İran, 2017'de 137 ülke arasında Küresel Rekabetçilik Endeksi'nde 69'uncu sıradadır. Türkiye 53'ncü sırada yer alırken ilk beş ülke İsviçre, ABD, Singapur, Hollanda ve Almanya'dır (World Economic Forum, 2018).

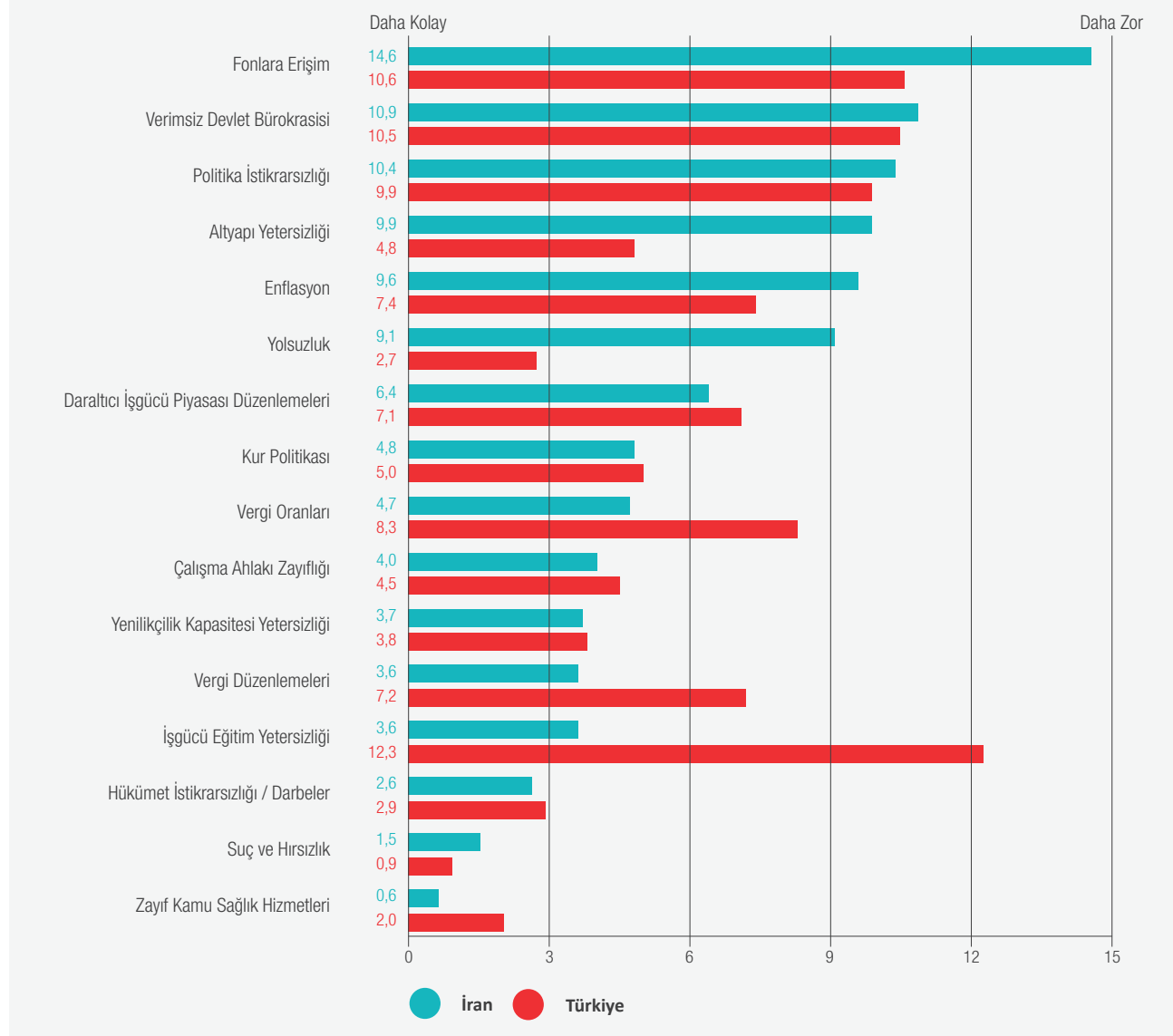
Küresel Rekabetçilik Endeksi

(World Economic Forum, 2018)

İran'da iş yapan firmaların karşılaştığı en temel problemler sırasıyla finansmana erişim, ağır ve verimsiz bürokrasi, politika istikrarsızlığı, altyapı yetersizliği, enflasyon, yolsuzluk ve emek piyasasındaki sınırlamadır.

Yatırım Faktörleri Bakımından Türkiye-İran Karşılaştırması

(World Economic Forum, 2018)

SERBEST TİCARET BÖLGELERİ

İran'da yabancı yatırımları çekmek için yedi adet serbest ticaret bölgesi kurulmuştur. Serbest ticaret bölgelerindeki ekonomik faaliyetler, faaliyete başladığı tarihten itibaren 20 yıla kadar gelir vergisinden muaf tutulmaktadır. Ayrıca bölgelerdeki ithal mallar gümrük ve ithalat vergisinden muafır. Aynı şey, eğer hammadde yurt içinden tedarik edilmişse, serbest ticaret bölgelerinden İran'a mal ithalatı için de geçerlidir. Bölgede üretilen ürünler İran'a girdiğinde mallar bir katma değer uygulamasına göre kısmen gümrük vergilerinden muaf tutulmaktadır.

Ayrıca, ülkenin iç bölgelerinde yer alan özel ekonomik bölgeler, yatırımcılara cazip yatırım ve altyapı koşulları sunmaktadır. İran'da toplam 29 adet özel ekonomik bölge bulunmaktadır.

KISIM 2

SEKTÖRLER BAKIMINDAN İRAN

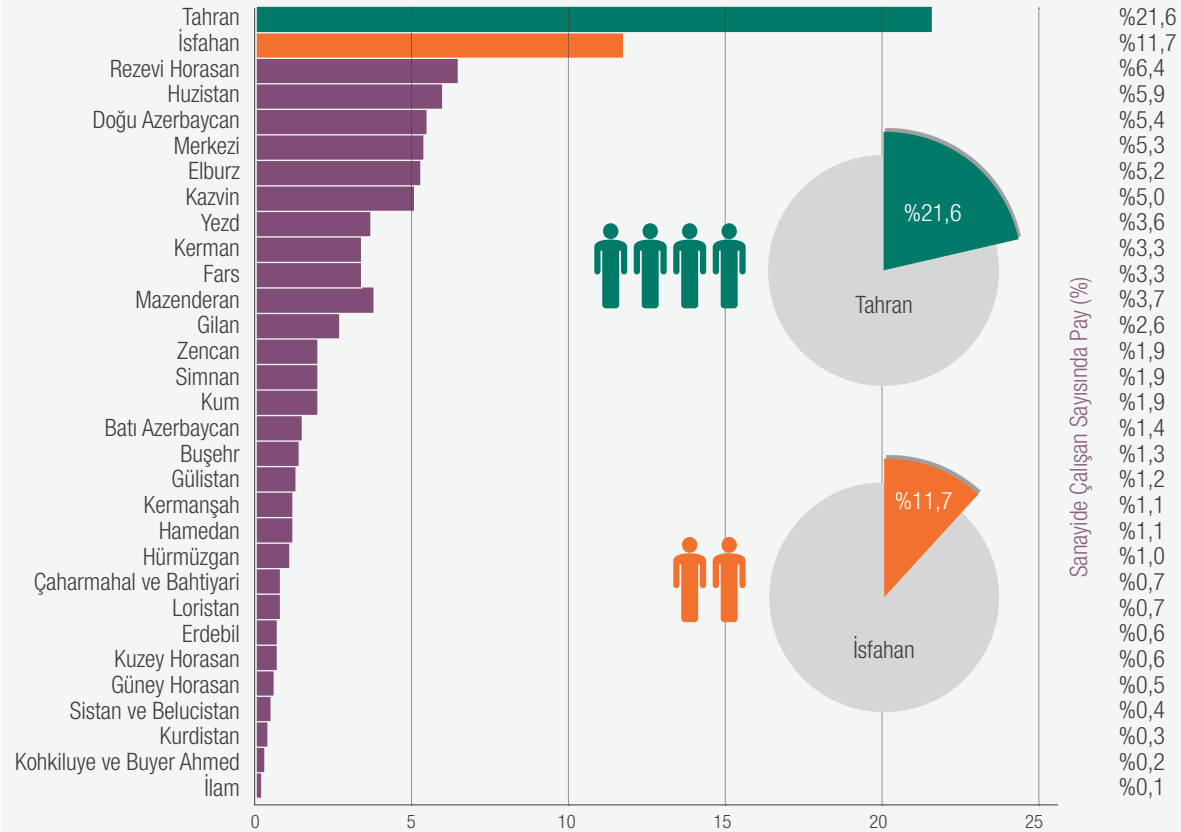
SANAYİ

Ağırlıklı olarak petrol ve türevleri, madenler ve metaller gibi ülkenin zengin doğal kaynaklarına dayalı olan İran sanayi sektörü nispeten az gelişmiş ve GSYİH'deki payı sadece %12'dir. Sanayi sektöründe başlıca ürünler sırasıyla, kimyasal madde ve ürünlerin imalatı, ana metal sanayi, gıda ürünleri ve içecek imalatı, motorlu kara taşıtları, römork ve yarı-römork imalatı ve metalik olmayan diğer mineral ürünlerinin imalatı olarak yer almaktadır. Bu ürünler, toplam sanayi üretiminde % 72'lik katma değer payına sahiptir. Petrokimya, çelik, çimento ve otomotiv endüstrisi ülkenin en önemli ve başarılı endüstrileri arasında yer almaktadır.

SANAYİ İSTİHDAMI VE ÜLKEYE DAĞILIMI

Ülkede sanayi istihdamının en çok olduğu ostanlar sırasıyla Tahran, İsfahan, Rezevi Horasan, Huzistan, Doğu Azerbaycan, Merkezi, Elburz ve Kazvin'dir. Toplam sanayide çalışanların %67'si bu 8 ostan da bulunmaktadır (İran İstatistik Merkezi, 2015).

Sanayi İstihdamının Ostanlara Dağılımı

(İran İstatistik Merkezi, 2015)

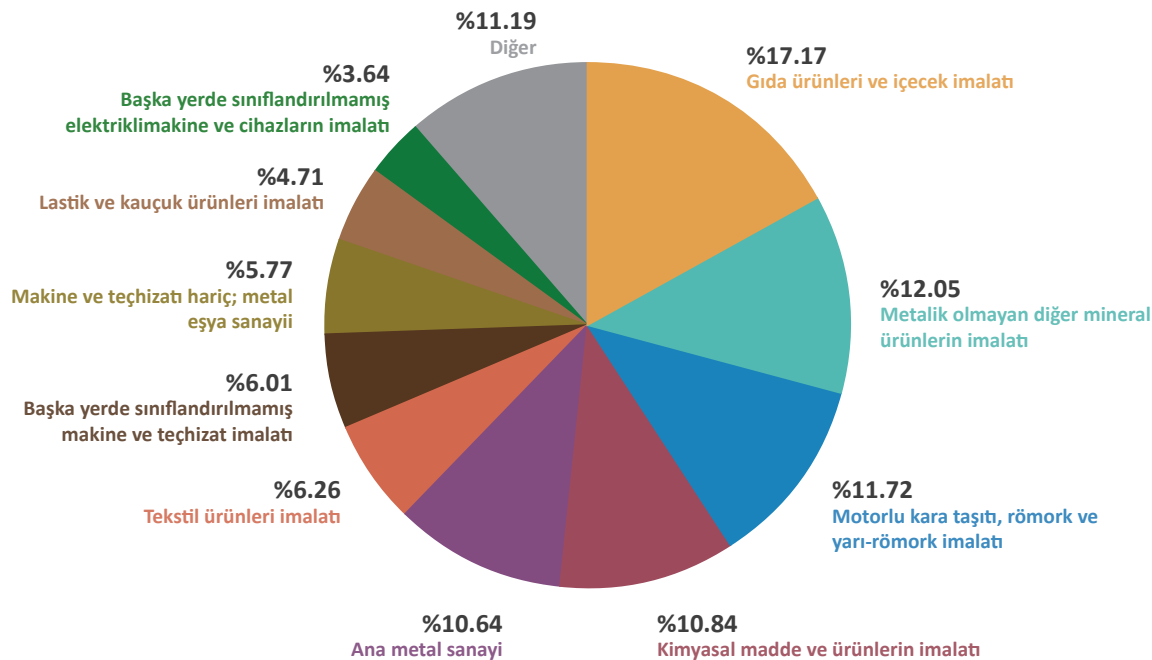
10 ve üzeri çalışana sahip 88 bin sanayi fabrikasında 3,37 milyon kişi çalışmaktadır. Fabrikaların % 92'si küçük ölçek (50 kişi altı), % 4'ü orta ölçek (50-100 kişi) ve %3'ü büyük ölçek (100 ve üzeri kişi) (İran Cumhurbaşkanlığı Yönetim ve Planlama Kurumu, 2015).

Fabrika ölçeği	Sayıdan pay (%)	Çalışan sayısından pay (%)
Küçük (-50)	92	44
Orta (50-100)	5	12
Büyük (100+)	3	44
Toplam	100	100

(İran Cumhurbaşkanlığı Yönetim ve Planlama Kurumu, 2015)

SANAYİ İŞGÜCÜNÜN SEKTÖR DAĞILIMI

İşgücü istihdamında sanayi sektörünün payı son yirmi yılda yüzde 30 civarında seyretmiştir (İran İstatistik Merkezi). Sanayide istihdam edilen işgücü en çok gıda, mineral, motorlu taşıtlar, kimyasal, ana metal ve tekstil sektörlerindedir.

SEÇİLMİŞ SANAYİ ALT SEKTÖRLERİ

GIDA ÜRÜNLERİ VE İÇECEK İMALATI

Gıda ürünleri imalatında İran, bitkisel yağlar dışında ülke ihtiyacını içeriden karşılama kapasitesine sahiptir. İç tüketim ihtiyacını karşıladıktan sonra komşu ülkeler başta olmak üzere ihracat yapmaktadır. Bazı hayvansal ürünlerin üretiminde dünyada önde gelen ülkeler arasında yer almaktadır.

Gıda sanayisinde en önemli sorunlar, paketlenme ve markalaşma, soğuk zincir eksikliği, İranlı tüccarların vize zorlukları, finansmana erişim ve bazı alt sektörlerde hammadde eksikliği olarak sıralanabilir.

Süt Ürünleri

Süt ürünlerinin imalatında 600'den fazla fabrikada çeşitli ürünlerden (yoğurt, peynir, süt tozu, ayran, dondurma, bebek maması vb.) toplamda 5,5 milyon ton civarında üretim yapılmaktadır. Bu sektörün yıllık ihracatı yaklaşık 650 milyon dolar olup en çok Afganistan, Pakistan ve diğer komşu ülkelere ihracat yapılmaktadır. İthalatı ise 250 milyon dolardır ve en çok Avrupa ülkelerindendir (İran Sanayi, Madencilik ve Ticaret Bakanlığı, 2017), (İran Ticaret Geliştirme Kurumu, 2017).

Süt ürünleri imalatında öne çıkan ostanlar İsfahan, Doğu Azerbaycan, Tahran, Rezevi Horasan, Fars, Kazvin ve Mazenderan'dır. Bazı önemli fabrikalar ise Pegah, Kale, Dalahu, Pakban, Mihan, Pak ve Nestle İran'dır (İran Ticaret Geliştirme Kurumu, 2015).

Unlu Mamuller

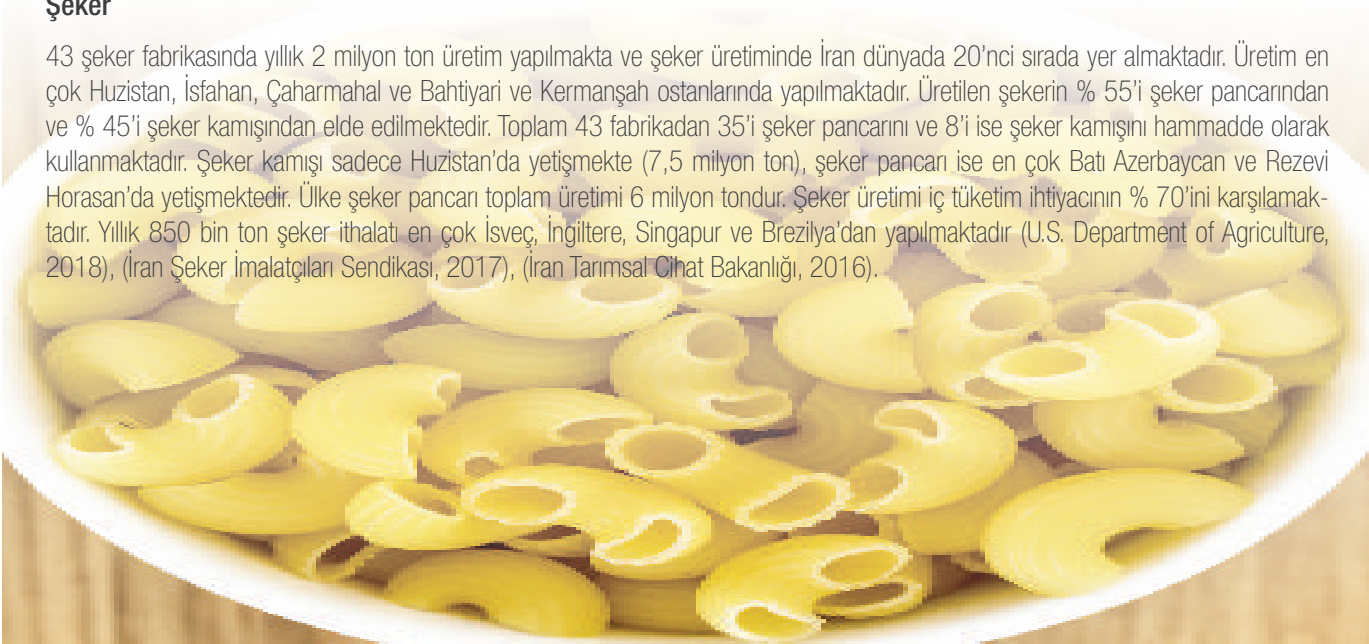
14 milyon tonluk yıllık buğday üretimi gerçekleştiren İran, unlu mamuller imalatı için önemli bir potansiyele sahiptir. Ülkede 450 un fabrikası yıllık 10 milyon ton un üretmektedir. Un üretiminde öne çıkan ostanlar Tahran, İsfahan ve Rezevi Horasan'dır. Yıllık un ihracatı 330 bin ton civarındadır ve yaklaşık 85 milyon dolar gelir sağlamaktadır. Ekmek, pasta ve kek gibi diğer mamullerin ihracat miktarı ise 110 bin ton ve değeri 260 milyon dolardır. Un ve unlu mamuller başta Irak, Afganistan ve Pakistan olmak üzere en çok komşu ülkelere, ihraç edilmektedir.

560 bin tonluk makarna üretimi ile İran dünyada 6'ncı sırada yer almaktadır. Makarna tüketiminde ise dünyada 9'uncu sırada yer almaktadır ve tüketim hacmi 360 bin tondur (IPO, 2014). İran'da 239 makarna fabrikası vardır ve en büyük makarna üreticileri Tak Makaron, Zar Makaron ve Mana'dır. Makarna üretiminde öne çıkan ostanlar Elburz ve İsfahan'dır. Üretilen makarnanın yaklaşık 40 bin tonu ihraç edilmektedir ve 46 milyon dolar ihracat geliri sağlamaktadır. İhracat yapılan başlıca ülkeler Afganistan ve Irak'tır. İthalat 800 bin dolar olup en çok İtalya ve Türkiye'den gerçekleştirilmektedir (İran Ticaret Geliştirme Kurumu, 2017), (İran Gümrük İdaresi, 2017).

Şeker

43 şeker fabrikasında yıllık 2 milyon ton üretim yapılmakta ve şeker üretiminde İran dünyada 20'nci sırada yer almaktadır. Üretim en çok Huzistan, İsfahan, Çaharmahal ve Bahtiyari ve Kermanshah ostanlarında yapılmaktadır. Üretilen şekerin % 55'i şeker pancarından ve % 45'i şeker kamışından elde edilmektedir. Toplam 43 fabrikadan 35'i şeker pancarını ve 8'i ise şeker kamışını hammadde olarak kullanmaktadır. Şeker kamışı sadece Huzistan'da yetişmekte (7,5 milyon ton), şeker pancarı ise en çok Batı Azerbaycan ve Rezevi Horasan'da yetişmektedir. Ülke şeker pancarı toplam üretimi 6 milyon tondur. Şeker üretimi iç tüketim ihtiyacının % 70'ini karşılamaktadır. Yıllık 850 bin ton şeker ithalatı en çok İsveç, İngiltere, Singapur ve Brezilya'dan yapılmaktadır (U.S. Department of Agriculture, 2018), (İran Şeker İmalatçıları Sendikası, 2017), (İran Tarımsal Cihat Bakanlığı, 2016).

Bitkisel Yağlar

Toplam 338 fabrikanın bulunduğu ülkede yıllık bitkisel yağlar üretimi yaklaşık 1,5 milyon tondur ve başlıca Tahran, Huzistan, Mazenderan ve Rezevi Horasan'da yapılmaktadır. Yağlı çekirdekliiler üretimi, ülkenin yağ ihtiyacının sadece %12'sini karşılamaktadır (İran Merkez Bankası, 2016). Bu yüzden, yıllık yaklaşık 2,7 milyar dolarlık yağ küspesi, yağlı taneler (başlıca soya fasulyesi) ve bitkisel yağlar en çok İsviçre, Hollanda, Malezya, Singapur ve diğer ülkelerden ithal edilmektedir (İran Sanayi, Madencilik ve Ticaret Bakanlığı, 2017), (İran Gümrük İdaresi, 2017).

İşleme, Saklama ve İçecek İmalatı

Gıda işlenmesi ve saklanması, gıda sanayisinde önemli bir faaliyet alanıdır. Domates salçası üretimi kapasitesi 1,3 milyon tondur. Ülkenin bütün salça ihtiyacı karşılandıktan sonra üretilen salçanın 150 bin tonu Irak, Afganistan, Rusya ve diğer komşu ülkelere satılmakta ve yaklaşık 200 milyon dolar gelir sağlanmaktadır. Domates salçası üretiminde öne çıkan ostanlar Kazvin, Rezevi Horasan, Fars ve Kerman'dır. Meyve suyu ve konsantre imalatında yaklaşık 250 fabrika, başlıca Batı Azerbaycan, Tahran, Elburz, Doğu Azerbaycan ve Rezevi Horasan olmak üzere ülkenin değişik bölgelerine dağılmıştır. Bu alt sektörün yıllık ihracatı 100 bin ton civarındadır. Yaklaşık 150 milyon dolar tutarındaki bu ihracatta komşu ülkeler olan Türkiye, Irak ve Afganistan ilk sıralarda yer almaktadır. İran'ın meyve suyu ve konsantre ithalatı ise 15 bin tondur. 25 milyon dolar tutan bu ithalat en çok Tayland, Brezilya ve İspanya'dan olmaktadır. Komposto ve konserve üretimi toplam 560 fabrikada yıllık 700 milyon tondur ve en çok Tahran, Rezevi Horasan, Elburz, Fars ve Batı Azerbaycan'da yapılmaktadır. Yıllık ihracat miktarı yaklaşık 80 milyon tondur ve 250 milyon dolar değerindedir. Komposto ve konserve ihracatı en çok Irak ve Afganistan'a yapılmaktadır. Komposto ve konserve ithalatı ise yaklaşık 70 milyon dolardır ve başlıca olarak Hindistan, Çin, İspanya, Tayland ve Yunanistan'dan yapılmaktadır. Hamur mayası üretimi 23 bin tondur ve en çok Rezevi Horasan, Huzistan, Luristan ile Çaharmahal ve Bahtiyari ostanlarında üretilmektedir. Hamur mayası ihracatı 20 milyon dolardır ve en çok Afganistan, Suriye, Özbekistan, Tacikistan ve Lübnan'a yapılmaktadır. Maya ithalatı ise 1 milyon dolardır ve en çok İsviçre'den yapılmaktadır. Ülkede 80 hazır su fabrikası bulunmakta ve yıllık 180 milyon litre üretim yapılmaktadır. 15 milyon dolarlık su ihracatı başlıca Irak, Afganistan, Pakistan ve diğer komşu ülkelere yapılmaktadır. Su ithalatı ise 6 milyon dolardır ve başlıca Türkiye ve Avrupa ülkelerinden yapılmaktadır. Ayrıca yıllık yaklaşık 2,5 milyar şişe çeşitli alkolsüz içecek imalatı yapılmaktadır (İran Gümrük İdaresi, 2017).

METALİK OLMAYAN DİĞER MINERAL ÜRÜNLERİN İMALATI

İran, çimento üretiminde dünyada ön sıralarda yer almaktadır. Cam imalatında tarihi bir tecrübe sahibi olan İran, cam elyaf dışında iç tüketimi sağladıktan sonra komşu ülkelerin de ihtiyacını önemli oranda karşılamaktadır. Fayans ve seramik imalatında da benzer bir tarihi tecrübeye sahip olan İran dünyada 5'inci sırada yer almaktadır. Ülkede muazzam granit, mermer ve traverten yatakları bulunmakta, ancak bu ürünlerin genellikle işlenmeden yurt dışına ihraç edilmesi sektörün önemli bir sorunu olmaya devam etmektedir.

Çimento

İran, yıllık 55 milyon ton çimento üretimi ile dünyada 10'uncu sırayı ve Ortadoğu'da ilk sırayı almaktadır (USGS, Minerals Information, Cement, 2017). İran'ın yıllık klinker üretimi ise 57 milyon tondur. Ülkenin çimento üretimi toplam 71 fabrika ile en çok Tahran, Kermanşah, Huzistan, Hürmüzgan, İsfahan, Rezevi Horasan, Fars ve Batı Azerbaycan ostanlarındadır (İran Çimento Endüstrisi İşverenleri Derneği, 2016).

İran 2017 yılında 375 milyon dolar değerinde 10,5 milyon ton çimento ve klinker (GTİP Kodu 2523) ihracatı gerçekleştirmiştir. İhraç edilen ülkeler başlıca Irak, Afganistan, Kuveyt, Bangladeş, Katar ve BAE'dir. Aynı yılda çimento ithalatı 11.700 ton ve değeri 8,6 milyon dolardır. Bu ithalatın % 98'ini alümina çimento oluşturmaktadır ve en çok Çin, Güney Kore, Fransa ve BAE'den yapılmaktadır (İran Gümrük İdaresi, 2017).

Cam ve Cam Eşya

İran'da 3500 yıldan beri cam imalatı yapılmaktadır. İlk modern cam fabrikası, 1938'de 520 çalışan ile Tahran'da kurulmuştur. Gerekli hammaddelerin çoğu İran'da bulunduğu için cam endüstrisi gelişmiştir ve bugün düz cam çeşitleri dışında farklı cam eşyalar üretilmektedir (Encyclopedia Iranica). İran'ın toplam cam ihracatı (eşya, cam elyaf, kaplar, düz cam vb.) yıllık 550 bin ton ve ithalatı 100 bin tondur. İhracat en çok komşu ülkelere ve başlıca Irak ve Afganistan'a, ithalat ise en çok Çin ve Avrupa ülkelerinden yapılmaktadır (İran Gümrük İdaresi, 2017).

İran'ın 10 adet düz cam fabrikası yıllık 1,5 milyon tonluk üretim kapasitesine sahiptir ve fiili yıllık üretim miktarı 980 bin tondur. 400 bin ton olan yıllık ihracat 100 milyon dolar tutarındadır ve en çok Irak, Afganistan, Türkiye ve Hindistan'a yapılmaktadır. Düz cam üretiminde en önemli ostanlar Kazvin, Yezd ve Merkezi'dir (İran Sanayi, Madencilik ve Ticaret Bakanlığı, 2016).

İran'ın cam kaplar üretim miktarı yaklaşık 400 bin tondur ve en çok Kazvin, Tahran, Merkezi, Hamedan, Rezevi Horasan, İsfahan, Yezd ve Zencan ostanlarında yapılmaktadır. 50 bin tonluk cam kaplar ihracatı 35 milyon dolarlık bir meblağ tutmakta ve en çok komşu ülkeler olan Irak, Pakistan, Afganistan ve Azerbaycan ülkelerine ihraç edilmektedir (İran Sanayi, Madencilik ve Ticaret Bakanlığı, 2017), (İran Gümrük İdaresi, 2017).

Bu alt sektörde en önemli İthalat (cam ithalatının % 35'i), İran'da üretilmeyen cam elyafıdır. (GTİP kodu 7019). Bu ürün en çok Çin (% 84), Güney Kore (% 4), Türkiye (% 3) ve BAE

(% 2)'den ithal edilmektedir. İran'ın ilk cam elyaf fabrikasının kurulması Çinli ortaklar ile Merend'de (Doğu Azerbaycan) planlanmaktadır (Mehr Haber Ajansı, 2016).

Fayans, Seramik ve Vitrifiye

İran mimarisinin önemli bir parçası olan fayansın üretimi M.Ö. 1250 yılına kadar uzamaktadır. Ülkenin ilk modern seramik fabrikası, 1960'da kurulmuştur (Encyclopedia Iranica). İran, 550 milyon metrekare fayans ve seramik üretimi ile dünyada 8'inci sırayı almaktadır Ülkede 120 adet fayans ve seramik fabrikası bulunmaktadır. Bu alanda Yezd bütün ülke üretiminin yarısından fazlasını tek başına gerçekleştirmektedir. (Association of Italian Manufacturers of Machinery and Equipments for Ceramics (ACIMAC), 2017).

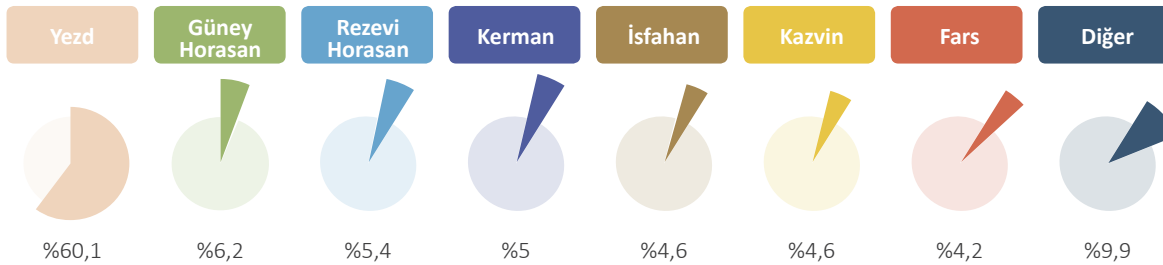
Fayans ve seramik üretiminde kullanılan maddeler (kil, feldspat, silis, alçı, cila malzemeleri) büyük miktarda İran'da bulunmaktadır. Üretimde kullanılan sadece bazı boya çeşitleri ve sabitleştiriciler ithal edilmektedir. Ayrıca, seramik endüstrisinin üretim maliyetinin çoğu enerji tüketiminden olduğu için, bu endüstri İran'ın düşük enerji tarifelerden çok faydalanmaktadır. Bu sektöre avantaj sağlayan diğer faktörler ülkenin coğrafi konumu, komşu ülkelerin fayans ve seramik ithalatında dünyanın önde gelen ülkeleri olması, uygun ürün ve nakliye maliyetleri ve bölgenin kültürel ortaklığı şeklinde özetlenebilir. Sektörün daha fazla gelişmesini engelleyen sorunları ise finansman, bankacılık, ambargolar, piyasa araştırma eksiklikleri ve markalaşamama olarak sıralanabilir (İran Sanayi, Madencilik ve Ticaret Bakanlığı, 2018).

İran'ın ilk vitrifiye üreticisi olan Pars Seram, 1969 yılında Vehramin şehrinde üretime başlamıştır. Bu fabrikanın kuruluşu-

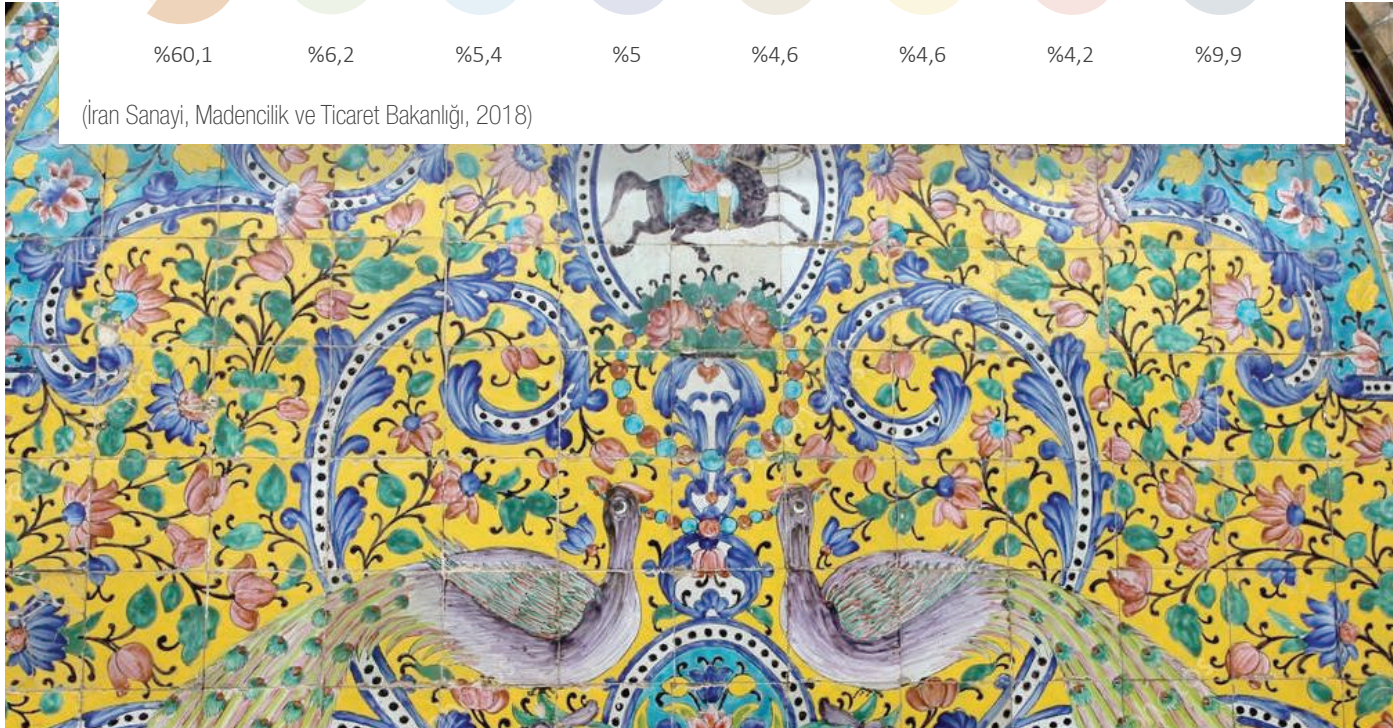
dan önce tüm vitrifiye gereçleri ithal edilmekteydi. Gelişen inşaat sektöründeki ihtiyacı karşılamak için 1970'lerde iki fabrika daha (Mina ve Armitaj şirketleri) kurulmuştur. Yıllık vitrifiye üretimi 100 bin ton, porselen kaplar üretimi 45 bin tondur. (İran Sanayi, Madencilik ve Ticaret Bakanlığı, 2017), (İran Sanayi, Madencilik ve Ticaret Bakanlığı, 2018).

Ülkede porselen kaplar en çok Rezevi Horasan, İsfahan, Kum, Kazvin, Gilan ve Merkezi ostanlarında üretilmektedir. 1950 yılına kadar, tüm porselen ürünler geleneksel yöntemlerle yapılmış, ilk porselen fabrikası 1950'lerde Tahran'da kurulmuştur (Encyclopedia Iranica).

Fayans ve Seramik Üretiminde pay

(İran Sanayi, Madencilik ve Ticaret Bakanlığı, 2018)

Fayans ve seramik ihracatında İran 150 milyon metrekare ihracat ile dünyada 5'inci sırayı almaktadır. Yıllık ihracatı 400 milyon dolar ve en çok Irak, Pakistan, Afganistan ve Gürcistan'a olmaktadır (Association of Italian Manufacturers of Machinery and Equipments for Ceramics (ACIMAC), 2017). Fayans ve seramik ithalatı ise sadece 10 milyon dolar ve en çok Çin, Türkiye ve Avrupa ülkelerdendir (İran Seramik Üretim Derneği, 2017).

Dekoratif taşlar

İran'da 2,3 milyar tonluk dekoratif taşlar rezervi ile birlikte muazzam granit, mermer ve traverten yatakları bulunmaktadır (Encyclopedia Iranica). Toplam 709 dekoratif taş maden ocağının bulunduğu ülkede yıllık taş çıkarma miktarı 10,7 milyon tondur. Dekoratif taşlar en fazla İsfahan, Merkezi ve Fars ostanlarda çıkarılmaktadır (İran İstatistik Merkezi, 2016). Dekoratif taş üretimi 97

milyon metrekaredir ve en çok İsfahan, Yazd, Batı Azerbaycan, Doğu Azerbaycan, Luristan, Fars ve Kerman'da yapılmaktadır.

Bu sektörde bulunan sorunlar verim düşüklüğü, taş ocaklarında ve işletmelerde eski teknoloji, piyasa araştırmaları yetersizliği ve işlenmemiş taş ihracatıdır (İran Ticaret Geliştirme Kurumu, 2017). 2017 yılında, 1 milyon ton işlenmemiş taş (başlıca Çin ve Hindistan'a) ve 400 bin ton işlenmiş taş (başlıca Irak, İspanya ve Türkiye'ye) ihraç edilmiştir. İhracatta işlenmiş taşların ton değeri 335 dolar ve işlenmemiş taşların ton değeri 199 dolardır. Aynı yılda, 23 bin ton işlenmemiş (başlıca Türkiye ve Afganistan'dan) ve 20 bin ton işlenmiş taş (başlıca Çin, Güney Kore ve BAE'den) ithal edilmiştir. İthalatta işlenmiş taşların ton değeri 951 dolar ve işlenmemiş taşların ton değeri 185 dolardır (İran Gümrük İdaresi, 2017).

Kömür

Ülkenin 100'den fazla aktif kömür ocağında yıllık 1,6 milyon ton kömür ve 1,6 milyon ton kömür konsantresi üretilmektedir. Kömür ocakları en çok Kerman, Güney Horasan, Semnan, Gülistan ve Mazenderan'da bulunmaktadır. Üretilen kömür genelde çelik endüstrisinde ve elektrik üretiminde kullanılmaktadır. Kalan kömür rezerv miktarı 11-14 milyar ton olarak tahmin edilmektedir (İran İstatistik Merkezi, 2016). İran'ın yıllık kömür ihracatı 160 bin ton ve ithalatı 279 bin tondur (İran Sanayi, Madencilik ve Ticaret Bakanlığı, 2017).

Zift

İran'ın zift üretim kapasitesi 4,5 milyon ton ve yıllık üretim miktarı 3,5 milyon tondur. Bu miktarın 2,8 milyon tonu ülke içinde kullanılmaktadır. İran'ın zift üretimi 7 rafineride gerçekleşmektedir: İsfahan, Arak, Şiraz, Tebriz, Bender Abbas, Abadan ve Tahran (İran Ticaret Geliştirme Kurumu, 2017).

Yıllık zift (GTİP kodu 2713) ihracatı 3,7 milyon ton (696 milyon dolar) ve en çok Hindistan (%19), BAE (%17), Pakistan (%10) ve Katar'a (%8) yapılmaktadır (İran Gümrük İdaresi, 2017).

MOTORLU KARA TAŞITI, RÖMORK VE YARI-RÖMORK İMALATI

Otomotiv endüstrisi, petrol ve gazdan sonra İran'ın en büyük ikinci sanayisidir. Yüksek gümrük tarifeleri ve büyüyen orta sınıf, yerel otomobil üreticilerinin gelişmesini desteklemektedir. İran, binek otomobil üretiminde Ortadoğu'da ilk sırada yer almaktadır.

Tarım makinaları üretimi olmakla beraber yurt dışından ithalat da yapılmaktadır. Bu ithalat Türkiye'nin payını artırması mümkün olabilir.

Binek otomobiller

2017 yılında, 1,4 milyon binek otomobil ile İran otomobil üretiminde dünyada 12'nci, Ortadoğuda ilk sırada yer almaktadır. Binek otomobil üretiminde yapan 20 adet şirket içinde İran Khodro ve Saipa piyasanın % 80'nini elinde tutmaktadır. Binek otomobilleri en çok Tahrân, Rezevi Horasan ve İsfahan ostanla-

rında üretilmektedir (International Organization of Motor Vehicle Manufacturers (OICA), 2017), (McKinsey Global Institute, 2016).

Doğalgaz kaynakları zengin olan İran'da CNG kullanımı yaygındır. 2014 yılında İran, dünyanın en büyük CNG kullanan araba sayısına sahiptir (3,7 milyon). Ayrıca, elektrikli araç prototipleri birkaç üniversite tarafından geliştirilmektedir (McKinsey Global Institute, 2016), (UNESCO, 2016).

Binek otomobillerin (GTİP Kodu 8703) ihracatı 13 milyon dolardır ve en çok Irak, Azerbaycan, Türkmenistan, Lübnan ve diğer bölge ülkelerine yapılmaktadır. Otomobil ithalatı ise 1,8 milyar dolar ve en çok BAE (%71), Güney Kore (%13), Almanya (%7), Japonya (%2) ve Türkiye (%2)'den yapılmaktadır (İran Sanayi, Madencilik ve Ticaret Bakanlığı, 2017).

(İran Sanayi, Madencilik ve Ticaret Bakanlığı, 2017)

Ticari Araçlar

İran'da ticari araç üretimi dört ana firmanın elindedir: İran Khodro Dizel, Saipa Dizel, Bahman Grup ve Mammüt Grup. Yıllık yaklaşık 74 bin kamyonet, 4 bin otobüs/minibüs ve 16 bin çekici kamyon üretilmektedir. Ticari araçlar en çok Tahran, Merkezi, Semnan, Kazvin ve Doğu Azerbaycan'da üretilmektedir.

Otomotiv Parçaları

Ülkede 1500'den fazla otomotiv parçaları üreticisi bulunmakta ve Tahran, Tebriz ve Meşhed şehirleri bu imalatın ana merkezleridir. Tasarım ve teknoloji bakımından evrensel standartları yakalayamamakla beraber tüm hizmetleri kapsayan geniş bir ürün yelpazesini tedarik etmektedirler. Örnek olarak, önde gelen iki firma olan Crouse ve Ezam, motor parçaları ve şanzımanlar, elektronik multimedya sistemleri, direksiyon, fren ve diğer parçaları üretmektedirler (McKinsey Global Institute, 2016).

İran'ın otomotiv parçaları ihracatı 83 milyon dolar civarındadır ve en çok Irak'a olmaktadır. İthalatı ise 1,2 milyar dolar ve en çok Çin (%52), Güney Kore (%10), Fransa (%9), BAE (%6) ve Türkiye (%6)'den olmaktadır.

Motosiklet

Yıllık motosiklet üretimi 153 bin adet ve imalatında öne çıkan fabrikalar İran Docherkh, Taktaz Motor, Niru Motor ve Arjang'dır. Motosiklet en çok Kazvin ve Kum'da üretilmektedir.

Traktör ve Biçerdöver

İran'ın yıllık traktör üretimi yaklaşık 16 bin ve biçerdöver üretimi sadece 750 adettir. En büyük üç üretici Traktör Sazi İran (Tebriz), Kombayn Sazi İran (Arak) ve Traktör Sazi Sircan (Sircan)'dır ve bu fabrikaların bulunduğu Doğu Azerbaycan, Merkezi ve Kerman ostanları ana üretim merkezleridir.

2017 yılında İran'ın traktör ithalatı (GTİP Kodu 8701) 58 milyon dolar ve en çok Avrupa ülkeleri (%34), Çin (%19), Japonya (%13), Güney Kore (%12), BAE (%9,5), Türkiye (%9) ve Hindistan (%4)'dan olmaktadır. Traktör ihracatı ise sadece 8 milyon dolar ve en çok Afganistan (%30), Irak (%21), Yemen (%15), Sudan (%12), Azerbaycan (%8) ve Suriye (%5)' gibi bölge ülkelere olmaktadır.

Biçerdöver ithalatı 66 milyon dolar ve en çok Çin (%63), Avrupa ülkeleri (%24) ve Türkiye (%8)'den gerçekleştirilmektedir. Biçerdöver ihracatı ise sadece 1,4 milyon dolar ve en çok Irak (%42), Afganistan (%38), Tacikistan (%6) ve Azerbaycan (%5)'a olmaktadır (İran Sanayi, Madencilik ve Ticaret Bakanlığı, 2017), (İran Gümrük İdaresi, 2017).

KİMYASAL MADDE VE ÜRÜNLERİN İMALATI

İran'ın petrol ve doğalgaz hariç ihracatında petrokimya ürünleri ilk sıralarda yer almaktadır. Türkiye ile birlikte bazı Asya ülkeleri ana pazarlardır. İlaç endüstrisinde ülke ihtiyacı büyük oranda iç pazardan karşılanmaktadır. Kozmetik sektöründe bölgenin en önemli pazarı İran'dır.

Petrokimya

İran'ın petrokimya sektörü ülkenin büyük petrol ve gaz kaynaklarına bağlı olarak yatırım için büyük fırsatlar sunuyor. Ülkenin stratejik konumu bu sektörün gelişmesine pozitif katkı sunuyor. Devlete ait olan Ulusal Petrokimya Şirketi (NPC) dünyanın ve bölgenin en büyük petrokimya üreticilerden biridir ve dünya piyasanın yaklaşık % 5'ine hakimdir. Yabancı sermayeyi çekmek için, NPC tarafından iki petrokimya özel ekonomik bölgesi kurulmuştur: Mahşehr Petrokimya Özel

Ekonomik Bölgesi ve Asaluye Pars Özel Ekonomik ve Enerji Bölgesi. Üçüncü özel ekonomik bölge Lavan adasında planlanmaktadır (İran Ulusal Petrokimya Şirketi, 2016).

İran'da 52 petrokimya fabrikası, 62 milyon tonluk üretim kapasitesine sahip ve yıllık 53 milyon ton üretim yapmaktadır. Öne çıkan ürünler polimer çeşitleri (polietilen, polipropilen, PVC), metanol, üre ve amonyaktır. Mahşehr (Huzistan) bölgesinde 20 fabrika, Asaluye (Buşehr) bölgesinde 14 fabrika ve ülkenin değişik bölgelerinde 18 petrokimya fabrikası vardır. Üretimin % 36'sı Mahşehr, % 45'i Asaluye ve %19'u diğer bölgelerde gerçekleştirilmektedir.

İran'ın petrol ve doğalgaz hariç ihracatının % 32'sini petrokimya sektörü oluşturmaktadır. Yıllık petrokimya ihracatı yaklaşık 21 milyon ton ve 11 milyar dolar değerindedir. İhracatta öne çıkan ülkeler Çin, Hindistan, Türkiye ve Japonya'dır (İran Ulusal Petrokimya Şirketi, 2016).

İlaç Endüstrisi

İran'da ilk modern ilaç fabrikası 1956 yılında kurulmuştur. Bugün İran'da 96 ilaç fabrikası bulunmakta ve yıllık üretim kapasitesi 30 milyar adettir. Yıllık üretim değeri 2 milyar dolar civarındadır. İlaç fabrikaları en çok Tahran, Elburz, Gilan, Merkezi, Rezevi Horasan, Doğu Azerbaycan ve İsfahanda'dır. Bazı ünlü ilaç üreticileri Exir, Farabi, Doktor Abidi ve Ebu Reyhan şirketleridir. En büyük ilaç dağıtıcıları ise Daru Pakhsh, Jaberebne Hayyan, Tehran Shimi ve Farabi şirketleridir (İran Sanayi, Madencilik ve Ticaret Bakanlığı, 2013).

Yerel üretim, İran pazarının yaklaşık % 97'sini karşılarken diyabet, kanser gibi spesifik tedavi için gerektiren ilaçlar toplamda 1,2 milyar dolarlık bir maliyetle ithal edilmektedir. İran'ın ilaç ithalatında en çok pay alan ülkeler İsviçre (%21), Almanya (%13), Fransa (%11), BAE (%10), Danimarka (%9), Avusturya (%5), İtalya (%4), Türkiye (%4) ve ABD'dir (%3). Ülkenin ilaç ihracatı ise 160 milyon dolardır ve öne çıkan ülkeler Afganistan, Suriye, Irak, Rusya ve Ukrayna'dır (İran Gümrük İdaresi, 2017).

Temizlik Ürünleri

Yıllık deterjan pudrası üretimi 635 bin ton, bulaşık deterjanı 250 bin ton, sabun üretimi 85 bin ton, şampuan üretimi 80 bin ton ve diş macunu üretimi 20 bin tondur. Sektörün bazı problemlerine rağmen (eski teknoloji, kalitesiz paketlenme, finansman), ülkede bulunan 24 fabrika bütün deterjan pudrası ihtiyacını (460 bin ton) karşılamaktadır. Deterjan pudrası en çok Kazvin (%43) ve Tahran da (%27) üretilmektedir. Bazı ünlü markalar Toli Pers, Paksan, Pakşu, Behdad ve Paknam'dır (İran Sanayi, Madencilik ve Ticaret Bakanlığı, 2016).

Temizlik ürünleri ihracatı 90 milyon dolar ve ithalatı ise 100 milyon dolardır. İhracatta öne çıkan ülkeler Afganistan, Irak ve Orta Asya ülkeleridir. İthalatta öne çıkan ülkeler Türkiye ve Avrupa ülkeleridir (İran Ticaret Geliştirme Kurumu, 2014), (İran Gümrük İdaresi, 2017).

Kozmetik

İran Ortadoğu'nun en büyük kozmetik ve güzellik ürünleri pazarıdır. İran'da en çok Elburz, Kazvin, Kum ve Semnan'da üretimi yapılan kozmetik ürünlerinin (güzellik, makyaj, cilt bakımı, saç ürünleri, tıraş ve banyo müstahzarları ve parfümler) ihracatı 21 milyon dolar ve ithalatı 258 milyon dolardır. İthalatta en çok BAE, Türkiye ve Avrupa ülkeleri pay alıyor (İran Gümrük İdaresi, 2017).

Boya, Reçine ve Yapıştırıcı

Boya üretiminde 465 fabrika yıllık 895 bin ton üretim kapasitesi ile faaliyet göstermektedir. En çok üretim yapılan fabrikalar Tahran, Kazvin, İsfahan, Rezevi Horasan ve Doğu Azerbaycan ostanlarında bulunmaktadır (İran Ticaret Geliştirme Kurumu, 2017). Boya üretiminde önemli bir madde reçinedir. 190 fabrika bu maddenin farklı çeşitlerini yıllık 550 bin tonluk bir miktarda üretmektedirler. Reçine üreten fabrikaların arasında Rezitan, Pars Eshen, Arya Rezin, Shimi Rezin ve Dorin Shimi vardır (İran Ticaret Geliştirme Kurumu, 2017).

İran'ın reçine ihracatı 5 milyon dolar, boya ihracatı 48 milyon dolar ve yapıştırıcı ihracatı 33 milyon dolar ve en çok komşu ülkeler Türkmenistan, Afganistan ve Irak'a yapılmaktadır. Reçine ithalatı ise 240 milyon dolar, boya ithalatı 53 milyon dolar ve yapıştırıcı ithalatı 60 milyon dolardır ve en çok Güney Kore, Çin ve Türkiye'den yapılmaktadır (İran Gümrük İdaresi, 2017).

ANA METAL SANAYİİ

Ana metal sanayii İran'ın güçlü sektörlerinden birisidir. Demir cevheri üretiminde (34,5 milyon ton) dünyada 10'uncu, ham çelik üretiminde (20,8 milyon ton) 10'uncu, bakır üretiminde (245 bin ton) 16'ncı, alüminyum üretiminde (355 bin ton) 21'inci sırada yer almaktadır (U.S. Geographical Survey, 2017).

ANA METAL SANAYİ TESİSLERİ

Rakamlar bin tondur.

Alümina	Mevcut	Planlanan	Tesis Tipi
280	2000	1600	Rafineri
	200		Rafineri

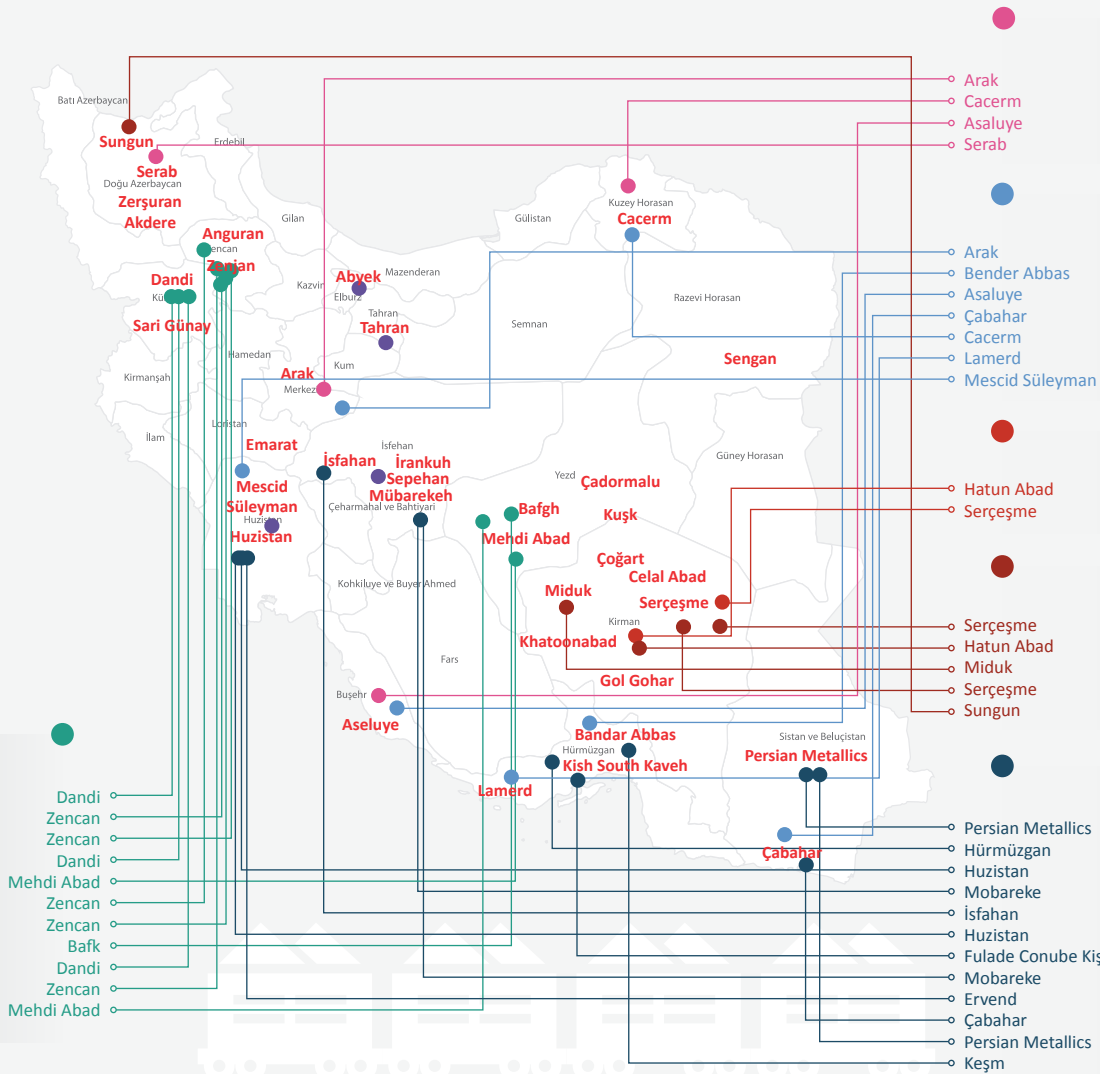
Alüminyum	Mevcut	Planlanan	Tesis Tipi
230	500		Dökümcü
257	350		Dökümcü
	500		Dökümcü
	110		Dökümcü
276	500		Dökümcü
	375		Dökümcü

Anot Bakır	Mevcut	Planlanan	Tesis Tipi
80	120		Dökümcü
145	280		Dökümcü

Katot Bakır	Mevcut	Planlanan	Tesis Tipi
240	200		Rafineri
5			SX/EW
12			SX/EW
3	53		SX/EW

Demir ve Çelik	Mevcut	Planlanan	Tesis Tipi
1500	6000		Fabrika
4000	3000		Fabrika
5000			Fabrika
3600	4200		Fabrika
3600			Fabrika
1200	2400		Fabrika
5400			Fabrika
	5000		Fabrika
	1600		Fabrika
	1500		Fabrika
	1600		Fabrika

Kurşun ve Çinko	Planlanan	Mevcut	Tesis Tipi
30			Fabrika
20			Fabrika
40			Fabrika
500			Fabrika
100			Fabrika
250			Fabrika
200			Fabrika
30			Fabrika
80			Fabrika
100			Fabrika
	35		Fabrika

(U.S. Geographical Survey, 2016)

* SX/EW (solvent ekstraksiyonu ve elektrowinning)

Demir ve Çelik

Demir cevheri üretiminde, İran Ortadoğu'da ilk ve dünyada 10'uncu sırada yer almaktadır (World Steel Association, 2017). 2017 yılında 60 milyon ton demir taşı, ocaklardan çıkarılmıştır. Yıllık demir cevheri üretimi 34,5 milyon ton ve demir cevheri (GTİP 2601) ihracatı 20 milyon ton ve 1,1 milyar dolar değerindedir.

Demir cevheri en çok Çin'e (%96) ihraç edilmektedir. En büyük demir cevheri üreticileri Gol Gohar şirketi, Sange Ahane Çadormalu şirketi ve Sange Ahane Merkezi'dir (İran Madenleri ve Madencilik Endüstrileri Geliştirme ve Yenileme Kurumu (IMIDRO), 2017).

İran, 20,8 milyon ton ham çelik üretimi ile dünyada 14'üncü sırada ve Ortadoğu'da ilk sırada yer almaktadır (World Steel Association, 2017). Ham çelik üretiminde 10 fabrika faaliyet göstermektedir. En büyük ham çelik üreticiler Fulade Mobareke İsfahan, Fulade Huzistan ve Zob Ahene İsfahan şirketleridir.

Demir ve çelik ürünleri (demiryolu rayları, boru ve profil çeşitleri, sac, NPİ, külçe ve inşaat demiri) imalatında Zob Ahene İsfahan (İsfahan), Gruhe Milli Sanayi Fulade İran (Huzistan), Fulade Alyaji İran (Yezd), Fulade Azerbaycan (Doğu Azerbaycan), Fulade Horasan (Rezevi Horasan), Neverd ve Lule Ahvaz (Huzistan), Fulade Oksin (Huzistan), Fulade Mobareke (İsfahan) ve Vereke Khodro (Çarmahal ve Bahtiyari) firmalardır (İran Madenleri ve Madencilik Endüstrileri Geliştirme ve Yenileme Kurumu (IMIDRO), 2017).

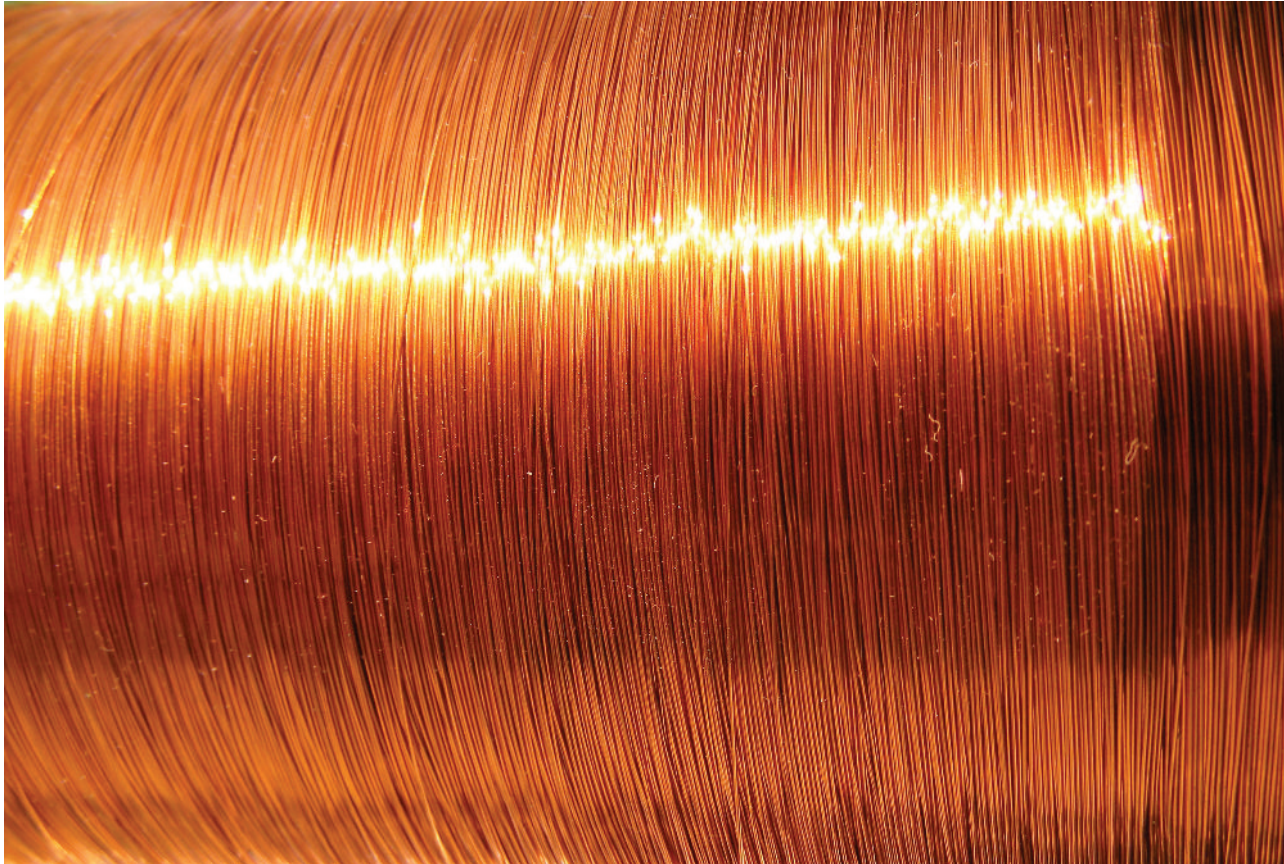
2017 yılında İran'ın ham demir / çelik ve ürünleri ihracatı 9 milyon ton ve 3,36 milyar dolar değerinde gerçekleşmiştir. İhracatın %81'i ham demir ve çelik ve %19'u demir ve çelik ürünlerinden oluşmaktadır. İhracatta en çok pay alan ülkeler Tayland, BAE, Umman ve Endonezya'dır. Aynı dönemde İran'ın demir ve çelik (ürünleri dahil) ithalatı 2,6 milyon ton ve 2 milyar dolardır. İthalatın % 98'i demir çelik ürünleri ve kalan miktar ise işlenmemiş demir ve çeliktir. İthalatta öne çıkan ülkeler Çin, BAE ve Güney Kore'dir (İran Çelik Derneği, 2017), (İran Gümrük İdaresi, 2017).

Bakır

İran'da yıllık 170 milyon ton bakır cevheri, 1,14 milyon ton bakır konsantresi, 160 bin ton katot bakır, 200 bin ton anot bakır ve 24 bin ton bakır tel üretilmektedir. En büyük bakır fabrikaları Serçeşme (Kerman), Miduk (Kerman) ve Sungun (Doğu Azerbaycan) şehristanlarındadır. (İran Madenleri ve Madencilik Endüstrileri Geliştirme ve Yenileme Kurumu (IMIDRO), 2017).

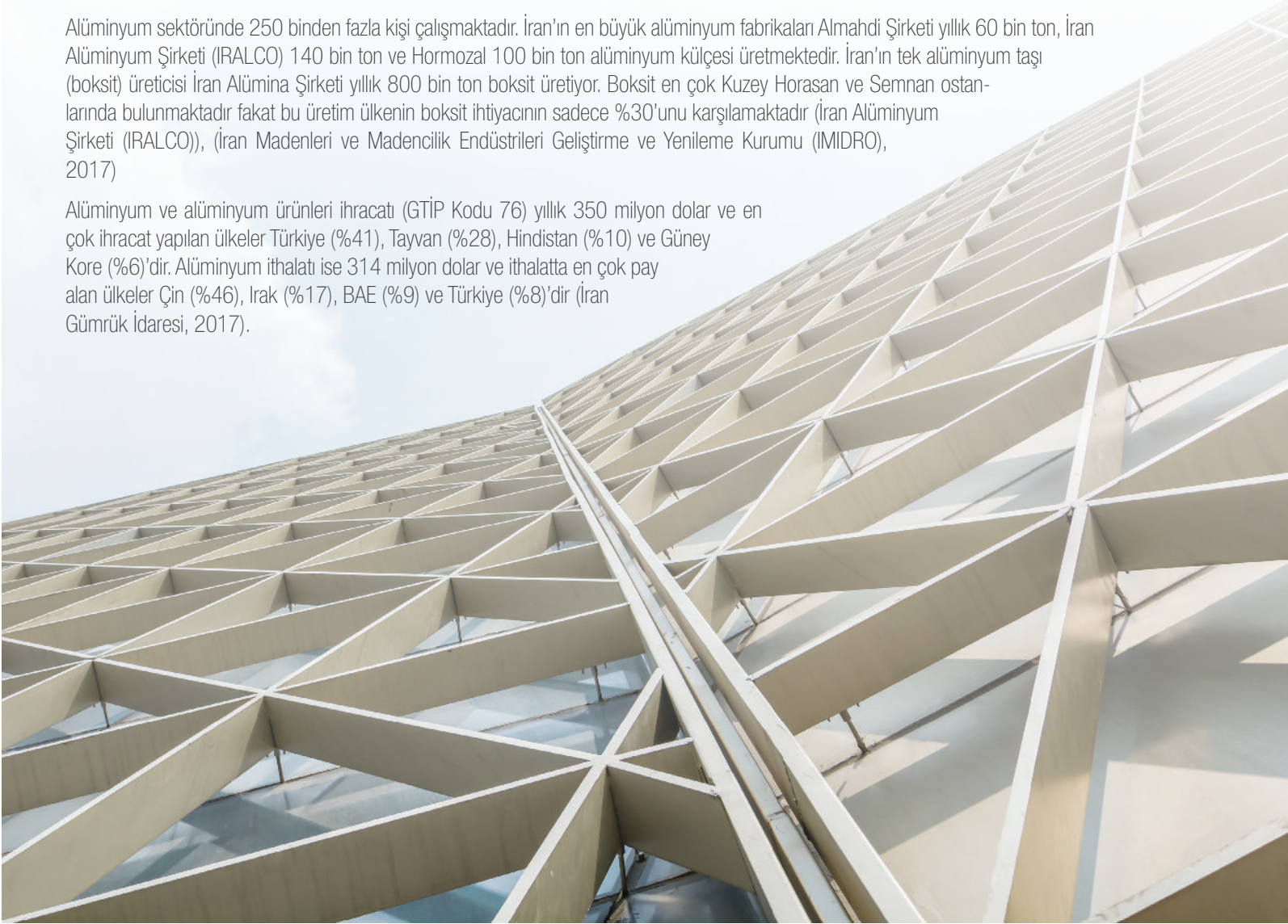
İran'ın yıllık bakır ve bakır ürünleri ihracatı (GTİP kodu 74) 217 milyon, ithalatı 190 milyon ve bakır cevheri ve konsantresi ihracatı (GTİP kodu 2603) 575 milyon dolardır. Bakır cevheri ve konsantresi en çok Çin, Filipin ve Güney Kore'ye ihraç edilmektedir (İran Gümrük İdaresi, 2017).

Alüminyum

Alüminyum sektöründe 250 binden fazla kişi çalışmaktadır. İran'ın en büyük alüminyum fabrikaları Almahdi Şirketi yıllık 60 bin ton, İran Alüminyum Şirketi (IRALCO) 140 bin ton ve Hormozal 100 bin ton alüminyum külçesi üretmektedir. İran'ın tek alüminyum taşı (boksit) üreticisi İran Alümina Şirketi yıllık 800 bin ton boksit üretiyor. Boksit en çok Kuzey Horasan ve Semnan ostanlarında bulunmaktadır fakat bu üretim ülkenin boksit ihtiyacının sadece %30'unu karşılamaktadır (İran Alüminyum Şirketi (IRALCO)), (İran Madenleri ve Madencilik Endüstrileri Geliştirme ve Yenileme Kurumu (IMIDRO), 2017)

Alüminyum ve alüminyum ürünleri ihracatı (GTİP Kodu 76) yıllık 350 milyon dolar ve en çok ihracat yapılan ülkeler Türkiye (%41), Tayvan (%28), Hindistan (%10) ve Güney Kore (%6)'dır. Alüminyum ithalatı ise 314 milyon dolar ve ithalatta en çok pay alan ülkeler Çin (%46), Irak (%17), BAE (%9) ve Türkiye (%8)'dir (İran Gümrük İdaresi, 2017).

TEKSTİL ÜRÜNLERİ İMALATI

İran'da tekstil üretiminin uzun bir tarihi geçmişine sahiptir. M.Ö. 10 bin yıllarına ait tekstil ürünleri kalıntılarına dair bulgular bulunmuştur. İlk modern fabrikalar ise 1850'lerde kuruldu (Encyclopedia Iranica). İran'ın en önemli tekstil ürünleri el halısı, makine halısı ve iplik çeşitleridir. Son yıllarda İran'ın tekstil endüstrisi ciddi problemler yaşıyor. Hammadde eksikliği, verimsizlik, eski makinalar, uluslararası yaptırımlardan dolayı finansman ve bankacılık problemleri ve ülkeye kaçak olarak giren tekstil ürünleri sektörün önemli sorunları olarak gösterilmektedir. İran'da kullanılan giyimin %70'den fazlası kaçak yollarla ülkeye girdiği bazı raporlarda yer almaktadır. (Tahran Ticaret, Sanayi, Madencilik ve Tarım Odası, 2014). Gümrük verileri sektörün dış ticaret verilerini sağlıklı olarak vermek için yeterli değil. Gümrük dışında gerçekleşen kaçak ve yolcu beraberide eşya rakamları elde bulunmamakla beraber en büyük meblağı oluşturduğu söylenmektedir.

İran'ın kayıtlara geçen tekstil ithalatı toplamda 1,5 milyar dolardır ve ithal kalemleri arasında en çok sentetik iplik ve lifler, pamuk, vatka, keçe ve mensucat yer almaktadır. Bu veriler, tekstil endüstrisinin en temel problemlerinden birinin hammadde eksikliği olduğunu göstermektedir.

Halı

İran'da binden fazla makine halısı fabrikası yıllık 94 milyon metrekare halı üretmekte ve 34 bin kişi için iş sağlamaktadır. Makine halısı fabrikaları en çok İsfahan, Rezevi Horasan, Mazenderan, Merkezi ve Yezd'dedir. 2016 yılında 250 milyon dolar rakam ile makine halısı ihracatında İran dünyada 5'inci sırayı almıştır. İhracatta öne çıkan ülkeler Afganistan, Irak, Pakistan ve Türkmenistan'dır (İran Sanayi, Madencilik ve Ticaret Bakanlığı, 2018).

El halısı, İran'ın tarihi ve geleneksel üretimi içinde en önemli sektörlerden biridir. El halısı en çok Doğu Azerbaycan, Batı Azerbaycan, İsfahan, Kerman, Rezevi Horasan ve Yezd ostanlarında üretilmektedir. El halısı ihracatından yıllık 425 milyon dolar gelir elde edilmektedir. El halısı en çok ABD, Almanya, BAE, Lübnan ve Pakistan'a ihraç edilmektedir

(United Nations Industrial Development Organization (UNIDO), 1999), (İran Sanayi, Madencilik ve Ticaret Bakanlığı, 2018).

Ürün	Yıllık Üretim Miktarı	Birim
Akrilik elyaf	300	Ton
Pamuk ve yarı-sentetik elyaf iplik	215,5	Bin Ton
Polyester elyaf ve kumaş	206,2	Bin Ton
Polyester iplik	240	Bin Ton
Makine halısı	94	Milyon Metrekare
Deri (Hafif ve Ağır)	108	Milyon Ayakkare
Ayakkabı türleri	200	Milyon Çift
Giyim çeşitleri	300	Bin Ton
Kumaş	250	Milyon Metrekare
Battaniye	4	Milyon Adet

(İran Sanayi, Madencilik ve Ticaret Bakanlığı, 2017), (İran Ticaret Geliştirme Kurumu, 2014), (İran İstatistik Merkezi, 2016).

Kumaş

Yıllık 250 milyon metrekare kumaş en çok İsfahan, Tahran, Yezd, Doğu Azerbaycan, Rezevi Horasan ve Kazvin'de üretilmektedir. Kumaş ihracatı sadece 40 milyon dolar ve en çok Irak, Azerbaycan, Afganistan ve Türkmenistan gibi komşu ülkelere yapılmaktadır. Resmi kayıtlara geçen kumaş ithalatı ise 620 milyon dolar olup en çok BAE, Türkiye, Çin, Hindistan ve Güney Kore'den yapılmaktadır. Kumaş ithalatının % 20'sini siyah çarşaf kumaşı oluşturmaktadır.

Giyim

İran'da yıllık yaklaşık 300 bin ton giyim üretilmektedir. Hazır giyim ana üretim merkezleri Tahran, Hamedan, Huzistan, Rezevi Horasan ve Gilan'dır. Giyim ihracatı yıllık 50 milyon dolar ve en çok Irak, Afganistan ve diğer komşu ülkelere yapılmaktadır. Resmi kayıtlara giren giyim ithalatı ise 60 milyon dolar ve en çok Çin, Türkiye, BAE ve Almanya'dan gerçekleştirilmektedir (İran Sanayi, Madencilik ve Ticaret Bakanlığı, 2018).

Elyaf

İran'ın tekstil endüstrisinin temel bir problemi hammadde eksikliğidir. Ülkenin pamuk ve sentetik lifler üretimi tekstil endüstrisinin ihtiyacını karşılayamıyor. Bu yüzden tekstil ithalatında ilk sıraları sentetik lifler ve pamuk almaktadır. 2017 yılında İran'ın pamuk üretimi sadece 161 bin tondur (İran Tarımsal Cihat Bakanlığı, 2016). Aynı yılda pamuk ithalatı 61 bin ton, elyaf çeşitleri ithalatı 240 bin ton ve iplik çeşitleri ithalatı 160 bin tondur (İran Tekstil Sanayicileri Derneği, 2016).

İran'ın tekstil ithalatı 1,5 milyar dolar ve en çok sentetik iplik ve lifler, pamuk, vatka, keçe ve mensucattan oluşmaktadır. İthalatta öne çıkan ülkeler Türkiye (%24), Çin (%22), BAE (%18), Almanya (%6), Hindistan (%6), Güney Kore (%5)'dir (İran Gümrük İdaresi, 2017).

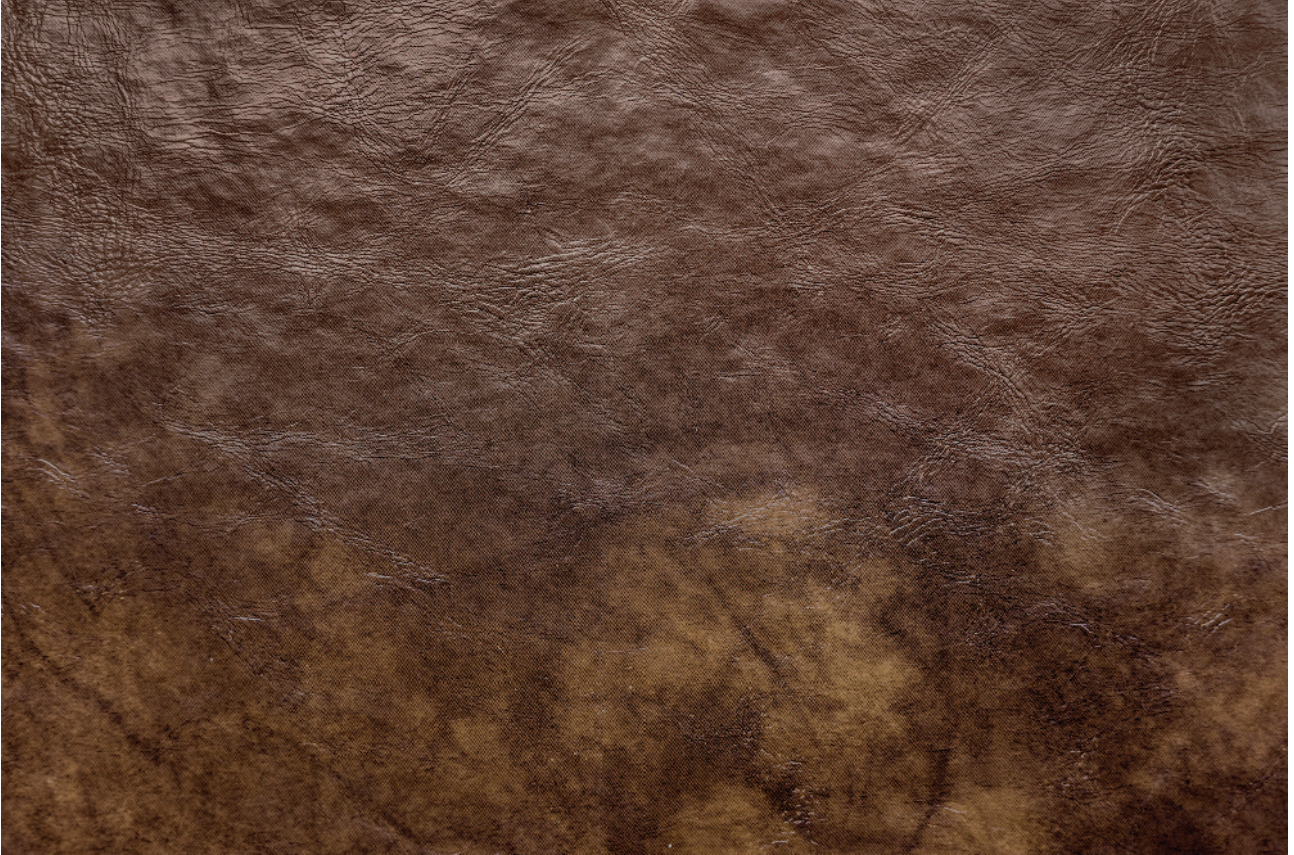
Ayrıca, yıllık yaklaşık 90 milyon dolar boya (en çok Çin, Türkiye, BAE, Güney Kore ve Hindistan'dan) ve 300 milyon dolar tekstil makineleri (en çok İtalya, Çin ve Hindistan'dan) ithal edilmektedir (İran Tekstil Sanayicileri Derneği, 2016).

İran'ın tekstil ihracatı ağırlıklı olarak el ve makine halısına dayanmakta ve toplamda 1,1 milyar dolardır. İhracatın %70'ini el ve makine halıları ve %13'ünü sentetik iplik ve lifler oluşturmaktadır. Halı en çok Afganistan, ABD, Irak, Almanya, Pakistan ve Lübnan'a ihraç edilmektedir. Sentetik iplik ve lifler ise en çok Irak, Afganistan, Türkiye, Tacikistan ve Azerbaycan Cumhuriyetine ihraç ediliyor (İran Tekstil Sanayicileri Derneği, 2016).

Deri ve Ayakkabı

İran'ın ilk modern deri fabrikası 1928 yılında Tebriz'de kuruldu. Daha sonra, benzer fabrikalar Hamedan (Hamedan), Tahran (Tahran), Meşhed (Rezevi Horasan), Kazvin (Kazvin) ve Babol'da (Mazenderan) açıldı (Encyclopedia Iranica).

Yıllık hafif deri üretimi yaklaşık 48 milyon ayak kare, ağır deri üretimi ise 60 milyon ayak karedir (square feet). 278 fabrika deri ve spor ayakkabısı imalatı yapmaktadır. Fabrikalar en çok Kum, Tahran, Doğu Azerbaycan, Rezevi Horasan ve Yezd ostanlarında bulunmaktadır. İran'ın yıllık ayakkabı üretimi yaklaşık 200 milyon çifttir (İran Ticaret Geliştirme Kurumu, 2017). Yıllık tüketimi ise 240 milyon çifttir (World Footwear, 2016). Ayakkabı ithalatı 28 milyon dolar ve en çok Çin, Türkiye ve BAE'dendir. Ayakkabı ihracatı ise 69 milyon dolar ve en çok Irak ve Afganistan'a olmaktadır.

AĞAÇ ÜRÜNLERİ, AHŞAP VE MOBİLYA

Ağaç Ürünleri

İran'ın toplam orman alanı 14,3 milyon hektar ve ülkenin toplam alanının yaklaşık % 9'udur. Bu rakam kişi başına 0,2 hektar orman demek ve dünya ortalamasının (0,8) çok altındadır. Orman varlığı olan 56 ülke içinde İran 45'inci sırayı almaktadır (İran Tarımsal Cihat Bakanlığı, 2016).

2016 yılı verilerine göre toplam 466 bin metreküp ham ahşap ve 292 ton odun kömürü İran ormanlardan üretilmektedir. 162 bin metreküp tomruk, 22 bin metreküp kereste ve kalas, 136 bin metreküp kapak tahtası, 1,4 bin metreküp maden direği ve 145 bin metreküp odun üretilmektedir (İran Tarımsal Cihat Bakanlığı, 2016).

Sunta en çok Puya Chub ve Tahta Feshorde Shomal fabrikalarında üretilmektedir. Fibre en çok Arin Shimi ve Arin Sina fabrikalarında üretilmektedir. Yıllık 700 bin metreküp sunta, 986 bin metreküp MDF/HDF üretilmektedir. Gilan, Mazenderan ve Rezevi Horasan en önemli üretim yerleridir.

2017 yılında ham ahşap ithalatı 463 bin ton ve 172 milyon dolar değerindedir. İthalatın % 94'ü kereste ve kalastır. Ahşap kaplama ithalatı ise 5 bin ton ve 13,61 milyon dolardır. Toplam sıkıştırılmış ahşap paneller (MDF, HDF vb.) ithalatı 1,40 milyon metreküp ve 462 milyon dolardır.

Ham ahşap ihracatı sadece 5.725 ton ve 4,24 milyon dolardır. Ahşap kaplama ihracatı ise 117 ton ve 69 bin dolardır. Sunta ihracatı 73.755 metreküp ve 17,25 milyon dolardır (İran Ahşap Endüstrisi İşverenler Derneği, 2017).

Kâğıt ve Kâğıt Ürünleri İmalatı

İran orman varlığı bakımından zayıf bir ülke olduğundan kâğıt imalatı yeterli düzeyde değil. Kâğıt çeşitleri en çok Chubo Kağız Mazenderan fabrikasında üretilmektedir (İran Ahşap Endüstrisi İşverenler Derneği, 2016).

Ülke de yapılan kâğıt ürünleri imalatı yıllık 768 bin ton, karton 493 bin ton, kâğıt hamuru 209 bin ton ve sıhhi kâğıtlar 15 bin tondur. Yıllık kâğıt ve karton ihracatı 162 bin ton ve 109 milyon dolardır ve en çok Irak ve Afganistan'a yapılmaktadır. Kâğıt ve karton ithalatı ise 972 bin ton ve 1,08 milyar dolar ile en çok Çin (%28), Güney Kore (%19), BAE (%13), Türkiye (%9), Endonezya (%6) ülkelerinden yapılmaktadır. Kâğıt hamuru ihracatı 9.272 ton ve 6,27 milyon dolardır; ithalatı ise 235 bin ton ve 184,33 milyon dolardır ve en çok Türkiye (%34), BAE (%12), Avusturya (%12), Kanada (%11), ABD (%10), Rusya (%5) ve Almanya (%4) ülkelerinden olmaktadır (İran Sanayi, Madencilik ve Ticaret Bakanlığı, 2017), (Food and Agriculture Organization of the United Nations (FAO), 2016), (İran Ahşap Endüstrisi İşverenler Derneği, 2017), (İran Gümrük İdaresi, 2017).

Mobilya İmalatı

Mobilya üreticileri en çok Tahran, Elburz, Rezevi Horasan, Doğu Azerbaycan, Kum ve Hamedan'dadır (İran Mobilya İmalatçıları ve İhracatçıları Birliği'nin Web Sitesi, Ulaşım Tarihi, 8 Haziran 2018). Tahran'daki Bazare Mobl, İran'ın en büyük mobilya satış merkezidir. Miktar olarak İran'ın ahşap mobilya ithalatı, ihracata yakın olmasına rağmen, parasal değer olarak ithalat ihracatın iki katından daha fazladır (İran Ahşap Endüstrisi İşverenler Derneği, 2017).

2017 yılında, toplam mobilya ithalatı (GTİP kodu 9410 ve 9403) 62 milyon dolardır. Bunun 18 milyon doları ahşap mobilya ve kalan miktar metal ve plastik mobilya eşyalarından oluşmaktadır. Mobilya ithalatında öne çıkan ülkeler Çin (%38), Türkiye (%16), Güney Kore (%13), Japonya (%9) ve Fransa (%8)'dir (İran Ahşap Endüstrisi İşverenler Derneği, 2017), (İran Gümrük İdaresi, 2017).

Mobilya ihracatı ise 11,5 milyon dolardır. Bu ihracatın 7,8 milyon doları ahşap mobilya ve kalan miktar metal ve plastik mobilya eşyalarıdır. İran'ın mobilya ihracatında öne çıkan ülkeler Irak, Afganistan ve Umman'dır (İran Ahşap Endüstrisi İşverenler Derneği, 2017), (İran Gümrük İdaresi, 2017).

ELEKTRİKLİ EV EŞYALARI

İran'da yıllık 1,26 milyon adet televizyon, 1 milyon adet buzdolabı ve dondurucu, 890 bin adet çamaşır makinası ve 503 bin adet evaporatif soğutucu üretilmektedir (İran Sanayi, Madencilik ve Ticaret Bakanlığı, 2017). Ancak düşük kalite, standartlara uyumsuzluk ve güncel olmayan teknoloji nedeniyle uluslararası markalar ile rekabette zorlanmaktadır. Sektörün diğer sorunu ise kaçakçılıktır (İran Sanayi, Madencilik ve Ticaret Bakanlığı, 2016). Elektrikli ev eşyası üretiminin çok büyük kısmı ülke içinde kullanılmaktadır.

Üretimde Öne Çıkan Ostanlar

Ürün	Fabrika Sayısı	Üretim Kapasitesi (adet)	Üretimde Öne Çıkan Ostanlar
TV türleri	18	4,09 Milyon	Tahran (%60), Kerman (%29)
Buzdolabı ve dondurucu	183	7,2 Milyon	Tahran (%25), Rezevi Horasan (%16), Kerman (%16), İsfahan (%15), Kazvin (%12), Merkezi (%5)
Çamaşır makinesi	144	5,5 Milyon	İsfahan (%36), Kazvin (531), Elburz (%26)
Evaporatif soğutucu	234	4,5 Milyon	Çarmahal ve Bahtiyari (%31), Kazvin (%23), Merkezi (%14), Elburz (%12), Tahran (%11), İsfahan (%7)
Dijital Alıcı	8	655 Bin	Tahran, İsfahan
Ses ve görüntü kayıt cihazları	7	429 Bin	Tahran
Radyo	12	2 Milyon	Tahran, Kazvin

(İran Sanayi, Madencilik ve Ticaret Bakanlığı, 2016)

Televizyon

Ülkede bulunan 18 televizyon fabrikası yıllık 4 milyon adet üretim kapasitesine sahiptir. Toplam 1,26 milyon adet üretimde en çok pay alan ostanlar Tahran (%60), Kerman (%29), Elburz (%6) ve İsfahan (%5)'dir.

İran'ın yıllık televizyon ihracatı ihmal edilebilir derecede azdır. İthalat ise 400 milyon dolardır ve en çok Güney Kore'den yapılmaktadır (İran Sanayi, Madencilik ve Ticaret Bakanlığı, 2016).

Buzdolabı ve dondurucu

Yıllık yaklaşık 2,5 milyon adet buzdolabı ve dondurucu ihtiyacının olduğu İran'da yerli üretim miktarı yaklaşık 1 milyon adettir ve geri kalan ise ithalattan sağlanmaktadır. Bu ürünler en çok Tahran, Rezevi Horasan, Kerman, İsfahan, Kazvin ve Merkezi'de üretilmektedir (İran Sanayi, Madencilik ve Ticaret Bakanlığı, 2016d). Bazı önemli üreticiler Emersun, Aysan Hazer, Azer Silvan, Philver (Bahman), Donar

Hazer, Novin Enjemad ve Pars şirketleridir (İran Ticaret Geliştirme Kurumu, 2017).

Buzdolabı ve dondurucu ithalatı 108 milyon dolardır ve başta Çin (%34), Güney Kore (%30), Türkiye (%18), BAE (%9), Hindistan (%3), Endonezya'dan (%1) ithal edilmektedir. İhracat değeri ise 9 milyon dolar olup yüzde 85'i Afganistan'a yapılmaktadır.

Çamaşır Makinesi

İran'ın çamaşır makinesi üretimi en çok İsfahan, Kazvin ve Elburz ostanlarında yapılmaktadır (İran Sanayi, Madencilik ve Ticaret Bakanlığı, 2016). 890 bin adet çamaşır makinesinin üretildiği İran'da bazı önemli üreticiler Pakshuma, Snowa, Pars, Absal, Emersun, Berfab, Donar Hazer ve Lider'dir (İran Ticaret Geliştirme Kurumu, 2017).

Çamaşır makinesi ithalatı 150 milyon dolar değerindedir ve başta Çin (%76), Türkiye (%13), Güney Kore (%6), BAE (%3) ve İtalya (%2) ülkelerinden gerçekleşmektedir.

İhracat ise 2,2 milyon dolardır ve Afganistan (%57), Irak (%17), Türkmenistan (%14), Tacikistan (%9) ve Türkiye (%1) gibi bölge ülkelerine yapılmaktadır.

Evaporatif soğutucu

Evaporatif soğutma, kuru iklimlere uygun, ucuz ve etkili bir soğutma mekanizmasıdır. 234 fabrikanın olduğu İran'da evaporatif soğutucu üretimi 503 bin adettir. Üretimde en çok pay alan ostanlar Çarmahal ve Bahtiyari, Kazvin, Merkezi, Elburz, Tahran ve İsfahan'dır (İran Sanayi, Madencilik ve Ticaret Bakanlığı, 2016). Bazı önemli üreticiler Sepehr Elektrik, Berfab, Aysan Hazer, Absal, Donar Hazer, İran Puya (General Steel) ve Kaynar Hazer'dir (İran Ticaret Geliştirme Kurumu, 2017).

Evaporatif soğutucu ithalatı çok az düzeydedir. İhracat ise 132,2 milyon dolardır ve en çok Irak (%95), Afganistan (%3) ve Türkiye'ye (%1) yapılmaktadır.

Gaz Ocağı

Gaz ocağı fabrikaları en çok Tahran, Kerec, İsfahan, Tebriz, Yezd, Save, Meşhed ve Demavend şehirlerinde bulunmaktadır (İran Ticaret Geliştirme Kurumu, 2017). İran'da en büyük gaz ocağı üreticileri Tekno Gaz, Sincer Gaz, Gruhe Sanati Entekhab, Alish Gaz, Padisan, Stil Elburz ve Ahavan'dır.

Gaz Ocağı ithalatı 11,65 milyon dolar ve başlıca İtalya (%53), Türkiye (%25), Çin (%18), Umman'dan (%1) gerçekleşmektedir. İhracat ise 13,63 milyon dolardır ve başlıca Irak (%47), Afganistan (%22), Türkiye (%18), BAE (%4), İtalya (%1), Azerbaycan'a (%1) yapılmaktadır.

ELEKTRİKLİ MAKİNE VE CİHAZLARIN İMALATI

Yıllık 8,6 milyon adet elektromotor, 38 bin transformatör, 9,5 milyon adet pil, 4,1 milyon adet lamba ve 300 bin ton elektrik kablosu üretilmektedir. Bu ürünlerde üretim kapasitesi (pil hariç) üretimin yaklaşık iki katıdır (İran Ticaret Geliştirme Kurumu, 2014).

Elektromotor

İran'da 24 elektromotor fabrikası yıllık 15 milyon adetlik kapasiteye sahiptir. Yıllık üretim miktarı 8,6 milyon adettir. Üretimde en çok pay alan şehirler Tahran, Tebriz ve Şiraz'dır. Bazı önemli şirketler Motojen, Elektrojen, Jemko ve Demende'dir (İran Ticaret Geliştirme Kurumu, 2017).

2017 yılında elektromotor ihracatı 31,77 milyon dolar ve öne çıkan ülkeler Irak (%92), Afganistan (%3) ve Sudan'dır (%3). Aynı yılda İran'ın elektromotor ithalatı 273,82 milyon dolar ve öne çıkan ülkeler Çin (%47), BAE (%12), İtalya (%11), Türkiye (%8), Almanya (%7) ve Güney Kore'dir (%3) (İran Gümrük İdaresi, 2017).

Transformatör

İlk transformatör üreticisi İran Transfo Şirketi 1967 yılında Tahran Elektrik Şirketi, Siemens ve İran Sanayi ve Madencilik Geliştirme Bankası tarafından kurulmuştur. Bugün İran'ın transformatör üretim kapasitesi yıllık 100 bin adet ve gerçekleşen yıllık üretim 38 bin adettir. Üretiminde öne çıkan şehirler Zencan, Semnan, Tahran, Kazvin ve Şiraz'dır. Bazı önemli şirketler İran Transfo, Niru Trans, Kushken, İran Transfo Rey, Arya Transfo ve Mag Elektrik'tir (İran Ticaret Geliştirme Kurumu, 2017).

Yıllık transformatör ihracatı 2 milyon dolar ve öne çıkan ülkeler Afganistan (%21) ve Irak'tır (%16). Transformatör ithalatı ise 28,49 milyon dolar ve öne çıkan ülkeler İtalya (%32), BAE (%17), Çin (%17), Almanya (%12), Türkiye (%6), Fransa (%5), Hong Kong (%3) ve Güney Kore'dir (%2) (İran Gümrük İdaresi, 2017).

Aydınlatma: Ampul ve Lamba

İran'da 4,1 milyon adet çeşitli ampul ve lambalar 52 şirket tarafından üretilmektedir (İran Aydınlatma Üre. Bir. 2012). Bu fabrikalar en çok Tahran, İsfahan, Amol ve Meşhed şehirlerinde yer almaktadır (İran Ticaret Geliştirme Kurumu, 2017).

Lamba ve diğer aydınlatma cihazlarının (GTİP kodu 9405 - avize hariç) ithalatı 95,88 milyon dolar ve öne çıkan ülkeler Çin (%89), BAE (%3), Almanya (%2), İtalya (%1) ve Türkiye'dir (%1). Bu ürün grubunun ihracatı ise 961 bin dolar ve en çok ihraç edilen ülkeler BAE (%47), Irak (%33), Özbekistan (%6), Afganistan (%4), Gürcistan (%2), Kuveyt'tir (%1) (İran Gümrük İdaresi, 2017).

Elektrikli ampullerin (GTİP kodu 8539) ithalatı 159 milyon dolar ve öne çıkan ülkeler Çin (%89), Güney Kore (%5), İtalya (%2), BAE'dir (%2). İhracatı ise 1,49 milyon dolar ve en çok ihraç edilen ülkeler Irak (%63), Rusya (%17), Çin (%7), İsveç (%7), Afganistan (%3), Türkmenistan'dır (%2) (İran Gümrük İdaresi, 2017).

Elektrik Kablosu

İran'ın 250 adet kablo fabrikası toplam yıllık 800 bin ton üretim kapasitesine sahiptir. Yıllık üretim miktarı yaklaşık 300 bin tondur. Bazı önemli üreticiler: Simo Kable Abhar, Simo Kable Moğan, Şehid Gandhi, Ofok Elburz ve Simo Kable Meşhed'dir.

Tel ve kablo (GTİP kodu 8544) ithalatı 85,53 milyon dolar ve ithalatta öne çıkan ülkeler Çin (%57), Güney Kore (%9), BAE (%7), Türkiye (%5), İtalya (%5), Almanya (%4) ve Japonya'dır (%3). Bu ürün grubunun ihracatı ise 163 milyon dolar ve en çok ihraç edilen ülkeler Afganistan (%80), Irak (%17) ve Suriye'dir (%2) (İran Gümrük İdaresi, 2017).

ISIC SINIFLANDIRMASI

Tüm Ekonomik Faaliyetlerin Uluslararası Standart Endüstriyel Sınıflandırması (ISIC), üretken faaliyetlerin uluslararası referans sınıflandırılmasıdır. Temel amacı, bu tür faaliyetlere göre istatistiklerin toplanması ve raporlanması için kullanılacak bir dizi etkinlik kategorisi sağlamaktır. ISIC, hiyerarşik, dört seviyeli bir yapıya bölünmüştür. En yüksek seviyedeki kategorilere bölüm denir. Kodun iki basamağı bölümü tanımlar, üçüncü rakam grubu tanımlar ve dördüncü rakam sınıfı tanımlar.

Örnek

17 Tekstil Ürünleri İmalatı
1722 Halı ve kilim imalatı

MADENCİLİK

Dünya maden rezervlerinin % 7'sini barındıran İran, maden kaynakları bakımından dünyanın ilk 10 ülkesi arasında ve Ortadoğu'da ilk sıradadır (İran Yatırım, Ekonomik ve Teknik Destek Organizasyonu (OİETA), 2018). İran'da mineral yakıtlar dahil olmak üzere toplam 68 çeşit mineral hammadde tespit edilmiştir (U.S. Geographical Survey, 2016).

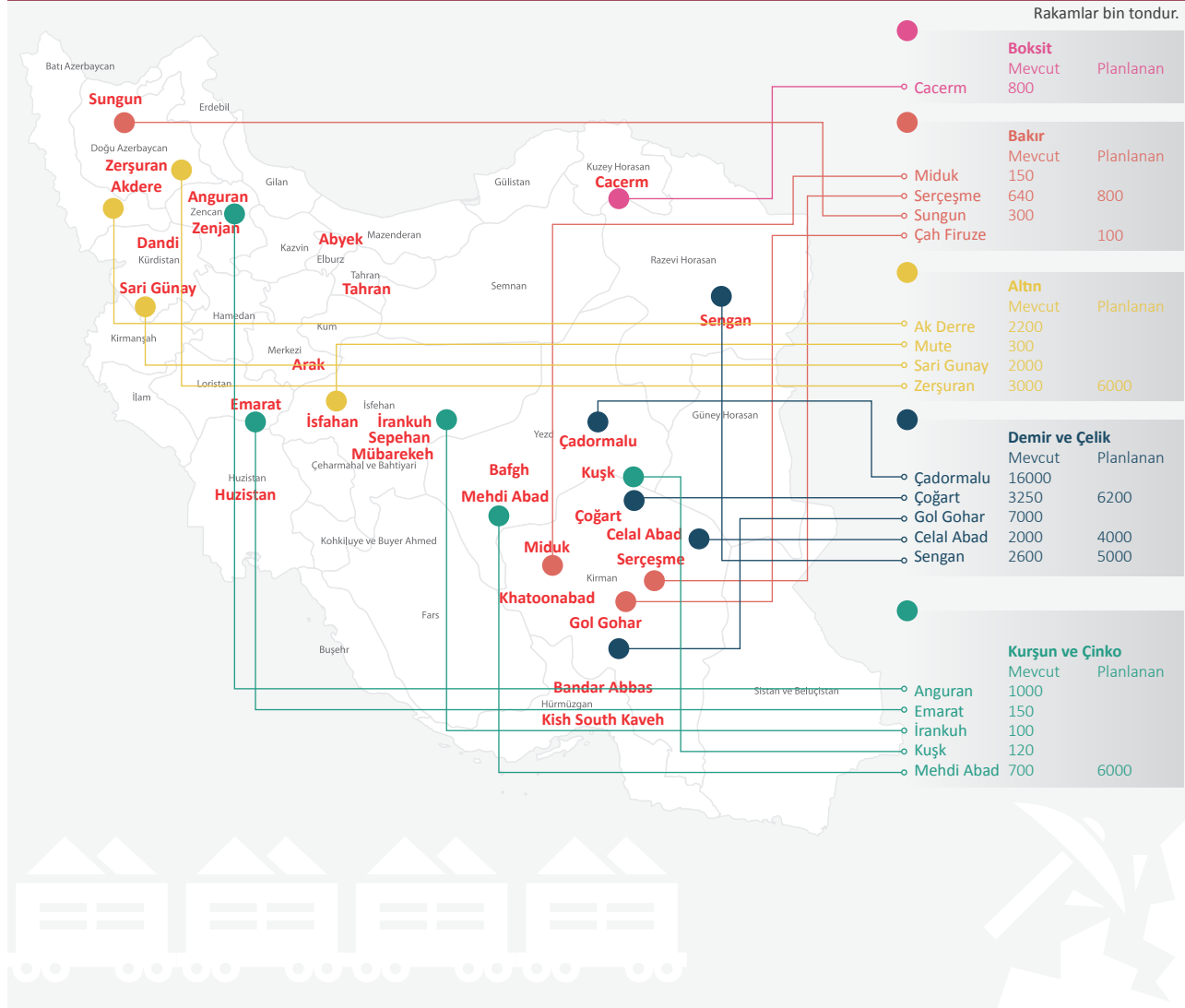

MADENLERDE İRAN'IN DÜNYADAKİ YERİ

HAMMADDE	DÜNYA ÜRETİM TOPLAMI	İRAN'IN ÜRETİMİ	PAY (%)	İRAN SIRASI
BARİT	7,7 MİLYON TON	500 BİN TON	 %6.49	4
ANTİMON	150 BİN TON	200 TON	 %0.13	12
FELDSPAT	23 MİLYON TON	1 MİLYON TON	 %4.35	7
KALSİYUM FLORİTİ	6 MİLYON TON	40 BİN TON	 %0.67	11
ALÇI	260 MİLYON TON	16 MİLYON TON	 %6.15	3
DEMİR CEVHERİ VE İÇERİĞİ	3900 MİLYON TON	58 MİLYON TON	 %1.49	10
KALKER	35 MİLYON TON	3,1 MİLYON TON	 %0.89	11
MAGNEZYUM METALİ	1100 BİN TON	5 BİN TON	 %0.45	9
MOLİBDEN	290 BİN TON	3500 TON	 %1.21	7
NİTROJEN - AMMONYA	150 MİLYON TON	2,7 MİLYON TON	 %1.80	9
PERLİT	5100 BİN TON	60 BİN TON	 %1.18	5
DEKORATİF TAŞLAR (GRANİT, MERMER)*	-	-		4
SÜLFÜR	83 MİLYON TON	2,2 MİLYON TON	 %2.65	12
BENTONİT	19 MİLYON TON	440 BİN TON	 %2.32	7

(U.S. Geographical Survey, 2017) (*) 2014 yılında ilk beş üretici ülke Çin, Hindistan, Türkiye, İran ve İtalya granit ve mermer üretiminin yaklaşık% 74'ünü gerçekleştirmiştir.

ÖNEMLİ MADEN OCAKLARI

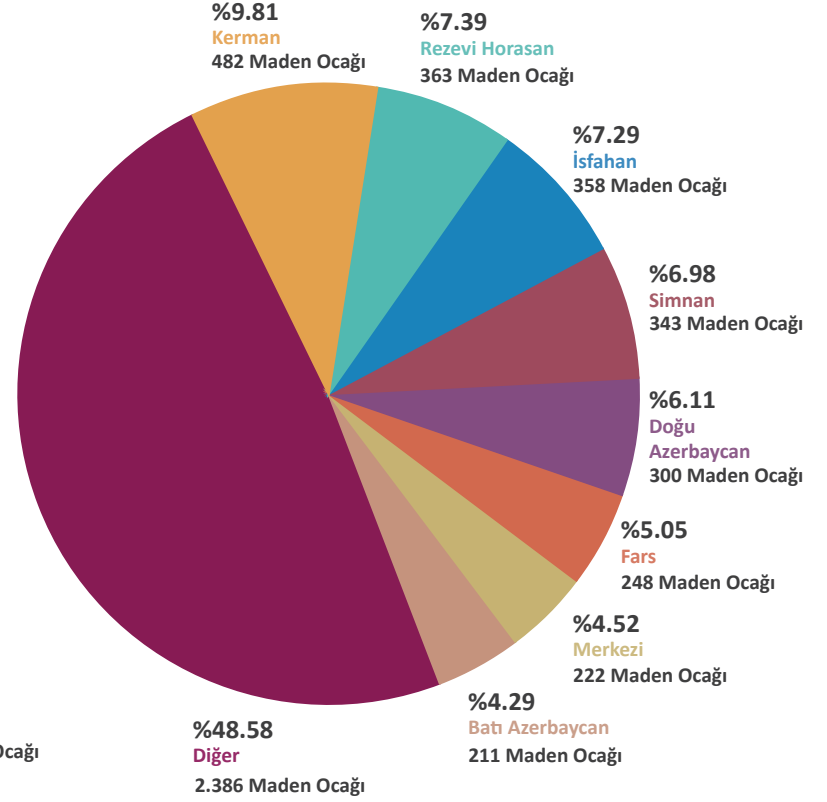
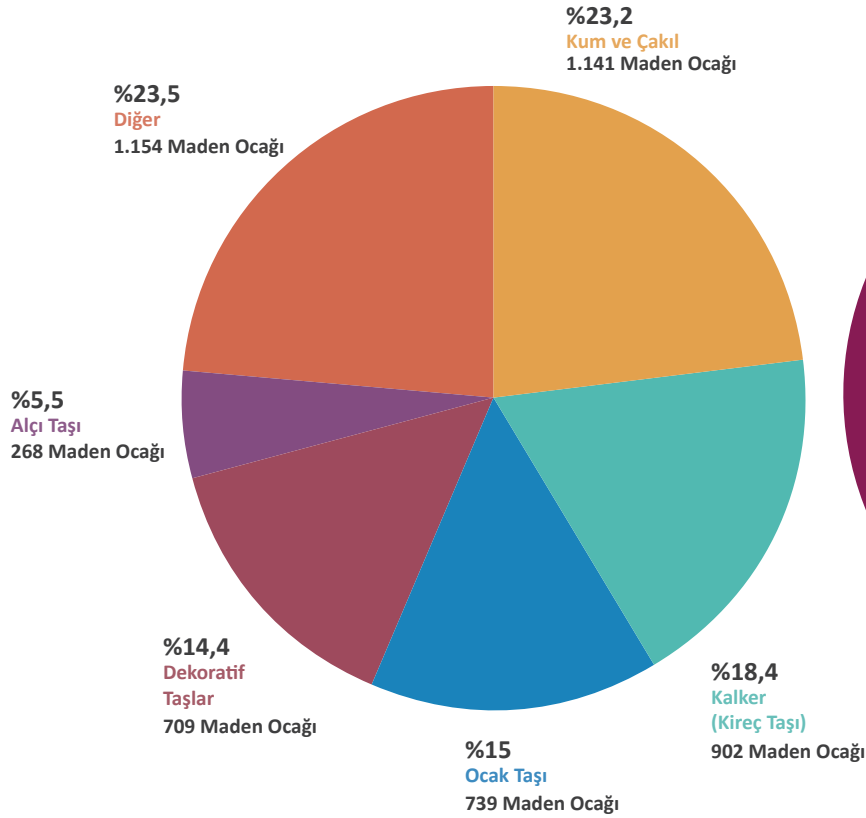

(U.S. Geographical Survey, 2016)

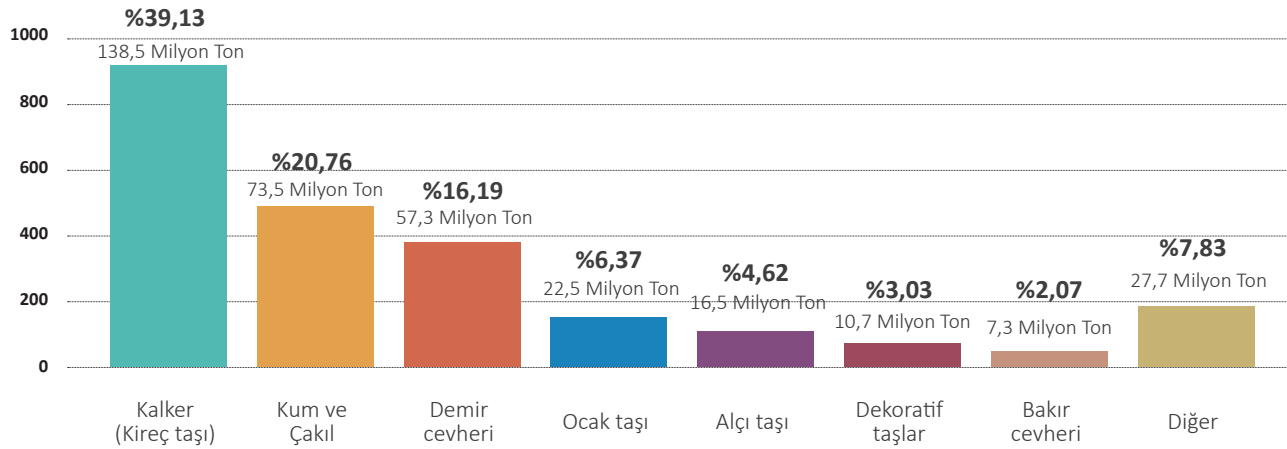
MADENLER VE ÜRETİMİ

İran'da 4.913 maden ocağında 93.486 kişi çalışmaktadır. 169 maden kamuya ve 4.744 özel sektöre aittir. 30.377 kişi kamu madenlerinde ve 63.109 kişi özel sektör madenlerinde çalışmaktadır. Madencilik'in toplam yıllık üretim miktarı 354 milyon tondur (İran İstatistik Merkezi, 2016).

Maden ocaklarının büyük kısmı Kerman, Rezevi Horasan, İsfahan, Semnan, Doğu Azerbaycan, Fars, Merkezi ve Batı Azerbaycan'da bulunmaktadır. Bu sekiz ostanın toplam payı % 51,43'tür.

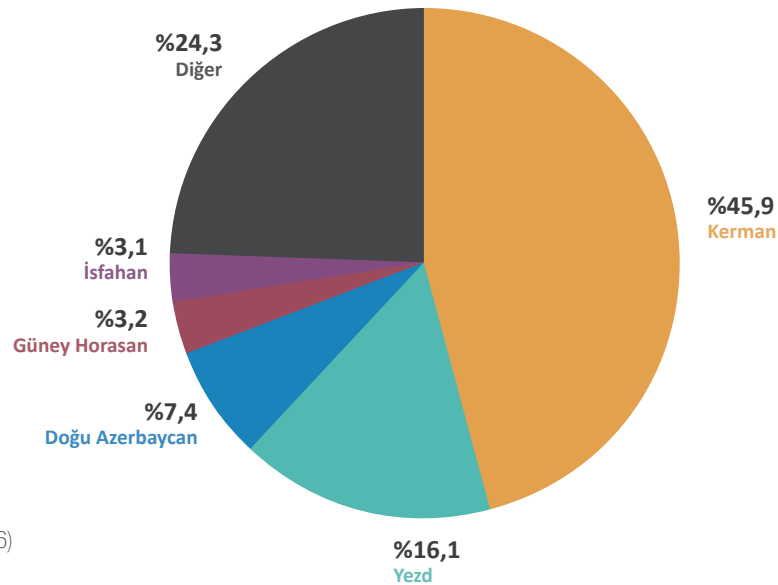
Madenlerin Üretim Miktarı

(İran İstatistik Merkezi, 2016)

Miktar olarak değil ama katma değer bakımından İran madencilik sektörü ele alındığında en önemli madenler demir cevheri, bakır cevheri, dekoratif taşlar, kalker, kurşun/çinko, kömür ve kum/çakıldır. Bu madenlerin madencilikteki katma değer payı % 92'dir (İran İstatistik Merkezi, 2016).

Üretim Değeri Bakımından Ostanların Madencilik Sektöründeki Payları

(İran İstatistik Merkezi, 2016)

DEĞERLİ TAŞLAR VE METALLER

Altın

İran'ın toplam altın rezervi yaklaşık 300 ton olduğu tahmin edilmektedir. 2015 yılında İran'ın altın üretimi 3 bin kg, Türkiye'nin 25 bin kg ve dünyanın genel toplamı 3100 tondur (U.S. Geographical Survey, 2015).

En önemli altın ocakları

Maden ocağı adı	Ostan	Üretim Kapasitesi (Kg)	Yıllık Üretim Miktarı (Kg)	Sektör
Ak Dere	Batı Azerbaycan	2100	1500	Özel
Zar Şuran	Batı Azerbaycan	3000	-	Devlet
Mute	İsfahan	540	300	Devlet
Kuhe Zar	Rezevi Horasan	420	250	Özel
Ahtarçi	Merkezi	150	100	Özel
Bakır Ocaklarının Yan Ürün Olarak	Kerman	-	600	Özel-Devlet (İran Ulusal Bakır Şirketi)
Toplam		6210	2750	

(İran Madenleri ve Madencilik Endüstrileri Geliştirme ve Yenileme Kurumu (IMİDRO), 2014).

Gümüş

Gümüş genel olarak kurşun, çinko ve bakır madenlerinin yan ürünü olarak bulunmaktadır. 2016 yılında İran'ın toplam gümüş üretim miktarı 111 ton ve dünya toplam üretim miktarı ise 27.551 tondur. Bu alanda İran, dünya da 20'inci sırada yer almaktadır. Türkiye 175 tonluk üretimle 18'inci sırayı almaktadır (Thomson Reuters, 2017).

Değerli Taşlar

İran'ın öne çıkan değerli taşları akik ve turkuazdır. Yıllık 7 ton üretimi olan akik Rezevi Horasan'da üretilmektedir. Turkuaz, Rezevi Horasan'da (33 ton) ve Doğu Azerbaycan'da (3 ton) toplamda 36 ton üretilmektedir (İran İstatistik Merkezi, 2016). Rezevi Horasan'daki Neyşabur turkuaz ocağı, 9000 tonluk rezervi ve 19 tonluk yıllık üretim hacmi ile dünyanın en büyük turkuaz maden ocağıdır. Bu ocakta bir ton taştan yaklaşık 8-10 Kg turkuaz elde edilmektedir.

MADENCİLİK İHRACAT VE İTHALATI

ISIC-2 KODU	AÇIKLAMA	İHRACAT MİKTARI (ton)	DEĞER (milyon \$)	İTHALAT MİKTARI (ton)	DEĞER (milyon \$)
10	MADEN KÖMÜRÜ, LİNYİT VE TURBA ÇIKARIMI	146818	5,9	365978	86,1
13	METAL CEVHERLERİ MADENCİLİĞİ	19284517	1614,9	217781	92,4
14	TAŞOCAKÇILIĞI VE DİĞER MADENCİLİK	6582343	315,6	299046	81,9

(İran Sanayi, Madencilik ve Ticaret Bakanlığı, 2017)

ENERJİ

ENERJİ ÜRETİMİ

İran, toplam enerji üretiminde 324 milyon toe (tonluk petrol eşdeğeri) ile dünyada 9'uncu sırayı almaktadır. İlk sıralarda yer alan ülkeler Çin (ağırlıklı olarak kömür), ABD (ağırlıklı olarak kömür, petrol, doğalgaz, nükleer), Rusya (ağırlıklı olarak kömür, petrol, doğalgaz), Suudi Arabistan (ağırlıklı olarak petrol) ve Hindistan (ağırlıklı olarak kömür) toplam üretimin %51,53'ünü oluşturmaktadır (International Energy Agency, 2015).

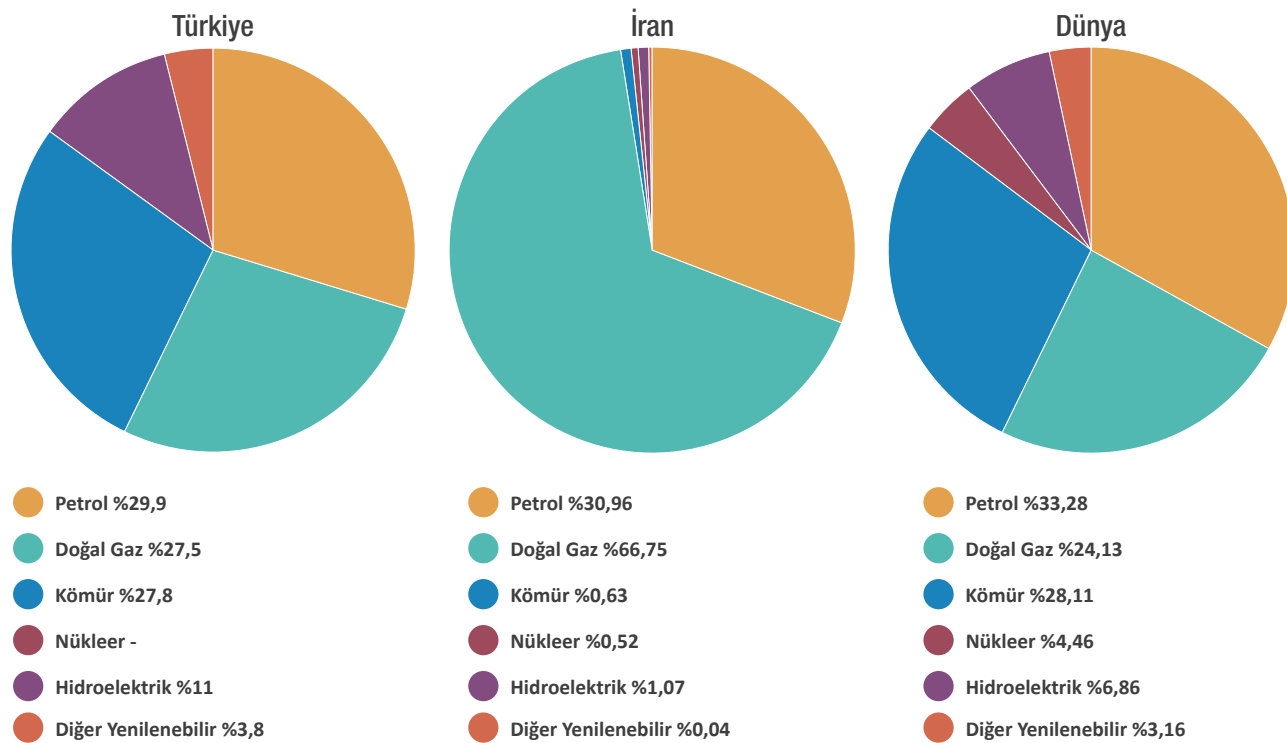
Sıra	Ülke	Enerji Üretimi (Milyon toe)	Pay (%)
1	Çin	2500	18.27
2	ABD	2020	14.76
3	Rusya	1330	9.72
4	Suudi Arabistan	648	4.73
5	Hindistan	554	4.05
6	Kanada	471	3.44
7	Endonezya	426	3.11
8	Avustralya	381	2.78
9	İran	324	2.37
-	-	-	-
45	Türkiye	31	0.23
	Toplam	13686	100

(International Energy Agency, 2015)

ENERJİ TÜKETİMİ

İran, 2016 yılında 270 milyon toe (tonluk petrol eşdeğeri) enerji tüketmiştir. Doğalgaz (% 67) ve petrol (% 31), İran'ın toplam enerji tüketiminin neredeyse tamamını karşılamaktadır; hidroelektrik, kömür, nükleer ve diğer yenilenebilir enerji kaynaklarından katkısı ise sınırlı kalmaktadır (U.S. Energy Information Administration, 2018).

Dünya, Türkiye ve İran Enerji Tüketim Karşılaştırması (Milyon Toe)

(British Petroleum, 2017)

Enerji tüketiminde İran kömür ve yenilenebilir enerji kaynaklarını sınırlı olarak kullanmaktadır. İran'ın doğalgaz tüketimi Türkiye ve dünya ortalamasının çok üzerindedir. Nükleer enerjinin tüketimi Türkiye'de sıfır iken, İran'ın enerji tüketiminde % 0,52'lik bir payı vardır.

PETROL VE DOĞALGAZ

İran'da petrol ilk olarak Huzistan bölgesindeki Mescid Süleyman şehrinde 1908 yılında keşfedildi. Bir yıl sonra da ilk petrol şirketi Anglo-Persian Oil Company kuruldu. 1908'deki bu ilk keşiften günümüze kadar İran'ın kuzey ve güney bölgelerinde 120'den fazla petrol ve doğalgaz sahası tespit edilmiştir.

Dünyanın toplam kanıtlanmış petrol rezervlerinin % 9,3'ü İran'da bulunmakta ve bu alanda dünyada dördüncü sırayı almaktadır. Dünya petrol üretiminde de İran dördüncü sırayı almaktadır. 18 trilyon metreküp doğalgaz rezervi ile dünyada birinci sıradadır (British Petroleum, 2017).

İran Anayasası, enerji kaynakları mülkiyetinin yabancılar ve özel şirketlerin elinde olmasını yasaklamaktadır. En önemli enerji firması, devletin sahip olduğu İran Milli Petrol Şirketi'dir. İran, uluslararası enerji şirketlerinin enerji arama ve geliştirme sözleşmelerine girmelerine izin vermektedir. Geri satın alma sözleşmeleri yaparak, enerji kaynaklarının mülkiyetini ve kontrolünü elinde tutmaktadır. Bu alandaki önemli devlet kuruluşları şunlardır: İran Milli Petrol Şirketi (NIOC), İran Milli Gaz Şirketi (NIGC), İran Milli Petrol Rafineri ve Dağıtım Şirketi (NIORDC) ve Milli Petrochemical Company (NPC).

İran, rafineri tesisleri yeterli olmadı için benzin üretiminde sorunlarla karşılaşmaktadır. Bu nedenle benzin ithal edilmektedir.

Hürmüz Boğazı enerji güvenliği açısından kilit bir noktadır. Dünyada deniz yoluyla taşınan petrolün yaklaşık % 40'ı, küresel petrol ticaretinin % 20'si, Fars Körfezi'nden yapılan petrol ticaretinin % 90'ı Hürmüz Boğazı'ndan geçmektedir.

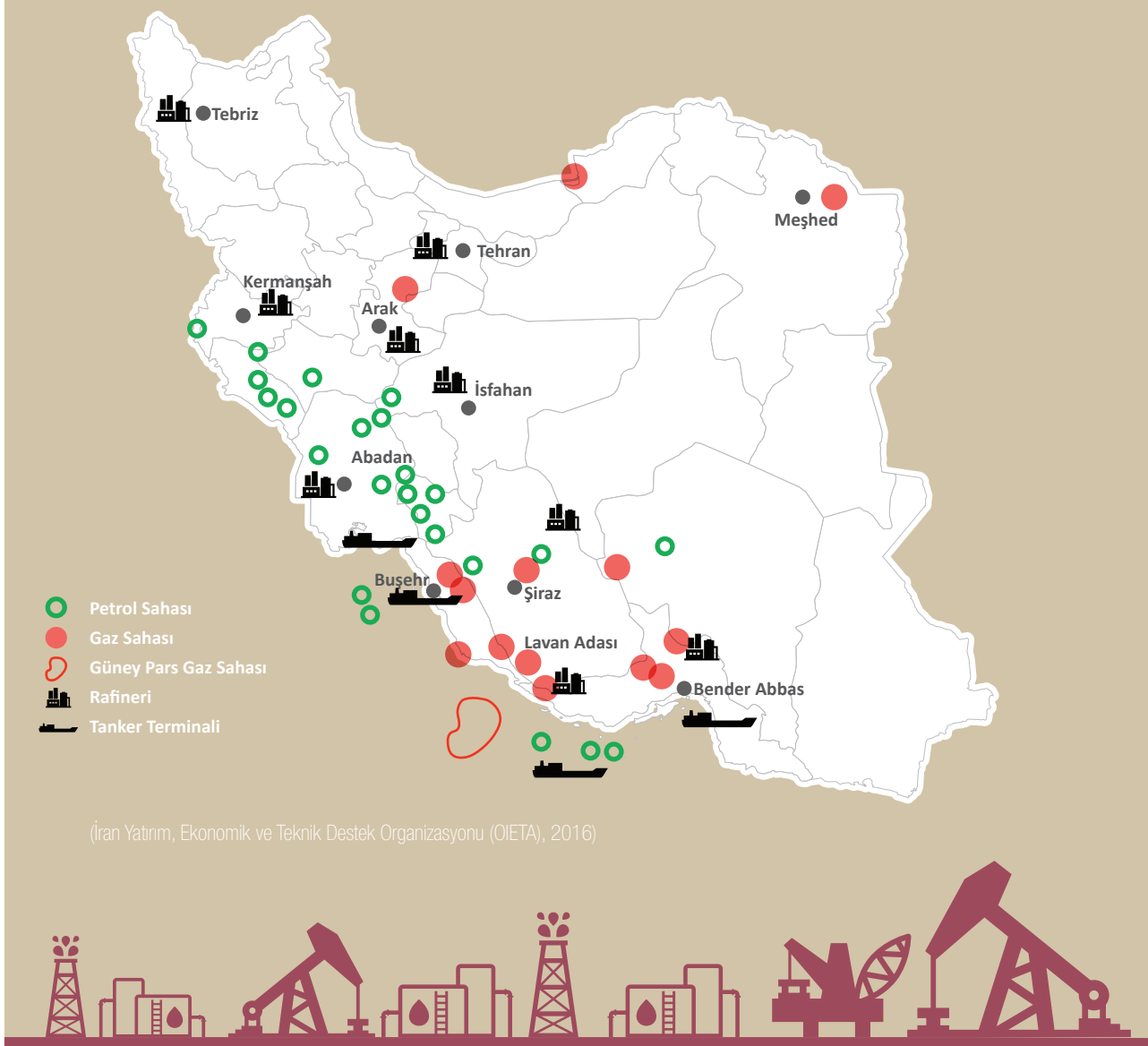
İran, Petrol İhraç Eden Ülkeler Örgütü'nün (OPEC) üyesidir.

PETROL REZERVLERİ VE ÜRETİMİ

İran'ın rezervlerinin yaklaşık % 71'i karada ve en çok Huzistan bölgesinde bulunmaktadır. Hazar Denizi'nde de 0,5 milyar varil kanıtlanmış rezerv var ve başka muhtemel rezervlerin olduğuna dair tahminler var. Ancak bugüne kadar Hazar Denizi bölgesinde çok sınırlı faaliyet gösterilmiştir. İran komşusu olan ülkelerle kıyı ve açık deniz petrol ve gaz alanlarını paylaşıyor (U.S. Energy Information Administration, 2018). İran, bu ortak alanlarda bulunan petrol ve gaz rezervlerinden teknolojik ve diğer altyapı problemlerinden dolayı yeterince yararlanamıyor (İran Cumhurbaşkanlığı Yönetim ve Planlama Kurumu, 2015).

İran'da Ana Petrol ve Gaz Sahaları

Dünyada Kanıtlanmış Petrol Rezervleri

Sıra	Ülke	Petrol Rezervi (milyar varil)	Pay (%)
1	Venezuela	300,9	17,6
2	Suudi Arabistan	266,5	15,6
3	Kanada	171,5	10
4	İran	158,4	9,3
	Dünya	1706,7	100

(British Petroleum, 2017)

Dünya Petrol Üretimi

Sıra	Ülke	Miktar (milyon varil / gün)	Pay (%)
1	ABD	12,354	13,4
2	Suudi Arabistan	12,349	13,4
3	Rusya	11,227	12,2
4	İran	4,600	5
	Dünya	92,150	100

(British Petroleum, 2017)

DOĞAL GAZ REZERVLERİ VE ÜRETİMİ

İran'ın en büyük doğalgaz sahası olan Güney Pars, Fars Körfezi'nde İran ile Katar arasında bulunan ortak bir sahadır. Güney Pars sahası, İran'ın toplam doğalgaz rezervlerinin yaklaşık % 40'ını oluşturmaktadır. İran'daki diğer önemli doğalgaz sahaları Kış, Kuzey Pars, Serdari-Cengel, Foruz-B, Aghar, Golşen ve Kengan'dır. Ayrıca bu alanlarda büyük kondensat rezervleri de bulunmaktadır (U.S. Energy Information Administration, 2018).

Dünyada Kanıtlanmış Doğalgaz Rezervleri

Sıra	Ülke	Doğalgaz rezervi (trilyon metreküp)	Pay (%)
1	İran	18	9,65
2	Rusya	17,3	9,27
3	Katar	13	6,97
4	Türkmenistan	9,4	5,04
	Dünya	186,6	100,00

(British Petroleum, 2017)

Dünya Doğalgaz Üretimi

Sıra	Ülke	Miktar (milyar metreküp)	Pay (%)
1	ABD	749,2	21,1
2	Rusya	579,4	16,3
3	İran	202,4	5,7
	Dünya	3551,6	100

(British Petroleum, 2017)

İran'ın toplam doğalgaz tüketimi 202 milyar metreküptür. Bu tüketimin % 34'ü santraller, % 34'ü evler ve ticari mekanlar, %18'i büyük sanayi, % 9'u küçük sanayi ve % 4'ü CNG üretim tesislerinde yapılmaktadır (İran Ulusal Gaz Şirketi, 2017).

RAFİNERİLER VE PETROL TERMİNALLERİ

İran'ın mevcut rafinerilerinin 2,159 milyon varil/gün işleme kapasitesi var. Bu kapasite farklı ürün üretimlerini kapsamaktadır. En büyük rafineriler Abadan, İsfahan, Bender Abbas, Tahran ve Arak şehirlerindedir (Petrol İhraç Eden Ülkeler Örgütü (OPEC), 2017). Rafineri ürünlerinin nakliyesi boru hattı (%59), kamyon (%29), demiryolu (%6) ve gemiler (%6) ile yapılmaktadır (İran Enerji Bakanlığı, 2017). Fars Körfezi'nde bulunan Khark, Lavan ve Sirri adalarındaki petrol terminalleri, İran'ın ham petrol ihracatının neredeyse tamamını gerçekleştiriyor. Güney Pars doğalgaz sahasından gelen ürünler Asaluyeh terminalinden ihraç edilmektedir. Ayrıca Hazar Denizi'nin kıyısında Kurosh adında bir terminal ve Bahregansar'da iki küçük terminal rafine ürün ihracatı ve ithalatını gerçekleştirmektedir (U.S. Energy Information Administration, 2018).

2016 Rafineri Üretimi

Sıra	Ülke	Miktar (bin varil / gün)
1	ABD	16.242,7
2	Çin	11.545
3	Rusya	5.717
-	-	-
9	İran	1.857,3
	Dünya	81.941,7

(Petrol İhraç Eden Ülkeler Örgütü (OPEC), 2017)

Dünya rafineri üretiminde İran dokuzuncu sıradadır. Dünya rafineri üretiminde ABD, Çin ve Rusya en başta gelen ülkelerdir.

İran'da Mevcut Rafineriler ve Kapasiteleri

Rafineri Adı	Kapasite (bin varil / gün)
Abadan	400
İsfahan	375
Bender Abbas	330
Tahran	250
Arak	250
Borzuye	120
Bender Abbas PGS1	120
Tebriz	110
Şiraz	60
Lavan	60
Buali Sina	34
Kermanşah	22
Aras 2	10
Buşehr	10
Aras 1	5
Yezd	3
Toplam	2.159

(Facts Global Energy, 2017)

İran'da Rafinerilerin Üretim Durumu (milyon litre / gün)

Rafineri Adı	Benzin	Gazyağı	Dizel	Mazot	Sıvılaştırılmış gaz
Arak	13,9	1,1	9,5	7,4	2,7
İsfahan	12	2,1	20,8	10,5	2,2
Abadan	9,3	2,3	17,4	19,5	2,1
Bender Abbas	8	2,7	15,3	10,9	1,2
Tahran	6,1	1,4	13,3	7,7	1,5
Tebriz	3,9	0,6	6	3,4	0,6
Lavan	2,1	-	2,8	2	0,1
Şiraz	1,4	0,2	3,3	1,9	0,2
Kermanşah	0,6	0,3	1	1,2	0,1
Toplam	57,3	10,7	89,4	64,5	10,7

(İran Ulusal Petrol Ürünleri Dağıtım Şirketi, 2015)

İran rafinelerinde günlük 57,3 milyon litre benzin, 10,7 milyon litre gazyağı, 89,4 milyon litre dizel, 64,5 milyon litre fuel oil ve 10,7 milyon litre sıvılaştırılmış gazlar üretilmektedir. Benzin üretimi İran'ın ihtiyacını (günlük yaklaşık 80 milyon litre) karşılamamaktadır.

Benzin en çok Arak, İsfahan, Abadan, Bender Abbas ve Tahran'da üretilmektedir.

Dünya Ham Petrol İhracatı

Sıra	Ülke	Miktar (milyon varil / gün)
1	Suudi Arabistan	7,46
2	Rusya	5,08
3	Irak	3,80
4	Kanada	2,74
5	BAE	2,41
6	Kuveyt	2,18
7	İran	1,92
	Dünya	44,17

(Petrol İhraç Eden Ülkeler Örgütü (OPEC), 2017)

Ham petrol ihracatında 2016 yılında günlük 1,92 milyon varil ihracat ile İran dünyada yedinci sırada yer almaktadır. Ayrıca, petrol ürünleri ihracatında günlük 900 bin varil ihracat ile dünyada dokuzuncu sırayı almaktadır. İran'ın ham petrolü en çok Çin, Hindistan ve Güney Kore'ye satılmaktadır.

ELEKTRİK

DÜNYA ELEKTRİK ÜRETİMİ

2016 yılında dünyada 24816 TWh elektrik üretilmiştir ve İran'ın payı 286 TWh ile %1,2'dir. İran bu oran ile dünyada 13'üncü sırada yer almaktadır. (BP, 2017).

Sıra	Ülke	Miktar (TWh)	Pay (%)
1	Çin	6142,5	24,8
2	ABD	4350	17,5
3	Hindistan	1400,8	5,6
-	-	-	-
13	İran	286	1,2
14	İspanya	274,4	1,1
15	Türkiye	272,7	1,1
	Dünya	24816,4	100

(British Petroleum, 2017)

İRAN'IN ELEKTRİK ÜRETİM KAPASİTESİ

İran'ın yıllık elektrik üretimi kapasitesi 78,9 GW'tır ve bu kapasitenin % 83'ü fosil yakıt kaynaklarından sağlanmaktadır. Özel sektörün kapasite oranı % 46,42'dir (İran Enerji Bakanlığı, 2017).

	Fosil Yakıtlar				Yenilenebilir					Nükleer	Ülke Toplamı
	Buhar	Gaz	Hibrit	Dizel	Hidroelektrik	Rüzgâr	Güneş	Biokütle	Isı kaybı geri dönüşüm		
Kapasite (MW)	15.830	262.01	23.166	438	11.943	190	91,64	10,62	9,6	1.020	78.884
Pay (%)	20.06	33.21	29.36	0.56	15.14	0.24	0.11	0.01	0.01	1.29	100

(İran Enerji Bakanlığı, 2017)

İRAN'IN ELEKTRİK ÜRETİMİ

İran'ın yıllık toplam elektrik üretimi 312,5 milyon MWh'dir. (Bu miktarın % 2,89'u santrallerin içinde kullanılmaktadır). Kalan 303,5 milyon MWh ülkenin iç talebini karşılamaktadır. Toplam üretimin % 92,1'i fosil yakıtlardan ve %7,9'u diğer kaynaklardan gerçekleştirilmektedir. Üretimde özel sektörün payı % 53,80'dir (İran Enerji Bakanlığı, 2017).

Çeşitlerine Göre Elektrik Enerjisi Üretimi Miktar ve Payları

	Fosil Yakıtlar				Diğer		Ülke Toplamı
	Buhar	Gaz	Hibrit	Dizel	Hidroelektrik	Diğer Yenilenebilir ve Nükleer	
Miktar (milyon MWh)	86,562	79,377	113,440	0,085	15,574	8,390	303,428
Pay (%)	28,53	26,16	37,38	0,03	5,13	2,77	100

(İran Enerji Bakanlığı, 2017)

Elektirik üretimini gerçekleştirmek için santrallerde tüketilen yıllık enerji miktarları: Doğalgaz 69,4 milyar metreküp, dizel (gas oil) 4,9 milyar litre ve 3,7 milyar litre fuel oil. Santrallerin ortalama verimlilik oranı % 41,1'dir (İran Enerji Bakanlığı, 2017).

NÜKLEER ENERJİ

2015 yılında dünyanın toplam elektrik üretiminin %10,6'sı nükleer kaynaklardan elde edilmiştir. Bazı ülkelerde bu oran ortalamanın çok üzerindedir. Fransa'nın toplam elektrik üretimin %77'si ve Ukrayna'nın % 54'ü nükleer kaynaklardan sağlanmaktadır (International Energy Agency, 2017).

İran'da elektrik enerjisinin üretimi için Buşehr nükleer enerji santralinden (1020 MW) yararlanılmaktadır. 2015 yılında Buşehr nükleer enerji santralindeki enerji üretimi 2,9 milyon MWh olmuştur. Bu üretim yaklaşık 731 milyon litre ham petrol eşdeğeri tasarrufu sağlanıp, yaklaşık 2,5 milyon ton çevresel atığın önüne geçilmiştir. Buşehr dışında iki ağır su (heavy water) santrali Arak (40 MW) ve Dar Huveyn'de (360 MW) planlanmaktadır (İran Enerji Bakanlığı, 2015).

YENİLENEBİLİR ENERJİ

2015 yılında dünya elektrik üretimin % 23'ü yenilenebilir kaynaklardan elde edilmiştir (International Energy Agency, 2017). Bu oran İran için yaklaşık % 5,13'tür (İran Enerji Bakanlığı, 2017). Yenilenebilir kaynaklardan elektrik üretiminde Çin, ABD, Brezilya ve Kanada öne çıkmaktadır (International Energy Agency, 2017).

İran'ın coğrafi ve iklim koşulları yenilenebilir enerji için çok caziptir. 1.648.195 kilometrekarelik arazi, kuzeybatısında Elburz Dağları, doğusunda çöller, kuzeyinde Hazar Denizi ve güneyinde Fars Körfezi ile çok çeşitli doğal ortamlardan oluşur. Ülke, 5,5 KWh/metrekaire/gün DNI (doğrudan normal ışınlama) oranına ve yılda ortalama 300 güneşli gün sayısına sahiptir. Bu özellikler güneş enerjisi için büyük bir potansiyel sunmaktadır. Bu koşullar İran'ın orta ve güney bölgelerinde yoğunlaşmaktadır. 5,2 ila 5,4 KWh/metrekaire/gün arasında değişen miktarlarda DNI miktarları Yaz, Fars ve Kerman bölgelerinde yüksek bir güneş enerjisi potansiyeli sağlamaktadır.

Rüzgâr enerjisi bakımından da büyük bir enerji potansiyeli bulunmaktadır. İran Yenilenebilir Enerji ve Enerji Verimliliği Organizasyonuna (SATBA) göre, ülkedeki rüzgâr enerjisi potansiyelinin 30 GW olduğu tahmin edilmektedir. Resmi açıklamalara göre Ekim 2017 itibarıyla yaklaşık 8000 MWp'lik inşaat ruhsatı verilmiş ve Ocak 2018'de toplam 2840 MWp enerji için garantili güç satın alma anlaşması (PPA) imzalanmıştır (Watson Farley & Williams, 2016), (Watson Farley & Williams, 2018).

YENİLENEBİLİR ENERJİDE YATIRIM YAPMA PROSEDÜRÜ

İran'da yenilenebilir enerji tesisi kurmaya başlamak için SATBA'ya başvurmak gerekiyor (<http://www.satba.gov.ir/en>). Başvuru sahibi hükümet dışı bir kuruluş olmalıdır. Yatırım yapmak için yabancı yatırımcıların İran'da bir şirket kurması veya ortaklık kurması gerekiyor. Yabancılar, İran'da kurdukları bir şirketin sermayesinin %100'ne hissedar olabilir (Watson Farley & Williams, 2016), (Watson Farley & Williams, 2018).

Garantili güç satın alma anlaşması (PPA) yirmi yıllık olup, tarifeleri diğer enerji fiyatlarından daha yüksektir. Tarifeler, döviz ve enflasyondaki dalgalanmaları yansıtmak için bazı ayarlamalara tabidir. Yerel ekipman, teknoloji ve tasarım ile imalat yapılan santraller için tarifelere % 30'a varan bir fiyat artışı uygulanır (Watson Farley & Williams, 2016), (Watson Farley & Williams, 2018) .

Ayrıca SATBA, yatırımcılara yenilenebilir enerji santralleri için uygun yer bulma konusunda bazı ön araştırma materyalleri (rüzgâr atlası, güneş haritası, vb.) sunmaktadır. 2009 yılından itibaren SATBA yenilenebilir enerji potansiyelinin değerlendirilmesine yönelik politikasını değiştirmiş ve artık araştırma yapmamaktadır. Bu tür faaliyetler potansiyel yatırımcı tarafından yapılmaya bırakılmıştır (İran Yenilenebilir Enerji ve Enerji Verimliliği Organizasyonu (SATBA), 2018).

GARANTİLİ GÜÇ SATIN ALMA TARİFELERİ

İran'ın tarife garantileri, 2016 yılından beri değişmemiştir.

	Santral Tipi	Tarife (Riyal /KW saat)	TL Değeri*
Biokütle	Landfill (depolama)	2700	0.180
	Anaerobik sindirimi	3500	0.233
	Yakma ve gazlaştırma	3700	0.247
Rüzgâr	50 MW üstü	3400	0.227
	50 MW ve altı	4200	0.280
	1 MW ve altı	5700	0.380
Güneş	30 MW üstü	3200	0.213
	10-30 MW	4000	0.267
	10 MW ve altı	4900	0.327
	100 KW ve altı	7000	0.467
	20 KW ve altı	8000	0.533
Jeotermal		4900	0.327
Isı Kayıplarının Geri Dönüşümü (WHR)		2900	0.193
Küçük Hidroelektrik (10 MW ve altı)	Nehirlere ve barajların yan tesislere monte edilen	2100	0.140
	Su şebekelerinin boru hatlarına monte edilen	1500	0.100

*Haziran 2018'de 1 TL serbest piyasada yaklaşık 15000 Riyal'dır.

İRAN'IN YENİLENEBİLİR ENERJİ KAPASİTESİ

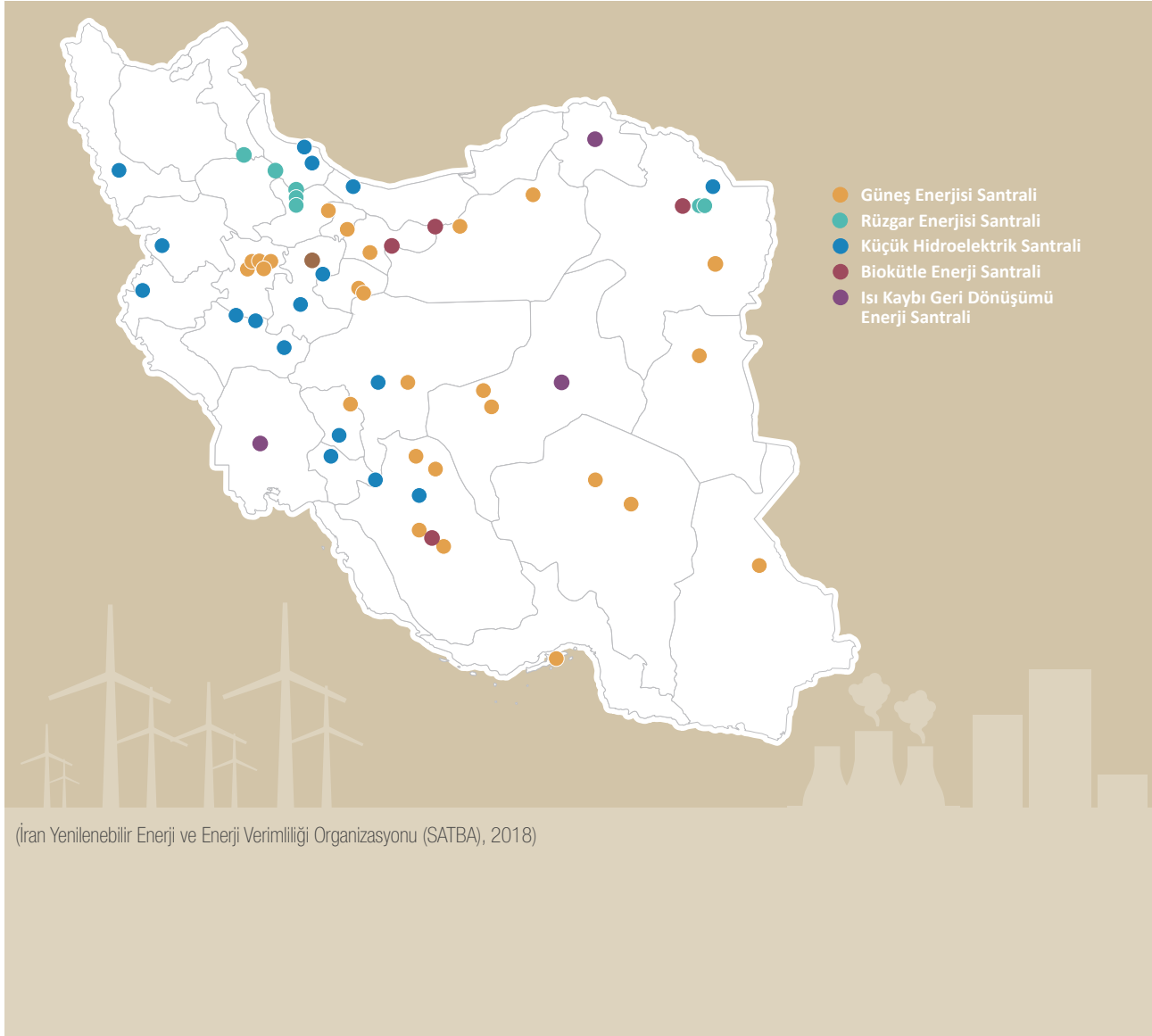
İran'ın mevcut yenilenebilir enerji kapasitesi 12198,2 MW'dir. Bu kapasitenin %97'si hidroelektrik tesislerden elde edilmektedir (İran Yenilenebilir Enerji ve Enerji Verimliliği Organizasyonu (SATBA), 2018).

Kaynak	Rüzgâr	Güneş	Biokütle	Hidroelektrik		Isı kaybı geri dönüşümü (WHR)	Toplam
				Büyük ve Orta	Küçük		
Kapasite (MW)	190	91,64	10,62	11804	92,3	9,6	12198,2

(İran Yenilenebilir Enerji ve Enerji Verimliliği Organizasyonu (SATBA), 2018), (İran Enerji Bakanlığı, 2017).

* Bu kapasiteler 2017 yılındır.

Yenilenebilir Enerji Santralleri

HİDROELEKTRİK

2015 yılında dünyanın elektrik üretiminin % 16,3'ü hidroelektrik kaynaklardan elde edilmiştir. Bu oran Norveç için % 95,9, Venezuela % 63,7, Brezilya % 61,9 ve Kanada için %56,8 iken İran için % 5,13'dür (Key world energy statistics, International Energy Agency, 2017). Hidroelektrik üretimi kapasitesi açısından İran dünya sıralamasında 35. sıradadır (İran Enerji Bakanlığı, 2015).

İran'da toplam 6 ana su alanı bulunmaktadır. Bu alanlarda bulunan toplam orta ve büyük ölçekli 52 hidroelektrik santrali 11 804 MW kapasiteye sahiptir ve yıllık ortalama 26 748 GW saat elektrik üretilmektedir. Küçük santrallerin toplam kapasitesi ise 92,3 MW'tır. Ayrıca, 17 yeni hidroelektrik santrali kurulmakta ve 245 yeni santral için araştırma projesi yapılmaktadır (İran Enerji Bakanlığı, 2017).

Alan	Hazar	Körfez	Urumiye	Orta İran	Doğu İran	Sarehs (Kuzey Doğu İran)	Toplam
Sayı	15	23	1	13	-	-	52
Kapasite (MW)	1.198	10.084	6	516	-	-	1.1804
Ortalama Yıllık Üretimi (MW saat)	1.935	23.658	17	1.138	-	-	26.748

(İran Enerji Bakanlığı, 2017)

İran'ın en büyük hidroelektrik tesisleri Karun 3 (2000 MW), Mescid-i Süleyman (2000 MW) ve Şehid Abbaspur (2000 MW) Huzistan ostanında bulunmaktadır (İran Enerji Bakanlığı, 2017).

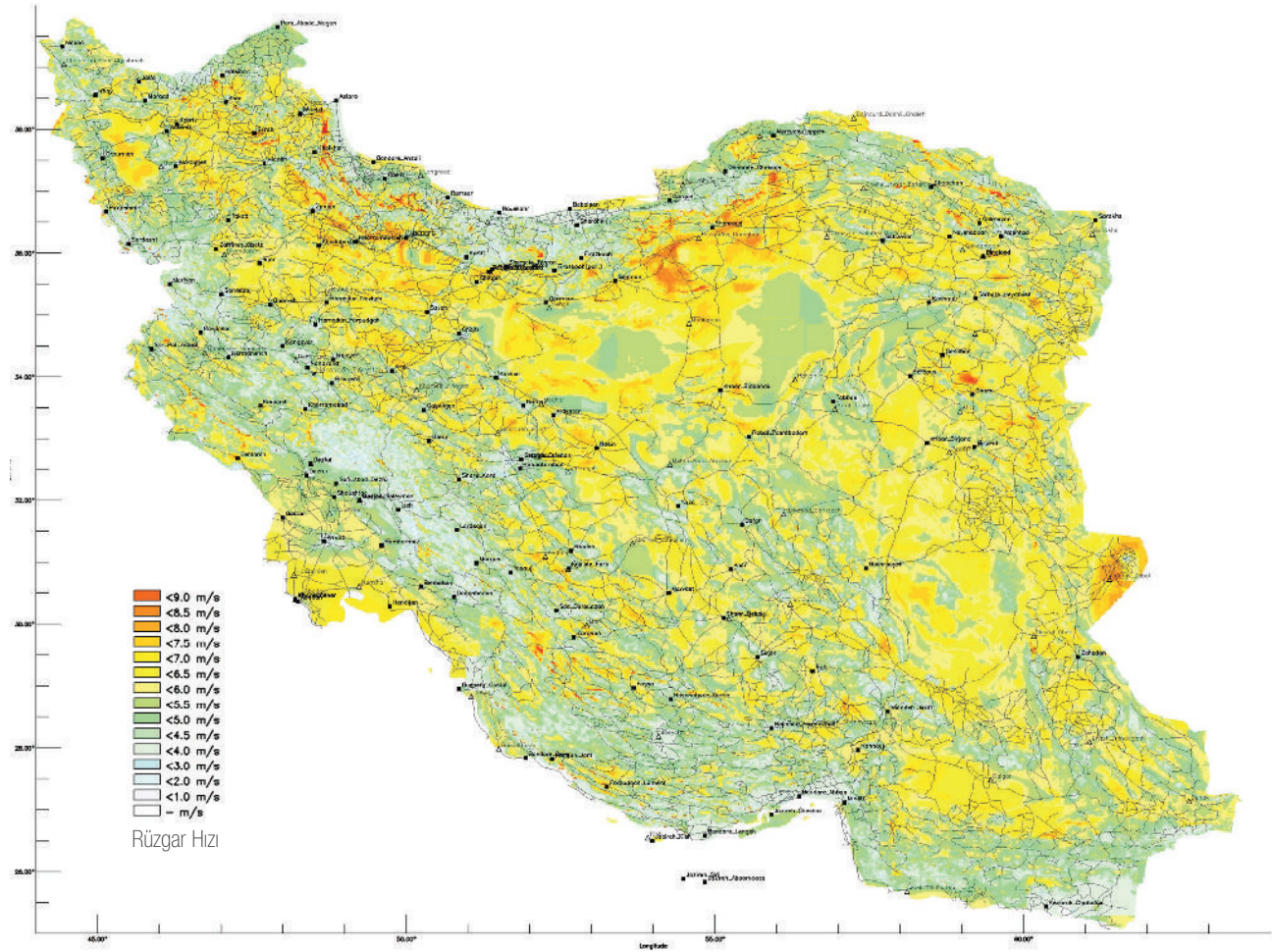
RÜZGÂR ENERJİSİ

2015 yılında dünyanın elektrik üretiminin % 3,4'ü rüzgâr kaynaklarından elde edilmiştir. İspanya %17,6, Almanya %12,2, İngiltere %11,9 ve İsveç % 10 oranları ile en önde gelen ülkelerdir (International Energy Agency, 2017).

İran'da rüzgârlı alanların varlığı, rüzgâr enerjisinden yararlanılması için uygun bir zemin oluşturmaktadır. Rüzgâr enerjisi alanındaki en önemli projelerden biri ülkenin rüzgâr atlasının Alman bir şirket tarafından (Lahmeyer International) tedariki olmuş ve SATBA sitesinden ulaşılabilmektedir (Yenilenebilir Enerji ve Enerji Verimliliği Organizasyonu; SATBA, Erişim Tarihi 19 Haziran 2018). 2018 yılında İran'ın 17 rüzgâr santralleri 258,26 MW üretim kapasitesine sahiptir (İran Yenilenebilir Enerji ve Enerji Verimliliği Organizasyonu (SATBA), 2018).

Toplam rüzgar enerjisi kapasitesinin 190 MW olduğu İran'da ilk rüzgâr santrali 1994 yılında Mencil'de (Gilan) kuruldu ve 92 MW kapasiteye sahiptir. Diğer büyük rüzgâr tesisleri Binalud (Rezevi Horasan, 28 MW) ve Takistan'dır (Kazvin, 55 MW) (İran Enerji Bakanlığı, 2017).

İran Rüzgar Enerjisi Haritası

(İran Yenilenebilir Enerji ve Enerji Verimliliği Organizasyonu (SATBA), 2018)

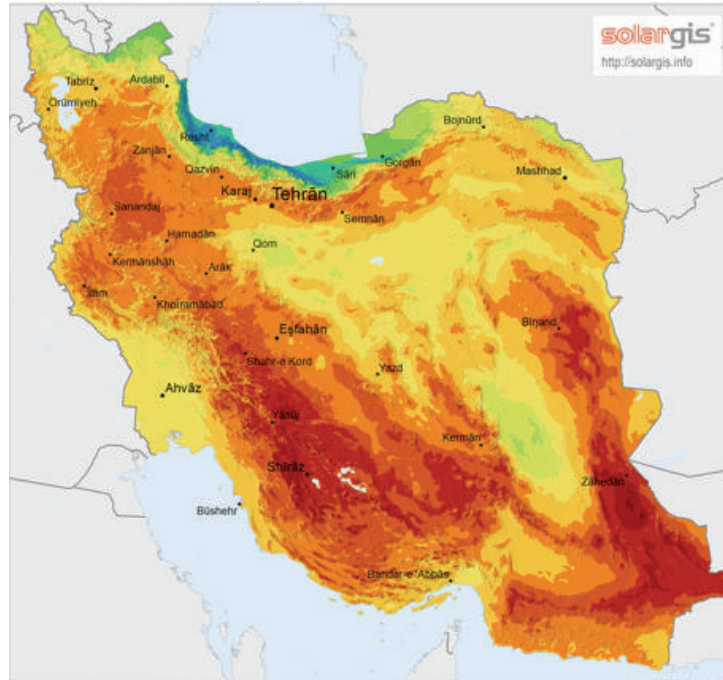
GÜNEŞ ENERJİSİ

2015 yılında dünyanın elektrik üretiminin %1'i güneş kaynaklarından elde edilmiştir. Güneş enerjisini kullanmada İtalya % 8,1, Almanya % 6, Japonya %3,4 ve İspanya % 2,9 oranları ile en önemli ülkelerdir (International Energy Agency, 2017).

İran'da günlük metrekare alana ortalama 5,5 KWh güneş enerjisi yansımakta ve toplam ülke alanının üçte ikisi yılda 300 gün güneş almaktadır (İran Enerji Bakanlığı, 2015).

Ülke toplam kapasitesi 91 MW'tır ve mevcut santraller ağırlık olarak Hamedan, İsfahan, Yazd, Fars ve Kerman ostanlarındadır. İran'da mevcut güneş enerjisi santralleri içinde kapasitesi 10 MW'ı geçen santral bulunmamaktadır. Mevcut santraller içerisinde en büyükleri Kerman'daki Mahan 1 (10 MW), Mahan 2 (10 MW) ve İsfahan'daki Jarguye (10 MW) tır (İran Enerji Bakanlığı, 2017).

Doğrudan Normal Işınlanma Haritası

Yıllık Ortalama (1999-2001)

(İran Yenilenebilir Enerji ve Enerji Verimliliği Organizasyonu (SATBA), 2018)

JEOTERMAL ENERJİSİ

İran'ın tektonik levha sınırında yer alması ülkenin jeotermal enerji gücü açısından muazzam bir enerji potansiyeline sahip olduğunu göstermektedir. Küçük volkanik faaliyetler ve birçok sıcak su kaynağının bulunması bunun göstergesidir (İran Yenilenebilir Enerji ve Enerji Verimliliği Organizasyonu (SATBA), 2018).

Jeotermal enerjisinde en çok potansiyele sahip ostanlar Hürmüzgan, Batı Azerbaycan, Kerman, Doğu Azerbaycan ve Erdebil'dir. Son çalışmalara göre jeotermal enerji potansiyeline sahip birkaç bölge tespit edilmiştir: Sabalan-Meşkinşehr, Sereyn ve Puşeli, Demavend-Nandel, Maku-Siyah Çeşme, Hoy-Gotur, Sehend, Teftan-Bezmen, Naybend, Bircend-Firdevs, Tekab-Heştred, Hur-Biyabanek, İsfahan-Mahallat, Ramser, Bender Abbas-Minab, Buşehr-Kazerun ve Lar-Bastek. Bu alanlar tektonik aktivitelerin durumu, kaplıcaların sayısı, yüzeyde meydana gelen durumlar ve diğer jeolojik kanıtlara dayanılarak tanımlanmıştır (İran Yenilenebilir Enerji ve Enerji Verimliliği Organizasyonu (SATBA), 2018).

Hâlihazırda Meşkinşehr (Erdebil) bölgesinde 50 MW'lık bir santral kurulması planlanmaktadır (İran Enerji Bakanlığı, 2015).

Ostanların Jeotermal Enerjisi Tahmini Alanlar ve Potansiyelleri

Ostan Adı	Kaplıcaların Tahmini Sayısı	Olası Jeotermal Alanlarının Sayısı	Termal Enerji Potansiyeli (10 ⁶ KJ)
Doğu Azerbaycan	15	7	51.8
Batı Azerbaycan	41	10	74
Erdebil	50	6	44.4
İsfahan	6	4	29.6
İlam	2	1	7.4
Buşehr	3	3	22.2
Tahran	--	--	--
Çarmahal ve Bahtiyari	1	1	7.4
Güney Horasan	1	1	7.4
Horasanı Rezevi	3	3	22.2
Kuzey Horasan	3	3	22.2

Ostanların Jeotermal Enerjisi Tahmini Alanlar ve Potansiyelleri (devamı)

Ostan Adı	Kaplıcaların Tahmini Sayısı	Olası Jeotermal Alanlarının Sayısı	Termal Enerji Potansiyeli (10 ¹⁰ KJ)
Huzistan	--	--	--
Zencan	3	3	22.2
Simnan	1	1	7.4
Sistan ve Belucistan	10	5	37
Fars	3	3	22.2
Kazvin	4	4	29.6
Kum	--	--	--
Kurdistan	--	--	--
Kerman	9	8	59.2
Kermanşah	2	2	14.8
Kohgiluyeh ve Buyer Ahmed	1	1	7.4
Gülistan	1	1	7.4
Gilan	2	2	14.8
Loristan	2	2	14.8
Mazenderan	5	5	37
Merkezi	6	1	7.4
Hürmüzgan	16	14	103.6
Hamedan	--	--	--
Yezd	1	1	7.4
Elburz	--	--	--
Toplam	191	147	1087

(İran Yenilenebilir Enerji ve Enerji Verimliliği Organizasyonu (SATBA), 2018).

BİYOKÜTLE ENERJİSİ

2015 yılında dünya enerji üretiminin % 9,7'si biokütleden elde edilmiştir (International Energy Agency, 2017). Biokütle enerjisi atık, endüstriyel atık sular, orman atığı, tarım atığı ve hayvansal atıklar olmak üzere beş farklı kaynaktan elde edilmektedir. İran'da 2008 yılında yapılan bir çalışmaya göre nüfusu 250 bin üzerinde olan şehirlerde (30 şehir) sadece katı şehir atıklarından (çöp) 800 MW elektrik üretimi potansiyeli bulunduğu çalışma sonucu tarafından ileri üsürlmektedir. Bu potansiyelin 311 MW'ı atık yakma tesisi, 217 MW'ı piroliz-gazlaştırma tesisi, 159 MW'ı anaerobik sindirim tesisi ve 112 MW'ı çöp depolama alanlarına ait olduğu çalışmanın sonuçları arasındadır.

İran'ın Aktif Biokütle Tesisleri

Tesis Adı	OSTAN	KAPASİTE (MW)
Tedbir Tose Selamet	Tahran	3
Tim Kiyan	Tahran	1,9
Tahran Su ve Kanalizasyon Şirketi	Tahran	4
Niru Sabin Arya	Fars	1.06
Meşhed Belediyesi	Rezevi Horasan	0.66
Toplam		10,62

(İran Yenilenebilir Enerji ve Enerji Verimliliği Organizasyonu (SATBA), 2018)

ISI KAYIPLARININ GERİ DÖNÜŞÜMÜ (WHR)

İmalat esnasında meydana gelen ısı kaybından enerji elde etme (WHR) yoluyla elektrik üretilmektedir. İran'da hâlihazırda üç WHR tesisi bulunmaktadır: Dehkhoda (Huzistan, 9,6 MW) şeker kamışı sanayisinde; Kimyadarane Kevir (Yezd, 4 MW) ve Kimyadarane Novin (Kuzey Horasan, 1,5 MW) sülfürik asit üretiminde olan ısıyı geri dönüştürmektedir (İran Yenilenebilir Enerji ve Enerji Verimliliği Organizasyonu (SATBA), 2018).

TARIM VE HAYVANCILIK

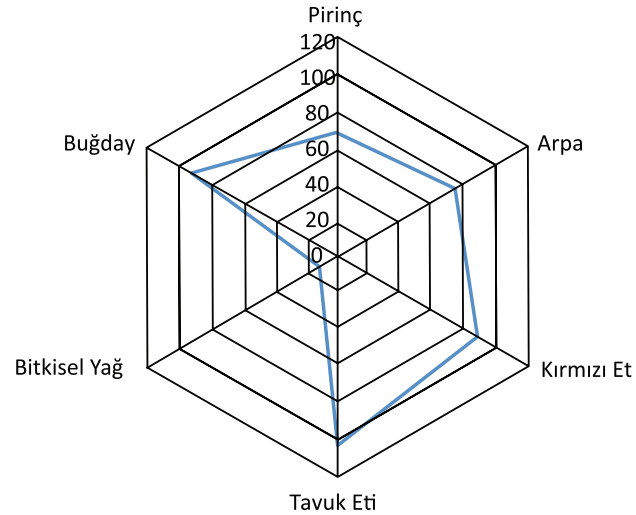
İran'ın yüzde 11'i ekilebilir alanlar, geri kalanı ise dağlar, nehirler, göller, yollar, konut ve sanayi alanlarından oluşmaktadır ve tarım için uygun değildir. Hazar Denizi'ni çevreleyen en verimli tarım arazisi ülkenin toplam arazisinin sadece yüzde 5,5'ini oluşturmaktadır. Kuzey ve batıdaki engebeli dağlar, et ve süt hayvancılığı için mera olarak kullanılmaktadır. İran'da yıllık yağış 243 mm ve dünya ortalamasının üçte birinden daha azdır. Ayrıca, eşit olmayan yağış dağılımı, ülkenin büyük bir kısmında sulama sistemleri olmadan tarımsal faaliyet yapmayı zorlaştırmaktadır. Buna rağmen İran, iç talebi karşılayacak yeterli tarım ürünü üretmek için gerekli koşullara (toprak, su, araç ve işçilik) sahiptir. Tarıma elverişli toprak ve su, çiftlik araçları ve deneyimli çiftçiler mevcuttur. Tarım sektörünün gelişmesini engelleyen faktörler arasında verimsiz su dağıtımı, arazi erozyonu, düşük verimlilik, yetersiz ve yanlış gübre kullanımı, yatırım eksikliği ve eski teknoloji yer almaktadır (U.S. Library of Congress, 2008).

Tarımda kendi kendine yeterliliği önemseyen İran hükümeti, izlediği tarım politikaları ile çiftçilere destek vermeyi ve stratejik tarım ürünlerinin üretimini teşvik etmeyi amaçlamaktadır. Bu politika, belirli ürünleri garantili fiyatlarla satın almak ve tarımsal sübvansiyonlar yoluyla üretimini teşvik etmeği amaçlamaktadır (U.S. Library of Congress, 2008).

İran, tarımsal üretimde bazı ürünlerde miktar olarak büyük meblağlara ulaşmasına rağmen verimlilik konusunda gelişmiş dünya standartlarının çok altındadır. Örneğin, buğday üretiminde İran dünyada 15'inci sırayı almaktadır. Ortalama buğday verimi 1950 kg / hektar iken bu oran Türkiye için 2700 kg / hektar ve ilk sıradaki ülke olan İrlanda için 9500 kg / hektardır (Food and Agriculture Organization of the United Nations (FAO), 2016).

İran'ın tarım ve hayvancılık sektörü, son yıllarda ithal bağımlı olmaktan çıkmaktadır. 2016 yılında İran buğday ihtiyacının % 91'ini yerli üretimden karşılamıştır. Bu oranlar pirinç için % 70, arpa için % 74, kırmızı et için % 90 ve tavuk eti için % 103'tür. Yağlı çekirdeklerde bağımsızlık oranı %12'dir (İran Merkez Bankası, 2016).

Yıllık 84,8 milyon ton tarla bitkileri, 19,2 milyon ton bahçe bitkileri, 1 milyon tondan fazla su ürünleri üretilmektedir. Ayrıca, yıllık 824 bin ton kırmızı et, 9,6 milyon ton süt, 2 milyon ton tavuk eti, 940 bin ton yumurta ve 81,4 bin ton bal üretilmektedir.

Bazı Tarımsal Ürünlerinde Kendi Kendine Yeterlilik Oranı (%)

Tarla ve Bahçe Bitkilerinin lke Dağılımı
detaylı haritalar ile Ekler’de sunulmuştur.

TARLA VE BAHÇE BİTKİLERİ

Toplamda yıllık 84,8 milyon tonluk üretimi olan tarla bitkilerinde başlıca ürünler buğday, yem mısırı, şeker kamışı, kaba yonca, şeker pancarı, domates, patates, karpuz, arpa ve salatalıktır. Tarla arazilerinin yüzde 71'i hububata, özellikle buğday ve arpa için ayrılmaktadır. Tüm tarla bitkileri içinde buğdayın payı % 17,2'dir. Yem mısırı, şeker kamışı en çok yetiştirilen ürünlerdendir. Buğdayın en çok yetiştiği ostanlar Huzistan ve Gülistan, yem mısırının ise Huzistan, Tahran ve Fars ostanlarıdır. İran'ın bütün şeker kamışı ise Huzistan'da yetişmektedir.

Tarla Bitkilerinde En Önemli Ürünlerin Miktar ve Oranları (Milyon Ton)

Ürün	Buğday	Yem Mısırı	Şeker Kamışı	Kaba Yonca	Domates	Şeker Pancarı	Patates	Karpuz	Arpa	Salatalık	Diğer
Miktar	14,6	11,3	7,5	6	6	5,9	5	4,1	3,7	3,3	17,4
%	17,2	13,3	8,8	7,1	7,1	7,0	5,9	4,8	4,4	3,9	20,5

(İran Tarımsal Cihat Bakanlığı, 2016)

Bahçe ürünleri üretiminde başlıca ürünler üzüm, elma, portakal, hurma, nar, mandalina, şeftali, tatlı limon, ekşi limon ve kayısıdır. İran, ayrıca Antep fıstığı, safran, elma ve hurma üretiminde dünyada ilk sıralardadır. Bahçe bitkilerinde en önemli payı üzüm, elma ve portakal almaktadır. Üzümün en çok yetiştiği ostanlar olarak Fars, Kazvin, Hamedan ve Rezevi Horasan'dır. Elma yetiştiriciliğinde en önemli ostanlar Batı Azerbaycan, Doğu Azerbaycan, Fars ve Tahran'dır. Portakal ise en çok % 61'lik bir oran ile Mazenderan ostanında yetişmektedir. Portakalın yetiştiği diğer önemli yerler Kerman ve Fars ostanlarıdır.

Bahçe Bitkilerinde En Önemli Ürünlerin Miktar ve Oranları (Milyon Ton)

Ürün	Üzüm	Elma	Portakal	Hurma	Nar	Mandalina	Şeftali	Tatlı Limon	Ekşi Limon	Kayısı	Diğer
Miktar	3,45	3,43	2,88	1,16	1,09	0,78	0,75	0,65	0,51	0,43	4
%	18.0	17.9	15.0	6.1	5.7	4.1	3.9	3.4	2.7	2.2	21.0

(İran Tarımsal Cihat Bakanlığı, 2016)

HAYVANCILIK

İran'ın genelinde küçükbaş hayvancılık ve tavukçuluk oldukça yaygındır. Ülke genelinde küçükbaş (koyun ve keçi) toplamı 66,3 milyon, büyükbaş (sığır, manda, deve) toplamı 8,5 milyon adettir. 81 milyon kümes tavuğu ve 393 milyon et tavuğu bulunmaktadır. Bu sektörün başlıca problemi özellikle ülkenin kuru bölgelerinde yem tedarikidir.

Koyun varlığı Rezevi Horasan, Fars, Batı Azerbaycan ve Doğu Azerbaycan ostanlarında yoğunlaşmaktadır. Keçi varlığı ise Fars, Kerman ile Sistan ve Belucistan da daha yoğundur.

Sığır varlığı Mazenderan, İsfahan ve Doğu Azerbaycan'da; mandacılık Huzistan, Batı Azerbaycan, Erdebil ve Doğu Azerbaycan'da ön plana çıkmaktadır. Deve yetiştiriciliği, Sistan ve Belucistan, Güney Horasan, Kerman, Yezd ve Hürmüzgan ostanlarında yaygındır.

Güçlü bir hayvancılık sektörüne sahip olan İran, hayvansal ürünler üretiminde önemli bir performans göstermektedir. Ortalama yıllık olarak 824 bin ton kırmızı et, 2 milyon ton tavuk eti, 1 milyon ton deniz ürünleri, 9,6 milyon ton süt, 940 bin ton yumurta ve 81 bin ton bal üretiliyor (İran Tarımsal Cihat Bakanlığı, 2016). İran bal üretiminde dünyada 3'üncü, koyun eti üretiminde 5'inci, tavuk eti ve keçi eti üretiminde 8'inci, yumurta üretiminde 9'uncu, süt üretiminde 26'ncı ve kırmızı et üretiminde 35'inci sırada yer almaktadır (Food and Agriculture Organization of the United Nations (FAO), 2016), (FAO Fisheries and Aquaculture Department , 2016).

Kırmızı et, süt, tavuk eti ve yumurta üretimi ülkenin genelinde yaygındır. Arıcılık daha çok ülkenin kuzey batı bölgelerinde yoğunlaşmaktadır.

Hayvan Varlığı ve Hayvansal Ürünler Ülke Dağılımı detaylı haritalar ile Ekler'de sunulmuştur.

SU ÜRÜNLERİ

Hazar Denizi, Fars Körfezi, Umman Denizi ve birçok nehir havzası İran'a iyi bir balık yetiştirme potansiyeli sunmaktadır. Yıllık yaklaşık 1 milyon ton deniz ürünü elde edilmektedir. Bu rakamın yaklaşık % 58'i balık avcılığı ile geriye kalan kısım ise su kültüründen elde edilmektedir. Balık avcılığı en çok güneyde bulunan Fars Körfezi ve Umman Denizinde yapılmaktadır. İran'ın güney sahil şeridi 1800 km'dir. Güney sularda balık tutan 10600 İran gemisi vardır. Bu suların en önemli ticari balıkları arasında ton balığı, uskumru, köpek balıkları, sca-

ds, siyah marlin, yelken balığı, snappers, sardinella ve karides yer alır. Hazar Denizi ise, İran'ın kuzeyinde yer alır ve dünyadaki en büyük kapalı iç su kütlesidir. İran'ın Hazar Denizi sahil şeridi 640 km'dir. Hazar'da balıkçılık yapan 898 İran gemisi vardır. Hazar'ın en önemli ticari balık türleri şunlardır: Kutum, Gri kefal, Sturgeon, Avrupa sazan ve Kilka (İran Tarımsal Cihat Bakanlığı, 2016), (NordOest, 2016).

Kültür balıkçılığında en çok yetiştirilen balıklar şunlardır: Gökkuşuğu alabalığı, Çin sazanı, karides, Mersin balığı, Hazar somonu, kutum ve çipura. Su kültürü balıkçılığında % 2 karides, % 34 gökkuşuğu alabalığı, % 63 Çin sazanıdır. Su kültürü balıkçılığı en çok ülkenin kuzey ve batı bölgelerinde yapılmakta, karides balıkçılığı ise yaygın olarak güneyde yapılmaktadır. İran'da balık yemlerinin yaklaşık % 90'ı içeride üretilmektedir, az bir kısım Güney Doğu Asya ülkeleri ve Fransa'dan ithal edilmektedir. Toplamada 17 adet balık yemi fabrikası bulunmaktadır (NordOest, 2016).

İran'da üretilen su ürünlerinin yaklaşık % 10'u ihraç edilmekte ve bu ihracattan 365 milyon dolar gelir elde edilmektedir. İhraç edilen ürünler başlıca taze, soğutulmuş ve dondurulmuş balıklar, karides ve havyardan oluşmaktadır. Balık ihracatı 245 milyon dolar ve başlıca ülkeler Irak, Hong Kong, Tayland, Çin ve Vietnam'dır. Karides ihracatı ise 105 milyon dolar ve başlıca ülkeler Vietnam ile Hong Kong'dur. İran'ın havyanı yaklaşık 1 ton ve değeri 2,5 milyon dolar en çok Avrupa ülkelerine, başlıca Fransa, Almanya, İtalya ve Belçika'ya ihraç edilmektedir.

1952'de kurulan Kuzey Şilat Şirketi ile 1961'de kurulan Güney Şilat Şirketi hükümetin balıkçılık faaliyetlerindeki iki önemli kurumudur. Su ürünlerinin işlenmesinde ise en önemli firmalar İran Protein Şirketi (Shilton markası), Amol Et Ürünleri Şirketi (Kale markası), Tohfe Gıda Ürünleri Şirketi (Tohfe markası), Mahya Protein şirketi ve Sheydan Protein Ürünleri Şirkettir (NordOest, 2016).

İran'da su ürünleri yetiştiriciliği alanındaki temel sorunlar güncel olmayan uygulamalar ve teknolojiler, hijyen, hastalık kontrolü, su kalitesi, düşük tarama oranları, yem kalitesi ve yönetimi hakkında bilgi eksikliği ve stokların genetik olarak geliştirilmesi için bir stratejinin olmaması olarak sıralanabilir. Ayrıca, son yıllarda yasadışı ve sezon dışı balıkçılık, endüstriyel ve tarımsal atıkların suları kirletmesi, Hazar da komşu ülkelerin aşırı avlanma yapması ve diğer elverişsiz koşullar Hazar balık kaynaklarını tehlikeye atmıştır (NordOest, 2016).

	Miktar (bin ton)
Fars Körfezi ve Umman denizi	600,2
Hazar denizi	33,4
Su Kültürü	459,5
Toplam	1093,1

TARIM VE HAYVANCILIK DIŞ TİCARETİ

2017 yılında İran'ın toplam tarım ve hayvancılık (GTİP kodu 01-15) ithalatı 8,547 milyar dolar ve ihracatı 4,014 milyar dolardır. İran'ın yurt dışından aldığı ürünler arasında en önemlileri yem mısırı, piring, yağlı çekirdekli (soya fasulyesi ağırlıkta), kırmızı et, muz, arpa ve çaydır. İhracatta ise Antep fıstığı, safran, elma, hurma, peynir, domates, karpuz ve patates en önemli ürünlerdir.

Alt Sektör	Sektör İthalatındaki Payı (%)	Sektör İhracatındaki Payı (%)
Hayvancılık ve veterinerlik	9,96	22,18
Balıkçılık	2,07	6,11
Tarla Bitkileri	71,12	23,30
Bahçivanlık	16,43	47,45
Orman ve Çayır	0,40	0,90

(İran Tarımsal Cihat Bakanlığı, 2016)

Tarım İthalatında Başlıca Ürünler

GTİP-4	Açıklama	Sektör ithalatında pay (%)	İthalatta başlıca ülke payları (%)
1005	Yem Mısırı	19,11	İngiltere 26, İsviçre 25, Hollanda 18, Singapur 13, Rusya 5, ... Türkiye 0,3
1006	Pirinç	14,07	Hindistan 69, Pakistan 18, Tayland 4, İsviçre 2, BAE 2, Türkiye 2
1201	Soya fasulyesi	11,04	İsviçre 48, Hollanda 23, İngiltere 15, Singapur 13
0202	Sığır eti (dondurulmuş)	6,57	Brezilya 79, BAE 12, Paraguay 6
0803	Muz (plantain dahil) (taze veya kurutulmuş)	6,35	Filipin 43, Türkiye 38, Ekvator 19, BAE 8
1003	Arpa	6,03	Almanya 19, İsviçre 17, Rusya 14, BAE 14, Hollanda 12, İngiltere 7, Kazakistan 5, İspanya 5, Singapur 3, Kıbrıs 1
1512	Ayçiçeği, aspir, pamuk tohumu yağları ve bunların fraksiyonları (kimyasal olarak değiştirilmemiş)	5,14	İsviçre 31, Ukrayna 24, Rusya 23, Hollanda 11, Singapur 11, Türkiye 0,01
1511	Palm yağı ve fraksiyonları (kimyasal olarak değiştirilmemiş)	4,29	Malezya 52, Singapur 47, BAE 1
0713	Kuru baklagiller (kabuksuz) (taneleri ikiye ayrılmış)	4,03	BAE 52, Etiyopya 10, Avusturalya 8, Çin 8, Türkiye 7, Tanzanya 4, Kanada 3, Rusya 3
0902	Çay	3,22	Hindistan 39, Sri Lanka 37, BAE 15, Türkiye 6, Kenya 2
1507	Soya yağı ve fraksiyonları (kimyasal olarak değiştirilmemiş)	2,67	Arjantin 37, Hollanda 35, İsviçre 21, Brezilya 6

Tarım İthalatında Başlıca Ürünler (devamı)

GTİP-4	Açıklama	Sektör ithalatında pay (%)	İthalatta başlıca ülke payları (%)
0405	Sütten elde edilen yağlar, sürülerek yenilen süt ürünleri	2,29	BAE 78, Hollanda 6, Yeni Zelanda 5, Türkiye 5, İrlanda 2, Almanya 2, Uruguay 2
1209	Ekim amacıyla kullanılan tohum, meyve ve sporlar	1,66	İsviçre 22, Hollanda 16, Lübnan 15, Almanya 11, BAE 7, Fransa 6, Belçika 4, Danimarka 3, ABD 3, İtalya 2, Japonya 2, Afganistan 2, Çin 1, Hindistan 1, İspanya 1, Türkiye 0,7
1206	Ayçiçeği tohumu	1,56	Çin 79, Rusya 9, BAE 5, İsviçre 3, Kazakistan 2, ABD 1, Bulgaristan 1, Türkiye 0,2
0204	Koyun ve keçi etleri (taze, soğutulmuş veya dondurulmuş)	1,48	Avustralya 39, Gürcistan 19, Ermenistan 13, Moğolistan 10, Rusya 8, Kazakistan 5, BAE 2, Azerbaycan 1, Kırgızistan 1, Hong Kong 1
1207	Diğer yağlı tohumlar ve meyveler	1,38	Pakistan 58, Hindistan 18, Sudan 6, BAE 5, Afganistan 4, Etiyopya 2, Nijerya 2
0303	Balıklar (dondurulmuş)	0,85	Gana 31, Seyşeller 30, Çin 14, Yeni Zelanda 7, Norveç 6, Güney Kore 3, Hindistan 3, İspanya 2, BAE 1, Singapur 1
1516	Hayvansal ve bitkisel yağlar ve bunların fraksiyonları	0,78	Malezya 60, BAE 11, Endonezya 11, Türkiye 6, Singapur 4, İsviçre 3, Almanya 3, Gürcistan 2
1205	Rep veya kolza tohumları	0,63	İsviçre 52, Kazakistan 19, Almanya 13, BAE 7, Fransa 5, Rusya 2, Güney Kore 1, Hollanda 1
0304	Balık filetoları ve diğer balık etleri (taze, soğutulmuş veya dondurulmuş)	0,57	Çin 90, BAE 8, Norveç 1, Yeni Zelanda 1
Diğer	-	6,28	-

(İran Gümrük İdaresi, 2017)

Tarım İhracatında Başlıca Ürünler

GTİP-6	Açıklama	Sektör İhracatında Pay (%)
080251	Antep Fıstığı; kabuklu (taze/kurutulmuş)	18,19
091020	Safran	7,59
080810	Elma (taze)	6,23
080410	Hurma (taze/kurutulmuş)	5,24
040690	Diğer peynirler	3,83
080252	Antep fıstığı; kabuksuz (taze/kurutulmuş)	3,77
070200	Domates (taze/soğutulmuş)	3,69
080711	Karpuzlar (taze)	3,64
070190	Patates; diğerleri (taze/soğutulmuş)	3,44
030389	Diğer balıklar; dondurulmuş	3,00
040310	Yoğurt (konsantre edilmiş)	2,95
040150	Süt, krema (%10 <katı yağ =< %21, konsantre edilmemiş, katkısız)	2,83
070700	Hıyarlar ve kornişonlar (taze/soğutulmuş)	2,09
030635	Soğuk su karidesleri (Pandalus spp., Crangon crangon); canlı, taze veya soğutulmuş	1,78
030339	Diğer yassı balıklar (dondurulmuş)	1,75
110100	Buğday unu/mahlût unu	1,68
050400	Hayvan bağırsak, mesane ve midesi (taze/soğutulmuş/dondurulmuş vs.)	1,62
080620	Üzüm; (kurutulmuş)	1,56
081050	Kivi (taze)	1,45
040390	Yayık altı süt, pıhtılaşmış süt ve krema, kefir vs. (konsantre edilmiş)	1,21
Diğer	-	22,46

(İran Gümrük İdaresi, 2017)

HİZMETLER

İran'ın canlı bir hizmetler sektörü var. Örneğin, perakende sektörü 2009 ve 2014 yılları arasında yıllık yüzde 7 oranında büyümüştür. Yıllık ortalama 5.500 dolarlık vergi hariç perakende harcamaları, Güney Afrika'daki nominal harcamaya eşit ancak Türkiye, Malezya ve Meksika'dan daha düşüktür (McKinsey Global Institute, 2016).

Hizmetler sektörü % 54'lük oranı ile GSYİH'de en çok payı olan sektördür. Bu sektörün bazı alt dallarının İran GSYİH'ye katkısı petrolün katkısından daha fazladır. Örneğin Emlak ve Uzmanlık Hizmetleri yüzde 13,76 ve Ticaret, Restoran ve Otelcilik hizmetleri yüzde 12,60 ile petrolün (%11,66) GSYİH'ye katkısından daha büyük pay almaktadırlar (İran Merkez Bankası, 2016).

	GSYİH'deki Pay
Hizmetler	54,16
Ticaret, Restoran ve Otelcilik	12,60
Taşımacılık, Depolama ve İletişim	9,98
Mali Hizmetleri	2,95
Emlak ve Uzmanlık Hizmetleri	13,76
Kamu Hizmetler	11,07
Sosyal, Kişisel ve Evsel Hizmetler	3,80

(İran Merkez Bankası, 2016).

Hizmet Sektöründe faaliyet gösteren şirketlerin alt sektör dağılımı

	Toplam şirket sayısı içindeki payı (%)
Perakende ticaret (Motorlu taşıtlar ve motosikletler hariç)	49,04
Toptan ve perakende ticaret ve motorlu taşıtlar ve motosikletlerin onarımı	13,91
Diğer hizmet faaliyetleri	7,11
Motorlu taşıtlar ve motosikletler hariç toptan ticaret	6,56
Yiyecek ve içecek hizmeti faaliyetleri	5,11
Üye olunan kuruluşların faaliyetleri	3,24
Bilgisayarların ve kişisel ve ev eşyalarının onarımı	2,98
İnsan sağlığı hizmetleri	2,87
Hukuki ve muhasebe faaliyetleri	2,07
Diğer profesyonel, bilimsel ve teknik faaliyetler	1,66
Mimarlık ve mühendislik faaliyetleri; teknik muayene ve analiz	0,83
Diğer eğitim	0,82
Kiralama ve leasing (finansal kiralama) faaliyetleri	0,71
Spor faaliyetleri ve eğlence ve oyun faaliyetleri	0,69
Finansal hizmetler ve sigorta faaliyetleri için yardımcı faaliyetler	0,55
Büro yönetimi, büro desteği ve diğer şirket destek faaliyetleri	0,44
Konaklama	0,24
Reklamcılık ve pazar araştırması	0,23
İdare merkezi faaliyetleri; idari danışmanlık faaliyetleri	0,22
Yaratıcı sanatlar, gösteri sanatları ve eğlence faaliyetleri	0,14
Diğer	0,58

(İran İstatistik Merkezi, 2015)

HİZMETLER SEKTÖRÜNDE İŞGÜCÜ

Son yirmi yılda hizmetler sektöründe istihdam edilen işgücü yüzde 43'ten yüzde 50'ye yükselmiştir (İran İstatistik Merkezi). Sektörde istihdam edilen işgücünün yüzde 40'ı perakende ticaret alanında yer almaktadır.

Hizmet sektöründe çalışanların alt sektör dağılımı

	Sektör Çalışanları İçindeki Payı(%)
Perakende ticaret (Motorlu taşıtlar ve motosikletler hariç)	40,00
Toptan ve perakende ticaret ve motorlu taşıtlar ve motosikletlerin onarımı	11,59
Motorlu taşıtlar ve motosikletler hariç toptan ticaret	7,65
Yiyecek ve içecek hizmeti faaliyetleri	7,22
Diğer hizmet faaliyetleri	6,15
İnsan sağlığı hizmetleri	5,25
Üye olunan kuruluşların faaliyetleri	4,34
Hukuki ve muhasebe faaliyetleri	2,57
Bilgisayarların ve kişisel ve ev eşyalarının onarımı	2,43
Diğer eğitim	2,37
Mimarlık ve mühendislik faaliyetleri; teknik muayene ve analiz	2,16
Diğer profesyonel, bilimsel ve teknik faaliyetler	1,57
İdare merkezi faaliyetleri; idari danışmanlık faaliyetleri	1,12
Spor faaliyetleri ve eğlence ve oyun faaliyetleri	1,08
Konaklama	0,77
Büro yönetimi, büro desteği ve diğer şirket destek faaliyetleri	0,72

Hizmet sektöründe çalışanların alt sektör dağılımı (devamı)

	Sektör Çalışanları İçindeki Payı(%)
Kiralama ve leasing (finansal kiralama) faaliyetleri	0,64
Finansal hizmetler ve sigorta faaliyetleri için yardımcı faaliyetler	0,61
Reklamcılık ve pazar araştırması	0,27
Sigorta ve emeklilik fonları hariç finansal hizmet faaliyetleri	0,26
Yayınçılık faaliyetleri	0,22
Barınacak yer sağlanmaksızın yürütülen sosyal hizmetler	0,21
Diğer	0,8

(İran İstatistik Merkezi, 2015)

PERAKENDE SATIŞ VE DAĞITIM AĞLARI

Perakendecilik, en büyük ticaret alanlarından biridir ve 2,6 milyonu aşkın istihdam sağlamaktadır. İstihdam hacmi bakımından dördüncü sırada olup işgücünün yaklaşık yüzde 12'sini kapsamaktadır. Perakende satış sektörü çoğunlukla geleneksel mağazaların elindedir. Yaklaşık 300 bin mağaza tüm market satışlarının % 91,5'ini yapmaktadır. Modern marketlerin payı yaklaşık % 8,5'dir ve sayısı 800 civarındadır (CERTIUS, 2016).

Piyasa araştırmaları, İranlıların uluslararası markaların yerli markalardan daha kaliteli olduğuna inandığını göstermektedir. Yine de yerli markalar, perakende satış ve günlük tüketim malları piyasasına hakimdir. En çok satılan ilk on ambalajlı gıda markasının tamamı İran firmaları tarafından üretilen yerel ürünlerdir. Günlük tüketim mallarının ithalattaki oranı % 8'i aşmamaktadır.

İran hükümeti, yüksek gümrük tarifeleri ile İran'ın iç pazarını koruma ve yerel üretimi teşvik etme politikası uygulamaktadır. 2013 yılında İran'ın ortalama gümrük tarifesini % 26,6 ve Bahamas Adalarından sonra dünyada en yüksek ikinci gümrük tarifesidir.

Carrefour, İran'da önemli bir yere sahip olan tek global perakende mağazası ve 5 şubesi ile Hypermarket adı ile faaliyet göstermektedir. İran'da sınırlı sayıda birkaç global marka yerel üretim yapmaktadır. Bu markalardan Nestle ve Unilever'in İran'da uzun bir geçmişi vardır ve her iki şirketin de yerel ortakları ve yerli üretim tesisleri vardır (CERTIUS, 2016).

Bazı önemli yerli zincir mağazalar ise Refah (devlete ait), Shahrvand (Tahran Belediyesi), Ofogh Koorosh (özel), ve Etkā (İran Silahlı Kuvvetleri)'dir.

Son dönemlerde modern alışveriş merkezleri İran'ın büyük şehirlerinde yükselişe geçmiştir. Perakende sektöründe ölçek büyüklüğü ve modern formatlara geçmek verimlilik artışlarına yol açabilmektedir. Bu alanda gelişme sağlanması için genel çerçevede iyileştirmeler yapılması gerekmektedir (McKinsey Global Institute, 2016).

İş esnekliği perakende sektörünün gelişimine katkıda bulunacak tedbirlerden biridir. Part-time çalışma İran'da perakende sektöründe sadece yüzde 16 iken Almanya, İngiltere ve Amerika Birleşik Devletleri'nde yaklaşık yüzde 35 civarındadır. Öte yandan dijital sistemlerle stok yönetimi, mal güvenliği, elektronik fiyat etiketleri ve verimliliği artırmaya yönelik sistemlerin kurulması diğer önemli tedbirlerdir (McKinsey Global Institute, 2016).

DAĞITIM AĞLARI

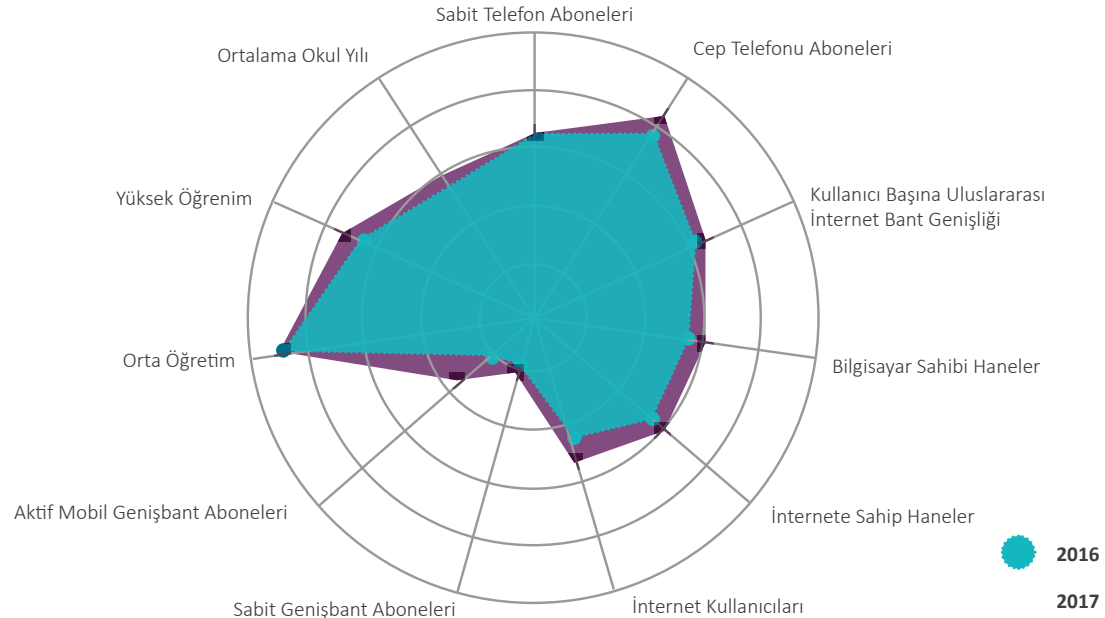
İran'da 700 dağıtım şirketi bulunmaktadır (İran Cumhurbaşkanlığı Yönetim ve Planlama Kurumu, 2015). Satış noktalarının sayısı fazla olması ve geniş coğrafyaya dağılım nedeniyle en büyük dağıtıcılar bile bütün mağazaları kapsayamıyor. Golpakhsh Aval sadece 145 bin, Sayesaman 120 bin, Daya Grup 102 bin ve Golestan 100 bin adet satış noktasını kapsıyor. Bu markalar için bir problemdir. Başka bir problem ise satış noktasında markaların nasıl aktive edileceğidir. Küçük ölçekli mağazalar, tıkanmış raflar, işbirliği yapmayan dükkan sahipleri ve çok sayıda mağaza bulunması satış noktasında markaları doğru bir şekilde etkinleştirmeyi zorlaştırıyor (CERTIUS, 2016).

REKLAMCILIK

İran'da mevcut birçok reklam firması pazara girmeye çalışan firmalara değişik hizmetler sunabilmektedirler. Reklam materyallerinin hazırlanması ve kampanya planlamasının yapılması, piyasa araştırması yapılması, pazar için rehberlik ve danışma gibi hizmetler bu firmalar tarafından sağlanmaktadır. Yüz on reklam şirketi, İran Reklam Ajansları Derneği'ne kayıtlıdır. İran'da sıklıkla kullanılan bir pazarlama unsuru, işletim hakkı belediyelere ait olan şehir ilan panolardır. Radyo ve televizyon yayınları, devletin kontrolündedir. Son yıllarda sosyal medya ağları (facebook, instagram, telegram vb.) reklam ve satışta yaygın bir şekilde kullanılmaktadır.

İLETİŞİM VE BİLİŞİM TEKNOLOJİLERİ

Güçlü bir bilimsel ve mühendislik geleneği ve dijital dünyaya katılmaya istekli genç nüfus olmasına rağmen İran, bilgi ve iletişim teknolojisinde olması gereken noktada değil. Benzer ülkeler ile karşılaştırıldığında 8 milyar dolarlık gelirle telekomünikasyon pazarı Türkiye'nin yarısı ve Meksika'nın üçte biri kadardır. Düşük fiyatlarına rağmen kişi başına düşen ortalama mobil veri tüketimi benzer ülkelere karşılaştırıldığında bu ülkelerin gerisinde kalmaktadır. Düşük internet hızı ve yasal kısıtlamalar bu durumun temel nedenleri arasındadır. 2017 yılında İran'ın BİT Gelişme Endeksi 5,58 ve dünyadaki sırası 81'dir. Türkiye 6,08 puan ile 67'nci sırayı almaktadır. İlk beş ülke şunlardır: İzlanda, Güney Kore, İsviçre, Danimarka ve İngiltere (Uluslararası Telekomünikasyon Birliği (ITU), 2017).

(Uluslararası Telekomünikasyon Birliği (ITU), 2017).

Satın alma gücü paritesine göre, İran sabit internette 140 ülkenin içinde en ucuz 19. sırayı alıyor ve mobil kullanıcı başına da ortalama geliri ayda sadece 3,70 dolar, yani Türkiye'den yaklaşık yüzde 60 daha düşük ve BAE'den yüzde 90 daha düşüktür. Kullanıcı başına ortalama gelirdeki azalma küresel bir trend olmasına rağmen, İran'daki maliyet düşüşü daha hızlı olmuştur (McKinsey Global Institute, 2016).

İran yerel müşterilere hizmet veren bir yazılım endüstrisine sahiptir ancak şu an için bilişim teknolojileri hizmetleri pazarı küçük ve oldukça yereldir. Büyük, yetenekli ve düşük maliyetli insan gücü potansiyeli olan İran, uygulama geliştirme, ağ hizmetleri ve diğer bilişim teknolojileri alanında outsourcing merkezi olma potansiyeline sahiptir (McKinsey Global Institute, 2016).

İLETİŞİM

Toplam 24 milyonu aşkın aileden yaklaşık % 99'u telefona, % 57'si bilgisayara ve % 55'i internete sahiptir.

	Kentsel Aile	Kırsal Aile	Genel
Telefona sahiplik oranı	%99,3	%97	%98,7
Bilgisayara sahiplik oranı	%64,8	%36,1	%57,4
İnternete sahiplik oranı	%62,1	%36,7	%55,5

(İran İstatistik Merkezi, 2016)

TELEFON

İran'da yaklaşık 30,9 milyon sabit telefon hattı ve 88,3 milyon aktif mobil hattı bulunmaktadır. Son on yılda sabit telefon kullanımında hafif bir yükseliş görünmekte ve kullanım oranı % 33'ten % 39'a çıkmıştır. Aynı on yıllık dönemde mobil telefon kullanım oranı % 39'dan %110'a yükselmiştir (İran Bilişim ve İletişim Teknolojileri Bakanlığı, 2018).

Yıl	2007	2009	2011	2013	2015	2017
Erişim oranı: 100 kişiden kaç kişi aktif mobil sahibidir	39,5	57,47	73,76	83,28	96,46	110,53

(İran Bilişim ve İletişim Teknolojileri Bakanlığı, 2018).

İran mobil telefon piyasasında üç firma yer almaktadır. Bu firmalardan Hamrahe Aval devlete, diğer iki firma ise özel sektöre aittir.

Operatör	Aktif Mobil Hattı Sayısındaki Pay (%)
Hamrahe Aval	59
İrancell	38,75
Rightel	2,25

Aktif mobil hatlar en çok Tahran (16,67 milyon), İsfahan (5,86 milyon), Rezevi Horasan (5,55 milyon), Fars (5,55 milyon) ve Huzistan (4,88 milyon) ostanlarında kullanılmaktadır (İran İstatistik Merkezi, 2016).

İNTERNET

İran 1993 yılında internete bağlandı ve son on yılda ülkenin uluslararası bant genişliği 6,05 Gbps'ten 1500 Gbps'ye çıkmıştır. İran'ın yurtiçi bant genişliği ise 31,8 Gbps'ten 6968 Gbps'ye çıkmıştır (İran Bilişim ve İletişim Teknolojileri Bakanlığı, 2018).

Yıl	2007	2009	2011	2013	2015	2017
Uluslararası bant genişliği	6,05	21,29	64,3	122,6	547	1500
Yurtiçi bant genişliği	-	31,8	475	850	4000	6968

Hızlı sabit internet hatları (ADSL, fiber, ...) % 71'i evlerde, % 29'u ticari olmak üzere toplamda 9,40 milyondur. En çok hızlı sabit internet hatlarına sahip ostanlar: Tahran 2,37 milyon, İsfahan 0,83, Rezevi Horasan 0,72, Fars 0,60 ve Mazenderan 0,50 milyondur (İran İstatistik Merkezi, 2016).

Aynı yılda mobil interneti kullanan 28,90 milyon abone vardır. Mobil internet aboneleri en çok şu ostanlardadır: Tahran 6,92 milyon, İsfahan 2, Fars 1,83, Huzistan 1,73, Rezevi Horasan 1,73 ve Mazenderan 1,24 milyon (İran İstatistik Merkezi, 2016).

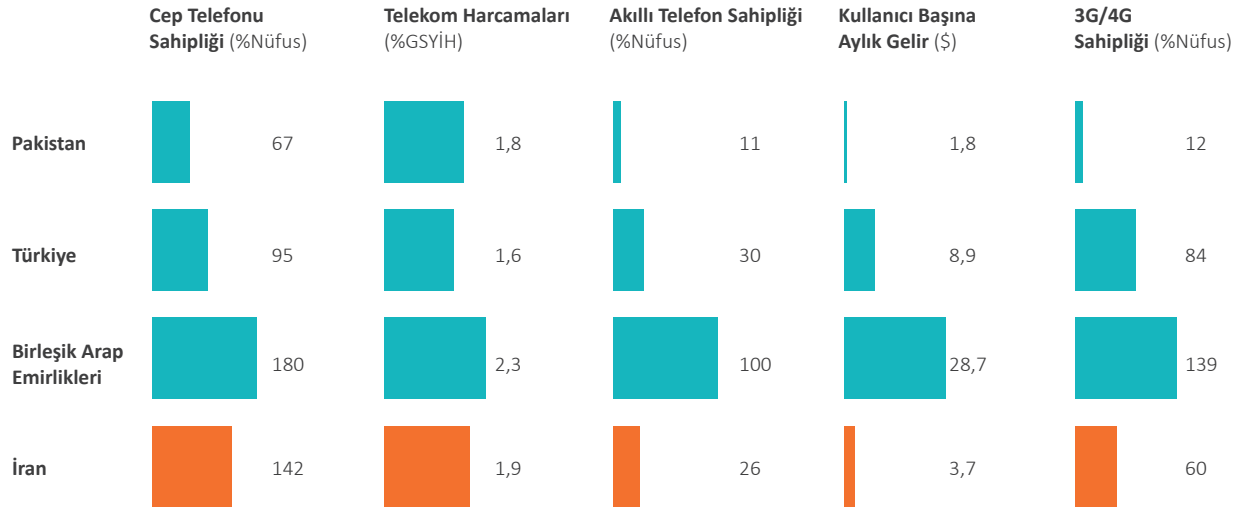
BİLİŞİM

İran'ın altıncı beş yıllık kalkınma planı, bilim ve teknoloji alanlarında ülkenin gelişmesine öncelik vermiştir. Bilgisayar bilimi ve bilgisayar mühendisliği alanında kayıtlı 180 bin öğrencinin bulunduğu İran'da yazılım sektörü için büyük bir potansiyel olmaktadır. İran'ın farklı ostanlarında, 44 adet bilim ve teknoloji parkı, 192 inkübatör ve 25 inovasyon merkezi Bilim, Araştırma ve Teknoloji Bakanlığı tarafından kurulmuştur. Bu merkezler arasında, 2050'den fazla çalışanı olan 200'den fazla şirkete ev sahipliği yapan Tahran'daki Pardis Teknoloji Parkı yer almaktadır. Bu park, bilişim teknolojileri, nanoteknoloji, biyoteknoloji, mekanik, otomasyon ve diğer sektörlerdeki şirketleri desteklemektedir (Pardis Teknoloji Parkı).

Yetenekli ve düşük maliyetli işgücüne sahip olan Tahran, bilişim teknolojileri için bir outsourcing merkezi olabilir. Beş eksenli (yetenekli işgücü, altyapı kalitesi, riskler, çevre, maliyet) olarak hazırlanan McKinsey'nin Konum Hazırlık Endeksi, şehirlerin outsourcing potansiyelini ölçerek Tahran'ı Kuala Lumpur ile eşit ve Bangalore ve Varşova'nın önünde tespit etmektedir (McKinsey Global Institute, 2016).

Bilişim teknolojileri sektörün büyümesi için İran'ın, düzenleyici reformlar, uluslararası şirketlerle daha yakın işbirliği ve yabancı yatırım getirebilme gibi çeşitli önlemlere odaklanması gerekecektir. Ayrıca, veri koruma ve telif hakkı korsanlığı ile ilgili yasaların uygulanması, siyasi ve ticari risklerin azaltılması, kaliteli altyapıya yatırım yapılmasının teşvik edilmesi ve ülke çapındaki geniş bant ağının yaygınlaştırılması dahil olmak üzere iş ortamının iyileştirilmesi gerekmektedir (McKinsey Global Institute, 2016).

İran telekomünikasyon pazar potansiyeli cep telefonu ve hizmetlerinde yoğunlaşmaktadır.

ONLINE HİZMETLER VE SATIŞ

İran'da 12 bin online satış mağazası vardır (İran Cumhurbaşkanlığı Yönetim ve Planlama Kurumu, 2015). İranlı yazılım şirketleri, uluslararası yaptırımların yarattığı boşluğu değerlendirerek birçok uluslararası internet hizmetinin yerel versiyonlarını yarattı (McKinsey Global Institute, 2016).

KISIM 2

Bazı Uluslararası İnternet Hizmetlerinin İran Versiyonları

Alexa'ya göre İran'da en çok ziyaret edilen web siteleri arasında online satış siteleri ilk sıraları almaktadır: Digikala, Divar, Bamilo, Digistyle, Modisheh, Esam, Zenbil, Shixon (Alexa).

APARAT آپارات

YouTube'a benzeyen bir İranlı video paylaşım hizmetidir. Alexa'nın sıralamasına göre Aparat İran'ın ilk ziyaret edilen web sitesidir. Bu sitenin aylık trafiği ayda 15 milyon saattir ve günlük dört milyondan fazla kullanıcısı sitede video izliyor. Aparat, 2014 yılında Filmio adında bir online film servisi de başlattı ve Filmio 1.000'den fazla İran filmleri, yabancı filmler, animasyon ve belgesel film seçeneklerini içeriyor.

SNAPP اسنپ

Şubat 2014'te piyasaya sürülen bir online taksi şirkettir. Kullanıcılar konumlarını ve hedeflerini belirterek telefon uygulaması aracılığıyla bir taksi isteyebilir. Yolculuğun ücreti önceden ayarlanmış ve müşteriye gösterilmektedir. Snapp, sabıka kaydı sorgulama, geçerli bir ehliyet ve sigorta göstererek sürücülerini seçiyor. Şu anda 28.000 sürücü ile Snapp Tahran, Kerec, Kum, İsfahan, Şiraz, Meşhed, Tebriz, Ahvaz ve Kerman'da faaliyet göstermektedir ve yeni şehirlere yayılması planlanıyor (Snapp).

DIGIKALA دیجی کالا

online pazarlara hakim olan en popüler internet satış şirketi ve Alexa İran sıralamasında ikinci sırayı almaktadır. Digikala yeni gelenlerin yolunu açarak bir başarı hikayesi gerçekleştirdi ve ülkenin e-ticaretinin lideri oldu. Bu e-ticaret sitesi pazarın yüzde 85'ine sahip ve 300 milyon doların üzerinde olduğu tahmin ediliyor. Digikala, günde 850 bin ziyaretçiyle Orta Doğu'nun en büyük online mağazaları arasında yer alıyor. Şirket, elektronik ve bilgisayar cihazları satarak başladı, ancak birkaç yıl sonra bu kategorileri çeşitlendirdi. Kitap, müzik aletleri, ayakkabı, ev aletleri ve kozmetik ürünleri Digikala'da satılan diğer kategorilerden bazılarıdır (Techrasa).

İNŞAAT SEKTÖRÜ

İnşaat sektörün GSYİH deki payı % 5'tir (İran Merkez Bankası, 2016). Petrol gelirlerinin artmasıyla, 1960'larda başlayan ekonomik refah çoğunlukla kentsel konut birimlerinin inşaatını teşvik etmiştir. Bu dönemde inşaat sektöründeki yükselme trendi petrol endüstrisindeki gelişmeleri yakından takip etti. Benzer şekilde, çoğunlukla petrol gelirlerinin artmasından dolayı 1990'larda oluşan gelir artışı inşaat endüstrisinde bir başka patlamaya yol açtı (U.S. Library of Congress, 2008).

Son yıllarda İran kentsel nüfusundaki ciddi artış inşaat sektörünü doğrudan etkilemiştir. Altmış yıl önce toplam nüfusun sadece % 32'si şehirlerde yaşıyorken bugün bu oran %74'e çıkmıştır. Kentsel nüfusun artışı konut talebi, yapısı ve konuta erişim üzerinde etkiye bulunmaktadır. Konutlarda son yirmi yılda metrekare olarak küçülme ve kat sayısında artış görülmektedir. 2001 yılında kentsel konutların ortalama kat sayısı 1,280 iken bu rakam 2015 yılında 2,618'ye çıkmıştır. Ayrıca, ailelerin mesken satınalma gücü azalmış ve bekleme süresi artmıştır. Yirmi yıl önce bir kentsel ailenin meskene erişim indeksi (gelir / mesken fiyatı) 0.16 ve satın alabilmek için bekleme süresi 16 yıl iken bugün bu indeks 0,09 ve bekleme süresi 31 yıldır (İran Ulaştırma ve Kentsel Kalkınma Bakanlığı, 2015), (İran Merkez Bankası, 2016).

HÜKÜMETE AİT ALTYAPI PROJELERİ

Hükümete ait projeler, yeni şehirler, barajlar, santraller, hızlı tren, liman ve havalimanları olarak sınıflandırılabilir. Bu projelerde devlet tek başına veya yabancı şirketlerle ortaklık veya ihale etme yoluyla bu projeleri gerçekleştirmektedir.

Yeni Şehirler

İran'da devlete ait toplu konut uygulamaları iki şekilde olmaktadır. Mevcut şehirlerde Türkiye'deki Toki uygulamalarına benzer yeni konutlar (Mesken-i Mehr) veya sıfırdan yeni bir şehrin kurulması şeklindedir. İran'da sıfırdan yeniden kurulan 17 adet şehir bulunmaktadır. Fakat bu şehirler kentsel nüfusun % 2'sinden daha azını çekebilmiştir ve hizmet eksikliklerinden dolayı stabil bir kentsel ekonomi oluşmamıştır.

Mesken-i Mehr

2007'de başlatılan bir uygulama ile bankalar üzerinden konut kredisi uygulaması başlatılmıştır. Başta Bank Maskan olmak üzere Mesken-i Mehr konut projesi kapsamında krediler sağlanmıştır. Bu proje kapsamında devlet, 99 yıllık kira sözleşmeleri ile başvuru sahiplerine arsa sağlamaktadır. Başvuru sahiplerinde öncelikli olarak aranan şartlar, aile olması, ev sahibi olmaması ve daha önce desteklerden faydalanmamış olması yer almaktadır. Başvuru sahipleri inşaat maliyetlerinin yaklaşık yüzde 20'sini peşin ödedikten sonra kalan miktar 15 yıllık süre içinde taksitler halinde ödenmektedir. Yapı ruhsatı ve bazı diğer masraflar da indirimlidir. Bu proje kapsamında 2016 Kasım ayına kadar 606000 milyar Riyal kredi verilmiş ve toplam 1911725 konut inşa edilmiştir (İran Ulaştırma ve Kentsel Kalkınma Bakanlığı, 2016).

Baraj İnşaatı

İran dünyanın en büyük baraj inşaatçıları arasında yer almaktadır. 2018 yılı verilerine göre İran baraj sayısında dünyada 17'nci sırada yer almaktadır (International Commission on Large Dams). Toplam 647 aktif ve 146 inşa edilen baraj bulunmaktadır. Ayrıca 537 baraj için araştırma faaliyetleri başlamıştır. İran'da bulunan Bahtiyari Barajı, 315 metrelik yüksekliği ile dünyanın ikinci en yüksek barajıdır. (En yüksek baraj ise 335 metre yükseklik ile Rogun Barajı Türkmenistan'dadır) (İran Su Kaynakları Yönetimi Şirketi).

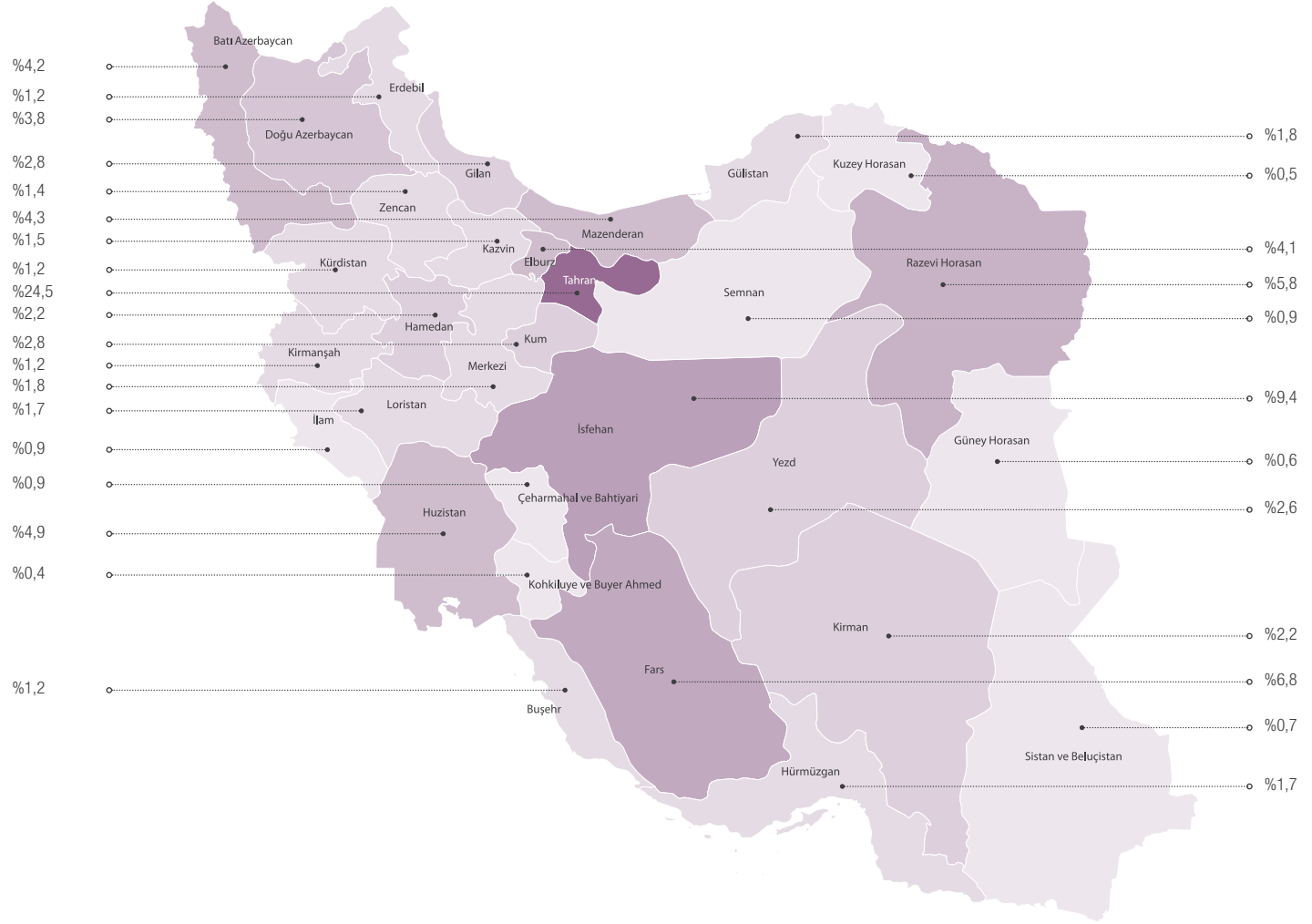

Dünya Baraj Sayısı

Sıra	Ülke	Sayı	Pay (%)
1	Çin	23841	40.86
2	ABD	9265	15.88
3	Hindistan	5100	8.74
4	Japonya	3118	5.34
5	Brezilya	1364	2.34
6	Güney Kore	1338	2.29
7	Kanada	1169	2.00
8	Güney Afrika	1112	1.91
9	İspanya	1063	1.82
10	Arnavutluk	1008	1.73
11	Türkiye	974	1.67
-	-	-	-
17	İran	520	0.89
	Dünya Toplamı	58351	100

(International Commission on Large Dams)

Özel Sektörün Kentsel İnşaat Yatırım Oranları (Ostanlara Göre)

(İran Merkez Bankası, 2016)

MÜTEAHHİTLİK VE ÖZEL SEKTÖRÜN İNŞAAT PROJELERİ

İran taahhüt sektöründe baraj, köprü, yol, bina, demiryolu, enerji üretimi, gaz, petrol ve petrokimya endüstrilerinin farklı inşaat alanlarında birçok projelerde faaliyet gösterilmektedir. 2014 yılında, İranlı müteahhitler iç pazarda hakimiyet göstererek inşaat işlerinin yüzde 75'ini gerçekleştirmiştir (McKinsey Global Institute, 2016).

Son yıllarda İran'da ödül alan bazı müteahhitlik ve mühendislik şirketleri şunlardır: Kayson, SUNİR, MAPNA, Mahab Ghods, Farab, Om-rab, Saze Felezi Yasan, Sanerji, Dena Rahsaz, Saze Tek İsta Conub ve Tena (İran Ticaret Geliştirme Kurumu). Bunlardan iki firma ENR: Engineering News Record Top 250 Küresel Müteahhit 2015 listesine girmiştir: SUNİR: İran Elektrik ve Su Ekipmanı ve Hizmetleri İhracat Şirketi 176 sırayı ve Kayson 207 sırayı almıştır.

İnşa edilen yapıların yüzde 57'si devlet tarafından, diğer yüzde 43'ü özel sektör tarafından gerçekleştirilmiştir. Özel sektör tarafından kentsel alanlarda toplam 97963 bina inşa edilmiştir. Özel sektör yatırımlarının % 72,2'si konut, %15,4'ü konut-dışı ve %12,4'ü karışık (hem konut hem işyeri) binalarda yatırılmaktadır (İran Merkez Bankası, 2016).

Özel sektör yatırımlarının en çok olduğu ostanlar % 24,5'i Tahrar, % 9,4'ü İsfahan ve % 6,8 ile Fars'tır.

BANKACILIK

İran mali hizmetler ve bankacılık sektörü GSÝH'nin %3'ünü oluşturmaktadır (İran Merkez Bankası, 2016). Modern bankacılık ilk olarak 1888'de başta İngilizler olmak üzere yabancı bankalar tarafından uygulandı ve 1920'lerin sonuna kadar yabancı bankalar bankacılık sistemine hakim olmaya devam ettiler. 1929'dan itibaren yerli bankalar kurulmaya başlandı ve yabancı bankalar piyasanın üçte ikisini yerli bankalara devretmek zorunda kaldı. 1960'ta İran Merkez Bankası kuruldu. 1979'da devrim ile tüm bankalar ve mali kuruluşlar devletleştirildi ve İran'ın bankacılığı yeni bir döneme girdi. Yeni dönemde İslami bankacılık olarak isimlendirilen sistem uygulamada Batılı bankacılığa benzer bir sistem olduğu söylenmektedir (Encyclopedia Iranica).

En yüksek geliri olan 100 İranlı firma listesinde İran bankaları genellikle ilk sıralarda yer almaktadırlar (Endüstriyel Yönetim Organizasyonu, 2016). İranlı bankaların toplam sermayeleri yaklaşık 640,5 trilyon Riyal'dır. Bu sermayenin %32'si özel bankalar ve %68'i devlet bankalarına aittir. En büyük devlet bankası olan Bank Melli İran toplam sermayenin %31'ine ve en büyük özel banka Bank Pasargad toplam sermayenin %8'ine sahiptir (Bank Shahr).

BANKALAR VE KREDİ KURUMLARI

İran'da toplam 8 devlet bankası, 22 özel banka, 5 kredi kurumu, 4 yabancı banka ve iki-ülke ortaklığında bir adet banka bulunmaktadır. Bankalar ve kredi kurumlarının dışında 43 Karz-el-Hasane sandıkları ve 273 kredi kooperatifi de vardır (İran Merkez Bankası, 2017).

Bankalar ve Kredi Kurumları

Tür	Sayı	Bankalar
Devlet Ticari Bankaları	3	Sepah, Melli İran, Post Bank
Devlet Uzman ve Kalkınma Bankaları	5	Tosee Taavon, Tosee Saderat, Sanat ve Maden, Mesken, Keshavarzi
Özel Ticari Bankalar	20	Ayandeh, Eqtesad Novin, Ansar, İran Zamin, Parsian, Pasargad, Tejaret, Hekmat İraniyan, Khavar Miyaneh, Dey, Refah Kargarani, Saman, Sarmayeh, Sina, Shehr, Saderate İran, Ghavamin, Gardeshgari, Mellat, Karafarin
Özel Garz-al-Hasane	2	Resalet, Mehre İran
Başka Ülkeler ile Ortak	1	İran-Venezuela Bankası
Kredi Kurumu	5	Kaspiyan, Kosar, Melal, Tosee, Nur
İran'da Şubesi olan Yabancı Bankalar	4	Standard Chartered (İngiltere), Taween Islamic Bank (Irak), EİH Europäisch-Iranische Handelsbank AG (Almanya), Future Bank (Bahreyn)

(İran Merkez Bankası, 2017)

İran'da Şubesi olan yabancı bankaların şubeleri sadece Tahran (EİH, Taween Islamic Bank) ve Kiş serbest bölgesinde (Standard Chartered, EİH, Future Bank) bulunmaktadır (İran Merkez Bankası, 2017).

2012 yılında uluslararası yaptırımlar ile İran bankaları SWIFT'ten ayrıldı ve küresel finans sisteminden etkin bir şekilde kesildiler. Ocak 2016'da 5+1 anlaşması ile İranlı bankalar SWIFT ağına yeniden bağlanma imkanını buldular. Buna rağmen yabancı bankalar İranlı bankalar ile iş yapmaktan endişe etmektedir (ILIA Corporation, 2016).

Öte yandan İran Merkez Bankası ile Türkiye Merkez Bankası arasında 2017'de üç yıllık bir Riyal-Lira swap anlaşması imzalanmıştır (İran Merkez Bankası, 2017).

İranlı Bankaların Diğer Ülkelerde Bulunan Şubeleri

Bank / Ülke	Melli İran	Mellat	Sepah	Ticaret	Saderat
Almanya	Hamburg		Frankfurt		Frankfurt / Hamburg
Ermenistan		Yerevan			
İtalya			Roma		
Fransa	Paris		Paris	Paris	Paris
Yunanistan					Aten
BAE	Farklı Şehirler (8 Şube)	Dubai			Farklı Şehirler (9 Şube)

İranlı Bankaların Diğer Ülkelerde Bulunan Şubeleri (devamı)

Bank / Ülke	Melli İran	Mellat	Sepah	Ticaret	Saderat
Umman	Maskat				Maskat
Katar					Doha
Lübnan					Farklı Şehirler (% Şube)
Türkiye		İstanbul, İzmir, Ankara			
Azerbaycan	Bakü				
Özbekistan					Taşkent
Tacikistan				Duşanbe	
Türkmenistan					Aşkabat
Güney Kore		Seul			
Hong Kong	Hong Kong				

(İran Ticaret Geliştirme Kurumu)

BANKACILIK ALTYAPISI

Bankaların toplam şube sayısı 22 965 ve toplam ATM sayısı 47 552'dir. En çok ATM'ye sahip olan bankalar Melli, Saderat ve Mellat bankasıdır (İran Merkez Bankası, 2017).

İran'da diğer ülkelerin banka kartları geçerli değildir. İranlı bankalar kendilerine ait banka kartı, kredi kartı, hediye/alışveriş kartı ve elektronik cüzdan kartları kullanmaktadırlar. Yaklaşık 271 milyon banka kartı, 6 milyon elektronik cüzdan kartı ve 1,5 milyon kredi kartı kullanılmaktadır. Bankalar arasında işbirliğini kolaylaştırmak için 2002 yılında beri bütün bankalar ve bazı kredi kurumları birleşmiş ödeme sistemine (Şetab) üyedirler. Aynı zamanda bütün banka kartları Şaparak adında birleşmiş bir sisteme bağlıdır ve POS, internet ve Mobil üzerinden alışverişte kullanılabilirler. Son verilere göre yaklaşık 2 bin mobil ödeme kapısı, 38 bin internet ödeme kapısı bulunmakta ve 5,8 milyon POS makinesi kullanılmaktadır (İran Merkez Bankası, 2017).

Para transferlerinin % 49,2'si POS ile % 32,4'ü ATM'lerden, % 16,6'sı telefon/mobil/kiosk ile internetten ve % 1,8'i şubelerden yapılmaktadır (İran Merkez Bankası, 2016).

DÖVİZ OFİSLERİ

İran Merkez Bankası tarafından onaylanan 630 döviz bürosu vardır. Bu sayıda en çok pay alan ostanlar Tahran (% 51), Batı Azerbaycan (% 9) ve Doğu Azerbaycan'dır (% 5) (İran Merkez Bankası, 2017). Resmi döviz kurları ve serbest piyasadaki kurlar arasında büyük farklar vardır. Temel ihtiyaçların ithalatı için devlet tarafından resmi kurda döviz sağlamaktadır.

SAĞLIK

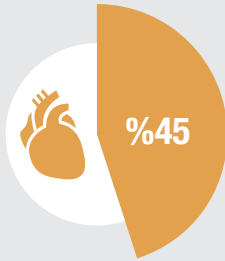
İRAN SAĞLIK SİSTEMİ

Sağlık hizmetlerinin genel kalitesi 1978-79 Devrimi'nden sonra önemli ölçüde iyileşmiştir. Bu dönemde halk sağlığı önemli bir politika önceliği olarak ele alınmıştır. Anayasa, İranlılara temel sağlık hizmetlerine ulaşmayı bir hak olarak kabul ediyor. İlaçlar ve aşılar sübvans edilen fiyatlarla halka sağlanıyor. Kapsamlı bir kamu klinikler ağı, düşük maliyetle temel sağlık hizmeti sunar. Sağlık Bakanlığı tarafından işletilen genel ve özel hastaneler ise daha yüksek düzeyde sağlık hizmeti sunmaktadırlar (U.S. Library of Congress, 2008). Ülkenin sağlık için harcamalarının GSYİH'deki payı % 2,8'dir. Bu oran Türkiye'de % 4,2 ve gelişmiş ülkeler için ortalama % 7,5'tir (United Nations Development Programme (UNDP), 2018).

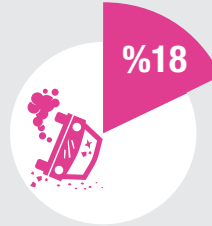
Doğumda yaşam beklentisi 2003 yılında 71,2 yıl iken 2016 yılında 75,9 yıla çıkmıştır (The World Bank). Benzer şekilde bebek ölüm oranı (IMR) ve beş yaş altı ölüm oranı (U5MR) son yıllarda ciddi bir düşüş ile sırasıyla 15,7 ve 13,5'e düşmüştür. Gebelik ölüm oranı ise 100 bin doğumda 25'tir. İlgili nüfusun yaklaşık % 98'i farklı hastalıklara karşı aşı olmaktadır. Nüfusun % 91'i temiz suya erişebilir durumdadır (World Health Organization, 2018).

İran'daki ölümlerin %45'inden fazlası kardiyovasküler hastalıklar ile ilgilidir. İkinci ölüm nedeni kazalardır ve tüm ölümlerin neredeyse %18'ini oluşturmaktadır. Yol kazaları, özellikle gençler için, ölüm, yaralanma ve sakatlık nedenidir. Kanser nedeniyle ölüm, toplam ölümlerin %14'üne denk gelmektedir. İran'da dördüncü ve beşinci ölüm nedenleri olarak, her biri ölümlerin yaklaşık %6'sına denk gelen yenidoğan ve solunum sistemi hastalıklarıdır (Mehrdad, 2009).

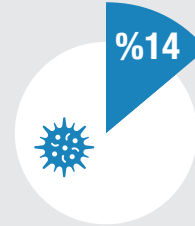
**KARDİYOVASKÜLER
HASTALIKLAR**
%45'TEN FAZLA

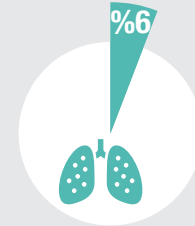
KAZALAR
%18

KANSER
%14

**SOLUNUM SİSTEMİ
HASTALIKLARI**
%6

SAĞLIK ALTYAPISI

İran'da bulunan toplam 954 hastanenin % 80'i devlete ait ve % 20'si özel sektöre aittir. Hastanelerin toplam yatak sayısı 118.156'dır. Hastanelerin dışında 27.569 sağlık merkezi bulunmaktadır. Tıbbi laboratuvar sayısı 6.625 adet olup ve % 43'ü devlete ve % 57'si özel sektöre aittir. 10.937 eczane bulunmaktadır ve %12'si 24 saat açıktır (İran İstatistik Merkezi, 2016).

Toplam sağlık personeli sayısı (idari hariç) 309.697'dir. Bu sayının 46.852'si doktordur (İran İstatistik Merkezi, 2016).

Genel Doktor	Diş Doktoru	Laboratuvar Doktoru	Eczacı	Uzman Doktor
15.868	4.145	374	2.016	24.449

(İran İstatistik Merkezi, 2016)

Bin kişiye düşen ortalama hastane yatağı sayısı 1,48'dir. Bu oran bazı ostanlarda ortalamanın çok altına düşebilmektedir. Örneğin, Sistan ve Belucistan için 0,84 ve Elburz için ise 0,90'dır. Benzer şekilde bin kişiye düşen ortalama doktor sayısı 0,58'dir. Bu rakam Erdebil için 0,34 ve Elburz için 0,39, Hürmüzgan için 0,40, Kohkiluye ve Buyer Ahmed için 0,40 ve Kum için 0,41'dir.

Ostanlara Göre Doktor ve Hastane Yatağı Dağılımı

Ostan	Yatak / Bin Kişi	Doktor / Bin Kişi
Doğu Azerbaycan	1,6	0,754
Batı Azerbaycan	1,24	0,483
Erdebil	1,41	0,336
İsfahan	1,51	0,636
Elburz	0,9	0,394
İlam	1,25	0,809
Buşehr	0,81	0,641
Tahran	2,16	0,502
Çaharmahal ve Bahtiyari	1,49	0,817
Güney Horasan	1,54	0,763
Rezevi Horasan	1,4	0,516
Kuzey Horasan	1,18	0,612

Ostanlara Göre Doktor ve Hastane Yatağı Dağılımı (devamı)

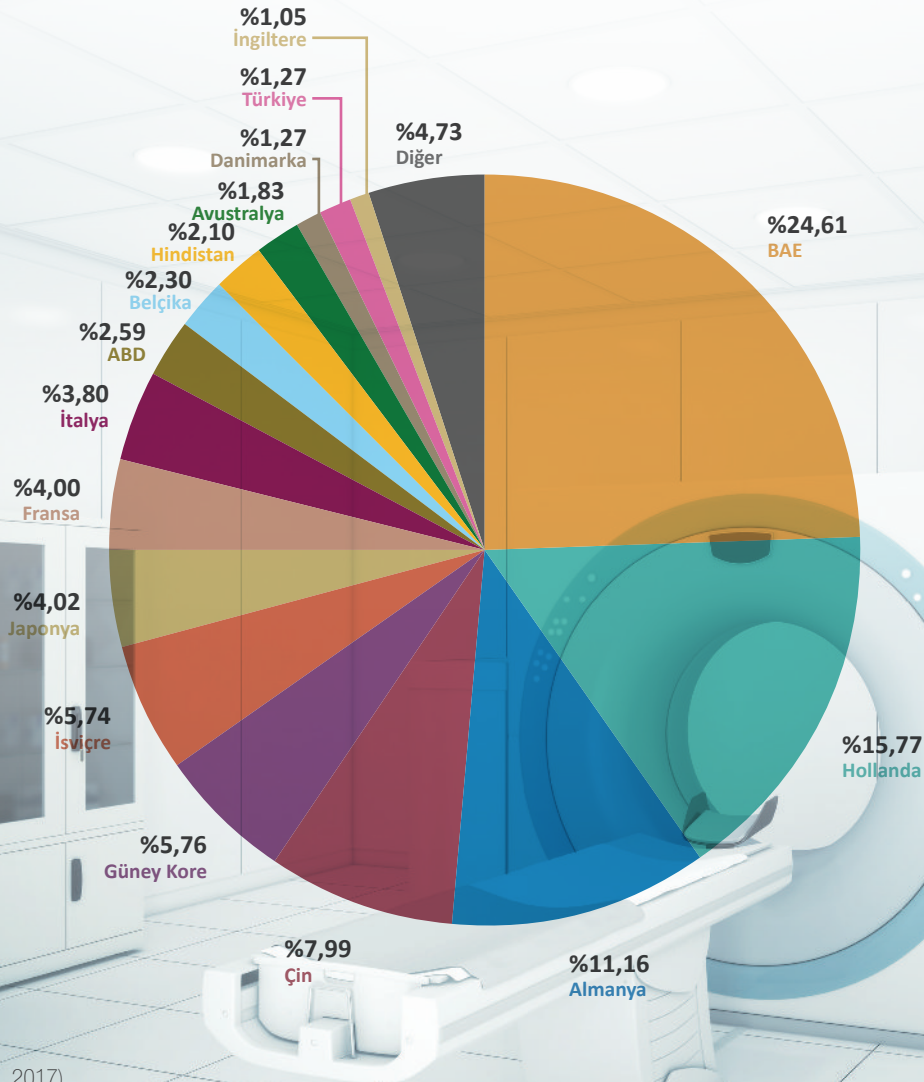
Ostan	Yatak / Bin Kişi	Doktor / Bin Kişi
Huzistan	1,48	0,587
Zencan	1,5	0,731
Semnan	1,94	0,971
Sistan ve Belucistan	0,84	0,504
Fars	1,27	0,672
Kazvin	1,47	0,577
Kum	1,3	0,413
Kurdistan	1,33	0,627
Kerman	1,19	0,639
Kermanşah	1,48	0,627
Kohkiluye ve Buyer Ahmed	1,31	0,399
Gülistan	1,37	0,744
Gilan	1,39	0,707
Luristan	1,32	0,558
Mazenderan	1,55	0,729
Merkezi	1,41	0,663
Hürmüzgan	1,28	0,403
Hamedan	1,57	0,646
Yezd	2	0,901

(İran İstatistik Merkezi, 2016)

SAĞLIK DIŞ TİCARETİ

İran'da yerel ilaç üretimi ülkenin ihtiyaçlarını % 97'sini karşılıyor ve diyabet, kanser gibi bazı spesifik ilaçlar en çok Avrupa ülkelerinden ithal edilmektedir. Sağlık sektöründe kullanılan ekipmanın (GTİP kodu 9018) ihracatı sadece 7 milyon dolar ve ithalatı 626 milyon dolardır. Sağlık sektörü ithalatında en çok pay alan ülkeler BAE, Hollanda ve Almanya'dır (İran Gümrük İdaresi, 2017).

İran'ın Sağlık Ekipmanı İthalatında Ülke Payları

(İran Gümrük İdaresi, 2017)

SAĞLIK TURİZMİ

Gelişmiş ülkelerde sağlık hizmetlerinin yüksek maliyeti, uzun bekleme süresi ve gelişmekte olan ülkelerde artan hizmet kalitesi sağlık turizminde bir potansiyel oluşturmaktadır (Tourani, 2010). Dünyada yıllık 11 milyon sağlık turizm amacıyla seyahat yapan turist vardır ve bu piyasanın değeri 100 milyar dolardır (International Healthcare Research Center, 2016).

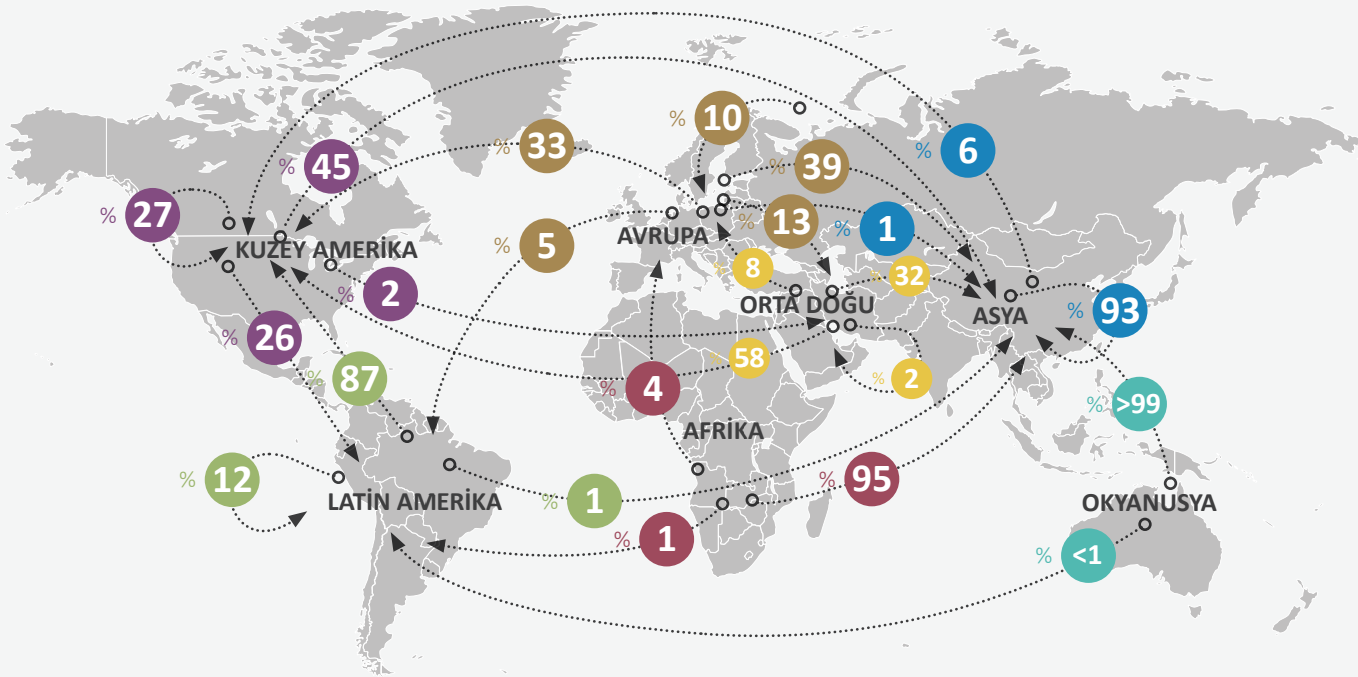
Dünyada sağlık turizmine neden olan en yaygın talepler diş bakımı, estetik ameliyat, seçmeli cerrahi ve kısırlık tedavisidir (Kelley, 2013). Tüm sağlık turizmi turistlerinin %40'ı dünyanın en gelişmiş teknolojilerini aramaktadır. Latin Amerika (%38), Orta Doğu (%35), Avrupa (%16) ve Kanada (%7) menşeli bu tür turistlerin çoğu Amerika Birleşik Devletleri'ne seyahat ediyor (McKinsey Quarterly, 2008).

Yolcuların sadece yüzde 9'u tıbbi açıdan gerekli prosedürler için daha düşük maliyetler ararken, bu segment büyüme için en büyük potansiyele sahiptir. Tedavinin fiyatı dünya çapında büyük ölçüde değiştiğinden, hastalar prosedüre bağlı olarak önemli miktarlarda tasarruf edebilirler. Aort kapak replasmanı Amerika Birleşik Devletleri'nde 100 bin dolardan fazla, ancak Asya'da sadece 12 bin dolara mal oluyor. ABD'li hastalar bu gruptaki müşterilerin yüzde 99'unu oluşturuyor (McKinsey Quarterly, 2008).

Küresel Ölçekte Sağlık Turizmi

- Afrika
- Avrupa
- Orta Doğu
- Okyanusya
- Asya
- Latin Amerika
- Kuzey Amerika

(McKinsey Quarterly, 2008)

Sağlık Turizm Endeksine göre, 2016 yılında İran 41. sırada yer almaktadır. Kanada, İngiltere, İsrail, Singapur ve Hindistan ilk beş sırayı almaktadır ve Türkiye 32. sıradadır (International Healthcare Research Center, 2016).

Yıllık yaklaşık 400 bin kişi en çok Irak, Azerbaycan, Afganistan ve diğer komşu ülkelerden sağlık turizmi kapsamında İran'ı ziyaret etmektedirler (Tehran Times, 2018). Yabancılar tarafından en çok talep edilen hizmetler, kalp tedavileri ve ameliyatları, kozmetik ameliyatları, üretkenlik tedavileri ve organ naklidir (Tourani, 2010).

TURİZM

Uzun tarihinden gelen kültür ve medeniyetinin zenginliği, cezbedici doğal ve coğrafi bölgeleri, dört mevsim iklimi, değişik etnik ve kültürel çeşitliliği, büyüleyici gelenek ve görenekleriyle İran, maddi ve manevi mirasın yaşayan bir hazinesi durumundadır (İran Kültürel Miras, El Sanatları ve Turizm Bakanlığı, 2016).

İran'ın bir tarih ve kültür ülkesi olmasını sağlayan sadece Pasargad, Perspolis, Çoğa Zenbil, Nakşı Cihan Meydanı, Yezd, Şiraz, Huzistan ve İsfahan kentleri ve dünya mirasında yer alan siteleri değildir. İran binlerce yıllık medeniyeti, tarihi ve arkeolojik anıtları, dini ve manevi mirası, ayinleri ve özgün gelenekleri ile otantikliğini ve ihtişamını göstermektedir. Bu ülke aynı zamanda, dünya edebiyatının büyük isimleri Hafız, Sadi, Ömer Hayyam, İbn-i Haldun, Farabi, İbn-i Sina, Firdevsi ve Mevlana Celaleddin Rumi'nin ana yurdudur (İran Kültürel Miras, El Sanatları ve Turizm Bakanlığı, 2016) .

UNESCO Dünya Mirası Listesinde İran'dan 23 adet eser bulunmaktadır (18 eserle yer alan Yunanistan'dan daha fazla).

Tarihi çarşı ve pazarları, müzik ve el sanatlarındaki meşhur zarafet ve incelik, diğer yandan İran halısı, minyatür sanatı, Hatemkari, Mina-kari ve diğer el sanatları ürünleri ile kültürel ve sanatsal anlamda tüm dünyada haklı bir üne sahiptir.

Hazar Denizi kıyıları, kış sporları için 20 dağ beldesi, Fars Körfezindeki plajlar ve Meşhed'deki İmam Rıza Türbesi gibi dini çekim merkezleri ile birçok kesimden insanın ilgisini çekmektedir (McKinsey Global Institute, 2016).

Bistun Yazıtları (Kermanshah)

İran İslam Cumhuriyeti

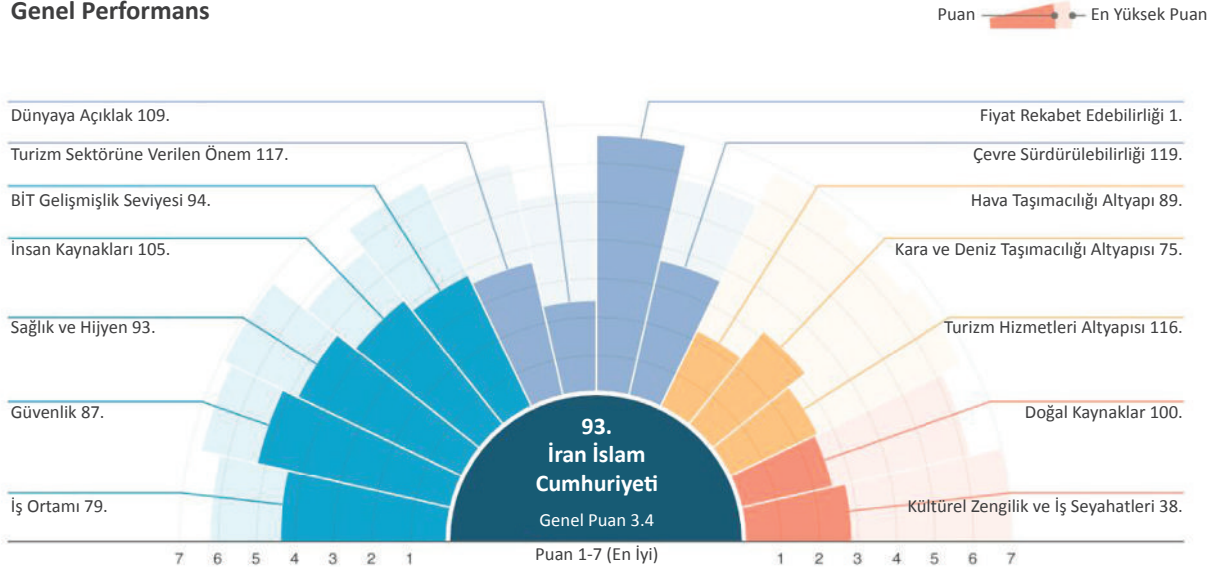
93. / 136

Seyahat ve Turizm Rekabet İndeksi - 2017

Ana Göstergeler

Uluslararası Turist Girişi	5.237.000	Turizm Sektörü Geliri	\$10,1 Milyar
Turistlerden Doğrudan Gelir	\$3,48 Milyar	GSYİH'deki Payı	%2,5
Turist Başına Harcama	\$665,1	Turist Başına Harcama	476.019 İş
		Toplam İstihdam İçindeki Payı	%1,9

Genel Performans

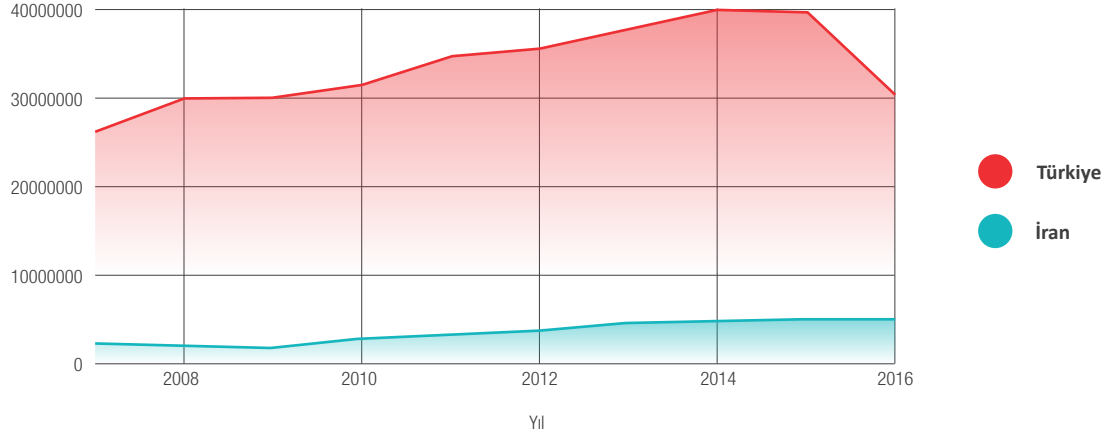

(World Economic Forum, 2017).

SEKTÖRÜN GENEL GÖRÜNÜMÜ

2017 yılında İran'a gelen turist sayısı 5,24 milyon kişi, turistlerden direkt gelir 3,5 milyar dolar ve turizm sektörün geliri 10,1 milyar dolardır. Ortalama her turist İran'da 665 dolar harcamıştır. Turizm sektöründe çalışan sayısı 476 bin kişi ve toplam işgücünün % 2'sidir. Aynı dönemde Türkiye'ye giriş yapan turist sayısı 39,5 milyon kişi olup bu turistlerden elde edilen direkt gelir 26,6 milyar dolardır. Türkiye turizm sektörünün toplam geliri 35,9 milyar dolardır. Ortalama her turist Türkiye'de 674 dolar harcamıştır. Türkiye'nin turizm sektöründe çalışan kişi sayısı 600 bin ve işgücünün %2,3'üdür (World Economic Forum, 2017).

Giriş Yapan Turist Sayısı Bakımından İran ve Türkiye Karşılaştırması

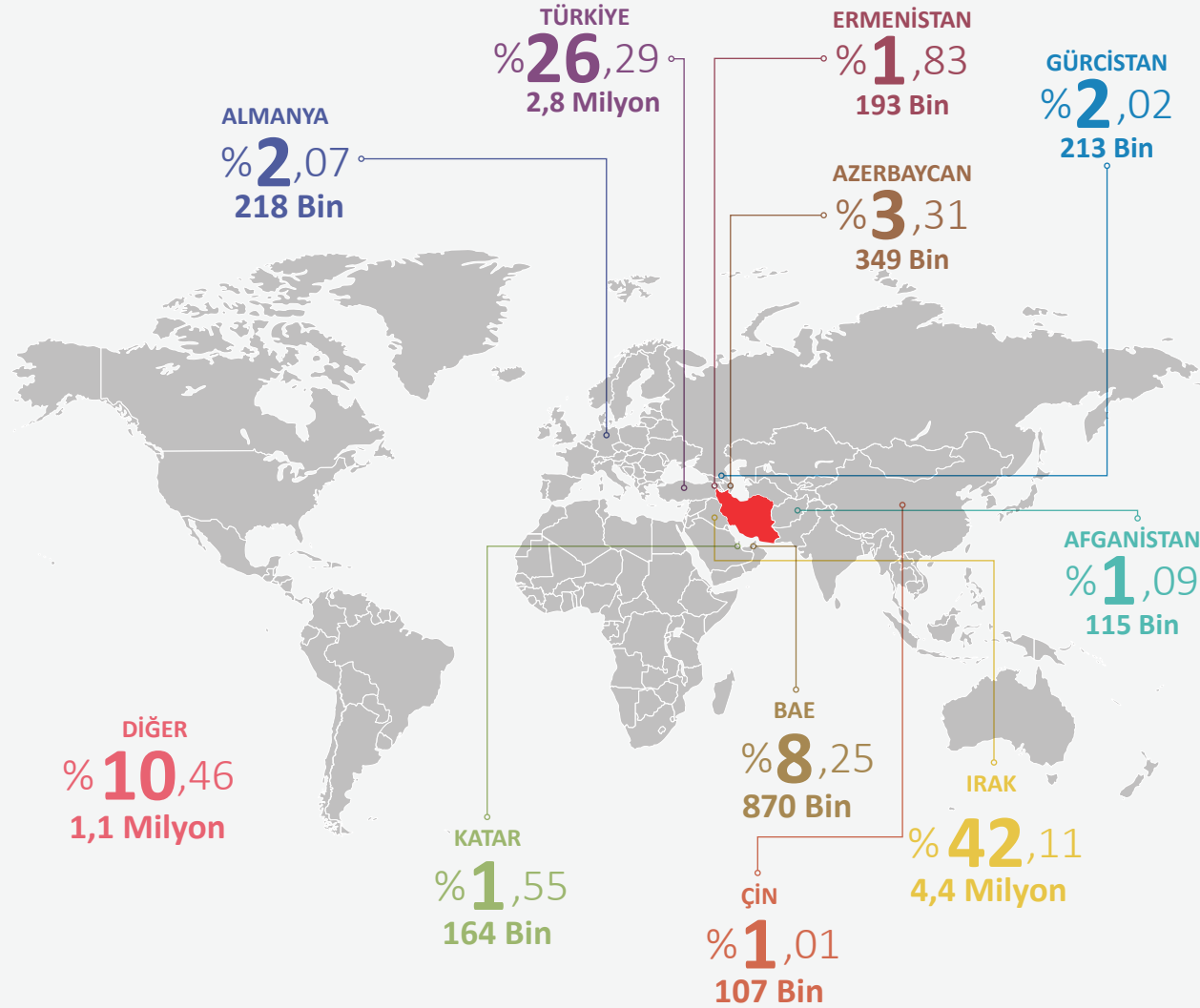

(The World Bank, 2018)

Bölgedeki diğer ülkelerle karşılaştırıldığında, İran'ın turizm sektörü nispeten az gelişmiş olup, GSYİH'nin sadece yüzde 2,5'ini oluşturmaktadır (McKinsey Global Institute, 2016). Türkiye'nin ise turizm sektörünün GSYİH'deki payı % 5'tir. Seyahat ve Turizm Rekabet Endeksinde 136 ülke arasında, İran 93., Türkiye 44. ve İspanya ilk sıradadır. Fiyat rekabetçiliği bakımından İran ilk sırada, Türkiye 70. ve İspanya 98. sıradadır. Hava taşımacılık altyapısında İran 89., Türkiye 14. ve Kanada birinci sıradadır. Kara taşımacılık altyapısında İran 75., Türkiye 54. ve Hong Kong ilk sıradadır. Turizm hizmet altyapısında İran 116., Türkiye 42. ve Avusturya ilk sıradadır (World Economic Forum, 2017).

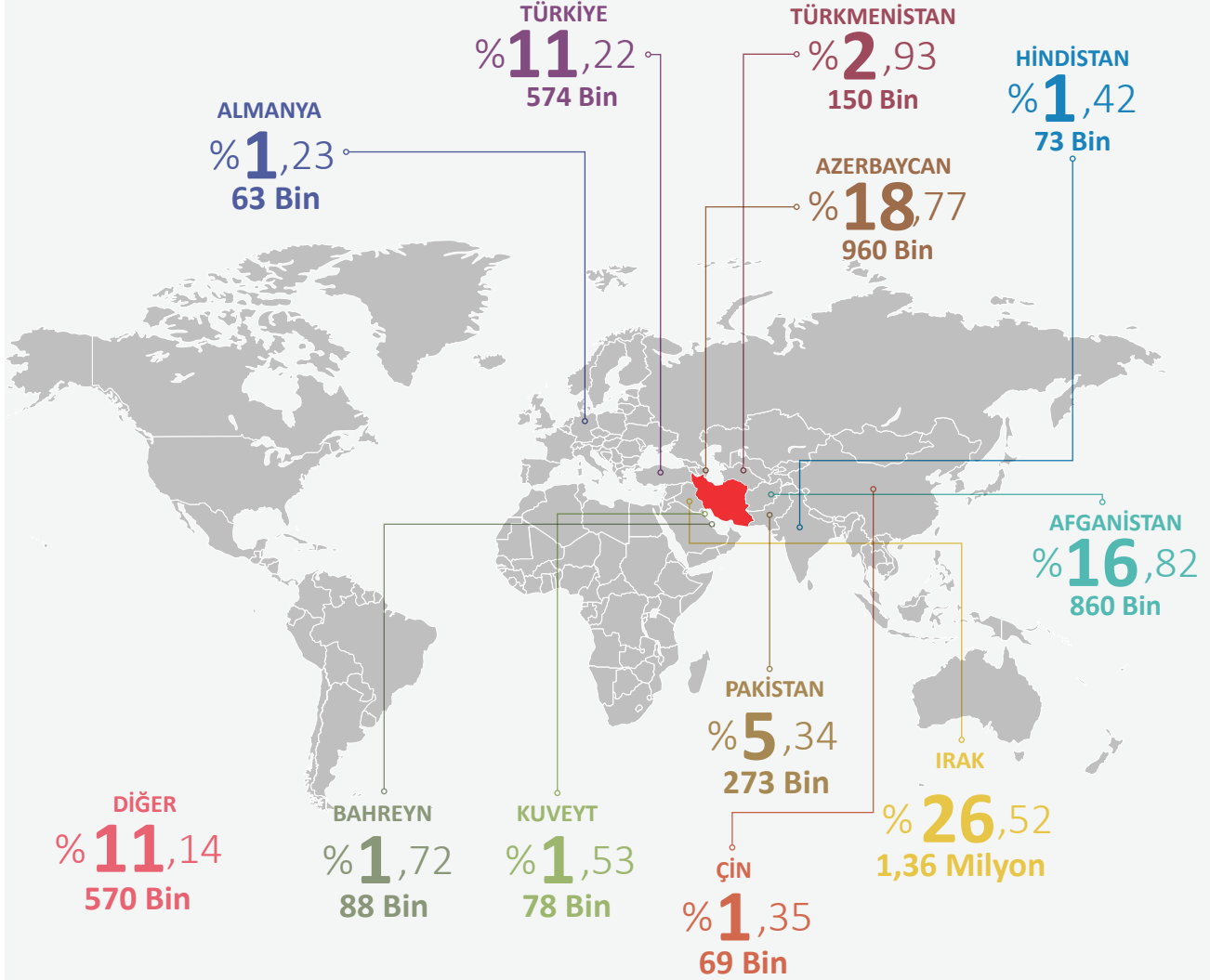
2017 yılında İran'a giriş yapan 5,24 milyon turiste karşılık 10,5 milyon İranlı turist ülkeden çıkış yapmıştır. Gelen turistlerin %22'si dini ziyaret amacıyla gelirken, dini ziyaret amacıyla çıkış yapan turist oranı gidenlerin %43'ünü oluşturmaktadır (İran Turizm, Kültürel Miras ve El Sanatları Bakanlığı, 2017).

İran'dan Çıkış Yapan Turistlerin Ülkelere Dağılımı ve Sayısı

(İran Turizm, Kültürel Miras ve El Sanatları Bakanlığı, 2017).

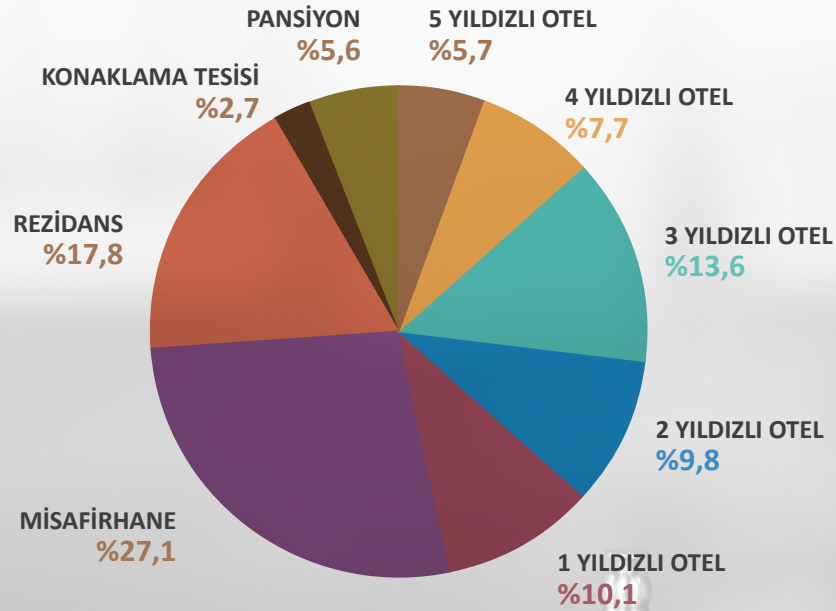
İran'a Giriş Yapan Turistlerin Ükelere Dağılımı ve Sayısı

(İran Turizm, Kültürel Miras ve El Sanatları Bakanlığı, 2017).

KONAKLAMA KAPASİTESİ

İran'da bulunan 3.346 konaklama tesisi, 89.602 adet oda ve 239.522 adet yatak kapasitesine sahiptir (İran İstatistik Merkezi, 2016). Ayrıca, ekoturizm tesisleri İran'da yeni bir yükselen eğilimdir. İran'ın 441 ekoturizm tesisi 1.727 odaya sahip olup en çok İsfahan ve Kerman ostanlarında bulunmaktadır (İran Kültürel Miras, El Sanatları ve Turizm Bakanlığı, 2016).

Ülke genelindeki konaklama kapasitesi dağılımı detaylı şekilde Ekler'de sunulmuştur.

İran'ın lider oteller zinciri olan Homa Hotel Group'un Tahran, Meşhed, Şiraz ve Bender Abbas'ta otelleri bulunmaktadır. Laleh Group otel zincirinin ise Erdebil, Çabaha, Tebriz and Kermanşah'ta da otelleri bulunmaktadır. Aralık 2015'te Tahran'da açılan Espinas Palace Hotel de lüks otel segmentinin bir diğer önemli oyuncusudur. Espinas Hotels and Resorts Group, Tahran ve Astar'a da iki oteli daha bulunmaktadır. Parsian International Hotels Co. ise Hilton Group'un eski otellerini işletmektedir. Parsian Group altı adet 5 yıldızlı, on üç adet 4 yıldızlı ve üç adet 3 yıldızlı oteli bünyesinde barındırmaktadır. Grubun 5 yıldızlı otelleri Tahran, İsfahan, Yezd, Çalus ve Kermanşah'ta bulunmaktadır. İran'da bazı yeni otellerin inşası da devam etmektedir. Örneğin, İranlı bir özel sektör şirketi olan Toseh & Omran Hamandishan Didar Co., İran'ın ilk uluslararası markalı 5 yıldızlı otel ve alışveriş merkezini inşa etme hedefiyle kuzey Tahran'da Didar Kompleksi'ni inşa etmeye başlamıştır. (DEİK-TİM, 2016).

ULAŞIM

İran'da ulaşım genellikle kolay ve ucuzdur. Şehirler arasında seyahat uçak, otobüsler ve ortaklaşa veya hususi tutulan taksilerle yapılmaktadır. Şehir içinde belediye otobüsleri ve taksi ücretleri son derece ucuzdur. Tahran, Meşhed, Şiraz, İsfahan, Tebriz ve Kerec gibi büyük şehirlerde metro sistemi bulunmaktadır. Snapp ve Tap30 gibi mobil taksi uygulamaları İran'ın büyük şehirlerinde kullanılabilir. Uçak ve tren biletleri online veya şehirlerde bulunan acentelerden alınabilir.

BANKACILIK VE DÖVİZ

İran'ın resmi para birimi Riyal'dır. Resmi olarak diğer herhangi bir para birimi geçerli değildir. Uygulamada dolar, euro ve Türkiye'ye yakın bölgelerde Türk Lirası geçerli olmaktadır. Döviz ofisleri (Farsça adı serrafi) para bozma ve para transferi yapmaktadırlar. Yabancı bankaların kartları geçerli değil. Bankalarda turist kartı denilen ve İran'ın bankacılık ağında kullanılabilen bir kart turistlere verilebilmektedir. Kartın üst limiti, İran Merkez Bankası kararına göre 5 bin dolar ve geçerlilik tarihi bir yıldır. Yabancı turistler, pasaport ve vize ile bankaları ziyaret ederek turist kartını alabilirler.

KÜLTÜREL VE DOĞAL TURİZM CAZİBELERİ

UNESCO DÜNYA MİRASI LİSTESİNDE İRAN

İran'ın 23 dünya mirası sitesi (aday listesinde 56 adet daha vardır), 13 maddi olmayan miras ve 10 adet dünya anısı (tarih ve edebi eserler) vardır. Ayrıca, 12 biyosfer rezervi bulunmaktadır (UNESCO, 2018).

Maddi Siteler

Dünya Mirası Listesi'nde bulunan maddi eserler şunlardır: Ermeni Manastır Toplulukları (Doğu ve Batı Azerbaycan), Bam ve Kültürel Manzarası (Kerman), Bistun (Kermanşah), Meymand Kültürel Manzarası (Kerman), Gülistan Sarayı (Tahran), Günbed-i Kabus (Gülistan), İsfahan Camii (İsfahan), Nakşi Cihan Meydanı (İsfahan), Pasargad (Fars), Perspolis (Fars), Sasani İmparatorluğu Kalıntıları (Fars), Şehre Suhte (Sistan ve Belucistan), Şeyh Safiyüddin Erdebili'nin Türbesi (Erdebil), Şuşter Tarihî Hidrolik Sistem ve Şelaleleri (Huzistan), Sultaniye (Zencan), Şuş (Huzistan), Tebriz Kapalı Çarşısı (Doğu Azerbaycan), Tahti Süleyman (Batı Azerbaycan), Çoğa Zenbil (Huzistan), İran Bahçesi Örnekleri (Yezd, Şiraz, İsfahan ve Kerman'da), Kanat (Yeraltı su arzı sistemi Güney Horasan, Kerman, Yezd, İsfahan), Eski Yezd Şehri (Yezd) ve Lut Çölü (Kerman, Sistan ve Belucistan) (UNESCO, 2018).

Maddi Olmayan Miras

Listede bulunan maddi olmayan miras ise Çogan (Çevgen), Nekkali (Hikaye anlatıcılığı), Zorhane (Geleneksel spor salonu), Horasan Bahşi müzikleri, Redif (İran müziğinde kullanılan bir sistem), Kaşan Halısı yapım tekniği, Fars Halısı yapım tekniği, Taziye Draması (Kerbela canlandırması), Fars Körfezindeki geleneksel gemi yapım tekniği, Kaşan'daki Halışuyan Ayinleri, Lavaş yapımı, Nevruz Bayramı ve Kemançe yapımı ve icra tekniği bulunmaktadır.

UNESCO Dünya Miras Listesi'nde Bulunan Maddi Siteler

İRAN'DA EN ÇOK ZİYARET EDİLEN TARİHİ ESERLER

2015 yılında yaklaşık 10 milyon kişi İran'daki tarihi eserleri ziyaret etmiştir. Bu sayıdan en çok pay alan eserler şunlardır:

Tarihi Eser	Ostan	Şehir	Ziyaretçi sayısından pay (%)
Hafiziye (Hafız'ın Türbesi)	Fars	Şiraz	13,63
Taht-i Cemşid	Fars	Mervdeşt	11,34
Sadiye (Sadî'nin Türbesi)	Fars	Şiraz	11,01
Bağ-ı Fin	İsfahan	Kaşan	8,17
Pasargad	Fars	Mervdeşt	3,91
İbn-i Sina'nın Türbesi	Hamedan	Hamedan	3,49
Tus (Firdevsi'nin Türbesi)	Rezevi Horasan	Tus	3,47
Bağ-ı Şahzade Mahan	Kerman	Mahan	2,75
Bistun	Kermanşah	Bistun	2,54
Nakş-i Rüstem	Fars	Mervdeşt	2,43
Minar Conban (Sallanan Minare)	İsfahan	İsfahan	2,20
Şeyh Safiyüddin İshak Erdebili'nin Türbesi	Erdebil	Erdebil	1,75
Aziz Stepanos Kilisesi	Doğu Azerbaycan	Colfa	1,60
Tak-ı Bustan	Kermanşah	Kermanşah	1,47
Sultaniye Kubbesi	Zencan	Sultaniye	1,23
Taht-i Süleyman	Batı Azerbaycan	Tekab	0,56
Şuşter Şelaleleri	Huzistan	Şuşter	0,50
Çoğazenbil Tapınağı	Huzistan	Şuş	0,30
Kara Kilise	Batı Azerbaycan	Çaldıran	0,27
Arg-ı Bam	Kerman	Bam	0,22
Diğer			27,16

(İran İstatistik Merkezi, 2016).

İRAN'DA EN ÇOK ZİYARET EDİLEN MÜZELER

İran'da 512 müze bulunmakta ve bu müzeleri 2016 yılında 17,4 milyon kişi ziyaret etmiştir. Bu ziyaretçilerin % 91'i yerli ve %9'u yabancı turistlerden oluşmaktadır (İran Kültürel Miras, El Sanatları ve Turizm Bakanlığı, 2016). 2015 yılında yaklaşık 7,88 milyon kişi İran'daki müzeleri ziyaret etmişler. Bu sayıdan en çok pay alan yirmi müze şunlardır:

Müze Adı	Ostan	Şehir	Ziyaretçi sayısından Payı (%)
Sadabad Sarayı	Tahran	Tahran	28,35
Niyaveran Müzesi	Tahran	Tahran	13,86
Gülüstan Müzesi	Tahran	Tahran	12,56
Çehel Sütun	İsfahan	İsfahan	5,33
Felek-ül Eflak Müzesi	Luristan	Hürremabad	2,79
İran Millî Müzesi	Tahran	Tahran	1,99
Gilan Kırsal Miras Müzesi	Gilan	Reşt	1,73
Azerbaycan Müzesi	Doğu Azerbaycan	Tebriz	1,66
Hegmetane Müzesi	Hamedan	Hamedan	1,51
Kürt Evi Müzesi	Kurdistan	Senende	1,09
Rehtşuyhane Müzesi	Zencan	Zencan	0,89
Şuş Müzesi	Huzistan	Şuş	0,87
Meşrutiyet Müzesi	Doğu Azerbaycan	Tebriz	0,76
Bircend Arkeoloji Müzesi	Güney Horasan	Bircend	0,60
Bahçecik Sarayı	Batı Azerbaycan	Maku	0,58
Melayer Müzesi	Hamedan	Hamedan	0,54
Abgine Müzesi	Tahran	Tahran	0,53
İran Halısı Müzesi	Tahran	Tahran	0,43
Büyük Zahedan Müzesi	Sistan ve Belucistan	Zahedan	0,14
Rıza Abbasi Müzesi	Tahran	Tahran	0,12
Diğer			23,67

(İran İstatistik Merkezi, 2016).

DOĞAL VE TARİHİ MEKANLARDAN ÖRNEKLER

Dünya mirası listesinde 23 tarihi sitesi bulunan İran'da çok sayıda tarihi mekan ve doğal güzelliği ile ilgi çeken bölge bulunmaktadır. Örneğin Kerman ostanında yer alan Ciruft yedi bin yıllık geçmişi ile dünyadaki en eski yerleşim merkezlerinden biridir.

Masule Köyü, ilginç mimarisi ile ziyaretçilerin ilgisi çeken İran'ın Gilan ostanında yer almaktadır.

Coğrafyanın engebelli ve dağlık oluşu bu bölgede evlerin dağ etkelerinde üst üste kurulmasına neden olmuştur. Kurdistan ostanının Kamyaran bölgesinde bulunan Palangan köyü bu duruma iyi bir örnektir.

Toprağın kırmızı rengine boyanan Abyane evleri ilginç bir görünüm sunmaktadır. Kaşan'da bulunan Abyane köyü, müzik kliplerinde sıkça kullanılan bir unsurdur.

Batıdan Irak'a, Kuzeyden Kurdistan ostanına, Güneyden de Cevanrud'a komşu olan Hewraman, Merivan şehrine 75 kilometrelik mesafededir. Şehir doğu-batı kapılarında ve Takht Dağı'na bakan dik bir yamaçta yer almaktadır. Şehir evleri genellikle taştan yapılmış ve merdivenler şeklinde birbiri üzerine yapılmıştır, bu yüzden bu evlere "bin masule" de denilmektedir. Hewraman halkı Kürtçenin Hewrami lehçesiyle konuşmaktadırlar. Bu şehirde yapılan Pir-i Şalyar Merasimi çok meşhurdur.

Hindistan'dan Endülüs'e kadar örnekleri görülen ve Batı dünyasında Persian Garden olarak bilinen İran bahçesi her zaman cennetin bir temsili olarak görülmüştür. İran'da bahçe sanatı çok eski dönemlere dayanmaktadır. İslamiyet öncesi İran, Doğuda Budizm, Batıda Hristiyanlık, merkezi İran'da Zerdüşť dininin etkisi altında gelişim göstermiştir. Zerdüşť inancına göre doğal elementler olan toprak, su, hava, ateş çok önemlidir. Zerdüşťlere göre tohum eken herkes tanrı yoluna gitmektedir. Tarihten gelen bu doğa sevgisi ülkede hala devam etmektedir. Ağaç dikmek, bahçe oluşturmak, çiçek sevgisi bu eski felsefeye dayanmaktadır. Bahçe kavramı, İslami inançlarla da sentezlenerek huzur ve cennet gibi çağrışımlarla birleşmiştir.

İsfahan, Yazd, Şiraz, Tahran ve Hazar Denizi kıyılarında çok sayıda saray ve bahçeler yer almaktadır. İran bahçelerinin temel unsurları su ve çiçeklerdir. Havuzlar avlu veya bahçenin en önemli aksı üzerine yerleştirilmişlerdir. Bahçede birden fazla havuz yer alıyorsa bunlar kanallar ile birbirine bağlanmakta, suyun serinlik ve musiki etkisi de yaratılmaya çalışılmaktadır.

1300'lü yıllarda Şiraz'da yaşamış olan Hafız, belkide İran kültürüne en büyük etkiyi yapan düşünürdür. Etkileri bu güne kadar devam eden gazelleri geleneksel kutlamalarda okunur ve fal bakılır. Hafız sadece Doğu dünyasında değil, Batı'da da yaygın olarak tanınmaktadır. Hafız'ın Divanı'nı okuyan ve şiirlerine ilgi duyan Goethe, her birine Farsça başlık verilmiş on iki bölüm halinde topladığı lirik şiirlerini, Doğu-Batı Divanı adıyla yayımlamıştır.

Sadi Şirazi

“Ademoğulları aynı vücudun uzuvları gibidirler,
Zira aynı cevherden yaratılmışlardır.
Felek bir uzva elem getirirse, öbürlerinin huzuru kalmaz,
Ey başkalarının acısıyla kaygılanmayan kişi, sana insan demek yakışmaz!”

Ferîdüddin Attâr

SİMURG

Horasan'ın Nişabur şehrinde 12. yüzyılda yaşamış olan Feridüddin-i Attar tarafından yazılmış olan Simurg Efsanesi doğu dünyasında en çok bilinen ve değişik bölgelerde farklı hikayeler şeklinde anlatılan bir efsanedir. Senai, Mevlana, Hafız ve Sadi gibi büyük isimlerle birlikte anılan Attar İslam dünyasının en büyük mutasavvıf ve şairlerindendir. Babasının eczacı dükkanından ve kendisi de aynı zamanda hekim ve eczacı olmasından dolayı “Attar” olarak isimlendirilmiştir. En önemli eseri olan Mantıku't Tayr İslam dünyasının en çok okunan klasiklerindendir.

Mantıku't Tayr'da Attar, kuşların Kafdağı ardındaki efsanevi Simurg kuşunu bulmak için zorlu ve uzun yolculuklarını hikaye eder. İnsanın Allah'a ulaşma yolundaki yolculuğunun kuşlar üzerinden sembolize edildiği bu eserde isteği ve sebatı az olanlar, dünyevi şeylere takılanlar yolda birer birer dökülürler. Kafdağı'na varmak için birbirinden çetin yedi vadi bulunmaktadır: İstek, aşk, marifet, istigna, tevhid, hayret ve yokluk vadileri. Yedi vadiyi aşabilen otuz kuş ise Simurg yerine başka bir hakikate uyanırlar.

Ömer Hayyam

“En doğrusu, dosta düşmana iyilik etmen;
İyilik seven kötülük edemez zaten.
Dostuna kötülük ettin mi düşmanın olur:
Düşmanınsa dostun olur, iyilik edersen.”

Fırdevsî

Rüstem ve Sohrab

Fırdevsî'nin Şahnamesinde geçen Rüstem ile Sohrab hikayesi kahramanlık ve trajediyi konu alan bir İran efsanesidir. Sistan'da yaşayan Rüstem, kaybolan atını takip ederken Turan bölgesinde Samangan şehrine çıkar. Samangan kralının kızı Tahmine, Rüstem hayranıdır ve gece odasına girer. Tahmine, Rüstem ile birlikte olma karşılığında atını geri vereceğini söyler. Bir gece beraber olan Rüstem kolundaki mücevher nakışlı bandı açıp Tahmine'ye verir ve 'eğer doğacak çocuk kız olursa saçlarına, erkek olursa kollarına tak' der ve yola çıkar. Dokuz ay sonra doğan çocuk erkektir ve adını Sohrab koyarlar. Yıllar geçer ve Sohrab büyür. Bu sırada İran ile Turan arasında bir savaş hazırlığı yapılmaktadır. İki ordu savaşa hazırlanırken Turan'ın en iyi savaşçısı Sohrab, İran'ın ise Rüstem'dir. Turan kralı Efrasyab, Rüstem'i ancak Sohrab'ın öldürebileceğini düşünerek gerçeği gizler ve baba oğulun savaşmasını tezgahlar. Savaş günü, baba oğul olduklarını bilmeyen iki savaşçı meydana çıkar. Uzun bir mücadeleden sonra Sohrab bir kez Rüstem'i alt eder fakat Rüstem galibiyet şartının iki defa alt olmak olduğunu söyleyerek mağlubiyeti kabul etmez. Devam eden mücadele sonunda Rüstem, Sohrab'ı yere yığar ve öldürücü bir hançer darbesi vurur. Sohrab, rakibinin hile yaptığını ve babası Rüstem'in kendi intikamını bir gün mutlaka alacağını söyler. Rakibi, kendisinin Rüstem olduğunu ve Sohrab'ın eğer oğlu ise kolunda bir bant olması gerektiğini söyler. Sohrab'ın kolunda Tahmine'ye verdiği bandı gören Rüstem Sohrab'ın kendi oğlu olduğunu anlar. Çare arar ve özel bir ilaç için İran kralı Keykavus'a haber gönderir. Keykavus, iki savaşçının bir arada yaşamasından endişelidir ama Rüstem'i reddetmenin tehlikeli olduğunu düşünür. İlaç geç gönderir. İlaç gelir ama Sohrab ölmüştür. Sohrab'ın ölümünden sonra getirilen ilaç, Farsça dilinde iş işten geçtikten sonraki beyhude eylemler için kullanılan bir deyme dönüşmüştür: 'Nuşdarı bed ez mergi Sohrab (Sohrab öldükten sonra ilaç getirmek)'.

Elburz sıradağları, ülke doğal ve coğrafi zenginliğinin önemli unsurlarındandır. Kış sporları ve dağcılık sporları içinde ideal olan bu alanlar kış turizmi yönünden değerlendirilebilir alanlardır.

Kuzeyde Hazar gölüne paralel Mazenderan sahilleri, güneyde Fars Körfezi ve Umman Denizi kıyıları, ayrıca Kış, Keşm ve Fars Körfezi adaları ile sahilleri yaz ve kış sezonlarında turistlerin rahatlıkla dinlenip eğlenebilecekleri ideal yerlerdir.

Çöl olan Deşt-i Lut ve Deşt-i Kevir bölgeleri İranlıların ve yabancı turistlerin ziyaret ettiği ilginç yerler arasındadır. Yıldız seyretmek, deve biniciliği, safari ve klip çekimleri için bu bölgeler ziyaret edilmektedir.

İRAN KÜLTÜR VE GELENEKLERİNDEN ÖRNEKLER

Şeb-i Yelda: Sonbahar mevsiminin bitişı ve kışın başlangıcı olarak kabul edilen ve yılın en uzun gecesine denk gelen bu gece tüm aile bireyleri bir araya toplanır ve meyve ve kuruyemiş yenilir, hikayeler ve şiirler okunur. Genellikle Hafız'dan şiirler okunur ve fal açılır, karpuz, nar gibi meyveler ve kuruyemiş çeşitleri tüketilir.

Çarşenbe Suri: Nevruz gününden önceki son salı gününü çarşambaya bağlayan gece ateşler yakılır, yakılan ateşlerin üzerinden atlayan kişilerin üzerindeki uğursuzlukların uzaklaştırıldığı ve ateşin canlılık kazandırdığına inanılır.

Nevruz: Yeni yılın ilk günü kabul edilen 21 Mart'tan (1 Ferverdin) itibaren bir hafta süreyle kutlanan bir bayramdır. Bu süre içinde resmi yerler tatildir. Yeni yılın uğurlu ve bereketli geçmesi dileğiyle tüm aile üyeleri evde kurulan özel bir sofranın etrafında bir araya gelirler. Nevruz Bayramının ilk günü her evde baş harfi "S" ile başlayan yedi sebze ve meyveden oluşan bir Heft Sin sofrası kurulur.

Bu hafta içinde akraba ziyaretleri yapılır, tatile çıkılır ve çocuklara hediyeler sunulur.

Sizde Beder: Nevruz'un 13. gününde, 13 rakamının uğursuzluğuna inanılarak her tür uğursuzluktan kurtulmak için pikniğe gidilir ve bir kap içinde yetiştirilen buğday veya mercimek suya atılır.

Tasua ve Aşura: Hazreti Hüseyin'in şehadetinin anıldığı Tasua ve Aşura günlerinde (Muharrem 9 ve 10. günleri) büyük yas ve geçit törenleri düzenlenir, Kərbela trajedisi canlandırılır ve halka yemek dağıtılır.

EL SANATLARI

İran el sanatları, ülkenin uzun tarihini, kültürünü ve eski medeniyetini yansıtan hassas ve ince bir işçiliğe dayalı çok çeşitli ürünleri içermektedir. İran Kültürel Miras, El Sanatları ve Turizm Bakanlığına göre 229 çeşit el sanatları ürünü bulunmaktadır. İsfahan'da halılar, kilimler, bakır ve gümüş işleri, ahşap oymalar; Şiraz'da Kaşkai halıları ve dokumaları; Tebriz ve Kerman'da halılar ve kilimler ve ülkenin değişik bölgelerinde çeşitli el sanatı ürünleri bulunmaktadır. Diğer göze çarpan el sanatları çeşitleri arasında brokar, minakari, kadife dokuma, çömlek ve seramik yer almaktadır.

İran Halısı

İran halısı, tasarımı, dokuları ve kalıcı renkleri ile dünyaca meşhurdur. Şiraz ve Kaşan şehirlerinde bulunan halı tasarım ve desenleri UNESCO Maddi Olmayan Kültürel Miras Listesi'nde bulunmaktadır.

Hatemkari

Bir hatemkari örneği. İnce bir işçilikle hazırlanan hatemkari ürünleri ahşap, kemik ve metalden yapılmaktadır.

Seramik İşlemeciliği

Seramik ve toprak kaplar, tarih boyunca şehir ve köy halkının ihtiyaçlarına cevap vermiş ve İslam sonrası dönemlerde de gelişmiştir. Bir görüşe göre, İran platosu çömlekçiliğin ilk ana yurdu sayılmakta ve binlerce yıl önce bu kültür (10 ila 12 bin yıl arası tahmin edilmekte) buradan başka yerlere yayılmıştır.

Kilim ve Kalemkari

Köylerdeki dokuma sanatına ülkenin en ücra köşelerinde dahi rastlanır. Safeviler döneminde altın çağını yaşamış olan İran dokumacılığı, üstün kaliteli ipek ürünler, kadife ve sırmalı ipek gibi birçok ürünü sunmaktadır.

Bakır İşçiliği

İsfahan, Kaşan ve Tebriz'de Minakari işlemeciliği. Yapılan kazı çalışmalarında çıkartılan bakır ve altın süs eşyaları çok eski devirlerde İran platosunda metal işlemeciliğinin yapıldığının göstergesidir.

Ağaç İşlemeciliği

Şiraz, İsfahan ve Tahran'da Kakmacılık, Urumiye ve Senendec'de ağaç oymacılığı yaygındır.

Hat Sanatı

İran hat sanatı örneği.

Minyatür Resmi

Bugüne ulaşan minyatür ve resim sanatına ilişkin eserlerden dini inanışların etkileri gözlenmektedir.

YEMEKLER

İran'da 400'den fazla çeşit yemek ve tatlı var. İçerikler genellikle hububat, tahıllar, sebzeler ve proteinli ürünlerdir. Zengin kültürünün yanı sıra çeşitli etnik grupların varlığı, İran mutfağını çeşitlendirmiştir. İran'daki en popüler ve en ünlü yemekler şunlardır: Ab Guşt (Dizi), Kurma Sabzi ve değişik pırlav ve kebab çeşitleridir.

SEKTÖRÜN TEMEL SORUNLARI

Finansmana erişim zorluğu, eski tesisler ve altyapı yetersizliği, ulusal ve dünya seviyesinde reklam ve tanıtım eksikliği, istatistiksel veri eksikliği ve yasal sınırlamalar İran turizm sektörünün temel problemleri arasında yer almaktadır (İran Maliye ve Finans Bakanlığı, 2018).

Turizm sektörünün gelişmesi için bazı yapısal reformlar gereklidir. Havalimanları ve havayolu şirketlerinin kapasite artırılması ve hizmetin iyileştirmesi bu tedbirlerdendir. Örneğin, İran'ın yolcu uçağı filosu, ortalama yaşı 23 yıldan fazla olan 288 uçak içerir; buna karşılık, Türkiye'nin yaklaşık 489 uçak olan filosunun ortalama yaşı dokuz yıldan azdır. Tahran'ın uluslararası havalimanının 59 yabancı destinasyonu bulunurken bu sayı İstanbul için 248'dir (McKinsey Global Institute, 2016).

Oteller ve diğer hizmet tesislerinde de daha fazla konfor ve kalite bakımından yeniliklere ihtiyaç var. İran'ın otel kapasitesi, benzer ülkelerin gerisinde kalıyor. Ortalama otel başına oda sayısı İran'da 27 iken Türkiye'de 119'dur. Ayrıca, heyet, konferans ve şirket yöneticilerine yönelik hizmet sunan dört ve beş yıldızlı otel mevcudu benzer ülkelerin gerisindedir. Turizm sektöründe verimliliği artırmak diğer bir önemli tedbirdir. Nispeten küçük oteller, çalışanların yetersiz eğitimi, İngilizce bilen personel sayısı azlığı ve uluslararası müşterilerden ziyade yerli ziyaretçilere odaklanma diğer sorunlardır. İran otelleri pek çok küresel seyahat web sitelerine bağlı değildir. Bu durum erişebilirliği ve uluslararası turistlere görünürlüğü sınırlamaktadır. Mevsimlik işçiliği sınırlayan işgücü piyasası düzenlemeleri ve İran'ın küresel bankacılık sistemine bağlı olmaması da turizm sektörünün gelişimini engellemektedir. Yabancı kredi kartlarının ve seyahat çeklelerinin kullanılmaması ve ATM'lerin yabancı banka sistemine bağlı olmaması, zorunlu hicab uygulanması ve alkol kullanımının yasak olması sektörün gelişimini engelleyen diğer önemli sorunlardır (McKinsey Global Institute, 2016).

EĞİTİM

İran eğitim sistemi son yüzyılın başından itibaren farklı aşamalardan geçmiş, 2012 yılında son halini almıştır. İran eğitim sistemindeki en köklü değişim 1979 yılındaki İslam devrimi ile olmuştur. Daha önce Şah yönetimi döneminde Batılılaşmaya yönelik eğitim sistemi, devrimden sonra hızlı bir şekilde İslamileşmeye doğru evrilmiştir.

GSYİH'nin %3,37'si ve hükümet harcamalarının %19,3'ü eğitime ayrılmaktadır. (UNESCO, 2018). Ülkenin genel okuma yazma oranı %87,6'dır. Bu oran, kadınlarda %84,2 ve erkeklerde %91'dir.

800 bin okul öncesi öğrencinin bulunduğu İran'da 7,6 milyon öğrenci ilköğretimde, 5,3 milyon öğrenci ortaöğretimde olmak üzere toplam 14 milyon öğrenci yükseköğrenim öncesi okullarda öğretim görmektedir. Yükseköğrenimde öğrenci sayısı 4 milyondur.

Üniversite mezunlarının yüzde 36'sını mühendislik ve mühendislikle ilgili alanlar oluşturmaktadır. Her yıl yaklaşık 250 bin mühendis mezun olmakta ve bu rakam ile İran, dünyada ilk beş ülke arasında yer almaktadır (McKinsey Global Institute, 2016).

İLK VE ORTA ÖĞRETİM

İran'da zorunlu eğitim 9 yıldır ve 7 yaşından itibaren başlamaktadır. Daha önce ilkokul beş, ortaokul üç ve lise dört yıl iken, 2012 yılında yapılan değişiklikle ilkokul beş yıldan altı yıla çıkarılmıştır. Ayrıca, ortaokul ve lise birleştirilmiş ve iki üç yıllık döneme dönüştürülmüştür. 14 milyon öğrenciden erkek öğrencilerin oranı %51,7, kadın öğrencilerin oranı ise %48,3'tür.

Seviye	Öğrenci Sayısı	Pay (%)
Okul öncesi	837.129	6
İlkokul	7.648.765	53,8
Ortaokul	5.300.402	37,2
Diğer (özel ihtiyaçlar ve yetişkinler)	434.046	3
Toplam	14.220.342	100

(İran İstatistik Merkezi, 2016).

Ülkenin ilk ve orta öğretim sisteminde çalışan öğretmen sayısı 569.892 ve diğer personel sayısı 226.997'dir. İran'da öğretmen başına öğrenci sayısı 25, Türkiye'de 20 ve gelişmiş ülkelerde ortalama 14'tür (İran İstatistik Merkezi, 2016).

İRAN'DA YÜKSEKÖĞRETİM

Devlete ait ve özel üniversitelerden oluşan geniş bir yükseköğrenim ağı mevcuttur. İlk ve orta öğretimde özel okul oranı yüzde 7 iken, üniversitelerin üçte biri özel sektöre aittir. Yükseköğretimde özel sektör payının fazlalığı ve açık öğretim sisteminin yaygınlığı üniversite adaylarının büyük bir bölümüne üniversite kapılarını açıyor. Toplam yükseköğretim öğrencilerin %46'sı özel üniversitelerde okumaktadır (İran İstatistik Merkezi, 2016).

YÜKSEK ÖĞRETİMDE ÖĞRENCİ DAĞILIMI

Yükseköğrenimde yer alan öğrenci oranı bakımından İran, dünyanın önde gelen ülkelerinden biridir ve bu oran ile İngiltere, Almanya ve Fransa'nın önünde yer almaktadır (McKinsey Global Institute, 2016).

Yükseköğrenimde dört seviye bulunmaktadır: Ön lisans (2 yıl), lisans (4 yıl), yüksek lisans (2 yıl) ve doktora (4 yıl). Son yıllarda her yıl yaklaşık 1 milyon öğrenci yükseköğrenim kurumlarına kayıt yapmakta ve 800 bin kişi mezun olmaktadır. Toplam yükseköğrenim öğrenci sayısı ise yaklaşık 4 milyon kişidir. Öğrenciler en çok lisans, yüksek lisans ve ön lisans düzeyinde öğrenim görmektedirler. Genelde öğrenciler en çok sosyal bilimler ve mühendislikleri tercih etmektedir.

Seviye	Öğrenci Sayısı	Pay (%)
Ön lisans	748.626	18,38
Lisans	2.335.844	57,34
Yüksek lisans	764.370	18,76
Doktora (PhD)	140.558	3,45
Tıp doktorası (MD)	84.429	2,07
Toplam	4.073.827	100

(İran İstatistik Merkezi, 2016).

Üniversite öğreniminden önce (kırsal okullar dışında) kadın ve erkek öğrenciler ayrı okullarda okurken üniversitede bütün öğrenciler aynı sınıfta eğitim görmektedir. Kadın öğrenciler, toplam öğrencilerin % 46'sını oluşturmaktadır. Mühendislik branşlarının dışında diğer branşlarda kadın öğrencilerin sayısı erkeklerden daha fazladır.

KISIM 2

Branş	Öğrenci Sayısı	Pay (%)	Erkek	Kadın
Tıp	251.722	6,18	91.855	159.867
Sosyal Bilimler	1.912.063	46,94	913.788	998.275
Temel Bilimler	241.033	5,92	74.019	167.014
Mühendislik	1.176.730	28,89	905.265	271.465
Tarım ve Veterinerlik	160.320	3,94	76.201	84.119
Sanat	331.959	8,15	141.103	190.856
Toplam	4.073.827	100	2.202.231	1.871.596

(İran İstatistik Merkezi, 2016).

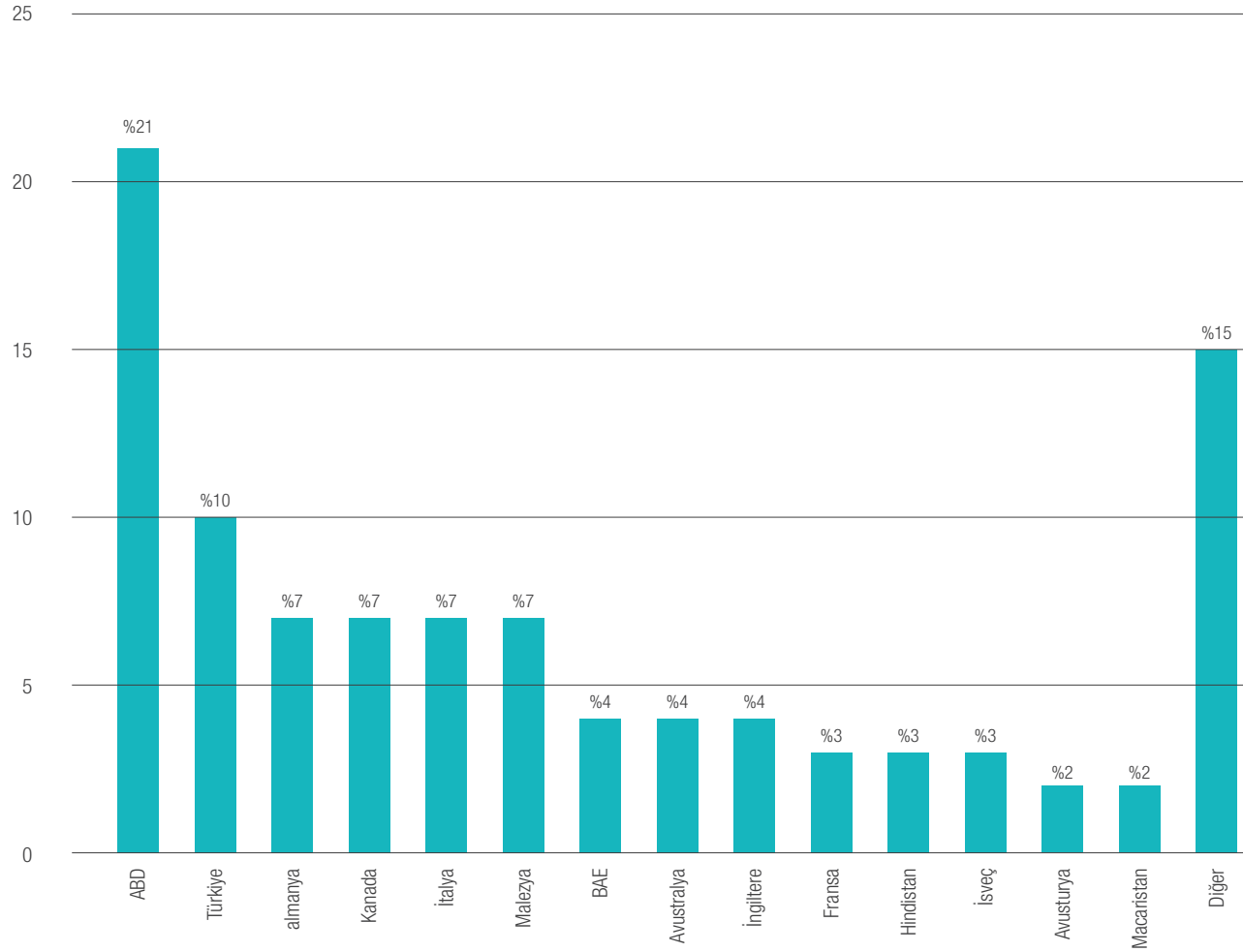
Ülke Genelindeki Üniversite Sayısı ve Çeşitleri

Üniversite Tipi	Sayı
Bilim, Araştırma ve Teknoloji Bakanlığına bağlı üniversiteler	141
Peyam-i Nur Üniversiteleri (Açık Öğretim)	466
İlmi Karbordi Üniversiteleri (Uygulamalı Üniversiteler)	953
Özel Üniversiteler	839 (309'u Özel Üniversite ve 530'u Özel İslami Azad Üniversiteleri)
Eğitim ve Öğretim Bakanlığına bağlı Mesleki Eğitim Üniversiteleri	170
Toplam	2.569

(ISNA Haber Ajansı, 2018)

Toplam 51 bin İranlı öğrenci yurtdışında değişik ülkelerde öğrenim görmektedir. Öte yandan, İran'da öğrenim gören 18.698 yabancı öğrenci bulunmaktadır. Yabancı öğrenciler en çok Afganistan (%74) ve Irak (%12) gibi yakın ülkelere gelen öğrencilerden oluşmaktadır (UNESCO, 2018).

Yurtdışında Eğitim Gören İranlı Öğrencilerin Ülkelere Göre Dağılımı

(UNESCO, 2018)

İŞ GÜCÜ

Resmi olarak 15 yaş üzeri nüfus işgücü olarak kabul edilmektedir. Ancak uygulamada işgücüne katılım 10 yaşına kadar inebilmekte ve bu durum istatistiklere yansımaktadır. Aktif işgücünün toplam işgücüne oranı %39,4'tür. Genel işsizlik oranı %12,4; erkeklerde %10,5, kadınlarda ise %20,7'dir. İşsizlik oranı kentsel alanlarda %13,7 ve kırsalda %8,9'dur. En fazla işsizlik oranı %25,3 ile 15-29 yaş grubunda görülmektedir.

Sektörlere ve Kır-Kent Ayrımına Göre Çalışanların Dağılımı

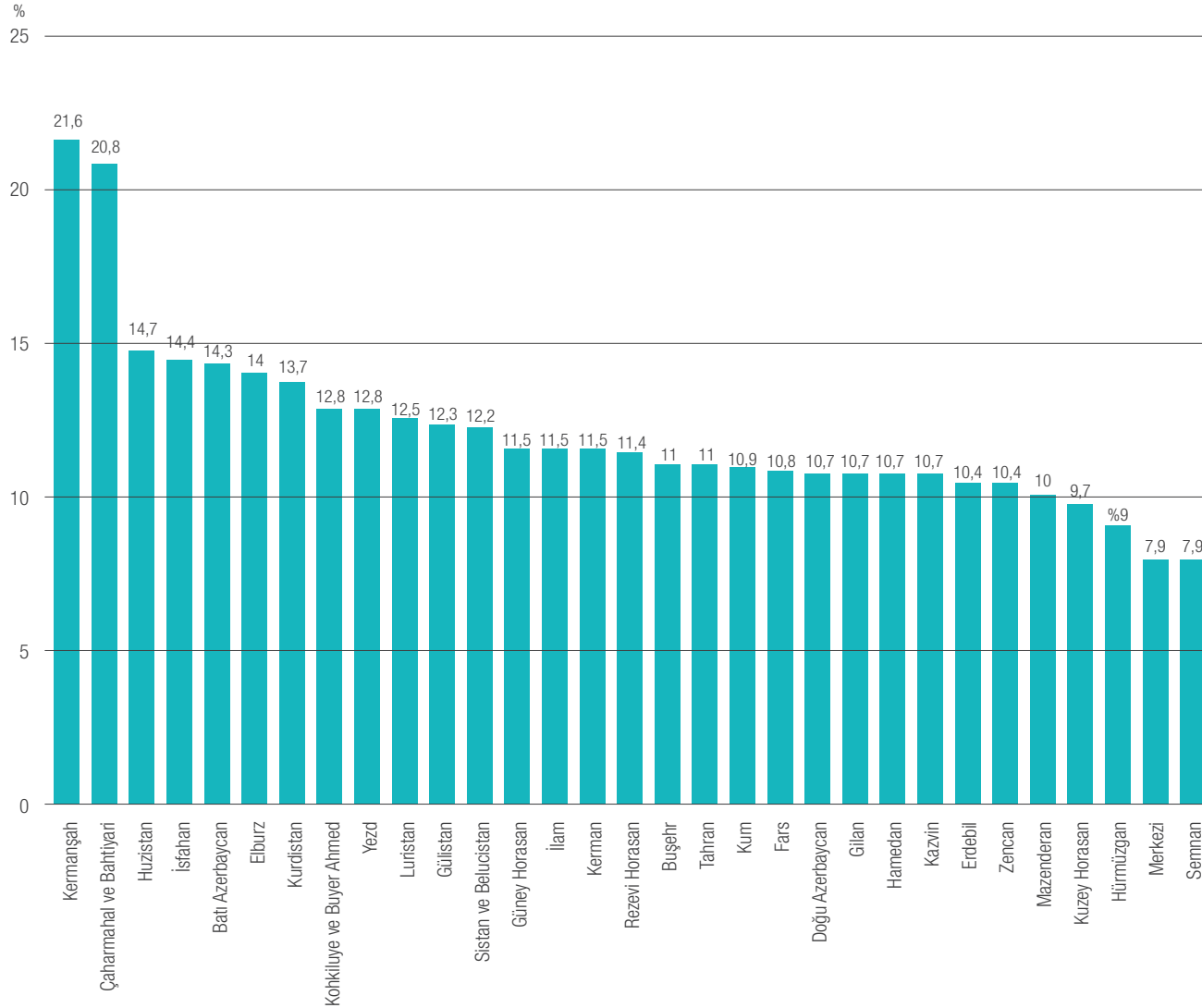
Sektörler	Ülke Geneline (%)	Kent (%)	Kır (%)
Tarım	17,6	5,4	50
Sanayi	32	34,5	25,5
Hizmet	50,4	60,1	24,5

(İran İstatistik Merkezi, 2016)

En büyük istihdamı yapan alan hizmetler sektörüdür. Sırasıyla sanayi ve tarım sektörleri istihdam sağlayan diğer alanlardır.

İşsizlik Oranının Ostanlara Göre Dağılımı

(İran İstatistik Merkezi, 2016)

İşsizlik oranının en yüksek olduğu ostanlar Kermanshah ve Çaharmahal ve Bahtiyari'dir. En düşük olduğu ostanlar ise Semnan ve Merkezi'dir.

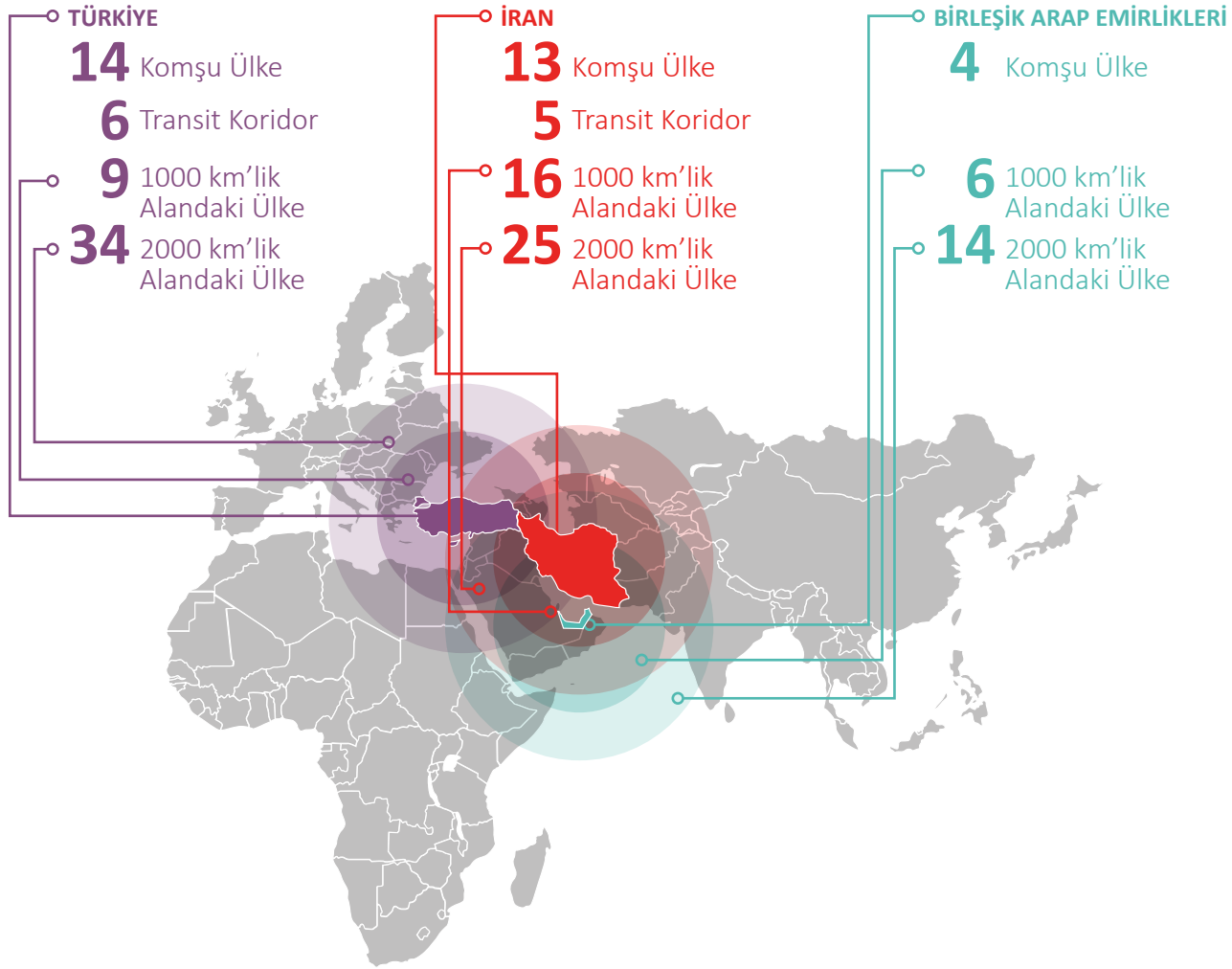
ULAŞTIRMA ALTYAPISI

İran, Doğu'dan Batı'ya ve Kuzey'den Güney'e uzanan iki ana ticaret yolu aksının kesişme noktasında yer almaktadır. Doğudan Batıya ve Afrika bölgesine ve denizlere ulaşım bakımından stratejik bir konumdadır. Tahran'dan yaklaşık bir saatlik uçuş mesafesinde 16 ülkeye ulaşmak mümkündür. İyi bağlanmış bir ulaşım ağı sistemi ve düşük nakliye maliyetleri İran'ın ulaşım sisteminin belirgin özellikleridir.

Ülkede 54 adet sivil havaalanı, 20 adet ticari liman, 19 aktif kara sınır kapısı, 13,5 bin km demiryolu ve 88 bin km şehirlerarası karayolu bulunmaktadır.

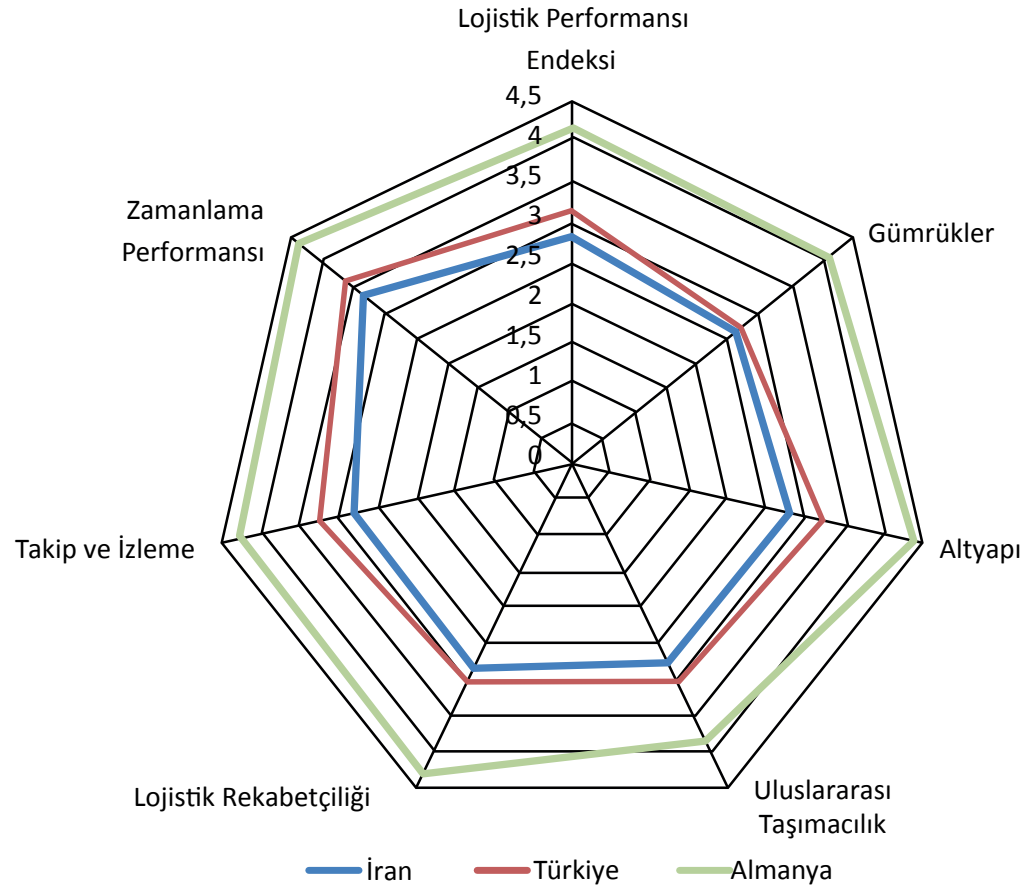
İran, Afganistan ile 945 km; Pakistan ile 978 km; Türkmenistan ile 1206 km; Azerbaycan ile 767 km; Ermenistan ile 40 km; Türkiye ile 486 km ve Irak ile 1609 km (toplam 6031 km) ortak kara sınırına sahiptir. Deniz sınırları ise 2440 km'dir.

(İran Cumhurbaşkanlığı Yönetim ve Planlama Kurumu, 2015)

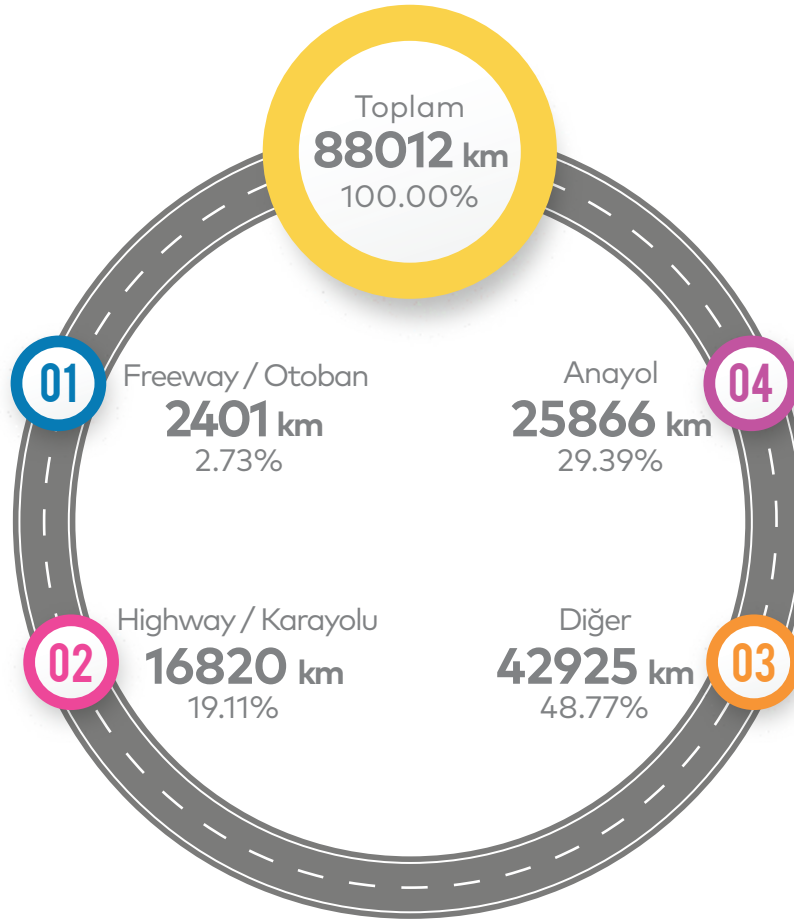
KISIM 2

İran, stratejik konumu ve zengin enerji kaynaklarına rağmen ulaşım alt yapısı bakımından gelişmiş dünya standartlarının gerisindedir. 2018 yılında Dünya Bankası, Lojistik Performans Endeksinde İran dünya sıralamasında 64. sıradadır. Lojistikte dünyada ilk sırada Almanya yer almakta, Türkiye 47. ve bölgenin en iyi ülkesi olarak gösterilen Birleşik Arap Emirlikleri 11. sıradadır (World Bank, Logistics Performance Index, 2018).

KARAYOLLARI

İran Ulaştırma ve Kentsel Gelişim Bakanlığı'nın görev alanında olan 88.012 km şehirlerarası ve 128.138 km kırsal yol vardır (İran Yol Bakımı ve Taşımacılık Organizasyonu, 2017). Ülkenin yollarının % 37'si sağlam, % 20'si az bozuk, %19'u orta bozuk, % 24'ü çok bozuk olarak tanımlanmıştır (İran Cumhurbaşkanlığı Yönetim ve Planlama Kurumu, 2015).

KISIM 2

İran Karayolu Ulaşım Ağı (İran Ulaştırma ve Kentsel Kalkınma Bakanlığı)

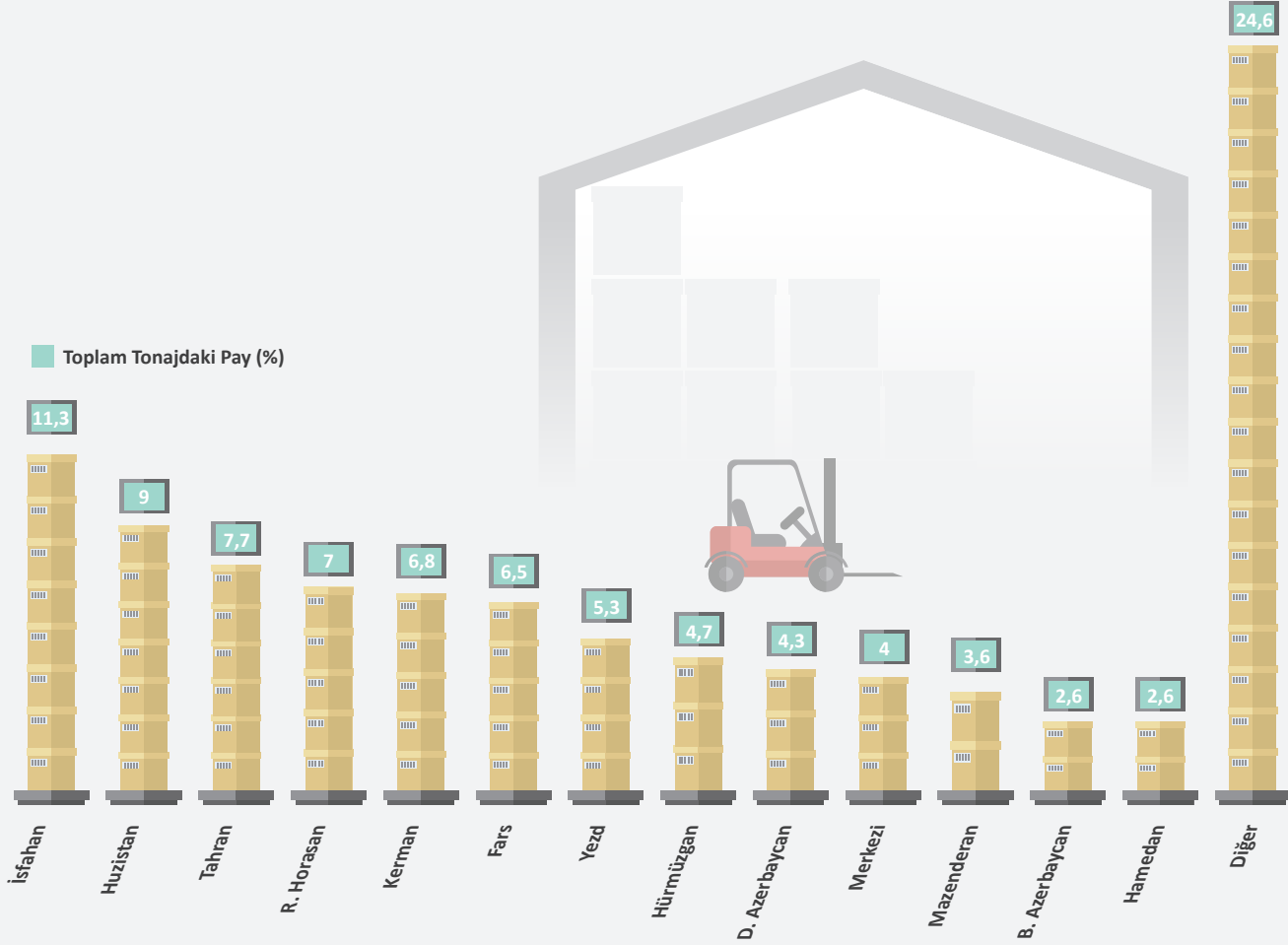
Uluslararası Taşımacılık Şirketlerinin Ostanlara Göre Dağılımı

YÜK TAŞIMACILIĞI

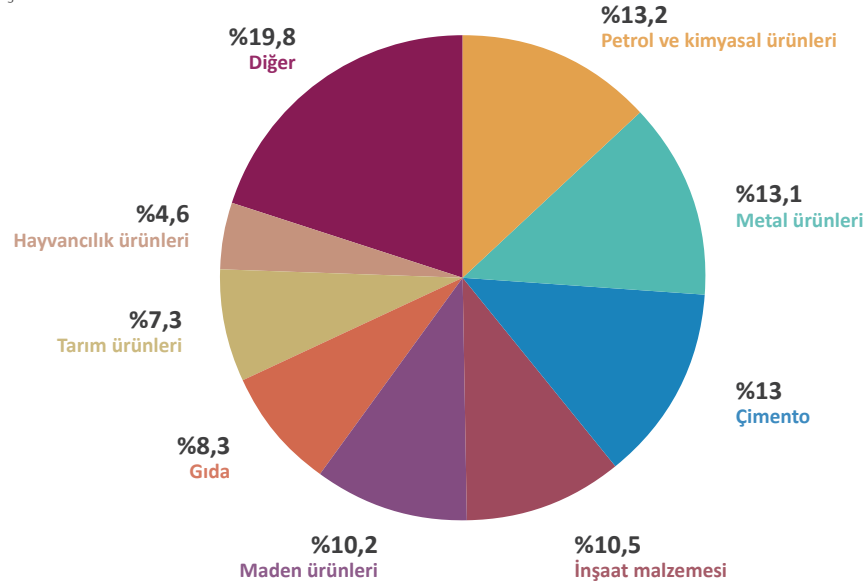
2016 yılında 29,91 milyon sefer ile 428 milyon ton yük taşınmıştır. Bu taşıma işlemlerinin %27'si ostanlar içinde ve %73'ü ostanlar arasında gerçekleşmiştir. Her taşımada ortalama 14,31 ton 507 km bir mesafeye taşınmış, her ton-kilometre için ortalama 904 Riyal (yaklaşık 8 kuruş) ücret ödenmiştir.

Ostanlara Göre Yük Çıkış Trafik

(İran Yol Bakımı ve Taşımacılık Organizasyonu, 2017)

Karayolları ile en çok petrol ve kimyasal ürünleri, metal ürünleri ve inşaat malzemesi nakliyesi yapılırken demiryolları ile en çok madenler ve petrol ürünleri taşınmaktadır.

(İran Yol Bakımı ve Taşımacılık Organizasyonu, 2017)

YOLCU TAŞIMACILIĞI

2016 yılında umumi araçlar ile 154 milyon kişi taşınmış ve sefer başına düşen yolcu sayısı 10 kişi ve ortalama katedilen yol 214 km'dir. Özel arabalar hariç, yolculukların %54'ü otobüslerle, %27'si minibüslerle, %19'u ise kiralık taksilerle yapılmaktadır (İran Yol Bakımı ve Taşımacılık Organizasyonu, 2017).

14.921 ORTALAMA YAŞ
OTOBÜS 9,42

119 BİN
OTOBÜS ŞOFÖRÜ

21.118 ORTALAMA YAŞ
MİNİBÜS 23,53

2.216 YURTIÇİ
YOLCU ŞİRKETİ

1.197
OTOBÜS

196 MİNİBÜS

437 OTOMOBİL

386 KARIŞIK

27.007 ORTALAMA YAŞ
KİRALIK ARABA 8,64

25 ULUSLARARASI YOLCU ŞİRKETİ

DOĞU AZERBAYCAN **3** BATI AZERBAYCAN **8**
ERDEBİL **1** TAHRAN **6** REZEVİ HORASAN **3**
KURDISTAN **1** GILAN **1** MAZENDERAN **2**

OTOBÜSLERİN % **10** 'U
MİNİBÜSLERİN % **69** 'U
KİRALIK TAKSİLERİN % **2** 'Sİ

15 YAŞ 3
VE ÜZERİ

KARA SINIR KAPILARI

İran'ın 31 ostanından 16'sı sınır bölgelerinde yer almakta, 9 ostanda sadece kara sınırı, 3 ostanda sadece deniz sınırı ve 4 ostanda hem kara hem deniz sınırı bulunmaktadır.

Ülkede 27 adet kara sınır kapısı bulunmaktadır ve bu kapıların 19'u aktiftir.

Kara Sınır Kapıları

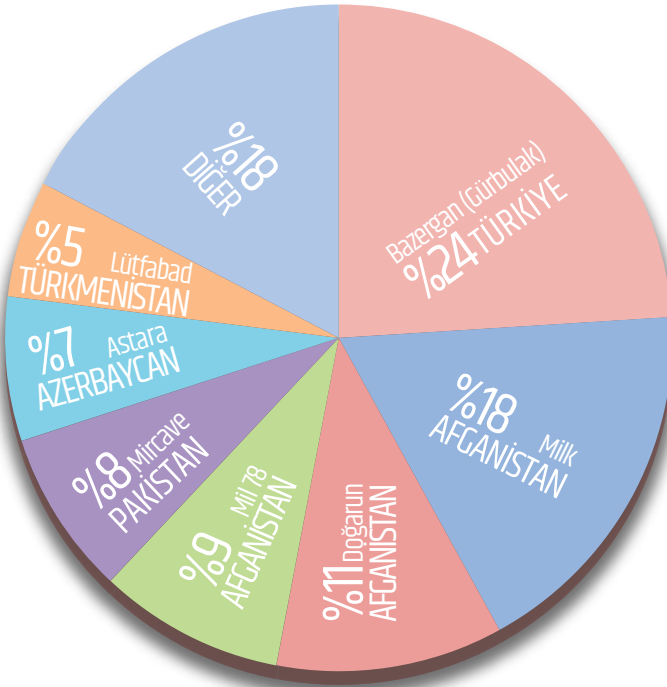

(İran Kara hudut kapılarını gösteren harita, kırmızı noktalar)

KARA SINIR KAPILARININ DIŞ TİCARET İŞLEM HACMİ

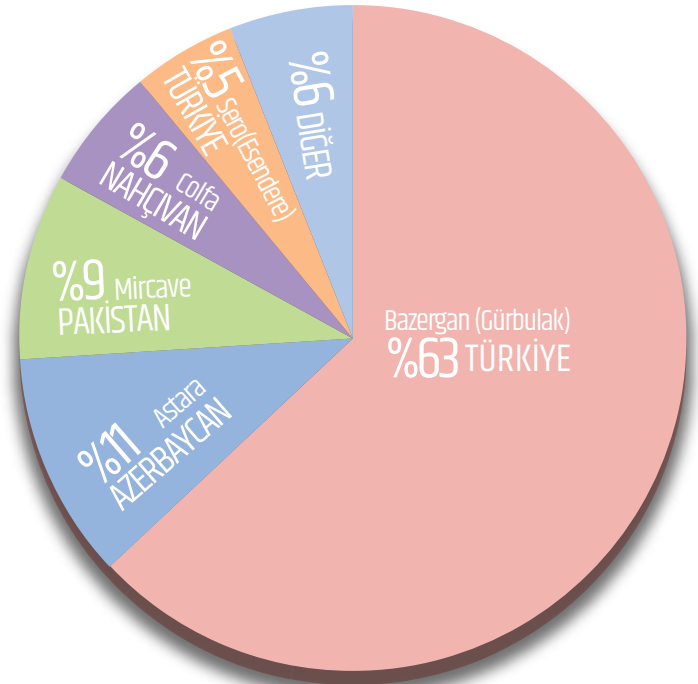
Karayolları ile 2,1 milyon ton ithalat, 6,8 milyon ton ihracat ve 9,3 milyon ton transit taşımacılığı yapılmaktadır. Karayollarından ithalat ve ihracatta en çok pay alan sınır kapısı Bazergan (Gürbulak)'dır.

Kara Sınır Kapıları İhracat Payı (tonaja göre)

(İran Yol Bakımı ve Taşımacılık Organizasyonu, 2017)

Kara Sınır Kapıları İthalat Payı (tonaja göre)

(İran Yol Bakımı ve Taşımacılık Organizasyonu, 2017)

KARA SINIRLARINDA YOLCU GİRİŞ ÇIKIŞ SAYILARI

2017 yılında kara sınır kapılarından toplam 8,6 milyon kişi giriş (%41'i yabancı) ve 8,4 milyon kişi çıkış (%38'i yabancı) yapmıştır. Yolcu trafiğinde en aktif kara sınır kapıları Mehran (Irak), Şelemçe (Irak), Bazergan (Türkiye) ve Doğarun'dur (Afganistan).

Kara Sınır Kapısı	Ülke	Toplam giriş ve çıkış (milyon kişi)	Pay (%)
Mehran	Irak	4,306	25,39
Şelemçe	Irak	2,048	12,08
Bazargan (Gürbulak)	Türkiye	1,618	9,54
Dogarun	Afganistan	1,027	6,06
Razi	Türkiye	1,005	5,93
Bile Savar	Azerbaycan	1,002	5,91
Çezzabe	Irak	0,982	5,79
Astara	Azerbaycan	0,857	5,05
Diğer	-	4,114	24,2

(İran Yol Bakımı ve Taşımacılık Organizasyonu, 2017)

DEMİRYOLLARI

İran'da ilk tren seferi 1926 yılında yapılmıştır. Bugün 10.475 km ana demiryolu ve 2.962 km tali demiryolu vardır. Bu rakam Türkiye'de 11.000 km'dir. Tren ile yıllık 23 milyon kişi taşınmaktadır. Türkiye'de tren ile taşınan yolcu sayısı yıllık 78,4 milyon kişidir. Demiryolu ile 40,29 milyon ton yük (36,43 milyon ton iç transfer) taşınmaktadır. Demiryolları alanında faaliyet gösteren 11 özel şirket ve bir devlet şirketi vardır. Demiryolunda ortalama yolcu mesafesi 563 km ve ortalama yük mesafesi 677 km'dir (İran Demiryolları, 2016).

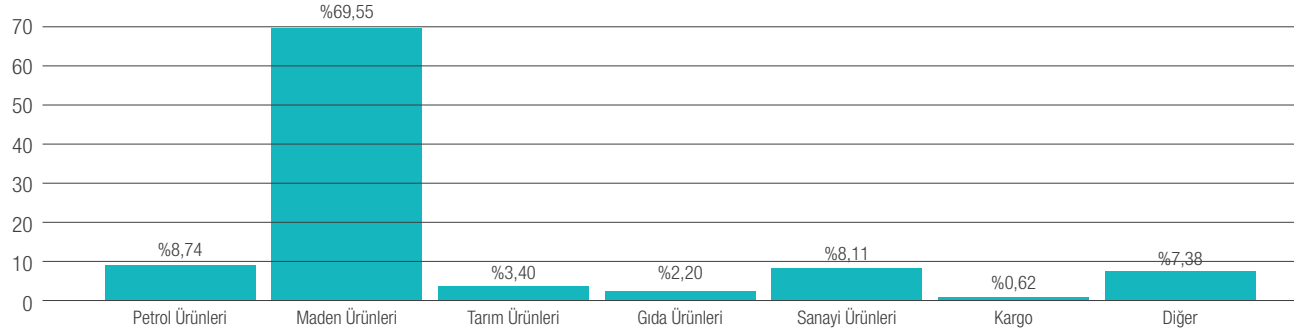
KISIM 2

İran Demir Yolları Ağı (İran Ulaştırma ve Kentsel Kalkınma Bakanlığı)

110'u özel sektör ve 805'i devlete ait 915 lokomotif bulunmaktadır (başlıca lokomotif cinsleri: 238 adet GT-26CW, 150 adet ER24PC, 118 adet G-12, 99 adet AD43C), 556 adeti (yük ve yolcu) hizmette kullanılmaktadır.

İran Demiryollarında Taşınan Ürünlerin Payı

(İran Demiryolları, 2016).

Demiryolları ile yük taşımacılığında öne çıkan bölgeler¹ Yazd (%36), Hürmüzgan (%18), Doğu İran (%11), İsfahan (%7), Güney İran (%7) ve Tahran'dır (%5) (İran Demiryolları, 2016).

Demiryolu Kapılarında İhracat Payları

Demiryolu Kapısı	Açıldığı Bölge	Miktar (bin ton)	Pay (%)
Bender Abbas	Umman Denizi	7926	71,42
Bender İmam	Fars Körfezi	1379	12,43
Mahşehr	Fars Körfezi	1158	10,43
Serehs	Türkmenistan	539	4,86
Razi (Kapıköy)	Türkiye	55	0,50
İnce Borun	Türkmenistan	21	0,19
Mircave	Afganistan	17	0,15
Hürremşehr	Irak	3	0,03
Colfa	Nahçıvan	0	0,00
Emirabad	Hazar Denizi	0	0,00
Toplam		11098	100

(İran Demiryolları, 2016).

¹ İran Demiryolları İdaresinin bölgeleme kriterlerine göre verilmiştir.

Demiryolu Kapılarında İthalat Payları

Demiryolu Kapısı	Açıldığı Bölge	Miktar (bin ton)	Pay (%)
Bender İmam	Fars Körfezi	1319	53,38
Bender Abbas	Umman denizi	693	28,05
Serehs	Türkmenistan	321	12,99
Mahşehr	Fars Körfezi	97	3,93
İnce Borun	Türkmenistan	22	0,89
Emirabad	Hazar Denizi	11	0,45
Mircave	Afganistan	8	0,32
Colfa	Nahçıvan	1	0,04
Razi (Kapıköy)	Türkiye	0	0,00
Hürremşehr	Irak	0	0,00
Toplam	-	2471	0

(İran Demiryolları, 2016).

Demiryolu kapılarından toplam 11 milyon ton ihracat ve 2,5 milyon ton ithalat yapılmıştır. İhracatta öne çıkan demiryolu kapısı Bender Abbas ve ithalatta öne çıkan demiryolu kapısı Bender İmam'dır.

DENİZ YOLLARI

Deniz taşımacılığının İran ekonomisinde önemli bir yeri vardır. 20 adet ticari limanın olduğu İran'da, toplam ihracatın % 60'ı ve toplam ithalatın %75'i deniz limanlarından yapılmaktadır (İran Cumhurbaşkanlığı Yönetim ve Planlama Kurumu, 2015).

İran'ın kontrolü altındaki sular	190 bin km ²
Ülkenin kıyı uzunluğu	5800 km
Adaların kıyı uzunluğu	1095 km
Ticari liman sayısı	20
Ticari limanların kapasitesi	217 milyon ton
Ticari limanların konteyner kapasitesi	5,2 milyon TEU
Yolcu kapasitesi	22,8 milyon kişi
Petrol-dışı yük kapasitesi	7 milyon ton
Petrol ürünleri yük kapasitesi	15,4 milyon ton
Toplam liman alanı	18.452 hektar
Toplam dok alanı	1.197 hektar
Toplam kapalı depo alanı	147,3 hektar
Deniz taşımacılık şirketleri	1.328 şirket

(İran Limanlar ve Denizcilik Organizasyonu, 2016)

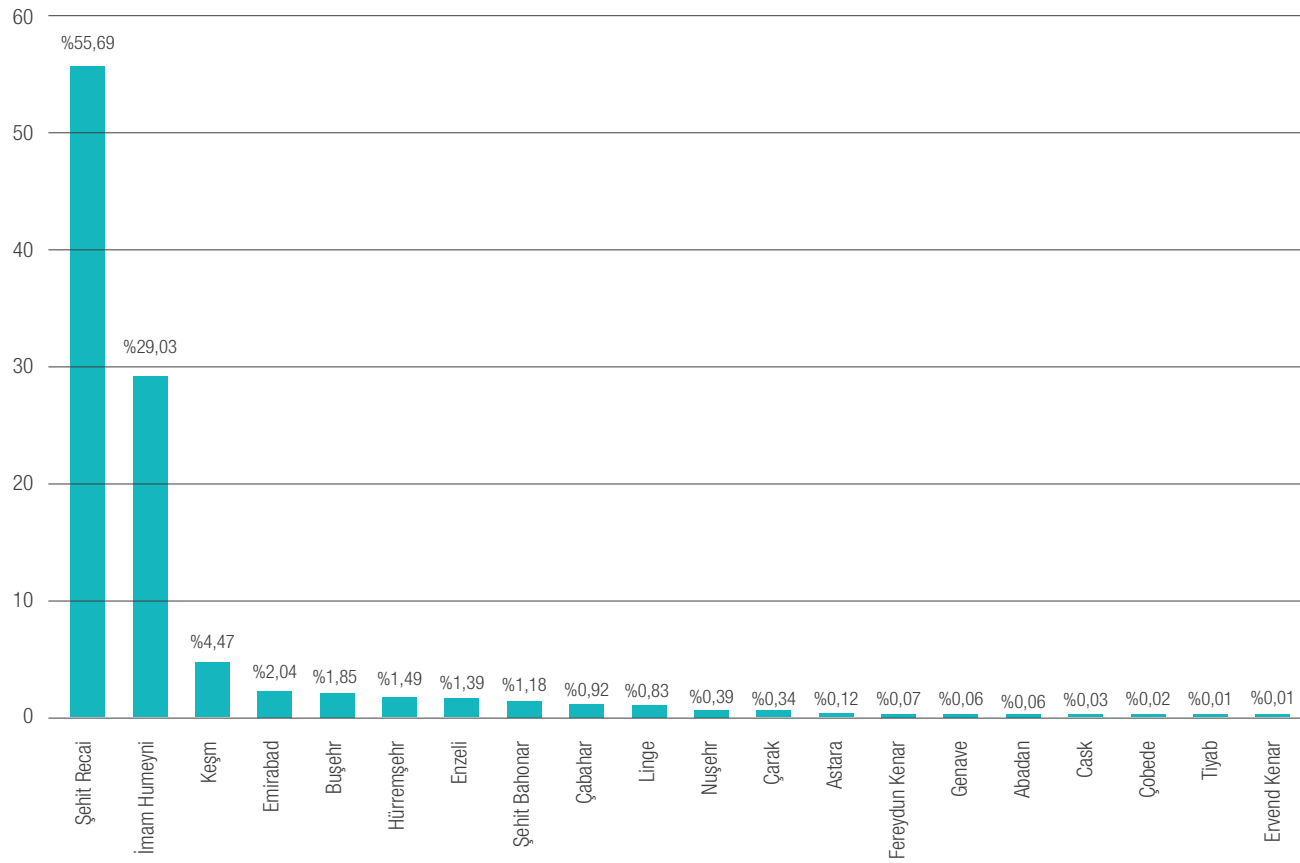
LİMANLAR

Dış Ticarete Önemli Limanlar

İran ticaretinde en önemli limanları Şehit Recai (Hürmüzgan) ve İmam Humeyni (Huzistan) sırasıyla toplam yükten % 55 ve % 29 pay almaktadırlar (İran Limanlar ve Denizcilik Organizasyonu, 2016). Şehit Recai limanı bölgede 4'üncü ve dünyada 76'ncı en büyük limandır (İran Cumhurbaşkanlığı Yönetim ve Planlama Kurumu, 2015).

Toplam Yükten Pay (Boşaltma ve Yükleme)

(İran Limanlar ve Denizcilik Organizasyonu, 2017)

KISIM 2

DENİZ YÜK TAŞIMACILIĞI

İran'ın limanlarının toplam yıllık yük kapasitesi 217 milyon ton ve yıllık taşınan yük 156 milyon tondur: 65 milyon ton boşaltılmış ve 91 milyon ton yüklenmiş (İran Limanlar ve Denizcilik Organizasyonu, 2017).

DENİZ YOLCU TAŞIMACILIĞI

İran'ın limanlarında yıllık yaklaşık 10 milyon yolcu giriş, 10 milyon yolcu çıkış yapmaktadır. Giriş çıkışta en çok kullandığı limanlar Keşm, Şehit Hakkani, Kiş ve Hürmüz'dür. Diğer limanların payları yüzde ikinin altındadır. Tüm limanlardan giriş ve çıkış yapan yolcuların sayıları birbirine çok yakındır (İran Limanlar ve Denizcilik Organizasyonu, 2017).

Liman	Giriş Sayısı (%)	Çıkış Sayısı (%)
Keşm	72,3	72,4
Şehit Hakkani	13,9	14
Kiş	6,4	6,27
Hürmüz	2,2	2,4

(İran Limanlar ve Denizcilik Organizasyonu, 2017)

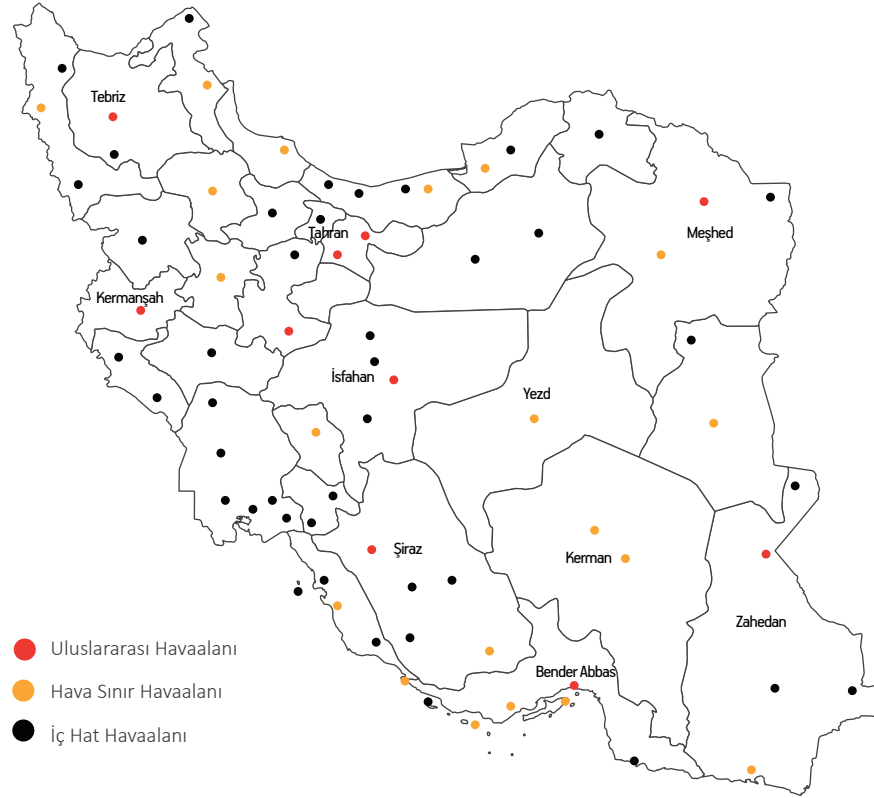
Tüm limanlardan giriş ve çıkış yapan yolcuların sayıları birbirine çok yakındır.

HAVA YOLLARI

İran'da toplam 54 havalimanı bulunmaktadır. Sivil havalimanları üç kategoriye ayrılmıştır: Uluslararası Havalimanları, Hava Sınır Havalimanları ve İç Hat Havalimanları. İran'ın uluslararası havalimanları şunlardır: Mehrabad (Tahran), İmam Humeyni (Tahran), Meşhed, Şiraz, İsfahan, Bender Abbas, Zahedan, Tebriz ve Yezd. Hava Sınır limanların sayısı ise 29 ve bu havaalanlarından sadece Hac amacıyla İran ve Suudi Arabistan havayolları yurtdışı uçuş yapabilirler.

Yolcu trafiğinde en yoğun havalimanları Mehrabad, İmam Humeyni, İsfahan, Ahvaz, Kerman ve Meşhed havalimanlarıdır.

İran'da Havalimanları

(Havalimanları haritası)

2016 yılında 22 milyon yolcu yurtiçi, 6 milyon yurt dışı olmak üzere toplamda 28 milyon yolcu taşınmıştır. Bu rakam aynı yılda Türkiye için 62,8 milyon olarak gerçekleşmiştir.

2016 yılında İranlı havayolu şirketlerinin toplam uçuş sayısı 233 bindir, bu uçuşların 42 bini yurt dışı, 191 bini yurtiçi uçuş olarak gerçekleşmiştir (İran Havacılık Organizasyonu, 2016).

	Yurtiçi (yerli şirketler)	Yurtdışı (yerli şirketler)	Yurtdışı (yabancı şirketler)
Uçuş sayısı	191727	42786	38814
Yolcu (yurtiçi)	22017033	5976011	4911087
Yük (ton)	12524	45563	38992
Posta (ton)	1781	809	1323

(İran Havacılık Organizasyonu, 2016)

HAVAYOLLARI ŞİRKETLERİ

İran'ın 17 adet havayolu şirketi bulunmaktadır. Havayolu şirketleri devlete ait, yarı özel veya özel olabilmektedirler. Sektördeki en büyük firmalar Mahan, Iran Air ve Aseman'dır (İran Ulaştırma ve Kentsel Kalkınma Bakanlığı). Uluslararası ambargodan dolayı uçaklar eskidir, 2016 yılı ortalama uçak yaşı 23,5 yıldır. Dünyada ortalama uçak yaşı 10-12'dir (Hansman, 2014). Cins olarak İran havayollarına ait uçakların çoğunluğu Boeing MD-80, Airbus A320 ve Fokker F28 MK 100'dür (İran Havacılık Organizasyonu, 2016).

İran'a ait havayollarının toplam uçak sayısı 288'dir. Bu sayı Türkiye'deki havayolları için 489 adet uçaktır. Uçak koltuğu başına düşen kişi sayısı ABD'de 276, BAE'de 35, Katar'da 43, Türkiye'de 910 ve İran'da 3198 yolcudur (İran Cumhurbaşkanlığı Yönetim ve Planlama Kurumu, 2015).

İran Havayolu Şirketleri ve Uçak Durumu

Havayolları	Uçak sayısı	Ortalama uçak yaşı
Mahan	63	24.73
Iran Air	49	25.87
Aseman	35	25
Qeshm	22	21.64
Zagros	21	24
Ata	15	22
Kish Air	14	21.57
Taban	11	22.18
Puya Air	10	18.75
Caspian	10	22.9
Naft	9	24.22
Iran Air Tour	7	23.6
Meraj	7	19.29
Sepehran	5	22.4
Atrak	4	25
Sepahan	4	7.75
Saha	2	20
	288	23.5

(İran Ulaştırma ve Kentsel Kalkınma Bakanlığı)

HAVA YÜK VE YOLCU TAŞIMACILIĞI

17 adet havayolu şirketinden yurtiçi yolcu hizmetinde 16 şirket, yurtdışı yolcu hizmetinde 13 şirket, yurtiçi yük taşımacılığında 16 şirket, yurtdışı yük taşımacılığında 7 şirket, yurtiçi postacılıkta 2 şirket ve yurtdışı postacılıkta 3 şirket faaliyet göstermektedir (İran Havacılık Organizasyonu, 2016). İran'ın yurtiçi yolcu ve yük hizmetlerinde sadece yerli şirketler çalışabilir.

Toplam Yurtiçi Yolcu Sayısında Yerli Şirketlerin Payı (%)

Havayolları	Pay (%)
Mahan Air	14.22
Aseman	13.51
Ata	10.43
Iran Air	9.28
Caspian	9.08
Kish Air	8.9
Zagros	8.71
Taban	8.35
Iran Air Tour	5.64
Diğer	11.88

(İran Havacılık Organizasyonu, 2016)

2016 yılında 54 yabancı havayolu şirketi İran'a uçuş gerçekleştirmiştir. Yurtdışı giden ve gelen toplam yolcu sayısı 10,9 milyon kişidir. Bu yolcuların % 55'i İranlı şirketler tarafından ve % 45'i yabancı şirketler tarafından taşınmıştır (İran Havacılık Organizasyonu, 2016).

Yurtdışı Yolcularının Havayolu Şirketlerine Dağılımı

Havayolları	Yolcu sayısı	Pay (%)
Mahan Air	1862904	17,11
Iran Air	1482468	13,62
Turkish Air	895683	8,23
Qeshm Air	750552	6,89
Emirates	691274	6,35
Taban	541732	4,98
Air Arabia	366157	3,36

Yurtdışı yolcularının havayolu şirketlerine dağılımı (devamı)

Havayolları	Yolcu sayısı	Pay (%)
Qatar Airways	355714	3,27
İraqi Airways	339672	3,12
Fly Dubai	320362	2,94
Zagros	292029	2,68
Meraj	278895	2,56
Ata	263558	2,42
Lufthansa	251652	2,31
Aseman	209603	1,93
Diğer	1984841	18,23

(İran Havacılık Organizasyonu, 2016)

DEPOLAMA

İran'da mevcut 661 adet deponun toplam kapasitesi 18,74 milyon metreküptür. Bu kapasite üç çeşit depolardan oluşmaktadır: Kapalı, hangar (yanları açık) ve açık hava depoları. Depolama kapasitesi en çok olan ostanlar Tahran (%71), Hürmüzgan (%9) ve Doğu Azerbaycan'dır (%5). Ayrıca 676 soğuk hava deposu bulunmakta ve bu depolar toplam 6,95 milyon metreküp alanı ile 1,83 milyon ton kapasiteye sahiptir. Bu kapasitenin %15'i sıfırın altında, % 68'i sıfırın üzerinde ve %17'si iki devreli depolardan oluşmaktadır. Soğuk hava deposu kapasitesi (tonaja göre) en çok olan ostanlar Batı Azerbaycan (%25), Doğu Azerbaycan (%10), Kerman (%9), Tahran (%8) ve Rezevi Horasan'dır (%8) (İran İstatistik Merkezi, 2016).

ŞEHİR İÇİ ULAŞIM

İran'da nüfusun dörtte üçü şehirlerde yaşamakta ve kırdan kente göç devam etmektedir. Bu nedenle mevcut ihtiyaca cevap vermek ve etkin bir şehir içi ulaşım sisteminin kurulması zorluklar barındırmaktadır. Şehirleşme oranı hızla yükselirken, şehir içi ulaşım sistemleri talebi karşılayamamakta ve ülkenin birçok büyük şehri trafik ve çevre kirliliği ile uğraşmaktadır.

TAHRAN

Tahran'da günlük yaklaşık 18 milyon şehir içi yolculuk gerçekleşmektedir. Ortalama yolculuk süresi yaklaşık 25 dakikadır (Tahran Trafik ve Ulaştırma Kurumu, 2016). Toplu taşıma yerine daha fazla özel araçlarla seyahat edilmektedir (Özel araçlar %68, Taksi %18, Halk otobüsü %4, Motosiklet %3).

Tahran Metro Şirketi 5 hatta toplam 170 km ulaşım ağına sahiptir. Metro ile yılda 721 milyon yolcu taşınmaktadır.

Tahran Otobüs Şirketi 795 minibüs ve 6.262 otobüse sahiptir (4.864 özel sektör, 1.398 devlet). Ortalama yaş, özel sektör otobüsleri için 9,5 ve devlet ait otobüsler için 6,4 yıldır. Bütün otobüsler GPS ve kart okuma cihazlarına sahiptir.

18 MİLYON
ŞEHİR İÇİ YOLCULUK

25 DAKİKA
ORTALAMA YOLCULUK SÜRESİ

ÖZEL ARAÇ
% **68**

TAKSİ
% **18**

HALK
OTOBÜS
% **4**

MOTOSİKLET
% **4**

METRO
5 HAT
170 km
YILDA
721 MİLYON
YOLCU

TAHRAN OTOBÜS ŞİRKETİ
4.864 ÖZEL, 1.398 DEVLET

795
MINİBÜS

OTOBÜS
6.262

TÜM ARAÇLARDA

GPS
KART OKUMA

KISIM 3

DIŞ TİCARET

İRAN'IN DIŞ TİCARETİ

İran'ın dış ticareti Türkiye, Birleşik Arap Emirlikleri gibi komşu ülkeler ve Çin, Güney Kore, Hindistan gibi Asya ülkelerinde yoğunlaşmaktadır. Ülkenin ihracatında petrol/doğalgaz ve petrokimya sektörlerinin belirgin bir ağırlığı var. Bazı ileri teknoloji sanayi ürünleri, tıbbi cihazlar, ilaçlar ve özellikli tarımsal ürünler Avrupa'dan ithal edilmektedir. Ülke ihracatında, petrol, doğalgaz ve türevlerinin ihracatı dışında yapılan ihracatta da katma değeri düşük hammaddelerin ağırlığı genel tabloya hakimdir.

İran dış ticaretinin gelişmesini engelleyen en önemli etkenlerden biri mal ve hizmet kalitesinin uluslararası standartların altında olmasıdır. Yüksek ve istikrarsız gümrük tarifeleri, kaçakçılık, ağır işleyen bürokrasi İran'ın dış ticaretinde bazı önemli problemler olarak görünmektedir. Altyapı yetersizliği, fikri mülkiyet hakları mevzuat eksikliği, etkin bir taşımacılık sistemi eksikliği, yolcu beraberli eşya ticareti diğer önemli sorunlardır.

İRAN İTHALAT VE İHRACAT VERİLERİ

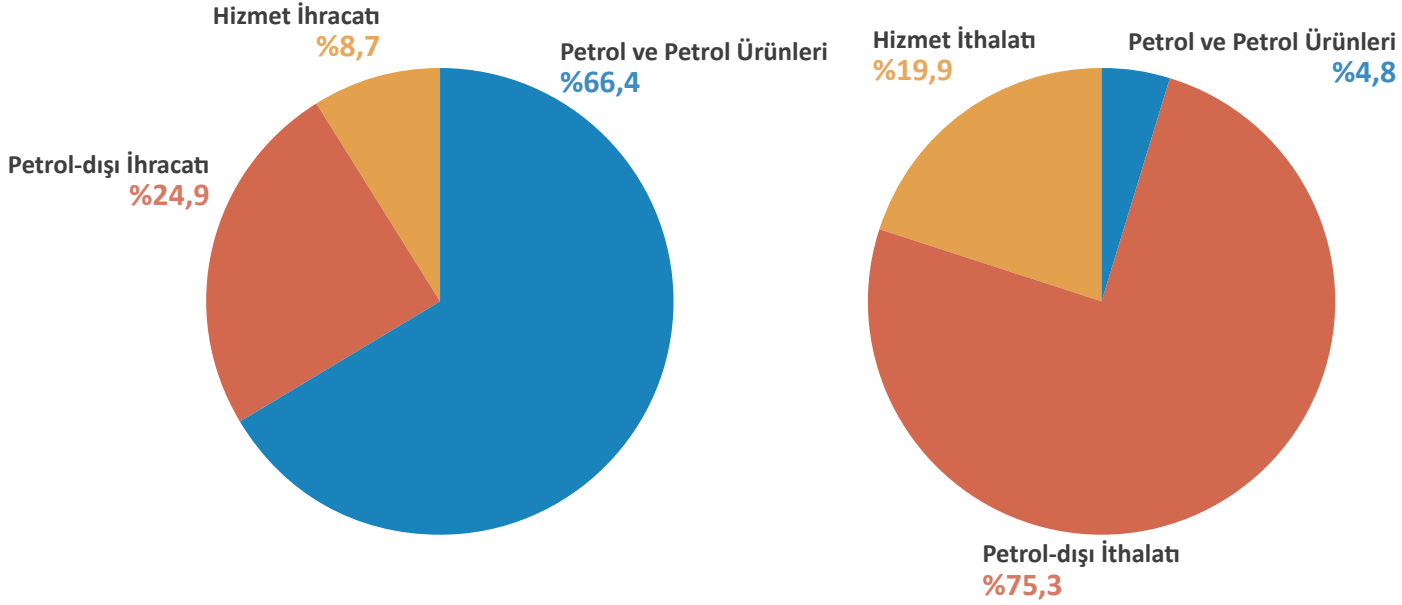
Son 10 Yılda İran'ın İhracat ve İthalat Yıllık Ortalaması (Milyar Dolar)

	Petrol ve doğalgaz ihracatı	Diğer ürünlerin ihracatı	Hizmet ihracatı	Petrol ürünleri ithalatı	Diğer ürünlerin ithalatı	Hizmet ithalatı	Toplam ihracat	Toplam ithalat	Denge
Son 10 yıllık ortalama	70,74	26,51	9,31	4,12	65,12	17,22	106,56	86,46	20,1

(İran Merkez Bankası, 2017)

İran'ın son on yıllık dış ticaretinin genel görünümüne bakıldığında, ihracatın %9'u hizmetlerden, %25'i petrol ve doğalgaz-hariç ürünlerden ve %66'sı petrol ve doğalgaz ihracatından oluşmaktadır. Aynı dönemde İran'ın ithalatının %20'sini hizmetler, %75'ini petrol ve doğalgaz-hariç ürünler ve % 5'ini petrol ve petrol ürünleri teşkil etmektedir (İran Merkez Bankası, 2017).

İran'ın Son On Yıllık İhracat ve İthalat Dağılımı

(İran Merkez Bankası, 2017)

Son yılın verilerine bakıldığında İran'ın toplam ihracatı 108,518 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir. Bunun 10,376'sı hizmet ihracatı ve 98,142'si ürün ihracatından oluşmaktadır. Söz konusu ürün ihracatının 65,817 milyar doları petrol ve doğalgaz; geriye kalan 32,324 milyar dolarlık kısım petrol/doğalgaz-hariç diğer ürünlerin ihracatıdır (İran Merkez Bankası, 2017).

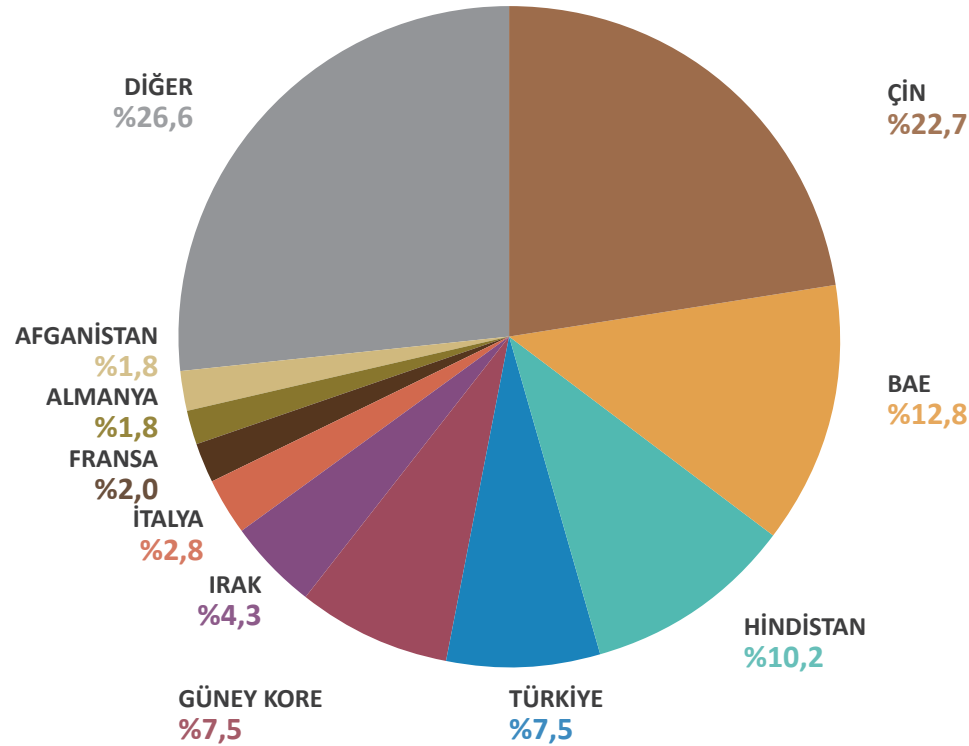
Aynı yılda İran'ın toplam ithalatı ise 93,383 milyar dolardır. Bu rakamın 16,001'i hizmet ithalatı ve 75,545'i ürün ithalatıdır. Ürün ithalatının 72,781 milyar dolarlık kısmı petrol ve doğalgaz-hariç ve ağırlıklı olarak sanayi ürünleri ithalatı oluşturmaktadır. Geriye kalan 2,764 milyar dolarlık ithalat petrol ürünlerin ithalatıdır (İran Merkez Bankası, 2017).

Yüksek ve istikrarsız gümrük tarifeleri, kaçakçılık, ağır işleyen bürokrasi İran'ın dış ticaretinde bazı önemli problemler olarak görünmektedir. Altyapı yetersizliği, fikri mülkiyet hakları mevzuat eksikliği, etkin bir taşımacılık sistemi eksikliği, yolcu beraberliği eşya ticareti diğer önemli sorunlardır.

İRAN'IN DIŞ TİCARET ORTAKLARI

Son beş yılda petrol ve doğalgaz dahil İran'ın başlıca dış ticaret partnerleri sırasıyla Çin, Birleşik Arap Emirlikleri, Hindistan, Türkiye ve Güney Kore'dir.² Son beş yılda İran'ın başlıca petrol ve doğalgaz-hariç ticaret ortakları ise Çin, Birleşik Arap Emirleri, Irak, Türkiye ve Hindistan'dır (İran Gümrük İdaresi, 2017).

Petrol ve Doğalgaz Dahil İran'ın Dış Ticaret Partnerleri

(İran Merkez Bankası, 2017), (İran Gümrük İdaresi, 2017)

² Son dönemde Güney Kore, İran'dan petrol alımını durdurdu, Hindistan azaltma yoluna girdi.

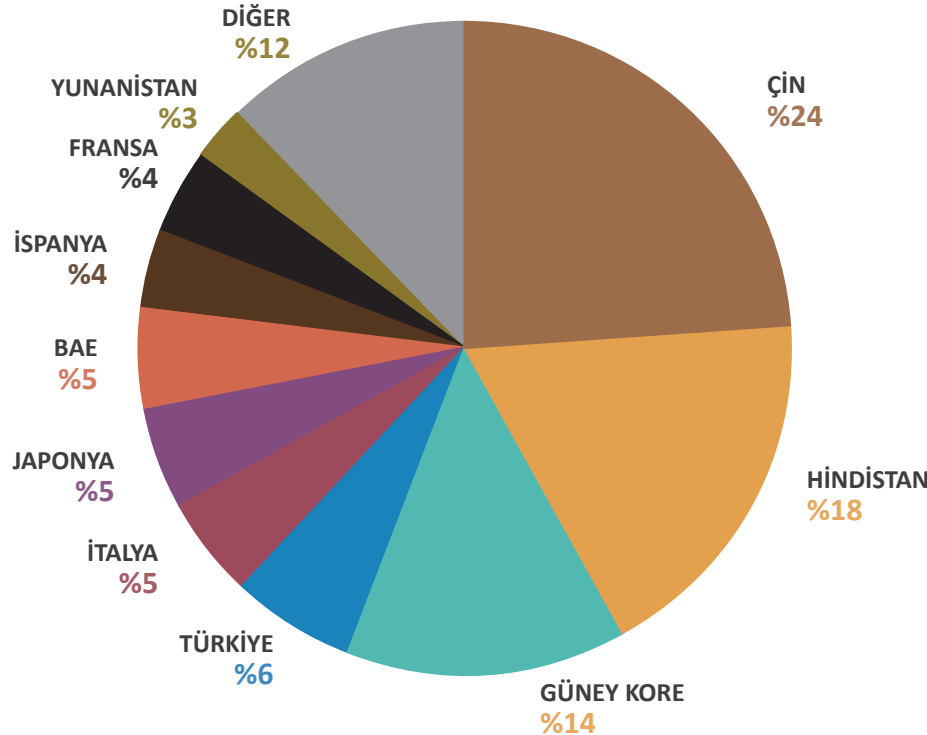
PETROL VE DOĞALGAZ DIŞ TİCARETİ

2017 yılında İran'ın toplam petrol ve doğalgaz ihracatı 65,4 milyar dolardır. Bu rakamın 12,6'sını doğalgaz ihracatı ve 52,8'i petrol ve petrol ürünleri ihracatı oluşturmaktadır. (İran Merkez Bankası, 2017), (İran Gümrük İdaresi, 2017), (İran Sanayi, Madencilik ve Ticaret Bakanlığı, 2017).

PETROL DIŞ TİCARETİ

İran'ın doğalgaz dışında sadece petrolden oluşan ihracatı çoğunlukla Asya ülkeleri ile gerçekleşmektedir. Bu ihracatın yüzde 61'i Çin, Hindistan, Güney Kore ve Japonya'ya yapılmaktadır. Geriye kalanı Türkiye ile beraber bazı Avrupa ülkelerine gerçekleşmektedir. (Ambargonun yeniden uygulanması nedeniyle 2018 yılından itibaren bu ülkelerin bir kısmı İran'dan petrol alımını azaltmış veya durdurmuştur. Hindistan ve Çin petrol alımını azaltırken Güney Kore ve Japonya durdurmuştur).

İran'ın Petrol İhraç Ettiği Ülkeler ve Oranları

(Bloomberg)

DOĞALGAZ DIŞ TİCARETİ

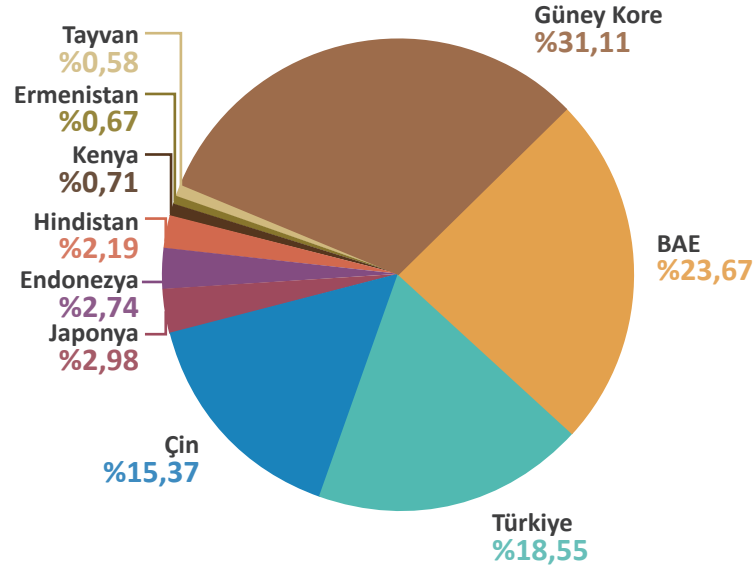
İran'ın 12,6 milyar dolarlık doğalgaz ihracatını oluşturan iki temel kalem doğalgaz kondensleri ve sıvılaştırılmış doğalgazdır (İran Gümrük İdaresi, 2017)

Açıklama	Pay (%)
Doğalgaz Kondensleri	56
Doğalgaz (sıvılaştırılmış)	20
Propan (sıvılaştırılmış)	12
Bütan (sıvılaştırılmış)	7
Diğer hidrokarbon gazları (sıvılaştırılmış)	5
Toplam	100

(İran Gümrük İdaresi, 2017)

Doğalgaz ihracatında en çok pay alan ülkeler sırasıyla Güney Kore, Birleşik Arap Emirleri, Türkiye ve Çin'dir (İran Gümrük İdaresi, 2017).

İran'dan Doğalgaz İthal Eden Ülkeler

(İran Gümrük İdaresi, 2017).

PETROL VE DOĞALGAZ HARIÇ DIŞ TİCARET

2017 yılında İran'ın toplam petrol ve doğalgaz-hariç ihracatı 32,556 milyar dolar ve ithalatı 54,302 milyar dolardır. İran'ın petrol ve doğalgaz-hariç ihracatında en büyük payı sanayi ve petrokimya ürünleri almaktadır. Petrol ve doğalgaz-hariç ithalatında ise sanayi ürünlerinde yoğunlaşma görülmektedir (İran Sanayi, Madencilik ve Ticaret Bakanlığı, 2017).

Ton Başına Değer

İran'ın ihracat ton başına değer ile ithalat ton başına değer miktarları arasında büyük farklar görülmektedir. Bu fark sanayi ürünlerinde daha da artmaktadır. Son on yıllık ortalama, İran'ın petrol ve doğalgaz-hariç ihracat ton başına değeri 359 dolar ve petrol ve doğalgaz-hariç ithalat ton başına değeri 1500 dolardır. İthalatta ton başına değer, ihracatın 4 katıdır (İran Gümrük İdaresi, 2017).

Petrol ve Doğalgaz Hariç Dış Ticarete Ton Başına Değer

Sektör	İhracatta ton başına değer (dolar)	İthalatta ton başına değer (dolar)
Sanayi	421	2.382
Petrokimya	518	1.718
Madencilik	75	295
Tarım	770	396
El Sanatları ve Hali	47.927	2.813
Ortalama	359	1.500

(İran Sanayi, Madencilik ve Ticaret Bakanlığı, 2017)

PETROL VE DOĞALGAZ HARIÇ İTHALAT

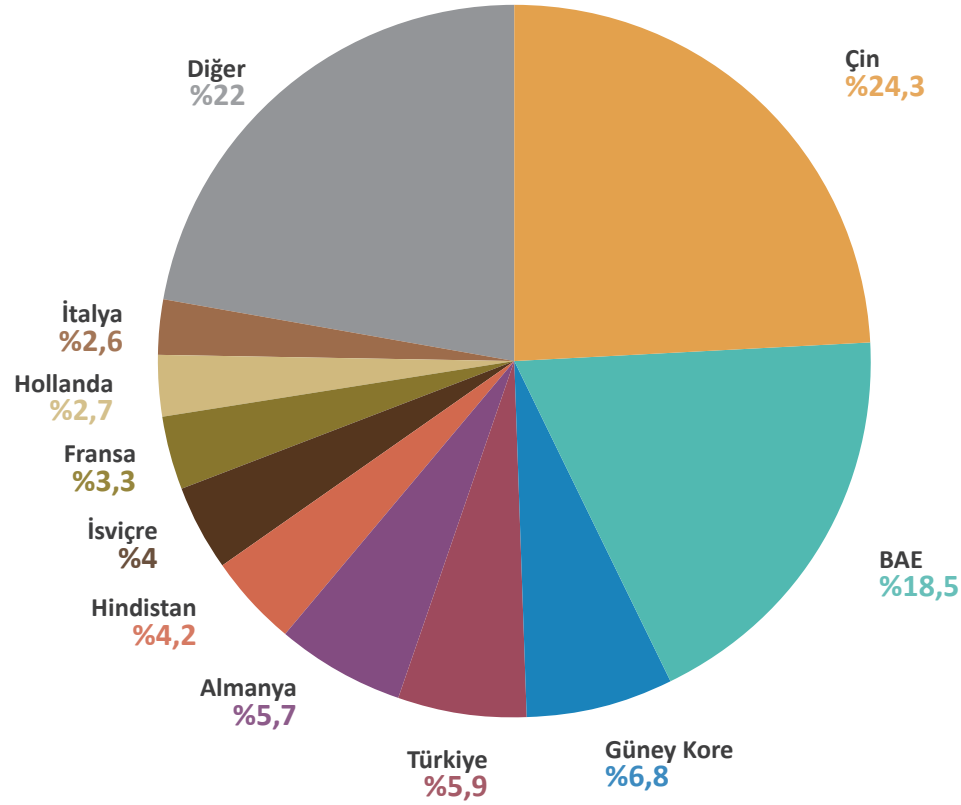
İran'ın petrol ve doğalgaz hariç ithalatında binek otomobil parçaları (lastik hariç), binek otomobiller, mısır çeşitleri, mobil ve telefon cihazları, piring, ilaçlar, soya fasulyesi, karayolu taşıtları parçaları, tıpta kullanılan alet ve cihazlar, sterilizasyon ve pastörizasyon için laboratuvar makineleri ön plana çıkmaktadır. Bu ürünlerin toplam ithalat içindeki payı yüzde 27,61'dir.

www.daka.org.tr/iranmasasi sitesinden burada bulunan ürünlerin detaylı listesine ulaşılabilir. Sitede bulunan arama motoru ile İran'ın tüm ithalatı miktar, menşe ülke ve gümrük vergi tarifeleri hakkında detaylı bilgilere erişim sağlanabilir.

2017 yılında İran'ın petrol ve doğalgaz-hariç ithalatında en yüksek pay alan ülkeler sırasıyla Çin, Birleşik Arap Emirlikleri, Güney Kore, Türkiye ve Almanya'dır (İran Gümrük İdaresi, 2017).

Birleşik Arap Emirlikleri'nden İran'a giren mallar birçok ülkeden gelen ve BAE üzerinden ihraç edilen mallardır. BAE, bölgede malların toplandığı ve yeniden ihraç edildiği bir rol üstlenmektedir.

İran Petrol ve Doğalgaz-Hariç İthalatında Ülke Payları

(İran Gümrük İdaresi, 2017)

İran'ın İthalatında Yer Alan Ürün Gruplarının Payı

GTİP	Kısa İsim	İthalatta Pay (%)
84-85	Makinalar, mekanik ve elektrikli cihazlar	26.35
06-15	Bitkisel Ürünler	15.06
28-38	Kimyasal ürünleri	11.24
98	Binek Otomobillerin Parçaları	8.38
72-83	Metaller	7.83
86-89	Nakliyat araçları	6.98
39-40	Plastik ve kauçuk	4.90
44-49	Ağaç ve Ahşap Eşya	3.81
16-24	Gıda ürünleri	3.60
50-63	Tekstil	3.01
01-05	Canlı Hayvanlar ve Hayvansal Ürünler	2.37
68-71	Taş, cam, seramik, çimento vb.	1.03
25-27	Mineral Ürünler	0.99
	Diğer	4.46

(İran Gümrük İdaresi, 2017)

İthalatta öne çıkan ürün grupları makinalar ve mekanik cihazlar, elektrikli cihazlar, bitkisel ürünler (en çok hububat ve yağlı çekirdekli), ilaçlar ve kimyasal ürünler, araçlar ve binek otomobillerin parçaları ve metal eşyadır. Bu grupların toplam ithalat payı %75'i aşmaktadır.

İran İthalatında Yer Alan Ürünler

GTİP-2 Kodu	Açıklama	Fiili olarak ithalatı gerçekleşen bazı ürünler	İthalatta pay (%)	İthalat yapılan ülke ve pay (%)
84	Kazanlar, makinalar, mekanik cihazlar ve aletler, nükleer reaktörler, bunların aksam ve parçaları	Sterilizasyon ve pastörizasyon cihazları, vakum pompaları, kompresörler, toprak ve taş işleme makinaları, otomatik bilgi işlem makinaları (okuyucu), klima, Bulaşık, şişe vb. yıkama ve kurutma makinaları, ambalaj makinaları, buhar türbinleri, turbojetler, kauçuk ve plastik işlem makinaları	16,82	Çin %32, BAE 17, Almanya 12, İtalya 8, Güney Kore 7, Türkiye 5, Belçika 3, Fransa 2, Hindistan 1, Hollanda 1
85	Elektrikli makina ve cihazlar, ses kaydetme-verme, televizyon görüntü-ses kaydetme-verme cihazları, aksam-parça-aksesuar	Telefon cihazları, elektrik konvertörleri, elektrik işlerinde kullanılan kömür ve grafit, jeneratörler, ampuller, elektrik devresi teçhizatı, transformatörler, elektronik parçaları, elektrik kontrol cihazları	9,53	Çin 46, BAE 19, Güney Kore 8, Almanya 6, Türkiye 3, İsveç 2, İtalya 2, Fransa 2, Hindistan 1
98	Lastik hariç, benzinli motorun üretimi için parçalar	İnsan taşımak için taşıtların parçaları, karayolu ve tarım makinalarının parçaları	8,38	Çin 47, Fransa 20, İsveç 10, Güney Kore 10, Japonya 5, Türkiye 3, Brezilya 2
10	Hububat	Mısır (%48), Pirinç (%35), Arpa (%15)	6,88	Hindistan 24, İsviçre 16, İngiltere 14, Hollanda 11, Singapur 7, Pakistan 6, Rusya 5, BAE 4, Almanya 3, Türkiye %0,77
87	Motorlu kara taşıtları, traktörler, bisikletler, motosikletler ve diğer kara taşıtları, bunların aksam, parça, aksesuar	İnsan taşımak için taşıtlar, binek otomobilleri, karayolu taşıtlar, tarım makinaları	6,38	BAE 47, Çin 21, Güney Kore 11, Almanya 6, Türkiye 3, Japonya 3, Fransa 2, İtalya 1, Romanya 1
72	Demir ve çelik	Demir veya çelikten ürünler, profiller, ferro alyajlar	4,14	Çin 25, BAE 23, Güney Kore 20, Hindistan 6, Türkiye 5, Almanya 5, Tayvan 4, İsviçre 4, Japonya 2
39	Plastikler ve mamulleri	Amino, fenolik, epoksi ve alkit reçineler, poliasetaller, etilen, propilen ve akrilik polimerleri, plastikten levha, film ve şeritler	3,35	Güney Kore 30, Çin 24, Türkiye 11, BAE 9, Tayvan 6, Almanya 5, İtalya 3, Hindistan 2, Belçika 1
90	Optik, fotoğraf, sinema, ölçü, kontrol, ayar, tıbbi, cerrahi alet ve cihazlar, bunların aksam, parça ve aksesuar	Tıp, cerrahi, dişçilik, veterinerlik, ortopedi, radyoloji, Fiziksel-kimyasal analiz, muayene ve ölçme, masaj, suni teneffüs vb. cihazları	3,24	BAE 21, Güney Kore 13, Çin 12, Almanya 11, Hollanda 9, İsviçre 5, İtalya 3, Japonya 3, Fransa 3, Türkiye 2

İran İthalatında Yer Alan Ürünler (devamı)

GTİP-2 Kodu	Açıklama	Fiili olarak ithalatı gerçekleşen bazı ürünler	İthalatta pay (%)	İthalat yapılan ülke ve pay (%)
30	Eczacılık ürünleri	İlaçlar (%72), insan kanı, hayvan kanı, serum, aşı (%21), eczacılık eşyası ve müstahzarları (%3), gaz bezleri, bandaj (%1)	3,11	İsviçre 18, Almanya 16, BAE 11, Fransa 10, Danimarka 7, İtalya 5, Avusturya 4, Türkiye 4, Hindistan 3
12	Yağlı tohum ve meyveler, muhtelif tane, tohum ve meyveler, sanayide ve tıpta kullanılan bitkiler, saman ve kaba yem	Soya fasulyesi (%65), Ekim amacıyla kullanılan tohum, meyve ve sporlar (%10), Ayçiçeği tohumu (%9), Diğer yağlı tohumlar ve meyveler (%8), Rep ve kolza tohumları (%4), yer fıstığı (%2)	2,94	İsviçre 35, Hollanda 17, İngiltere 10, Singapur 9, Çin 9, Pakistan 5, BAE 2, Hindistan 2, Almanya 1, Türkiye %0,18
29	Organik kimyasal ürünler	Azot gruplu bileşikler, antibiyotikler, siklik hidrokarbonlar, vitaminler, kükürtlü organik bileşikler, asiklik alkoller	2,58	Çin 30, BAE 15, Hindistan 10, Güney Kore 10, Fransa 5, Almanya 4, Belçika 2, Malezya 2, İsviçre 2, Türkiye 2
15	Hayvansal ve bitkisel katı ve sıvı yağlar, yemeklik katı yağlar, hayvansal ve bitkisel mumlar	Bitkisel yağlar (ayçiçek, aspir, pamuk tohumu, palm, soya, zeytin, hindistan cevizi), hayvansal yağlar, margarin, ham gliserol	2,46	Malezya 21, Singapur 19, İsviçre 15, Hollanda 11, Ukrayna 9, Rusya 8, Arjantin 7, BAE 2, Türkiye 1
48	Kağıt ve karton, kağıt hamurundan, kağıttan veya kartondan eşya	Sıvanmamış kağıt ve karton (%28), kaolin, sıvanmış kağıt ve kartonlar (%25), Kağıt, karton ve selüloz vatka ve tabaklar (%22), Duvar ve cam kağıtları (%7), kağıttan kutu vb. Birincil elyaf kağıt ve kartonları (%4), gazete kağıdı (%3)	2,11	Çin 28, Güney Kore 19, BAE 12, Türkiye 9, Endonezya 6, Almanya 4, Avusturya 4, Hindistan 3, Tayvan 2
73	Demir veya çelikten eşya	Demir ve çelikten boru ve profiller (%34), demiryolu malzemesi (%16), boru bağlantı parçaları (%8), vidalar, çiviler, pimler vb. (%7)	1,70	Çin 51, Türkiye 8, Hindistan 7, BAE 7, Güney Kore 6, İtalya 4, Almanya 3, Avusturya 2, Tayvan 1, İspanya 1, Rusya 1, Fransa 1
38	Muhtelif kimyasal maddeler (biodizel, yangın söndürme maddeleri, dezenfektanlar, haşarat öldürücüler, vb.)	Haşarat öldürücü ve dezenfekte edici ürünler (%26), Vuruntuyu önleyici, oksidasyonu durdurucu (%18), Sıvalı monokarboksilik yağ asitleri (%9), vulkanizasyon çabuklaştırıcı (%8), Dökümhane kalıplarına mahsus müstahzar bağlayıcılar (%7), laboratuvarlarda kullanılan reaktifler (%7), ateşe dayanıklı karışımlar (%3)	1,59	Çin 25, BAE 17, Almanya 13, Hindistan 10, İtalya 6, Türkiye 4, Belçika 3, Malezya 2

İran İthalatında Yer Alan Ürünler (devamı)

GTİP-2 Kodu	Açıklama	Fiili olarak ithalatı gerçekleşen bazı ürünler	İthalatta pay (%)	İthalat yapılan ülke ve pay (%)
40	Kauçuk ve kauçuktan eşya	Kauçuktan yeni dış lastikler (%51), Tabii kauçuk, balata vb. Sakızlar (%18), sentetik kauçuk (%11)	1,54	Çin 27, BAE 18, Malezya 12, Güney Kore 8, Tayland 5, Türkiye 5, Almanya 4, İspanya 3, Japonya 2, Hindistan 2, Singapur 2, İtalya 2
02	Etler ve yenilen sakatat	Dondurulmuş siğir eti (%81), Koyun ve keçi eti (taze, soğutulmuş veya dondurulmuş) (%18)	1,40	Brezilya 65, BAE 11, Avustralya 7, Paraguay 5, Gürcistan 3, Ermenistan 2, Moğolistan 2, Rusya 1, Kazakistan 1, Türkiye %0,01
44	Ağaç ve ahşap eşya, odun kömürü	Ağaçtan lif levhalar (%68), Uzunlamasına kesilmiş/ biçilmiş ağaç (%23), Kaplama (%2)	1,30	Türkiye 29, Tayland 21, Çin 17, Rusya 15, BAE 5, Endonezya 4, Gürcistan 1
23	Gıda sanayiinin kalıntı ve döküntüleri, hayvanlar için hazırlanmış kaba yemler	Soya fasulyesi yağı üretiminden kalan küspe ve katı atıklar (%80), hayvan gıdası olarak kullanılan müstahzarlar (%13), Bitkisel yağı üretiminden kalan küspe ve katı atıklar (%4)	1,28	İngiltere 31, Uruguay 25, BAE 13, İsviçre 11, Avusturya 3, İspanya 2, Fransa 2, Almanya 2, Belçika 1, Arjantin 1, Vietnam 1, Hindistan 1, Türkiye 0,07
08	Yenilen meyveler ve sert kabuklu meyveler	Muz ve plantain (taze/kurutulmuş)(%89), Ananas, guave armudu ve mango (taze/kurutulmuş) (%6), Hindistan cevizi ve kaju cevizi (taze/kurutulmuş) (%3), Portakal (%1)	1,24	Filipin 42, Türkiye 26, Ekuador 17, BAE 7, Pakistan 2, Hindistan 2, Endonezya 1
	Diğer		18	

(İran Gümrük İdaresi, 2017).

İran'ın ithalatında öne çıkan ürünler şunlardır: Sanayi ve iş makinaları, elektrikli cihaz ve teçhizatlar, elektronik parçalar, binek otomobiller ve parçaları, karayolu ve tarım makina ve parçaları, hububat (mısır, pirinç, arpa), demir / çelikten profil ve diğer ürünler, plastik eşya, tıp cihazları, ilaç ve eczacılık ürünleri, bitkisel yağ ve yağlı çekirdekli, özellikli tohumlar, kimyasal ürünler, kağıt, karton ve kağıt hamuru, kauçuk ve kauçuktan eşya, dondurulmuş siğir eti, ahşap panel ve kaplama ve bazı meyveler (muz, ananas, hindistan cevizi vs.)

PETROL VE DOĞALGAZ HARIÇ İHRACAT

İran petrol ve doğalgaz hariç ihracatında, ağırlıklı olarak hammadde ve petrolden elde edilen ürünler hakimdir. Mineral ve kimyasal ürünler, plastik ve diğer petrokimya ürünleri ve işlenmemiş metaller en büyük paya sahiptir.

İran Petrol ve Doğalgaz Hariç İhracatında Başlıca Ürün Grupları

GTİP	Kısa İsim	İhracatta Pay (%)
25-27	Mineral Ürünler	19,06
28-38	Kimya Sanayi	18,52
39-40	Plastik ve kauçuk	18,18
72-83	Metaller	15,84
06-15	Bitkisel Ürünler	9,36
16-24	Gıda ürünleri	4,48
50-63	Tekstil	3,52
01-05	Canlı Hayvanlar ve Hayvansal Ürünler	3,40
68-71	Taş, cam, seramik, çimento v.b	3,26
84-85	Makinalar, Mekanik ve elektrikli cihazlar	2,50
	Diğer	1,88

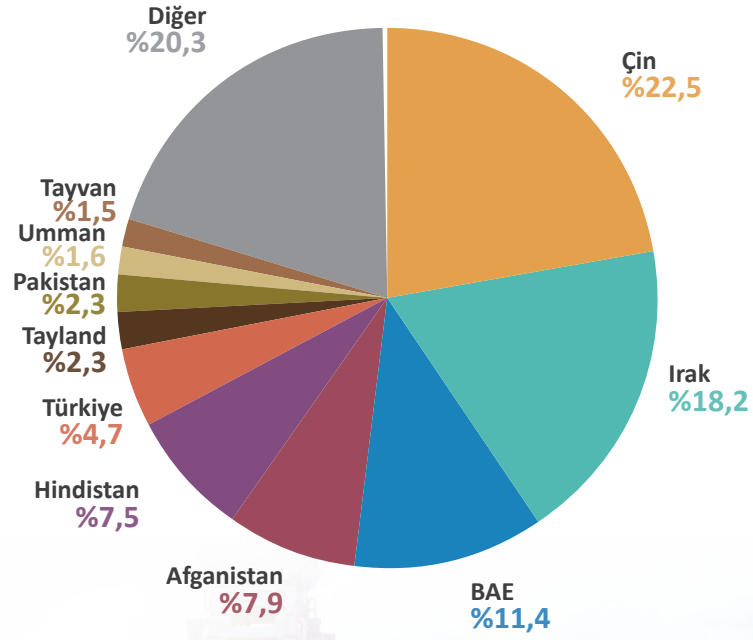
(İran Gümrük İdaresi, 2017)

İhracatta başlıca ürünler, etilen polimerleri (ilk şekillerde), petrol yağları ve bitümenli minerallerden elde edilen yağlar, asiklik alkoller (metanol, ...), ferro alyajlar, siklik hidrokarbonlar (benzen, v.b), külçe veya diğer ilk şekillerde demir ve alaşımsız çelik, demir cevheri ve konsantresi, kabuklu meyveler (fıstık, badem, v.b), azotlu mineral veya kimyasal gübreler, petrol koku, petrol bitümeni ve petrol yağlarının veya bitümenli minerallerden elde edilen yağların diğer kalıntılarıdır. Bu ürünlerin petrol ve doğalgaz hariç toplam ihracattaki payı % 46,82'dir.

2017 yılında İran'ın petrol ve doğalgaz-hariç ihracatında en çok pay alan ülkeler sırasıyla Çin, Irak, Birleşik Arap Emirleri, Afganistan ve Hindistan'dır (İran Gümrük İdaresi, 2017).

KISIM 3

İran Petrol ve Doğalgaz Hariç İhracatında Ülke Payları

(İran Gümrük İdaresi, 2017)

TÜRKİYE-İRAN DIŞ TİCARET

2017 yılında Türkiye-İran ticaret hacmi 10,42 milyar dolardır. İki ülke arasındaki ticaret hacmi genellikle 12 milyar dolar civarında seyretmektedir. Genellikle dış ticaret dengesi üçte iki oranında İran lehine olmaktadır. Ancak, Türkiye'nin ihracatı ağırlıklı olarak sanayi ürünlerinden oluşurken, İran'ın Türkiye'ye ihracatı petrol, doğalgaz ve petrokimya ürünleri ağırlıklıdır. İran'ın Türkiye'ye petrol ihracatı yaklaşık 3,25 milyar dolar, gaz ve gaz ürünleri ihracatı 1,47 milyar dolar ve petrol ve doğalgaz hariç ihracatı 2,50 milyar dolardır. Aynı yılda İran'ın Türkiye'den ithalatı 3,20 milyar dolar olmuştur (İran Gümrük İdaresi, 2017).

İRAN'IN TÜRKİYE'DEN İTHALATI

2017 yılında, İran'ın Türkiye'den ithalatında GTİP ürün faslına göre makinalar, mekanik ve elektrikli cihazlar % 20,55 ile en büyük paya sahiptir. Tekstil, ağaç ve ahşap sanayi ve kimya sanayi her biri % 10'dan fazla pay alan diğer önemli ürün gruplarıdır.

İran'ın Türkiye'den İthalatı (Ürün grubu bazında)

Ürün Grubu (GTİP ürün faslına göre)	İthalat payı(%)
Makinalar, Mekanik ve Elektrikli Cihazlar	20,55
Tekstil	12,28
Ağaç ve Ahşap Eşya	11,72
Kimya Sanayi	10,92
Metaller	8,84
Bitkisel Ürünler	8,46
Plastik ve Kauçuk Ürünleri	7,26
Binek Otomobillerin Parçaları (lastik hariç)	4,18
Gıda Ürünleri	4,13
Nakliyat Araçları	3,92
Mineral Ürünler	2,47
Canlı Hayvanlar ve Hayvansal Ürünler	1,34
Taş, Cam, Çimento, Seramik vb.	1,18

İran'ın Türkiye'den İthalatı (devamı)

Ürün Grubu (GTİP ürün faslına göre)	İthalat payı(%)
Ayakkabılar, Başlıklar v.b	0,32
Deriler, Köseleler, Postlar, Kürkler v.b	0,11
Diğer	2,32

(İran Gümrük İdaresi, 2017)

2017 yılında, İran'ın Türkiye'den ithalatına daha ayrıntılı olarak ürün bazında bakıldığında ağaçtan veya diğer odunsu maddelerden lif levhalar en yüksek payı almaktadır. Muz ve binek otomobil parçaları da en çok ithal edilen diğer ürünlerdir.

İran'ın Türkiye'den İthalatı (ürün bazında)

GTİP-4 Kodu	Açıklama	İthalat payı (%)
4411	Ağaçtan veya diğer odunsu maddelerden lif levhalar	5,79
0803	Muz (plantain dahil) (taze veya kurutulmuş)	5,18
9887	Binek otomobillerin parçaları (lastik hariç)	4,08
4703	Sodali veya sülfatlı kimyasal odun hamuru	2,14
5201	Pamuk (karde edilmemiş veya penyelenmemiş)	2,12
2608	Çinko cevherleri ve konsantreleri	1,78
4811	Kâğıt, karton, selüloz vatka ve selüloz liften tabakalar	1,63
3004	Tedavide veya korunmada kullanılmak üzere hazırlanan ilaçlar (dozlandırılmış)	1,50
5501	Sentetik filament demetleri	1,39
2403	Homonize edilmiş tütün ve tütün yerine geçen madde hılasaları ve esansları	1,35
3921	Plastikten diğer plakalar, levhalar, yapraklar, filmler, folyeler ve şeritler	1,30
3506	Diğer müstahzar tutkallar, yapıştırıcılar	1,26
8708	Karayolu taşıtları için aksam, parça ve aksesuarlar	1,26
8703	Binek otomobilleri ve esas itibarıyla insan taşımak üzere imal edilmiş diğer motorlu taşıtlar (yanış rabaları dahil)	1,20

İran'ın Türkiye'den İthalatı (ürün bazında-devamı)

GTİP-4 Kodu	Açıklama	İthalat payı (%)
5603	Dokunmamış mensucat (emdirilmiş, sıvanmış, kaplanmış veya lamine edilmiş olsun olmasın)	1,13
5506	Sentetik devamsız lifler (taranmış, ileri işlem görmüş)	1,05
8409	Sadece veya esas itibarıyla 8407 veya 8408 pozisyonlarındaki motorların aksam ve parçaları	1,04
5509	Sentetik devamsız lifden iplik (dikiş ipliği hariç) (toptan)	1,01
2401	Yaprak tütün ve tütün döküntüleri	0,98
8422	Bulaşık, şişe v.b yıkama ve kurutma makineleri, şişe, kutu çuval vb doldurma, etiketleme makineleri, ambalaj vb makineler	0,97
	Diğer	38,16

(İran Gümrük İdaresi, 2017)

İRAN'IN TÜRKİYE'YE İHRACATI

Ürün grupları olarak bakıldığında İran'ın Türkiye'ye ihracatında petrol ve doğalgaz en büyük payı almaktadır. Petrol ve doğalgaz hariç İran ihracatında ise yine petrole bağlı olarak petrokimya ürünleri en yüksek payı almaktadırlar. Petrokimya ürünleri dışında metaller, kimyasal ürünler ve bitkisel ürünler ilk sıraları almaktadırlar.

İran'ın Türkiye'ye İhracatı (Ürün grubu bazında)

Ürün Grubu (GTİP ürün faslına göre)	İhracatta Pay (%)
Plastik ve Kauçuk	38,24
Metaller	33,91
Kimya Sanayi	9,03
Bitkisel Ürünler	7,74
Gıda Ürünleri	2,70
Mineral Ürünler	2,66
Tekstil	2,33

İran'ın Türkiye'ye İhracatı (Ürün grubu bazında-devamı)

Ürün Grubu (GTİP ürün faslına göre)	İhracatta Pay (%)
Taş, Cam, Çimento, Seramik v.b	1,95
Makinalar, mekanik ve Elektrikli Cihazlar	0,43
Deriler, Köseleler, Postlar, Kürkler v.b	0,38
Ağaç ve Ahşap Eşya	0,24
Canlı Hayvanlar ve Hayvansal Ürünler	0,18
Nakliyat Araçları	0,07
Binek Otomobillerin Parçaları (lastik hariç)	0,01
Diğer	0.13

(İran Gümrük İdaresi, 2017)

Ürün bazında olarak İran'dan ithalatımıza bakıldığında etilen polimerleri ve işlenmemiş çinko en yüksek payı almaktadır. İşlenmemiş alüminyum, propilen ve diğer olefinler önemli pay alan diğer ürünlerdir.

İran'ın Türkiye'ye İhracatı (Ürün bazında)

GTİP-4 Kodu	Açıklama	İhracatta Pay (%)
3901	Etilen polimerleri (ilk şekillerde)	23,10
7901	İşlenmemiş çinko	14,86
7601	İşlenmemiş alüminyum	9,75
3902	Propilen ve diğer olefinlerin polimerleri (ilk şekillerde)	9,50
3903	Stiren polimerleri (ilk şekillerde)	4,21
3102	Azotlu mineral veya kimyasal gübreler	4,12
0802	Diğer kabuklu meyveler (taze/kurutulmuş) (kabuğu çıkarılmış/soyulmuş)	3,95
7206	Külçe veya diğer ilk şekillerde demir ve alaşımsız çelik (7203 pozisyonuna giren demir hariç)	2,90
7228	Diğer alaşımlı çelikten çubuk ve profiller; alaşımlı veya alaşımsız çelikten sondaj işlerinde kullanılan içi boş çubuklar	2,42

İran'ın Türkiye'ye İhracatı (Ürün bazında-devamı)

GTİP-4 Kodu	Açıklama	İhracatta Pay (%)
2009	Meyve ve sebze suları (fermente edilmemiş, alkol katılmamış)	1,85
5402	Filament iplikleri (dikiş ipliği hariç) (perakende olarak satılacak hale getirilmemiş)	1,62
0804	Hurma, incir, ananas, avokado ve guava armudu, mango ve mangost (taze/kurutulmuş)	1,43
2905	Asiklik alkoller ve bunların halojenlenmiş, sülfolanmış, nitrolanmış veya nitrozalanmış türevleri	1,29
2712	Vazelin, parafin, petrol mumu, yağlı mum, ozakerit, linyit mumu, turb mumu v.b	1,09
2713	Petrol koku, petrol bitümeni ve petrol yağlarının veya bitümenli minerallerden elde edilen yağların diğer kalıntıları	1,06
3817	Karşım halinde alkalibenzenler, alkalinaftalenler	0,82
6802	Yontulmaya veya inşaata elverişli işlenmiş taşlar (kayagan taşı hariç), mozik için küp şeklinde taşlar, granüller	0,80
1404	Tarifenin başka yerinde yer almayan bitkisel ürünler	0,80
2929	Diğer azot gruplu bileşikler	0,79
7207	Demir veya alaşımsız çelikten yarı mamuller	0,77
	Diğer	12,87

(İran Gümrük İdaresi, 2017)

GTİP NEDİR?

Uluslararası düzeyde, malların sınıflandırılması için GTİP altı haneli bir kod sistemi ve terminolojidir. Üye ülkelerin, gümrüğe konu olan ürünler için işlem gören malları ortak bir temelde sınıflandırmasına izin verir.

GTİP, 21 bölümde gruplandırılmış 99 fasılda yer alan başlık ve alt başlıklar olarak görünen yaklaşık 5,300 ürün / ürün tanımını içermektedir. Altı basamak üç parçaya ayrılabilir. İlk iki basamak (GTİP-2), malların sınıflandırıldığı bölümü tanımlar, örneğin 09 = Kahve, Çay ve Baharatlar. Sonraki iki basamak (GTİP-4) bu bölümdeki gruplamaları tanımlar, örneğin 0902 = Çay. Sonraki iki basamak (GTİP-6) daha spesifiktir, örneğin 090210 Yeşil çay. GTİP-6 basamak seviyesine kadar tüm ülkeler ürünleri aynı şekilde sınıflandırır.

KISIM 4

REHBER

İŞ DÜNYASI İÇİN İRAN İLE TİCARET REHBERİ

İran, birçok fırsatı ve zorluğu bir arada bulunduran bir pazardır. Coğrafi yakınlık, kültürel benzerlik, Türkçe ve Kürtçe dilleri ile iletişim kurabilme imkanı, genel olarak ekonomide ve özellikle bazı sektörlerdeki boşluklar önemli fırsatlar olarak karşımıza çıkmaktadır.

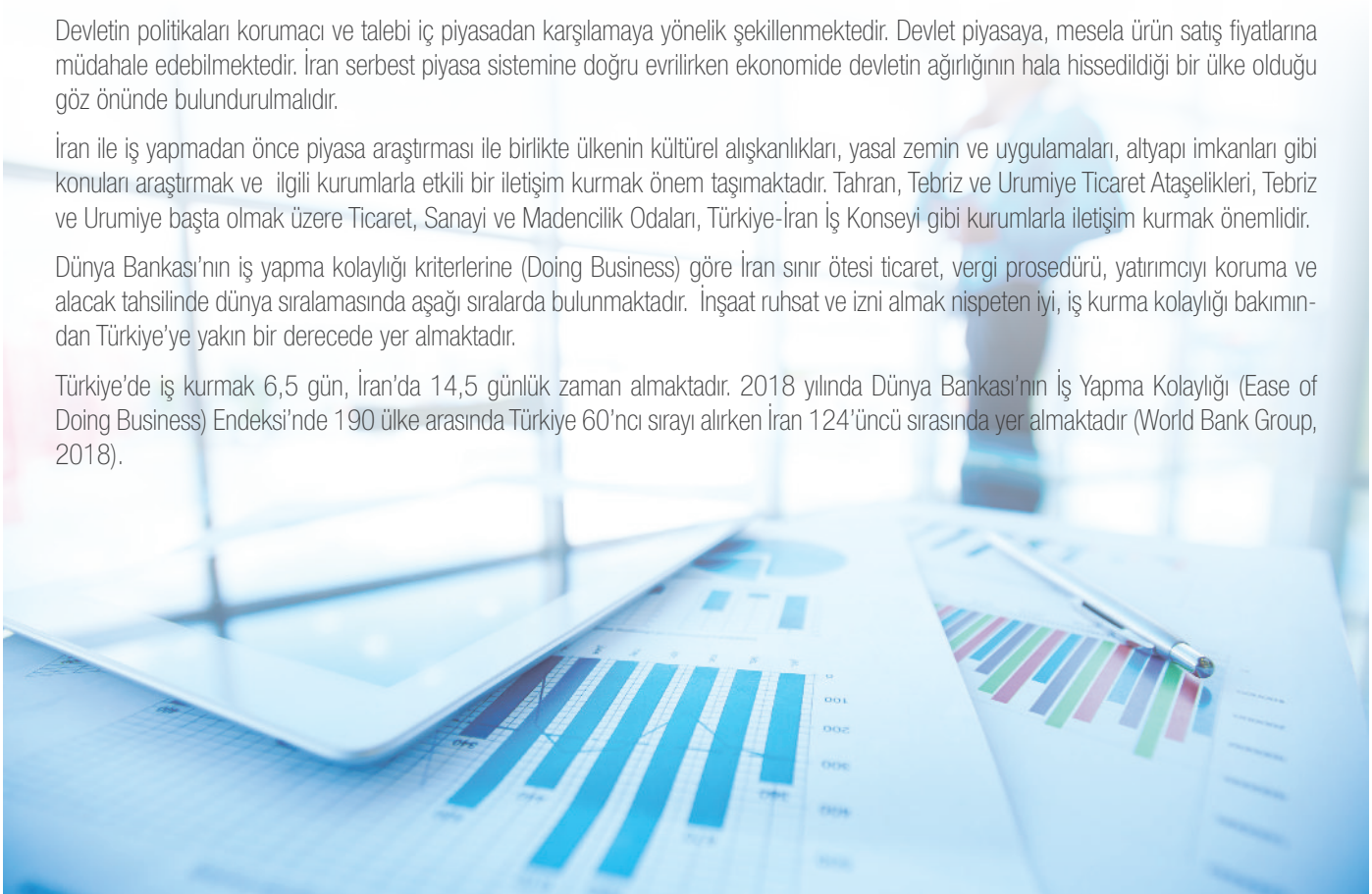
Öte yandan ekonomi politikaları ve ekonomi mevzuatındaki istikrarsızlıklar İran'da iş yapmak isteyen şirketleri önemli zorluklarla yüz yüze bırakabilmektedir. Sık sık değişen mevzuat, yazılı mevzuat ile uygulama arasındaki tutarsızlıklar, teknolojik altyapı yetersizliği, ağır işleyen bürokrasi, uluslararası ambargo gibi etkenler İran ile iş yapmayı zorlaştırmaktadır.

Devletin politikaları korumacı ve talebi iç piyasadan karşılamaya yönelik şekillenmektedir. Devlet piyasaya, mesela ürün satış fiyatlarına müdahale edebilmektedir. İran serbest piyasa sistemine doğru evrilirken ekonomide devletin ağırlığının hala hissedildiği bir ülke olduğu göz önünde bulundurulmalıdır.

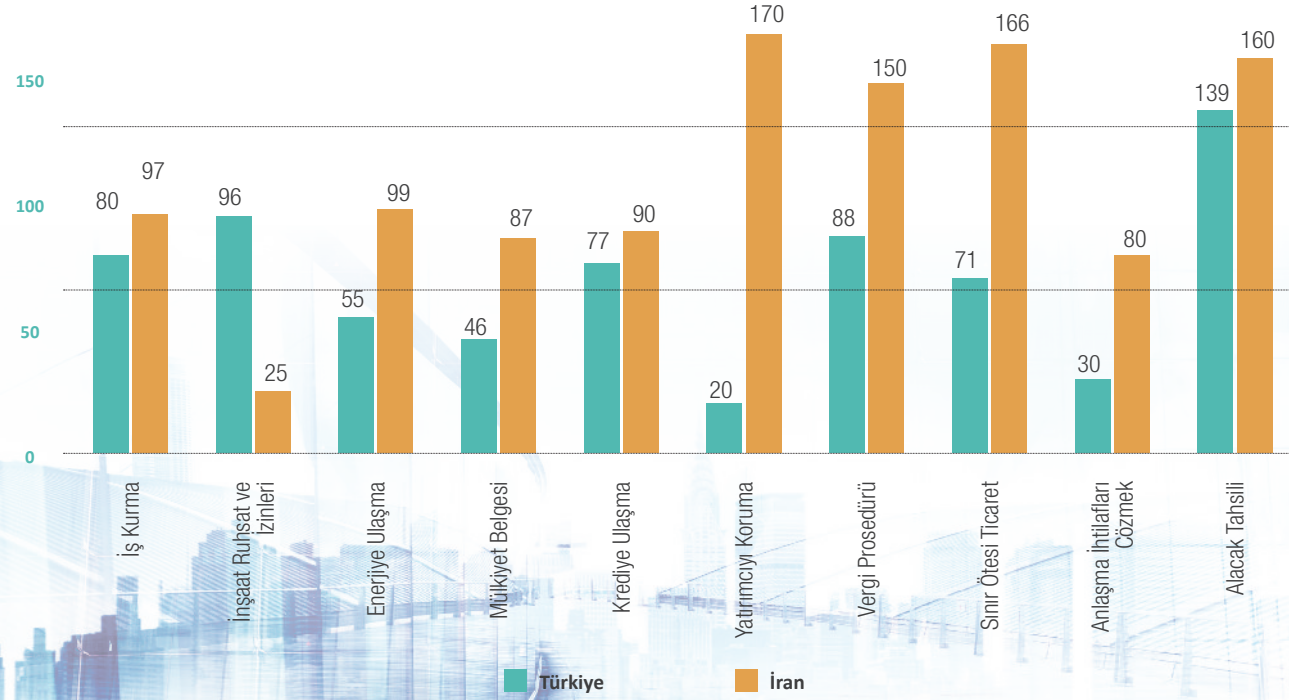
İran ile iş yapmadan önce piyasa araştırması ile birlikte ülkenin kültürel alışkanlıkları, yasal zemin ve uygulamaları, altyapı imkanları gibi konuları araştırmak ve ilgili kurumlarla etkili bir iletişim kurmak önem taşımaktadır. Tahran, Tebriz ve Urumiye Ticaret Ataşelikleri, Tebriz ve Urumiye başta olmak üzere Ticaret, Sanayi ve Madencilik Odaları, Türkiye-İran İş Konseyi gibi kurumlarla iletişim kurmak önemlidir.

Dünya Bankası'nın iş yapma kolaylığı kriterlerine (Doing Business) göre İran sınır ötesi ticaret, vergi prosedürü, yatırımcıyı koruma ve alacak tahsilinde dünya sıralamasında aşağı sıralarda bulunmaktadır. İnşaat ruhsat ve izni almak nispeten iyi, iş kurma kolaylığı bakımından Türkiye'ye yakın bir derecede yer almaktadır.

Türkiye'de iş kurmak 6,5 gün, İran'da 14,5 günlük zaman almaktadır. 2018 yılında Dünya Bankası'nın İş Yapma Kolaylığı (Ease of Doing Business) Endeksi'nde 190 ülke arasında Türkiye 60'ncı sırayı alırken İran 124'üncü sırasında yer almaktadır (World Bank Group, 2018).

İş Yapma Kolaylığı Türkiye-İran Karşılaştırması

SIRA
200

(World Bank Group, 2018)

ŞİRKET KURULMASI, ŞUBE AÇILMASI VE ACENTE TAYİNİ

ŞİRKET KURMAK

İran'da yabancı yatırımcılar tarafından en çok kullanılan şirket yapıları özel anonim şirket (Şirket-i Sehami Has) ve limited şirkettir (Şirket Ba Mesuliyeti Mahdud). Anonim şirket için en az üç, limited için en az iki hissedar gerekir. Hisse sahipleri bağlı şirketler olabilir. Asgari yasal sermaye özel anonim şirket durumunda oldukça düşük (1 milyon Riyal) ve limited olması durumunda sıfırdır. Müdürler ve yöneticiler yabancı uyruklu olabilirler. Elektronik kayıt prosedürü sayesinde hızlı ve kolay bir şekilde kurulum ve kayıt süreci gerçekleşmektedir. Yabancı yatırımcılar yasasına (FIPPA) göre yatırım lisansı almaksızın bir İran şirketindeki hisselerin % 100'üne sahip olabilirler.

Şirket kurmak için gerekli belgeler ile birlikte şirket tescil dairesine başvurulur. (<http://sherkat.ssaa.ir>). Ayrıca, İran'ın farklı ostanlarında bulunan **yatırım hizmetleri** merkezleri şirket kurmak konusunda yatırımcılara yardımcı olmaktadır.

ŞUBE KURMAK

Yabancı şirketlerin, kendi ülkelerinde resmi olarak tescil edilmesini müteakip, İran'da şube tesis edebilmeleri mümkündür. Yabancı firma şubesinin, temsil ettiği ana-firmanın ticari adı altında faaliyet göstermesi gerekmektedir. Yabancı ana-firma, şubenin tüm faaliyetlerinden tam sorumludur. Kanun şubeye, pazar bilgisi toplama, mal ve hizmetlerle ilgili satış sonrası hizmet ve garanti verme ve İranlı taraflarla yapılan sözleşmelerin icra edilmesi iznini vermektedir. Öte yandan; İran'da faaliyet gösteren yabancı şubenin, İranlı bir acente tayin etme zorunluluğu bulunmamaktadır (Daha ayrıntılı bilgi için T.C. Ticaret Bakanlığı, Ülkeler, İran kısmına başvurulabilir).

TEMSİLCİLİK VE ACENTE AÇMA

Yabancı firma temsilcilik ofisi veya yabancı firma şubesi açılması için yabancı ülkelerde hazırlanan bütün belgeler, bulundukları şehrin valiliği tarafından ve akabinde Dışişleri Bakanlığınca onaylanarak, ülkedeki İran Konsolosluğu tarafından tasdik edilmelidir. Hazırlanan bu belgeler İran'da tercüme edilmektedir. Başvuru sürecinde belgelerin Farsça olması gerekmektedir.

Temsilcilik ofisi açılması için başvuruların İran Maliye Bakanlığı'na (şirket tescil dairesine) yapılması gerekmektedir (<http://sherkat.ssaa.ir>). Yabancı firmalara ait pazarlama ve satış ofisleri, devlet kredi ve teşviklerinden yararlanamaz ve ithalat ve ihracat yapamaz.

İran'ın ticaret mevzuatına göre, ticari acente, temsil ettiği yabancı firma adına müzakere yapan ve işlem sonuçlandıran kişi ya da şirkettir. Böyle bir durumda acentenin imzası, ana-firmayı da bağlamaktadır. Acentelerin İran vatandaşı olması zorunluluğu bulunmamaktadır. Ancak uygulamada sadece İran vatandaşları ihracat ve ithalat için gerekli ticaret ruhsatını (Kart-ı Bazargani) alabildikleri için ticari acentelerin İranlı gerçek ya da tüzel kişiler olması veya bunların vasıtası ile kurulması gerekmektedir.

Öte yandan, acente gerçek kişi olduğunda, kamu ve birçok özel sektör kuruluşu bu kişilerle iş yapmaya yanaşmayabilmektedir. Mevzuat, gerçek ve tüzel kişilerin acente olarak faaliyet göstermelerine izin vermekle birlikte, acentenin İran'da kurulu bir şirket (tüzel kişilik) olması uygulamada daha faydalı olmaktadır. (Daha ayrıntılı bilgi için T.C. Ticaret Bakanlığı, Ülkeler, İran kısmına başvurulabilir).

İRAN DIŞ TİCARET POLİTİKASI

İRAN İTHALAT İŞLEMLERİ

İran'da ihracat ve ithalat yapmak isteyen bir firmanın üyesi olduğu Ticaret, Sanayi ve Madencilik Odası tarafından adına düzenlenmiş bir 'Kart-ı Bazargani' belgesine (ithalat-ihracat yetki belgesi) sahip olması gerekmektedir. Yeni uygulamada, ithalatçı firmanın sahibi olduğu söz konusu belgeyi kullanarak ve sadece şirket kuruluş sözleşmesinde yazan faaliyetlerle sınırlı olarak ithalat yapmasına müsaade edilmektedir.

Kart-ı Bazargani ile birlikte yapacağı ithalat işlemi için (ihracatçıdan) ilgili proforma faturayı (yada sözleşme veya benzeri destekleyici bazı ticari evrakları) temin eden İranlı firmanın İran Sanayi, Maden ve Ticaret Bakanlığı'nın online-sistemi üzerinden sipariş kaydını açtırması gerekmektedir. İthalat için sipariş kaydı açma işlemine "sabte-sefareş/kayıt işlemi" denilmektedir. İranlı ithalatçı firma, sabte sefareş için proforma ya da satış sözleşmesi üzerinde belirtilen ithalat tutarı üzerinden belirli bir oranda işlem komisyonu ödemektedir.

İran Hükümetinin 31.01.2018 tarihli yeni Tebliği uyarınca, İranlı ithalatçı firmalar; Güney Kore, Çin, Hindistan ve Türkiye'den yapacakları ithalat işlemlerinde bankacılık sistemi dışında ödeme yapamamaktadırlar. Bu bağlamda, İranlı ithalatçı firma, para transferini yapacağı bankayı bakanlığın online-kayıt sistemi üzerinden seçmek zorundadır. Döviz büroları (sarrafi) kanalıyla ödeme seçeneği ise, sarrafinin havalat/transer işlemini İran Merkez Bankası'nın belirlediği yine İranlı bankalar üzerinden gerçekleştirmesi halinde mümkün olabilmektedir.

Kayıt işlemi ve aracı banka tespit sürecinin tamamlanmasını müteakip mal/hizmet ithalata hazır duruma gelmektedir. Sabte sefareş işlemi tamamlanan ve ödemesi İranlı bankalar üzerinden yapılacak olan ithalatın bedeli, seçilen banka tarafından geçerli kurlar üzerinden döviz tahsis yapılmasını teminen, merkez bankası sistemine girilmektedir.

Banka, ithalat işlemiyle ilgili tüm izin ve prosedürlere yönelik belgelerin tamamlanmış olması halinde, ürün bedelini transfer edebilmektedir. İthalatçı firma, gümrük beyannamesi ve aracı banka onayını gümrük işlemlerinin tamamlanmasını teminen, gümrük sürecini takip edecek yetkililere (gümrük muamelecisine) teslim etmektedir.

Ürünün içeriği ve nakliye türüne göre, çeşitli gümrük harç ve vergileri ile birlikte diğer bazı ücret ve harçlar da ortaya çıkabilmektedir. Dolayısıyla gümrük muamelecisi vergi, harç ve ücretlerin ödemelerini dikkatli şekilde takip etmesi gerekmektedir. Tüm vergi ve ücretleri ödenen mallar, gümrük sahasında ithalatçı tarafından çekilebilmektedir.

İthalatçının, gümrük evrakının bir nüshası olan ve "Barge Sabz / Yeşil Belge" olarak adlandırılan belgeyi mutlaka edinmesi ve bir nüshasını, işlemin sistemdeki kapamasının yapılabilmesini teminen üç ay içinde aracı bankaya vermesi gerekmektedir.

İthalat için gerekli başlıca belgeler şunlardır: Proforma fatura, ticari fatura, paketleme listesi, yükleme belgesi, sigorta poliçesi ve menşe belgesi. Duruma göre başka belgeler de (denetim belgesi, navlun faturası, ilgili kamu kuruluşundan alınması gereken izin belgesi, yerel ticaret odasından alınan adil fiyat belgesi) gerekebilmektedir. Ürünün çeşidine göre ilgili bakanlıktan da izin alınması gerekebilmektedir. Mesela tarım ürünlerinde İran Tarımsal Cihad Bakanlığı veya ilaçlarda İran Sağlık, Tedavi ve Tıp Eğitimi Bakanlığının onaylaması gerek-

mektedir. Ayrıca, Dış Ticaret Tekeli Kanununa (FTMA) göre, hükümet zaman zaman belli ürünlerin ihracatını veya ithalatını yasaklayabilmektedir. Sigara, tütün, puro, sigara kağıdı ve ipekböceği yumurtası ithalatı devletin tekelindedir. İsrail menşeli malların İran'a girişi yasaktır. Kısıtlamalar ve yasak listeleri ile ilgili ayrıntılı bilgiler Türkiye Cumhuriyeti Ticaret Bakanlığının sitesinde güncel olarak yer almaktadır.

İthalatçının diğer yükümlülükleri şunlardır: Ürünlerin tedariki için Ticaret Bakanlığı nezdinde bir şube veya ajans tescili yaptırmak, satış sonrası hizmeti vermek, müşteriye ürünle birlikte Farsça kullanma kılavuzu, garanti belgesi, uzun ömürlü ürünler için satış sonrası hizmet belgesi vermek ve ürünlerini, özellikle firmanın kayıt numarası, ürünün özellikleri, seri numarası ve hologramı olacak şekilde paketleyerek satışa sunulması gerekmektedir (Daha ayrıntılı bilgi için Ticaret Bakanlığı, Ülkeler, İran kısmına başvurulabilir).

İRAN'IN GÜMRÜK VERGİLERİ

İran'ın son yıllarda izlediği dış açılma politikaları ve (1996 yılı Haziran ayında üyelik başvurusunu yaptığı) Dünya Ticaret Örgütü'ne (DTÖ) üyelik hedefi doğrultusunda birçok ürünün ithalatında uygulanan tarife dışı engeller kaldırılmış ve birçok yasaklı ürünün ithalatına izin verilmiştir. Yabancı yatırımlarda kullanmak amacıyla ithal edilen sermaye malları ve hammadde ile ilaçlar, buğday ve diğer stratejik ürünler vergiden muaftır. Ancak birçok ürünün ithalatında gümrük vergisine ek olarak yerel vergiler uygulanmaktadır. İran üzerinden gerçekleştirilecek transit ticarete konu olan mallar, İran'da işlem görmediği takdirde gümrük vergisinden muaftır. (Daha ayrıntılı bilgi için T.C. Ticaret Bakanlığı, Ülkeler, İran kısmına başvurulabilir).

İran'ın ithalatta uyguladığı gümrük vergi oranları için aşağıda adresi verilen İran Gümrük İdaresi veya İran Ticaret Geliştirme Ajansının web sayfalarından yararlanılması mümkündür.
İran Gümrük İdaresi: <http://www.irica.ir>; İran Ticaret Geliştirme Ajansı: <http://eng.tpo.ir/>.

İRAN'A İHRACAT İÇİN GEREKLİ İŞLEMLER

İran'a ihracat yapabilmek için öncelikle İhracatçılar Birliğine üye olmak gerekir. Akabinde karşı tarafta ithalat yapacak bir muhatabın belirlenmesi gerekir. İhracat beyannamesi açılarak gümrük idaresine başvurulması ile süreç tamamlanır.

İhracatçılar Birliğine üye olmak için gerekli belgeler: Vergi dairesinde mükellef olmak, imza sirküsü, ticaret sicil gazetesi, oda kayıt belgesi, nüfus cüzdanı fotokopisi ve 200 TL giriş aidatı.

SINIR TİCARETİ

Türkiye'nin Doğu ve Güneydoğu bölgelerinde komşu ülkelerle sınırı bulunan Artvin, Ardahan, Iğdır, Ağrı, Van, Hakkâri, Şırnak, Mardin, Şanlıurfa, Kilis, Gaziantep ve Hatay illerinde **sınır ticareti** kapsamında ve kurulacak **sınır ticareti merkezlerinde** (STM) yapılacak ve belli kolaylıklardan yararlanacak ihracat ve ithalatı kapsamaktadır. Sınır illerine yönelik sınır ticareti uygulaması ile yöre halkının temel ih-

tiyaçlarının bir kısmının komşu ülkelerden temin edilmesi ve bölgede ihracatın geliştirilmesi suretiyle dış ticaret altyapısının ve kültürünün yaygınlaştırılması amaçlanmıştır.

Sınır ticareti kapsamında yapılacak ürün giriş ve çıkışı yetkili gümrük kapısından veya sınır ticaret merkezinden yapılır. Sınır ticareti kapsamındaki ithalat ve ihracat işlemleri için gümrük beyannamesi düzenlenir. Sınır ticareti yoluyla yapılacak ithalatta tek ve maktu vergi uygulanır. Tek ve maktu vergi; gümrük vergisi oranı sıfır, katma değer vergisi ile özel Tüketim vergisi oranları tam olarak dikkate alınarak hesaplanır. Yani ithalatta gümrük vergilerinden %100 muafiyet var, ancak KDV ve ÖTV'nin tamamı tahsil edilmektedir.

İthalat ve ihracat yaparken sınır ticaret belgesine sahip olmak gerekir. Gümrük işlemleri için gümrük beyannamesinin doldurulması şarttır. İthalat için sınır ticaret belgesi yanı sıra İthalat uygunluk belgesinin de bulunması gerekir.

İhracatta sadece sınır ticaret belgesi ile ihracatçılar birliğine kayıt olunması yeterlidir.

Sınır illerinde yerleşik tacir ve esnaf, komşu ülkelerle belirlenen limitler çerçevesinde doğrudan ihracat ve ithalat yapabildiği gibi, sınır ticaret merkezinde (STM) mağaza kiralama suretiyle de sınır ticareti yapabilmektedirler. Bölgemizde iki noktada sınır ticaret merkezi bulunmaktadır: Van-Kapıköy, Hakkâri-Esendere. Sınır Ticareti yapabilmek için STM de mağaza kiralanabilir veya kiralama yapmadan da sınır ticareti yapılabilir.

TÜRKİYE-İRAN TERCİHLİ TİCARET ANLAŞMASI (TTA)

Türkiye ve İran arasında 1 Ocak 2015 tarihinde yürürlüğe girmiş olan Tercihli Ticaret Anlaşmasının (TTA) temel amacı; iki ülke arasındaki bazı tarifelerin indirilmesi ve tarife dışı engeller ile tarife benzeri engellerin ortadan kaldırılması, iki ülke arasında adil rekabet koşullarının oluşturulması, güvenli ve öngörülebilir bir ortam tesis edilmesi ve ticaretin çeşitlendirilmesi suretiyle ülkemiz ile İran arasındaki ekonomik ve ticari ilişkilerin geliştirilmesi ve teşvik edilmesidir.

Bahse konu anlaşma kapsamında, Türkiye'nin 6'lı gümrük tarife pozisyonu bazında toplam 140 üründe İran'a tarife indirimi ve kota artırımını; İran'ın ise 6'lı gümrük tarife pozisyonu bazında 125 üründe Türkiye'ye tarife indirimi sağlanması kararlaştırılmıştır. Böylece toplamda 265 üründe, gümrük vergileri aşağı yönlü revize edilmiştir.

İran'ın, tercihli ticaret anlaşması ile Türkiye'ye tarife indirimi sağlayacağı ürünler arasında; temizlik ürünleri, ilaç, kozmetik, plastik malzemeler, orman ürünleri, tekstil, hazır giyim, ev tekstili, mobilya, çelik ürünleri, demir ve demir dışı metaller, buzdolabı, bulaşık makineleri gibi beyaz eşya ürünleri, klimalar ve elektrik-elektronik ürünleri gibi birçok ürün yer almaktadır.

Türkiye-İran arasında imzalanan TTA ve diğer tüm antlaşmalara T.C. Ticaret Bakanlığı sayfasından ulaşılabilir: <https://www.ticaret.gov.tr/yurtdisi-teskilati/guney-asya/iran/ikili-anlasmalar>

İRAN PAZARI HAKKINDA DİĞER HUSUSLAR

İTHAL MALLARINDA KALİTE VE STANDARTLARIN KONTROLÜ

İran Standartlar Enstitüsü (ISIRI), ithal ve ihraç edilen malların kalitesini kontrol etmekle yetkilidir. ISIRI zorunlu standartlar programı sağlık, güvenlik ve çevre yönetmelikleri açısından tüketici haklarını ve yerel imalatçıların düşük nitelikli ithal mallara karşı haklarını korumayı amaçlamaktadır. Zorunlu standartlar programına tabi malların gümrükten geçişi ve İran piyasasına erişiminin gerçekleşmesi için, ISIRI tarafından düzenlenmiş uygunluk sertifikasına (CoC) ihtiyaç bulunmaktadır. 8548 standardın geçerli olduğu İran'da 485 ürün zorunlu standart uygulamasına tabidir. Ticaret Bakanlığı'na ithalat sipariş kaydı yaptırıldığı sırada, kabul edilebilir malların ilgili standardı veya teknik özelliklerine ait tanıma numarası başvuru formunda belirtilmektedir. Bu ürünlerin standartlara veya teknik özelliklere uyumu ise onaylanmış bir kurum tarafından belgelendirilmektedir. ISO 9000 standartlarının geçerli olduğu İran'a ihraç edilecek her nevi ambalajlı mamullerin üzerinde kolay okunabilir ve anlaşılabilir Farsça kullanım bilgilerinin bulunması zorunludur. (Daha ayrıntılı bilgi için T.C. Ticaret Bakanlığı, Ülkeler, İran kısmına başvurulabilir).

FİKRİ MÜLKİYET

İran'da marka ve ambalaj taklidi çok yaygındır ve bu konularda yasal mercilere başvurulması halinde sonuç alınması için uzun bir süre beklenebilmektedir. Konuyla ilgili mevzuat altyapısının yetersiz olduğu ifade edilmektedir. İran, Dünya Fikri Mülkiyet Örgütü'nün Berne Sözleşmesi'nin bir parçası değil. İran'ın fikri mülkiyeti ile ilgili kendi kuralları vardır. Örneğin, parlamento mevzuatı yerel olarak üretilmiş yazılımları korur ve fikri mülkiyet yasalarını ihlal ederse para cezası ve altı aya kadar hapis cezası uygulanabilir.

ANLAŞMAZLIKLARIN ÇÖZÜMÜ

Yabancı firmaların İran'da ticari faaliyetleri esnasında İranlı firmalarla yaşadıkları uyuşmazlıkların mahkeme aşamasından önce çözülmesini teminen İran Ticaret, Sanayi, Madencilik ve Tarım Odası (<http://iccima.ir>) bünyesinde oluşturduğu bir hakemlik mekanizması bulunmaktadır. Ayrıca, İranlı ve yabancı firmalar arasındaki ticari anlaşmazlıkların çözümü amacıyla Tahran Ticaret, Sanayi, Madencilik ve Tarım Odası nezdinde bir tahkim merkezi oluşturulmuştur (<http://www.tccim.ir/english/>) (Daha ayrıntılı bilgi için T.C. Ticaret Bakanlığı, Ülkeler, İran kısmına başvurulabilir).

SÖZLEŞMELER İLE İLGİLİ HUSUSLAR

İran hukuku, hükümleri kamu politikasına aykırı olmadıkça, kamu etiğine zarar vermedikçe ve/veya ülkenin zorlayıcı kanunlarına açıkça karşı gelmedikçe taraflar arasındaki özel sözleşmelere saygılı yaklaşmaktadır.

İranlılar ile yapılan sözleşmelerin, başarılı olması ve anlaşmazlık çıkmaması veya imza sonrasında uyuşmazlık durumunda mağduriyet yaşanmaması için kapsamlı ve kesin yapılması önem taşımaktadır.

İranlı muhatap ile sözleşme imzalamadan önce bir İranlı hukuk firmasından/avukattan danışmanlık hizmeti alınması veya Tahran Ticaret Ataşeliğimiz ile istişarede bulunulmasında fayda vardır. (Daha ayrıntılı bilgi için T.c. Ticaret Bakanlığı, Ülkeler, İran kısmına başvurulabilir).

KAMU İHALELERİ

İran'da açılan kamu ihaleleri ve uluslararası projelere ilişkin duyurular, İran İhale Kurumu'nun web sitesinden takip edilebilir. <http://www.etender.ir/>

DAĞITIM KANALLARI

İran'da ticari acente ve distribütörlük aracılığı ile iş yapma biçimi oldukça yaygındır. Nakliye masrafları ucuz olduğu için firmalar genellikle kendi distribütörlük ağını kurmak yerine, kargo ve nakliye şirketleri ile çalışmaktadır.

Ülke çapında süpermarket zincirlerinin ve alışveriş merkezlerinin sayısı artmakla birlikte; bakkal ve butik gibi küçük ölçekli işyerleri oldukça yaygındır. Öte yandan, son yıllarda yabancı marka ürünlerin de yer aldığı modern alışveriş merkezleri sayısında da artış söz konusudur.

REKLAM VE TANITIM

İran'da sıklıkla kullanılan bir pazarlama unsuru, işletim hakkı belediyelere ait olan şehir ilan panolarıdır. Bu mecralar özel şirketlere ihale edilmiştir. Son yıllarda sosyal medya ağları (facebook, instagram, telegram, vb.) reklam ve satışta yaygın bir şekilde kullanılmaktadır. Ayrıca, ülke genelinde bulunan birçok reklamcılık firması reklam materyallerinin hazırlanması ve kampanya planlamasının yapılması, piyasa araştırması yapılması, pazar için rehberlik ve danışma gibi çeşitli hizmetler vermektedir.

AMBALAJ, PAKETLEME VE ETİKETLEME

İthal edilecek ürünlerde standart bilgilere ek olarak ürün etiketlerinde eşyanın brüt ağırlığı, ürünün menşei, imalatçının adı ve ticaret ünvanının yer alması gerekmektedir. Yiyecekler, kozmetikler ve medikal ve veterinerlik amaçlı tıbbi ürünler için özel etiketleme prosedürleri uygulanmaktadır. Etiketlerin ve kullanma talimatlarının Farsça hazırlanması bazı durumlarda kanunen gereklidir.

İran'a ihraç edilecek ürünün yapısına, taşıma şekline ve iklim koşullarına göre güvenli bir şekilde paketlenmesi gerekmektedir. Yabancı bir ticari marka ile ilgili şerit ve bandrol içeren ambalaj malzemelerinin ülkeye girişi yasaktır.

İran'a yapılacak sevkiyatlarda ve yazışmalarda "Arabian Gulf" ifadesi kullanılmamalı, konşimentoda ve diğer taşıma belgelerinde gerekli hallerde bu ifadenin yerine "Iran, Persian Gulf" yazılmalıdır.

ULAŞIM

İran'da ulaşım genellikle kolay ve ucuzdur. Şehirler arasında uçak, otobüsler ve ortaklaşa veya hususi tutulan taksilerle yapılmaktadır. Şehir içinde belediye otobüsleri ve taksi ücretleri son derece düşüktür.

Türkiye ile İran arasında demiryolu ile yolcu taşımacılığı, İstanbul-Tahran-İstanbul arasında haftada bir gün Trans Asya Treni ve Van-Teb-riz-Van arasında haftada bir gün çalışan ve kuşetli vagonlardan teşkil edilmiş tren ile sağlanmaktadır.

Türk Hava Yollarının Tahran, Tebriz, Şiraz, İsfahan, Ahvaz ve Meşhed'e seferleri bulunmaktadır.

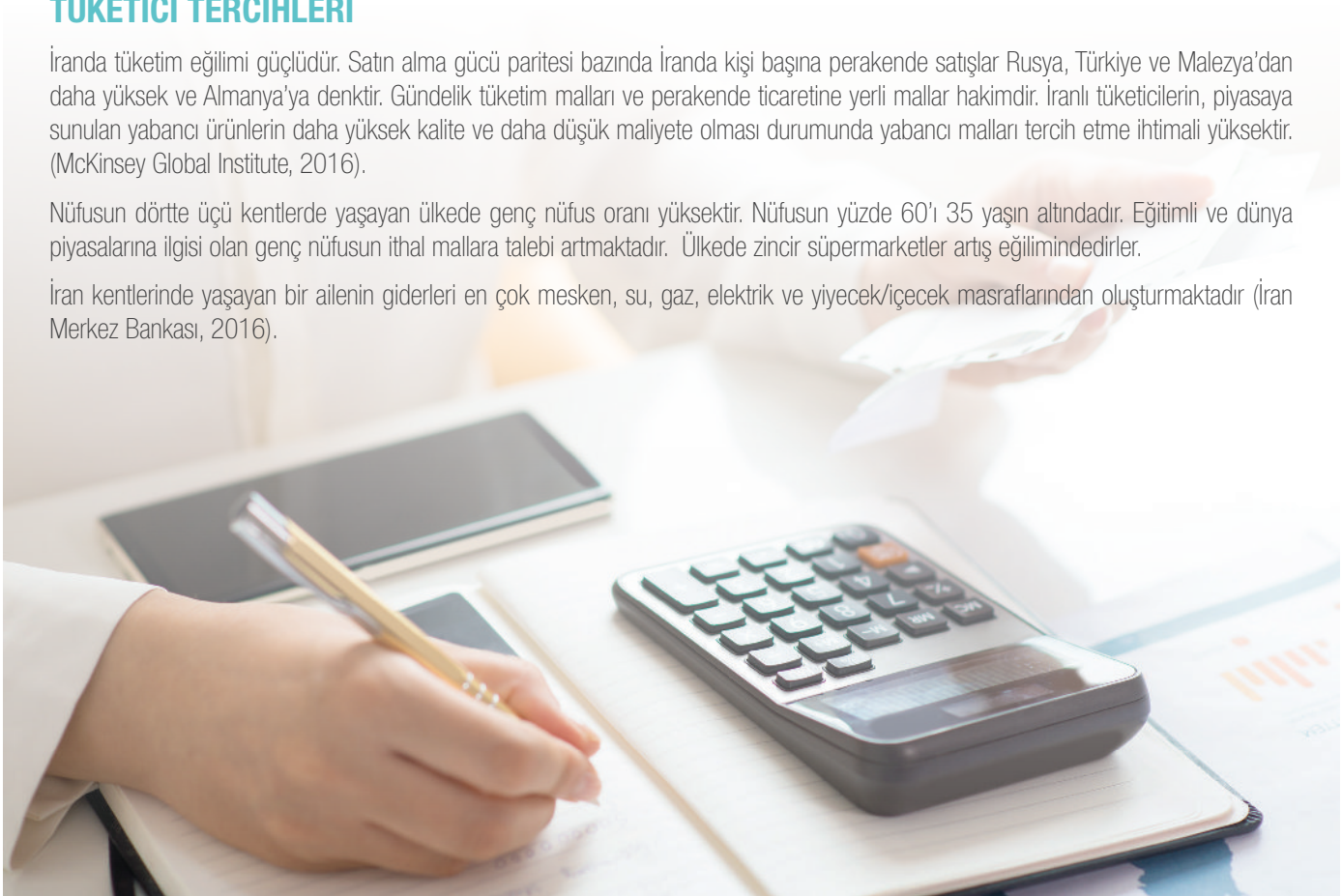
Van'dan Tebriz'e her gün minibüs seferleri düzenlenmektedir. İran'a açılan üç kapımız Esendere (Hakkari) ve Kapıköy'de (Van) ve Gür-bulak (Ağrı) 24 saat açık bulunmaktadır.

TÜKETİCİ TERCİHLERİ

İranda tüketim eğilimi güçlüdür. Satın alma gücü paritesi bazında İranda kişi başına perakende satışlar Rusya, Türkiye ve Malezya'dan daha yüksek ve Almanya'ya denktir. Gündelik tüketim malları ve perakende ticaretine yerli mallar hakimdir. İranlı tüketicilerin, piyasaya sunulan yabancı ürünlerin daha yüksek kalite ve daha düşük maliyete olması durumunda yabancı malları tercih etme ihtimali yüksektir. (McKinsey Global Institute, 2016).

Nüfusun dörtte üçü kentlerde yaşayan ülkede genç nüfus oranı yüksektir. Nüfusun yüzde 60'ı 35 yaşın altındadır. Eğitimli ve dünya piyasalarına ilgisi olan genç nüfusun ithal mallara talebi artmaktadır. Ülkede zincir süpermarketler artış eğilimindedirler.

İran kentlerinde yaşayan bir ailenin giderleri en çok mesken, su, gaz, elektrik ve yiyecek/içecek masraflarından oluşturmaktadır (İran Merkez Bankası, 2016).

Kentte Yaşayan Ailelerin Harcama Dağılımı

Açıklama	Pay (%)
Yiyecek ve İçecek	22,9
Tütün Ürünleri	0,3
Giyim ve Ayakkabı	4,3
Mesken, Su, Elektrik, Gaz ve Diğer Yakıtlar	35,5
Ev Araç/Gereçleri ve Hizmetleri	4,0
Sağlık ve Tedavi	5,9
Taşıma	10,7
İletişim	2,1
Eğlence ve Kültürel Etkinlikler	1,9
Eğitim	1,9
Restoran ve Otel	2,1
Diğer Ürün ve Hizmetler	8,4
Toplam	100

(İran Merkez Bankası, 2016)

İRAN'DA DÜZENLENEN FUARLAR

İran'da 2018 yılı itibarıyla 10 yıldan fazla bir süreden beri düzenlenmekte olan fuarlar:

- 25. Uluslararası Kozmetik ve Temizlik Ürünleri Fuarı, 26-29 Nisan, <http://www.spnco.net>
- 23. Uluslararası Petrol, Gaz ve Petrokimya Fuarı, 6-9 Mayıs, www.sabainfo.ir
- 21. Uluslararası Sağlık ve Tıp Teçhizatı Fuarı, 19-22 Haziran, iranfair.com
- 25. Uluslararası Tarım ve Gıda Sanayi Fuarı, 29 Haziran - 2 Temmuz, www.palar-samaneh.com
- 24. Uluslararası Elektronik, Bilgisayar ve E-Ticaret Fuarı, 19-22 Temmuz, <http://mandtgroup.com/>
- 18. Uluslararası İnşaat Fuarı, 6-9 Ağustos, iranconfair.ir;
- 27. Uluslararası Ev Mobilyası Fuarı, 15-18 Ağustos hofex.modex.com
- 27. El Halısı Fuarı, 25-28 Ağustos idro.fairs.com
- 10. Uluslararası Halı ve Yer Kaplaması Fuarı, 6-9 Eylül eurasia-navid.com

- 17. Uluslararası Çikolata ve Bisküvi Makineleri Fuarı, 15-18 Eylül iranianacm.com
- 11. Uluslararası Nanoteknoloji Fuarı, 13-16 Ekim festival.nano.ir
- 18. Uluslararası Sanayi Fuarı, 14-17 Ekim idro-fairs.com
- 19. Uluslararası Telekomünikasyon Fuarı, 14-17 Ekim palar-samaneh.com
- 17. Uluslararası Spor Aletleri Fuarı, 14-17 Ekim miladfair.com
- 17. Uluslararası Klima ve Isıtma Sistemleri Fuarı, 23-27 Ekim iranhvac.com
- 18. Uluslararası Elektrik Sanayi Fuarı, 2-5 Kasım sabainfo.ir
- 18. Ev Eşyaları Fuarı, 22-25 Kasım iranassociation.ir
- 17. Uluslararası Hayvancılık Fuarı, 2-5 Aralık miladgroup.net
- 18. Boya ve Reçine Sanayi Fuarı, 23-26 Ocak ipcc.ir
- 12. Uluslararası Turizm Fuarı, 12-15 Şubat titexgroup.com

İran'da düzenlenen fuarlara şu sitelerden ulaşılabilir. <http://eng.tpo.ir> veya <https://en.iranfair.com/>.

RESMİ TATİLLER VE ÇALIŞMA SAATLERİ

İran'da Hicri Şemsi takvimi kullanılmaktadır. Bu takvim Nevruz gününü yılbaşı olarak kabul etmekte ve İranlı ay isimlerini kullanmaktadır. Örneğin 20 Mart 2018, bu takvime göre 1 Ferverdin 1397 yılbaşısıdır. İran'da bütün resmi işlemler bu takvime göre yapılmaktadır. Ayrıca, birçok tatil günü İslami (Hicri Kameri) takvime göredir ve bu tatil günleri Miladi takvime göre yıldan yıla değişmektedir.

Haftalık mesai 44 saattir. Cumartesi başlayan mesai Çarşambaya kadar günlük 8 saat ve Perşembe günü ise 4 saattir. Cuma günleri tatildir. Bankaların çalışma saatleri Perşembe günleri 08:30-12:30 arası, diğer günler 08:30-16:00 arasındadır. Bankaların merkez şubeleri öğleden sonraları nöbetçi olarak açık tutulmaktadır. Kamu kurumları ise 08:00-14:00 saatleri arasında çalışmaktadır.

Tatilin Adı	Hicri Şemsi (1398)	Miladi Takvim (2019-2020)
Nevruz Bayramı	1-4 Ferverdin	21-24 Mart
İran İslam Cumhuriyeti Günü	12 Ferverdin	1.Nis
Tabiat Günü (Sizde Beder)	13 Ferverdin	2.Nis
Hz. Muhammed'in Risaletinin Başlangıcı	14 Ferverdin	3.Nis
İmam Mehdi'nin Doğumu	31 Ferverdin	20.May
Hz. Ali'nin Şehadeti	5 Hordad	26.May
İmam Humeyni'nin Vefatı / Ramazan Bayramı	14 Hordad	4.Haz
Şah'a Karşı Ayaklanmanın Yıl Dönümü / Ramazan Bayramı	15 Hordad	5.Haz
İmam Cafer-i Sadık'ın Şehadeti	7 Tir	28.Haz
Kurban Bayramı	20 Mordad	11.Ağu
Gadir-i Hum Bayramı	28 Mordad	19.Ağu
Tasua	17 Şehriver	8.Eyl
Aşura	18 Şehriver	9.Eyl
Arbain	27 Mehr	19.Eki
Hz. Muhammed'in Vefatı / Hz. Hasan'ın Şehadeti	5 Aban	27.Eki
İmam Rıza'nın Şehadeti	6 Aban	28.Eki
İmam Askeri'nin Şehadeti	14 Aban	5.Kas
Hz. Muhammed'in Doğumu / İmam Cafer-i Sadık'ın Doğumu	23 Aban	14.Kas
Hz. Fatıma'nın Vefatı	8 Behmen	28.Oca
İslam İnkılabının Yıldönümü	22 Behmen	11.Şub
Hz. Ali'nin Doğum Günü	18 Esfend	8.Mar
Petrolün Millileştirilmesi Günü	29 Esfend	19.Mar

PARA KULLANIMI

İran'ın resmi para birimi **Riyal** olmakla birlikte, alışveriş hesaplamasının kolay olması amacıyla halk arasında para birimi için **Tümen** (1 Tümen=10 Riyal) ifadesi kullanılmaktadır. Kağıt paraların üstünde sadece Riyal yazmakta, Tümen ifadesi bulunmamaktadır. İran'da uluslararası bankacılık sistemine entegre kredi kartı uygulaması bulunmadığından, yabancılar alışverişlerini nakit/peşin yapmaktadırlar.

TİCARETİ ETKİLEYEN KÜLTÜREL FAKTÖRLER

İranlılar iş ilişkilerinde resmi olup, görüşmeler çok uzun ve detaylı olabilmektedir. Yabancı şirketlerle çalışan İranlılar, Batılı iş kültürüne aşinadır. Toplantılara ve iş görüşmelerine takım elbise ve kravat ile katılmak mümkündür. Bu çerçevede, yabancı firmaların İran'daki faaliyetlerinde mali ve hukuki konularda güvenilir danışmanlık firmaları ile hareket etmeleri, pazara girmeden önce mümkün ölçüde kapsamlı bir pazar araştırması yaptırmaları gerekmektedir. Ticarete yazılı olmayan bazı kuralları bilmeleri, özellikle küçük ve orta ölçekli firmaların ticari faaliyetlerine küçük işlemlerle ülkeyi, piyasayı, iş çevrelerini tanıyarak başlamaları uzun dönemde daha yararlı olabileceği değerlendirilmektedir (Daha ayrıntılı bilgi için T.C. Ticaret Bakanlığı, Ülkeler, İran kısmına başvurulabilir).

SERBEST BÖLGELER VE ÖZEL EKONOMİK BÖLGELER

İran'da yabancı yatırımları çekmek için Serbest Bölgeler kurulmuştur. Daha çok dış yatırımcı çekmeye yönelik olarak kurulan karad komşu ülke sınırlarında veya dış ticaret faaliyetinin aktif olduğu limanların bulunduğu deniz kıyılarında kurulmuştur. Serbest Bölgeler yatırımcılara cazip yatırım ve altyapı koşulları sunmaktadır.

Ayrıca, ülkenin iç bölgelerinde kurulan Özel Ekonomik Bölgeler bulunmaktadır. Özel ekonomik bölgeler de yatırımcılara ciddi teşvikler sağlamaktadır ancak Serbest Bölgelerde sağlanan imkanlardan daha az avantaj sağlamaktadır.

İran'da toplam da 7 adet Serbest Bölge, 29 adet faaliyette olan Özel Ekonomik Bölge vardır.

Serbest Bölgeler ve Özel Ekonomik Bölgeler, İran Serbest Ticaret, Endüstriyel ve Özel Ekonomik Bölgeler Yüksek Konseyi tarafından yönetilmektedir.

SERBEST BÖLGELER

Bu bölgelerin kurulması ve işletilmesindeki temel amaçlar; ihracata yönelik yatırım ve üretimi teşvik etmek, doğrudan yabancı yatırımları ve teknoloji girişini hızlandırmak, işletmeleri ihracata yönlendirmek ve uluslararası ticareti geliştirmek olarak sıralanabilir.

İran'da Keşm, Çabahar, Aras, Enzeli, Ervend, Kiş ve Maku olmak üzere 7 adet Serbest Bölge bulunmaktadır. Genel olarak Serbest Bölgeler ülkede geçerli ticari, mali ve iktisadi alanlara ilişkin hukuki ve idari düzenlemelerin uygulanmadığı veya kısmen uygulandığı, sanayi ve ticari faaliyetler için daha geniş teşviklerin tanındığı yerler olarak tanımlanabilir. Yabancı sermayenin teşviki amacıyla tasarlanan Serbest Bölgelerde yabancılara % 100 sermaye mülkiyet hakkı, 20 yıl vergi muafiyeti ve vize kolaylıkları tanınmakta, ayrıca elde edilen karlar serbestçe yurtdışına transfer edilebilmektedir. Ayrıca bölgelerdeki ithal mallar gümrük ve ithalat vergisinden muaftır. Aynı şey, eğer hammadde yurtiçinde tedarik edilmişse, Serbest Bölgelerinden ana karaya mal ithalatı için de geçerlidir. Bölgede üretilen ürünler, ana ülkeye girdiğinde mallar bir katma değer uygulamasına göre kısmen gümrük vergilerinden muaf tutulmaktadır.

1993 yılında düzenlenen Serbest Bölgeler Kanunu'nda Serbest Bölgelerin kurulması amacı şu şekilde ifade edilmektedir:

'Serbest Bölgeler altyapı uygulamasının hızlandırılması, ekonomik kalkınma, yatırımların desteklenmesi, istihdamın oluşturulması, işgücü ve mal piyasasının düzenlenmesi, küresel ve bölgesel pazarlarda yer almak, sanayi mallarının üretim ve ihracatı ve kamu hizmetlerinin sağlanması amacı ile kurulmaktadır" (İran Serbest Ticari ve Sanayi Bölgeler Kanunu, Madde 1).

KISIM 4

Serbest Ticari ve Sanayi Bölgeler Kanununa göre, Serbest Bölgelerde yatırım şartları ve avantajları şunlardır:

- 20 yıl vergi muafiyeti uygulanmaktadır.
- Serbest Bölgeye girişte makine ve üretim teçhizatı, bina inşaat malzemeleri ve üretimde kullanılan hammadde gümrük vergisinden muaftır.
- Serbest Bölgeden ihracat yapılması durumunda ödenen gümrük vergisi iade edilmektedir.
- Bölgede üretilen mallar, İran'a girişte yerli hammaddeler/parçalar değeri ile Katma Değer Komisyonunca onaylanan orana kadar gümrük vergilerden muaftır.
- Sermaye ve kâr giriş-çıkış serbestliği bulunmaktadır.
- Yabancı yatırımlar korunmaktadır ve devletleştirme durumunda kayıpların hükümet tarafından telafi edileceğine garanti verilmektedir.
- Yabancı yatırımcılar arazi kiralayabilir ve arazi üzerinde inşa edilmiş olan bina ve diğer müstemilatı mal edinebilir. Yabancılar yüzde yüz hissedar olabilirler.
- Serbest Bölgeye giriş vizesizdir.
- Elektrik, su, yakıt, iletişim ve diğer hizmetler yerel fiyatlarda sunulmaktadır.
- Bağımsız veya İran vatandaşı veya İran şirketi ile ortaklık yapılarak yatırım yapılabilir.
- Yerel ve yabancı çalışanların ücret/maaşları ve diğer yan ödemeleri gelir vergisine tabi değildir.

Serbest Bölgelerde Yatırım Durumu

BU FİRMALARIN SEKTÖRLERE GÖRE DAĞILIMI

3,1
MİLYAR \$
YABANCI YATIRIM
MİKTARI

SERBEST BÖLGELERE GÖRE DAĞILIMI

ÖZEL EKONOMİK BÖLGELER

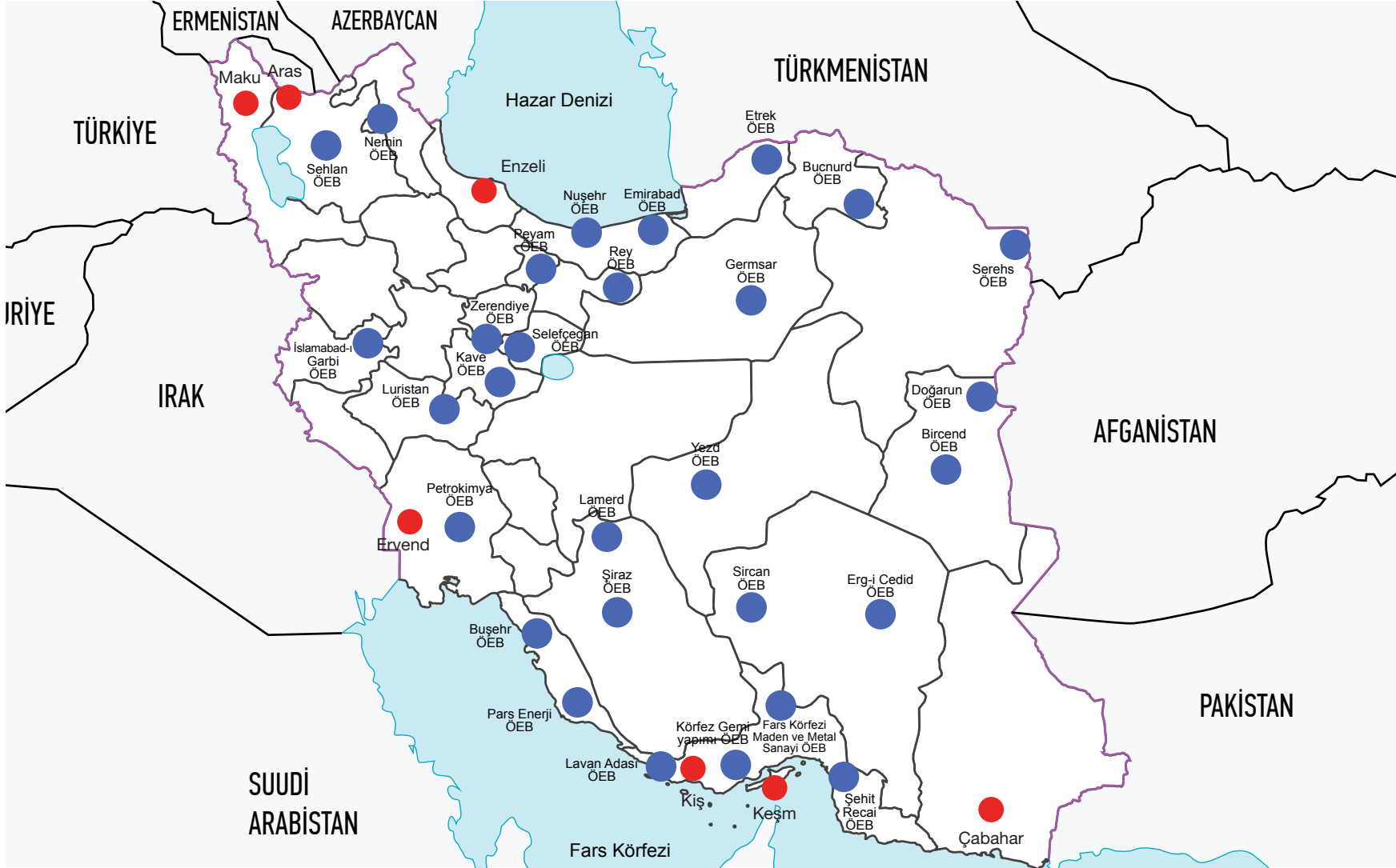
İran'ın iç bölgelerinde yer alan Özel Ekonomik Bölgeler, yatırımcılara cazip yatırım ve altyapı koşulları sunmaktadır. İran'da toplam 29 adet aktif Özel Ekonomik Bölge bulunmakta ve birkaç bölge daha kurulum aşamasındadırlar. Bu bölgeler ülkenin geneline dağılmıştır.

İran Özel Ekonomik Bölgeler Kanunu, Madde 1'de Özel Ekonomik Bölgelerin kurulması amacı şu şekilde belirtilmiştir:

"Özel Ekonomik Bölgeler, ekonomik faaliyetleri desteklemek, uluslararası ticari ilişkiler kurmak, bölgesel ekonomik kalkınma, teknoloji transferi, petrol-dışı ihracatı artırmak, yerli ve yabancı yatırımları cezbetmek, yeniden ihracat (re-export), mal taşımacılığı ve transit faaliyetlerini geliştirmek amacıyla kurulmaktadır."

Özel Ekonomik Bölgeler, Serbest Bölgelere nispeten daha az avantajlar sağlamaktadır ve aralarındaki en temel farklılıklar şu şekilde sıralanabilir:

- Perakende Satış: Özel Ekonomik Bölgelerde perakende satış sadece yabancılara (yurtdışına götürmek amacıyla) mümkündür fakat Serbest Bölgelerde perakende satış serbesttir.
- Serbest Bölgeye Giriş: Serbest Bölgeye girmek için giriş vizesi zorunlu değildir. Özel Ekonomik Bölgede ise yabancıların ülkeye girişi ile ilgili yasalar uygulanmaktadır.
- Vergi Muafiyeti: Serbest Bölgelerde vergi muafiyeti 20 yıldır. Özel Ekonomik Bölgelerde muafiyet ülke yasalarına tabidir fakat bazı bölgelerde özel muafiyet verilebilmektedir.

Serbest Bölge

Özel Ekonomik Bölgeler

(İran Serbest Ticaret, Endüstriyel ve Özel Ekonomik Bölgeler Yüksek Konseyi)

TÜRKİYE SINIR BÖLGESİNE YAKIN SERBEST VE ÖZEL EKONOMİK BÖLGELER

Maku ve Aras Serbest Bölgeleri ve Tebriz yakınında bulunan Sehlan Özel Ekonomik Bölgesi Türkiye sınırına yakın konumdadırlar. Söz konusu bölgelere karayolu ve demiryolu ile ulaşım sağlanabilmektedir.

Maku Serbest Bölgesi

Maku Serbest Bölgesi, Maku, Bazergan, Şot ve Poldeşt ilçelerini kapsayan, Batı Azerbaycan ostanında 500 bin hektarlık bir alanda kurulmuş ve yüksek ekonomik kapasite ve uygun altyapı tesislerine sahiptir. İran'ın en aktif kara sınırı olan Bazergan (Gürbulak) Kapısı, Maku Serbest Bölgesi'nin içinde, İran'ı Avrupa pazarlarına bağlayan güzergâhının üzerinde bulunmaktadır. Bir sanayi merkezi olan Tebriz kentine, Kafkas ülkelerine ve Türkiye'ye yakınlığı ile Maku Serbest Bölgesi, coğrafi açıdan da merkezi bir konumda yer almaktadır.

Maku Serbest Bölgesinde endüstri parkları, maden ocakları, sanayi siteleri, tarım alanları ve mesleki eğitim merkezleri yer almaktadır. Bölgede bir Maku Havalimanı bulunmaktadır.

Ayrıca, Serbest Bölge içinde perakende satış yapabilen pazarlar bulunmaktadır. Maku'da bulunan iki adet perakende satış sitesinde mağaza kiralanabilir veya satın alınabilir. Pazarda 700'e yakın şirket var ve 500 şirket aktif olarak faaliyet gösteriyor. (Daha ayrıntılı bilgiler için bölgenin sitesini ziyaret edebilirsiniz: <http://www.makufz.org/tr>).

Aras Serbest Bölgesi

Aras Serbest Bölgesi, İran'ın kuzeybatısında yer alan Doğu Azerbaycan ostanında 51 bin hektarlık bir alan üzerinde kurulmuştur. Azerbaycan Cumhuriyeti, Ermenistan ve Nahçıvan Özerk Cumhuriyeti ile sınırı bulunmaktadır. Tebriz'e yakın olması (137 km), Aras nehrinin içinden geçmesi, bir petrol rafinerisi bulunması ve Colfa-Tebriz demiryolu bölgenin önemli avantajları olarak sayılabilir.

Bölgede 300'den fazla şirket var ve 154 şirket aktif olarak faaliyet göstermektedir. Bölgede bulunan 23 Türk firması genelde kimya ve tekstil alanında çalışmaktadır. Ayrıca, bölgede 75 tarım projesi var ve bunlardan 40'ı aktiftir. (Daha ayrıntılı bilgiler için bölgenin sitesini ziyaret edebilirsiniz: <http://www.araszfz.ir/en>).

Ermenistan, Nahçıvan Özerk Cumhuriyeti ve Azerbaycan ile sınırı bulunan Aras Serbest Bölgesi, dört siteden oluşmaktadır. Bölgede, sanayi dışında tarım yatırımları da desteklenmekte ve seracılık gibi faaliyetler için yer tahsisi yapılmaktadır.

Sehlan Özel Ekonomik Bölgesi

İran'ın kuzeybatı bölgesinin ticaret seviyesini yükseltmek amacıyla kurulan Sehlan Özel Ekonomik Bölgesi, Doğu Azerbaycan ostanında bulunmaktadır. Tebriz merkeze 15 km mesafede bulunan bölge, uluslararası transit karayolu ve demiryolu bulunduğu 2 bin hektarlık bir alanda kurulmuştur. Tebriz havaalanına 10 kilometrede olan bölgenin içinden İran-Türkiye ve Orta Asya demiryolu hatları geçmektedir. Aras Serbest Bölgesine de bağlanan bu demiryolu hattı, ülkenin en doğusunda ve Türkmenistan sınırında yer alan Serehs'e kadar ulaşmaktadır.

Bölgenin içinde gümrüklerin bulunması işlemleri kolaylaştıran diğer bir önemli etkidir. Depoların yükleme ve boşaltma platformlarına yakın özel bir demiryolu bağlantısına sahiptir. Yıllık 2 bin konteyner kapasitesine sahip konteyner terminali ile donatılmıştır. 60 tonluk bir dijital tartım terazisi ve laboratuvarlar bulunmaktadır. İthalat, ihracat, kabotaj, yurtiçi ve yurtdışı transit gibi gümrük ve ticaret prosedürleri çerçevesinde malların depolama, boşaltma, yükleme, koruma ve emniyeti gibi konularda ülkenin en güvenilir gümrük bölgelerindendir. (Daha ayrıntılı bilgiler için bölgenin sitesini ziyaret edebilirsiniz: <http://sahlansez.ir/>).

İRAN'DA YABANCI YATIRIMLAR

İran, uluslararası yatırımcılar için nispeten bakir ülkelerden biridir. Eğitimli ve genç nüfus yapısı, gelişen özel sektörü, çeşitlendirilmiş ekonomisi, nispeten gelişmiş altyapısı, ucuz enerji kaynakları ve devletin uyguladığı teşvikler zengin fırsatlar sunuyor. Mevzuat ortamı, ülke kültürü ve yapılacak iş ile ilgili ayrıntılı fizibilite çalışmaları ile birlikte doğru yerel ortağın bulunması başarı şansını artıracak faktörlerdir.

İran'da 564 adet yabancı şirketin şubesi bulunmaktadır. Bunların arasında MTN (Güney Afrika), PSA (Peugeot-Citroen Fransa), Total Petroleum (Fransa), Ferrovie dello Stato Italiane (İtalya), Nestle (İsviçre), Novo Nordisk (Danimarka), Unilever (Birleşik Krallık / Hollanda) önde gelenlerdir³.

2017 yılında İran'a yabancı yatırımlar yaklaşık yüzde 50 artarak 5 milyar dolara yükseldi. Yatırımların kaldırılmasının ardından, ülkenin zengin petrol ve doğalgaz rezervlerinde arama ve çıkarma başta olmak üzere birçok alanda yabancı yatırım çekmeye başladı. Ancak, ABD'nin İran nükleer anlaşmasından çekilme kararı, bu yatırım projeleri için belirsiz beklentilere yol açmıştır (UNCTAD, 2018).

MEVCUT DURUM

2017 yılına kadar İran'da gerçekleşen doğrudan yabancı yatırım miktarı 53,5 milyar dolardır. Türkiye için bu rakam 180,7 milyar dolardır.

Doğrudan Yabancı Yatırım (milyar \$)

Ülke/Yıl	2012	2013	2014	2015	2016	2017
İran	4,662	3,050	2,105	2,050	3,372	5,019
Türkiye	13,745	13,463	12,739	17,717	12,942	10,864

(UNCTAD, 2018)

2010 ile 2014 arası yabancı yatırımlardan en çok pay alan ostanlar Huzistan (% 43), Buşehr (% 30), Tahran (% 5), Fars (% 5) ve Hürmüzgan'dır (% 2) (İran Ekonomi ve Maliye Bakanlığı, 2015).

3 Amerika yönetiminin 5+1 antlaşmasından çıkmasından ve İran'a yönelik yeni ambargo eğiliminden sonra yüze yakın şirket İran'dan çıkma kararı almıştır. Bunlar arasında PSA ve Total Petroleum da bulunmaktadır.

Son Yıllarda Bazı Büyük Yabancı Yatırımlar

Açıklama	Ostan	Ülkeler	Yatırım Miktarı (milyon dolar)
Çelik Fabrikası Kurulması	Sistan ve Belucistan (Çabahar Serbest Bölgesi)	Güney Kore, Japonya, Avusturya	287
Binek Otomobil İmalatı	Tahran	Fransa	96
Sigara Üretimi	Gilan	Hollanda	71
Benzin Rafineri	Kuzey Horasan	İspanya	3.138
Sanayi Park Kurulması	Batı Azerbaycan (Salmas Özel Bölgesi)	Çin	700
Kimyasal Fabrikası Devretme	Kazvin	Almanya	173
Kâğıt Kutu İmalatı	Tahran	Avusturya	132
Çelik Külçesi İmalatı	Zencan	Çin	123
Mühendislik Şirketi Kurulması	Tahran	İngiltere	97
Cam Şişe Üretimi	Zencan	Almanya	76
Online Market (Bamilo)	-	BAE	46
Online Taksi (Snapp)	-	BAE	28
Fotovoltaik Güneş Enerjisi Paneli Üretimi	Fars	Almanya	721
Metanol Üretimi	Buşehr (Pars Özel Ekonomik Bölgesi)	Almanya	572
Otomobil İmalatı	Merkezi	Fransa	500
Maden İşletmesi	Güney Horasan	İrlanda	466
Otomobil İmalatı	Kerman	Çin	233
Havalandırma Tesisleri	Sistan ve Belucistan (Çabahar Serbest Bölgesi)	Almanya	166
Bitkisel Yağ Üretimi	Doğu Azerbaycan	Almanya ve Singapur	155
Online Market (Digikala)	-	Hollanda	102

(İran Sanayi, Madencilik ve Ticaret Bakanlığı, 2015), (İran Sanayi, Madencilik ve Ticaret Bakanlığı, 2016), (İran Sanayi, Madencilik ve Ticaret Bakanlığı, 2017)

SON YILLARDA BAZI TÜRKİYELİ YATIRIMCILARIN PROJELERİ

İran'da görev yapan ticari temsilciliklerimizce ülkede faaliyet gösteren Türk sermayeli 89 firma tespit edilebilmiş olup, söz konusu firmaların yatırım tutarı yaklaşık 634,4 milyon dolar değerindedir.

Proje	Ostan	Yatırım Miktarı (bin \$)
Merkezi Isıtma Sistemi Petek Üretimi	Doğu Azerbaycan	2.475
Hazır Gıda Üretimi	Batı Azerbaycan	218
Kömür Üretiminde Atıkların Geri Dönüşümü	Kerman	15.000
Elektrikli Ev Eşya İmalatı	Elburz	6.545
Taşıt Üretiminde Yatırım	Batı Azerbaycan	5.414
Çorap Üretimi	Merkezi	4.000
UPVC Üretimi	Batı Azerbaycan	1.413
PVC Bandı Üretimi	Doğu Azerbaycan	1.000
Plastik Parçaları İmalatı	Elburz	999
Koltuk Üretiminde Kullanılan Kumaş Üretimi	Doğu Azerbaycan	681
Elektrikli Soba ve Fırın Üretimi	Batı Azerbaycan (Maku Serbest Bölgesi)	667
Metal Kalıp Üretimi	Merkezi	544
MDF Ve Ahşap Kaplama Üretimi	Doğu Azerbaycan (Aras serbest bölgesi)	9.664
Plastik Kapak Üretimi	Elburz	4.323
Çelik Külçesi Üretimi	Zencan	58.461
Polimer Ürünleri İmalatı	Zencan	9.123
İplik Üretimi	Doğu Azerbaycan	882
Temizlik Ürünleri İmalatı	Zencan	1.495

(İran Sanayi, Madencilik ve Ticaret Bakanlığı, 2015), (İran Sanayi, Madencilik ve Ticaret Bakanlığı, 2016), (İran Sanayi, Madencilik ve Ticaret Bakanlığı, 2017)

İRAN'DA YATIRIM FIRSATLARI

Yabancı yatırımlar genellikle enerji alanında yoğunlaşmaktadır. Toplam doğrudan yabancı yatırımların %57'si kömür ile petrol ve doğal-gaz alanlarında gerçekleşmiştir. Enerji dışındaki diğer yatırım alanlarının %13'ü kimyasal, %10'u metal, %7'si otomotiv ve %13'ü diğer yatırımlardan oluşmaktadır.

İran Sanayi, Madencilik ve Ticaret Bakanlığı tarafından farklı sektörlerde yatırım fırsat ve tercihleri sunulmaktadır.

Yabancı yatırımlara destek vermek için İran'da OIETAI: İran Yatırım, Ekonomik ve Teknik Destek Organizasyonu tarafından bazı projeler sunulmaktadır.

Batı Azerbaycan ve Doğu Azerbaycan ostanlarında bulunan farklı alanlarda (tarım, sanayi, madencilik, ticaret, ulaştırma, turizm, enerji, su tesisleri) yatırım fırsatları ayrıca Yatırım, Ekonomik ve Teknik Destek Organizasyonu'nun yerel şubeleri tarafından hazırlanmıştır. Batı Azerbaycan

Ayrıca, İran'da açılan kamu ihaleleri ve uluslararası projelere ilişkin duyurular, İran İhale Kurumu'nun web sitesinden takip edilebilir.

EKLER

Katma Değer Bakımından Önemli Madenlerin Üretim Miktarları ve Ostanlara Dağılımı (Milyon Ton)

Ostan Adı	Demir Cevheri	Bakır Cevheri	Dekoratif Taşlar	Kalker	Kurşun ve Çinko	Kömür	Kum ve Çakıl
Toplam	57,339	7,332	10,715	138,560	1,888	3,251	73,504
Doğu Azerbaycan	0,035	0,296	0,115	4,498	0,000	0,001	0,680
Batı Azerbaycan	0,058	0	0,735	5,524	0	0	2,683
Erdebil	0,052	0	0,032	1,871	0	0	0,603
İsfahan	0,199	0,035	3,005	18,723	0,233	0	2,036
Elburz	0	0	0	3,479	0	0	3,624
İlam	0	0	0	2,388	0	0	1,135
Buşehr	0	0	0	6,035	0	0	1,086
Tahran	0	0	0,015	8,282	0	0	16,117
Çaharmahal ve Bahtiyari	0	0	0,085	0,353	0	0	0,088
Güney Horasan	0,006	0,155	0,238	1,320	0,003	0,321	0,414
Rezevi Horasan	7,893	0,063	0,508	4,700	0	0,030	4,813
Kuzey Horasan	0,007	0	0,010	2,077	0	0	1,368
Huzistan	0	0	0,001	12,437	0	0	1,608
Zencan	0,239	0,006	0,162	2,712	0,943	0	0,194
Semnan	0,012	0,020	0,015	0,782	0,015	0,169	1,575

Katma Değer Bakımından Önemli Madenlerin Üretim Miktarları ve Ostanlara Dağılımı (Milyon Ton - devamı)

Ostan Adı	Demir Cevheri	Bakır Cevheri	Dekoratif Taşlar	Kalker	Kurşun ve Çinko	Kömür	Kum ve Çakıl
Sistan ve Belucistan	0	0,002	0,021	1,263	0	0	5,750
Fars	0,344	0,011	1,657	8,131	0,285	0	1,620
Kazvin	0,015	0,010	0,003	0,868	0,054	0	1,411
Kum	0	0	0,051	2,342	0	0	0,467
Kurdistan	1,103	0	0,138	2,082	0	0	0,417
Kerman	25,564	6,668	0,253	3,854	0	0	4,855
Keremānşāh	0	0	0,113	5,953	0	0	0,109
Kohkiluyeh ve Buyer Ahmed	0	0	0,005	2,585	0	0	6,040
Gülistan	0	0	0	0,813	0	0,113	2,683
Gilan	0	0	0	3,073	0	0	2,801
Luristan	0	0	0,465	2,343	0	0	0,432
Mazenderan	0,025	0	0	8,149	0,001	0	1,297
Merkezi	0,879	0,061	1,847	4,777	0,149	0	0,041
Hürmüzgan	0,771	0	0	5,956	0	0	6,047
Hamedan	1,709	0	0,268	8,010	0,009	0	0,152
Yezd	18,304	0	0,447	2,233	0,085	0	0,954

(İran İstatistik Merkezi, 2016)

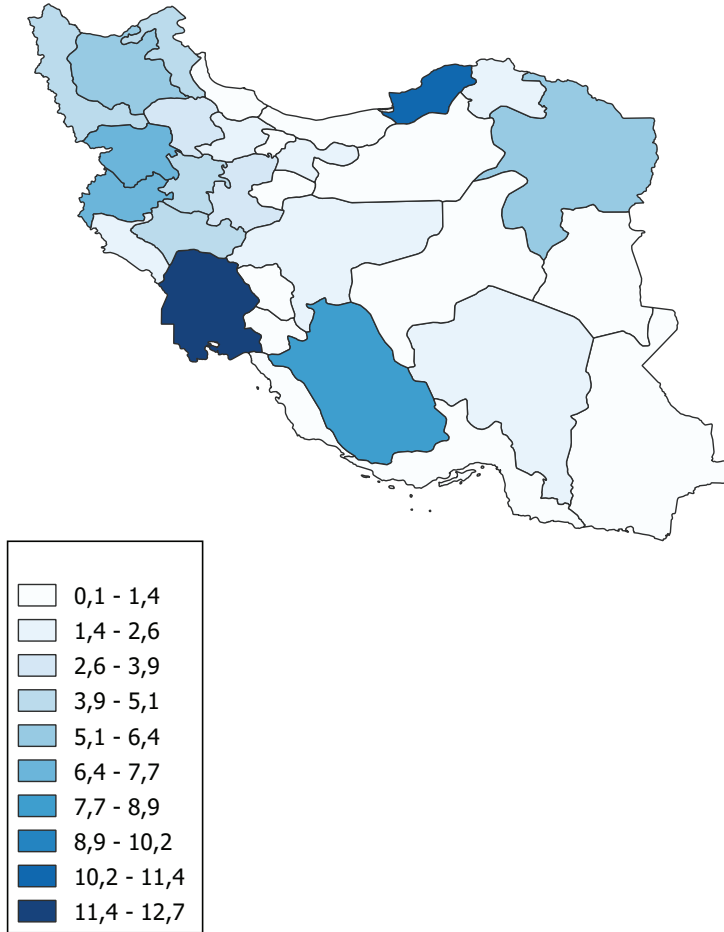
Tarla Bitkilerin Ostan Dağılımı (Ton)

Ostan / Ürün	Buğday	Yem Mısıırı	Şeker Kamışı	Kaba Yonca	Şeker Pancarı	Domates	Patates	Karpuz	Arpa	Salatalık
Doğu Azerbaycan	863168	106119	0	740442	10246	218465	336971	41108	138288	56562
Batı Azerbaycan	738524	300601	0	543130	1892720	205845	48013	54634	105254	25975
Erdebil	715673	449749	0	320367	132380	104325	705618	84495	190031	11808
İsfahan	280070	941516	0	298091	93201	78023	396610	25936	189401	204516
Elburz	55761	480690	0	22416	0	64560	1140	0	33201	21766
İlam	308800	42612	0	17902	19364	12329	2017	103458	56265	95505
Buğehr	131706	4452	0	12533	0	586928	735	91811	9185	18828
Tahrán	219281	1472202	0	189885	0	93308	58775	25137	147805	575126
Çaharmahal ve Bahtiyari	117240	216570	0	160978	61550	3329	208221	530	43299	5812
Güney Horasan	59718	30641	0	32708	27930	6616	1244	48520	46671	10512
Rezevi Horasan	807870	920469	0	257380	1205414	518954	187821	296642	438507	60617
Kuzey Horasan	327817	77233	0	44905	89750	120183	22566	1552	113986	14082
Huzistan	1860012	1814979	7479606	106746	340084	348889	161878	395415	141146	180710
Zencan	405653	64212	0	235527	1750	206191	215595	88496	55250	41582
Simnan	111452	106122	0	79170	135400	57688	57406	49175	58690	27070
Sistan ve Belucistan	160002	297695	0	343896	0	46505	9784	587424	25666	26200
Fars	1173845	1387180	0	314055	576137	932481	229646	620459	240588	128447

Tarla Bitkilerin Ostan Dağılımı (Ton - devamı)

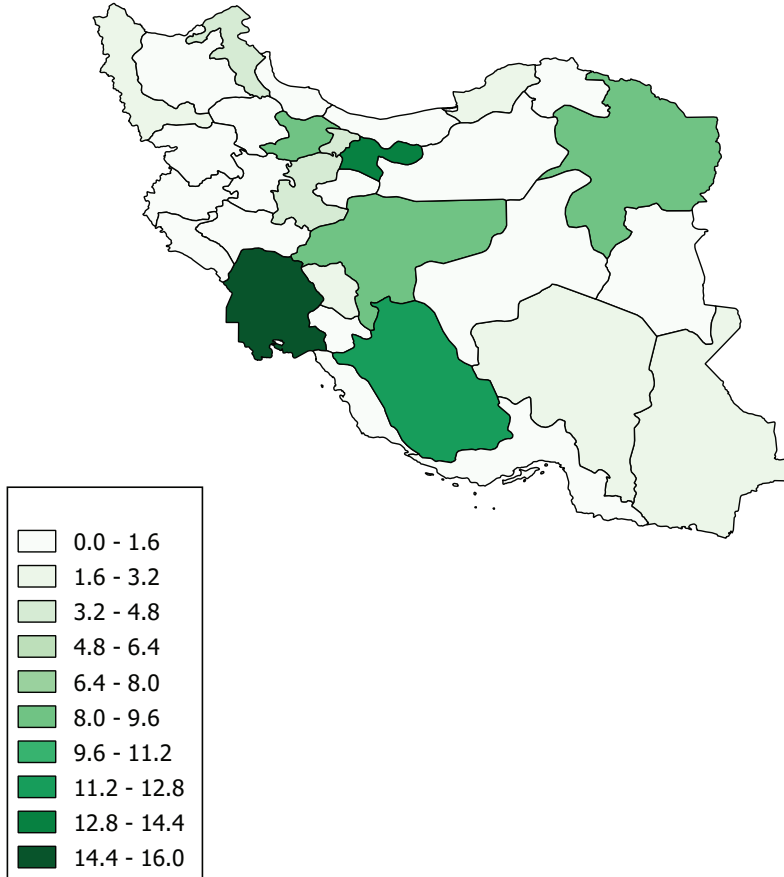
Ostan / Ürün	Buğday	Yem Mısırı	Şeker Kamışı	Kaba Yonca	Şeker Pancarı	Domates	Patates	Karpuz	Arpa	Salatalık
Kazvin	317371	1088444	0	257019	112400	555319	19654	68367	125054	28877
Kum	26082	58308	0	89879	0	8132	0	3264	76849	5250
Kurdistan	984164	3049	0	275160	61000	30657	321320	22807	38518	47896
Kerman	329069	258363	0	563158	0	488202	403761	672498	77960	857143
Kermanshah	968033	71083	0	85192	590240	307183	139848	15262	369778	5034
Kohkiluyeh ve Buyer Ahmed	145098	10817	0	14463	0	8396	0	35920	44946	15479
Gülistan	1510297	322589	0	26676	4704	304943	144604	180917	264480	45340
Gilan	21568	1476	0	749	0	357	3012	62247	8289	1597
Loristan	563538	124891	0	156024	260450	49044	213623	130767	184934	184760
Mazenderan	183694	94034	0	21117	0	22950	22965	22705	62686	42864
Merkezi	430135	369140	0	219898	25238	28856	83204	62889	167428	20132
Hürmuzgan	57600	39383	0	8898	0	465069	15648	160987	3641	122588
Hamedan	679270	136680	0	543650	325670	99230	983404	111503	258293	81428
Yezd	39494	24721	0	59888	0	54584	865	28532	8308	357446
Ülke Toplamı	14592005	11316020	7479606	6041902	5965628	6021331	4995327	4093457	3724397	3320952

Buğday Üretimi Ostan Dağılımı

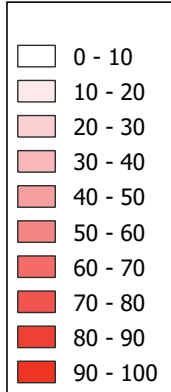
Ostan	Buğday Üretimi (%)
Batı Azerbaycan	5.1
Buşehr	0.9
Çaharmahal ve Bahtiyari	0.8
Doğu Azerbaycan	5.9
Elburz	0.4
Erdebil	4.9
Fars	8
Gilan	0.1
Gülistan	10.4
Güney Horasan	0.4
Hamedan	4.7
Huzistan	12.7
Hürmüzgan	0.4
İlam	2.1
İsfahan	1.9
Kazvin	2.2
Kerman	2.3
Kermanşah	6.6
Kohkiluye ve Buyer Ahmed	1
Kum	0.2
Kurdistan	6.7
Kuzey Horasan	2.2
Luristan	3.9
Mazenderan	1.3
Merkezi	2.9
Rezevi Horasan	5.5
Semnan	0.8
Sistan ve Belucistan	1.1
Tahrir	1.5
Yezd	0.3
Zencan	2.8

Yem Mısırı Üretimi Ostan Dağılımı

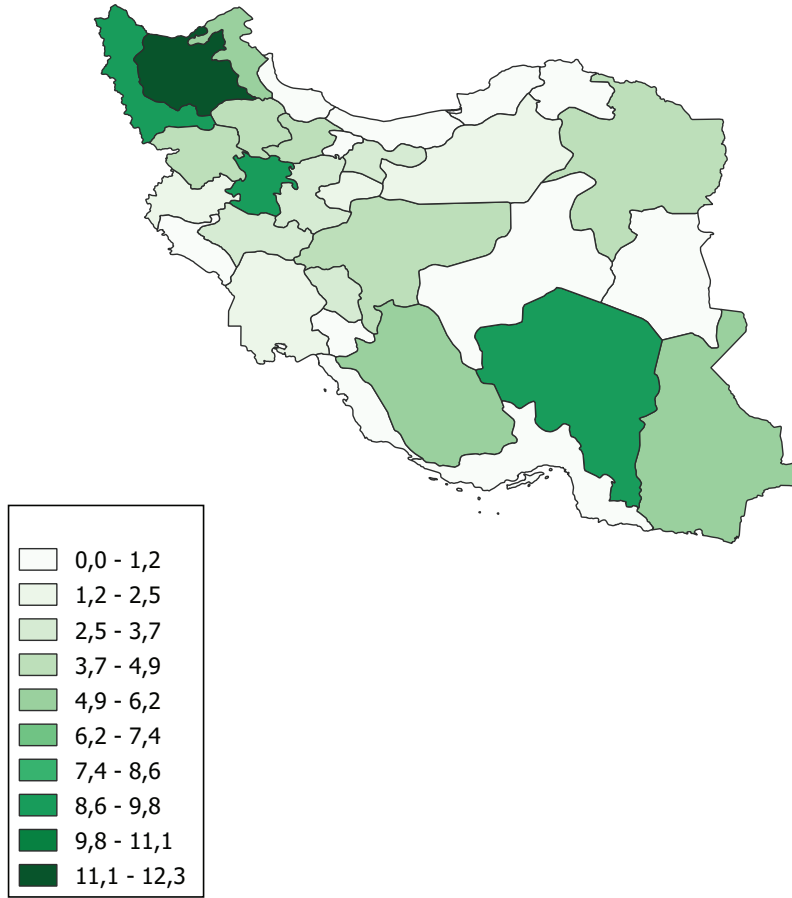
Ostan	Yem Mısırı Üretimi (%)
Batı Azerbaycan	2.7
Buşehr	0
Çaharmahal ve Bahtiyari	1.9
Doğu Azerbaycan	0.9
Elburz	4.2
Erdebil	4
Fars	12.3
Gilan	0
Gülistan	2.9
Güney Horasan	0.3
Hamedan	1.2
Huzistan	16
Hürmüzgan	0.3
İlam	0.4
İsfahan	8.3
Kazvin	9.6
Kerman	2.3
Kermansah	0.6
Kohkiluye ve Buyer Ahmed	0.1
Kum	0.5
Kurdistan	0
Kuzey Horasan	0.7
Luristan	1.1
Mazenderan	0.8
Merkezi	3.3
Rezevi Horasan	8.1
Semnan	0.9
Sistan ve Belucistan	2.6
Tahran	13
Yezd	0.2
Zencan	0.6

Şeker Kamışı Üretimi Ostan Dağılımı

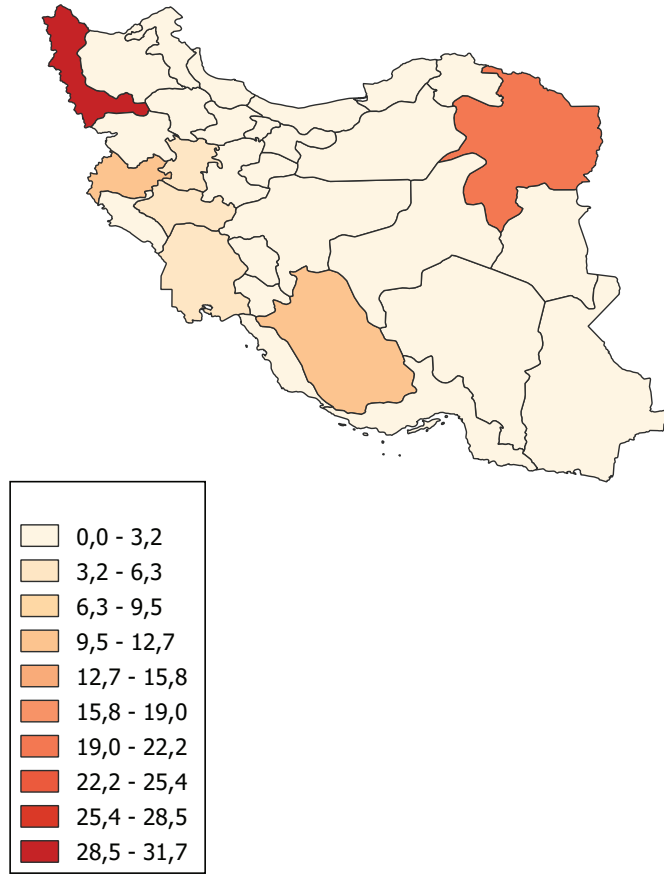
Ostan	Şeker Kamışı Üretimi (%)
Batı Azerbaycan	0
Buşehr	0
Çaharmahal ve Bahtiyari	0
Doğu Azerbaycan	0
Elburz	0
Erdebil	0
Fars	0
Gilan	0
Gülistan	0
Güney Horasan	0
Hamedan	0
Huzistan	100
Hürmüzgan	0
İlam	0
İsfahan	0
Kazvin	0
Kerman	0
Kermanşah	0
Kohkiluye ve Buyer Ahmed	0
Kum	0
Kurdistan	0
Kuzey Horasan	0
Luristan	0
Mazenderan	0
Merkezi	0
Rezevi Horasan	0
Semnan	0
Sistan ve Belucistan	0
Tahrân	0
Yezd	0
Zencan	0

Kaba Yonca Üretimi Ostan Dağılımı

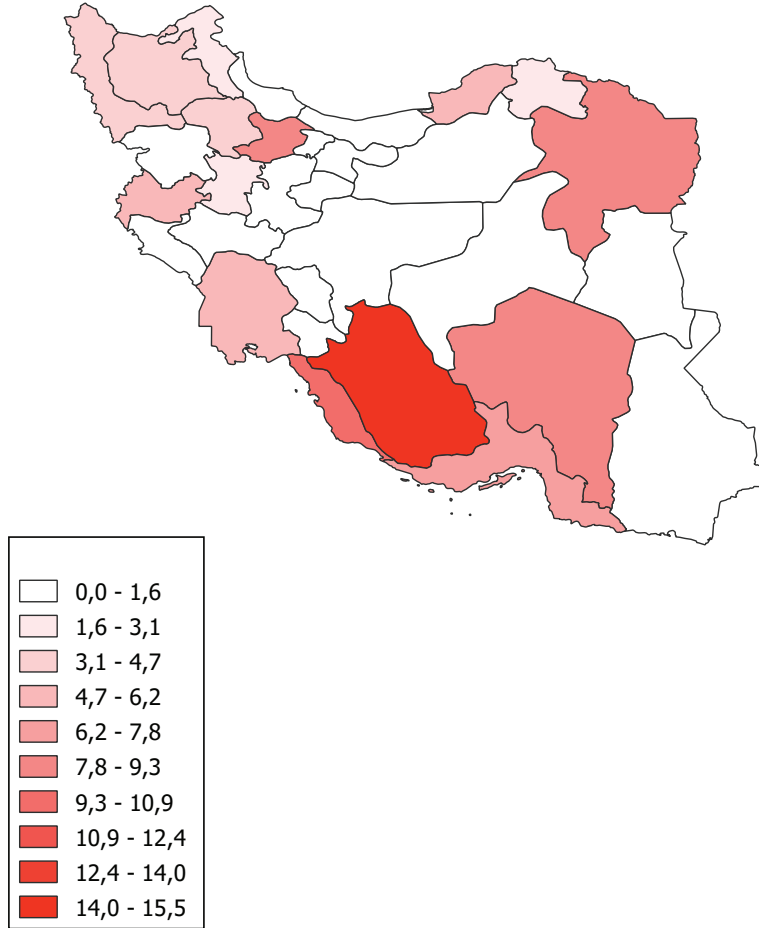
Ostan	Kaba Yonca Üretimi (%)
Batı Azerbaycan	9
Buşehr	0.2
Çaharmahal ve Bahtiyari	2.7
Doğu Azerbaycan	12.3
Elburz	0.4
Erdebil	5.3
Fars	5.2
Gilan	0
Gülistan	0.4
Güney Horasan	0.5
Hamedan	9
Huzistan	1.8
Hürmüzgan	0.1
İlam	0.3
İsfahan	4.9
Kazvin	4.3
Kerman	9.3
Kermansah	1.4
Kohkiluye ve Buyer Ahmed	0.2
Kum	1.5
Kurdistan	4.6
Kuzey Horasan	0.7
Luristan	2.6
Mazenderan	0.3
Merkezi	3.6
Rezevi Horasan	4.3
Semnan	1.3
Sistan ve Belucistan	5.7
Tahrان	3.1
Yezd	1
Zencan	3.9

Şeker Pancarı Üretimi Ostan Dağılımı

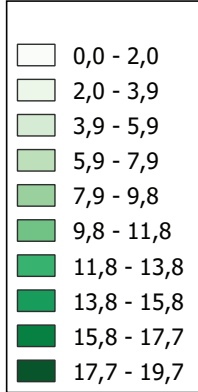
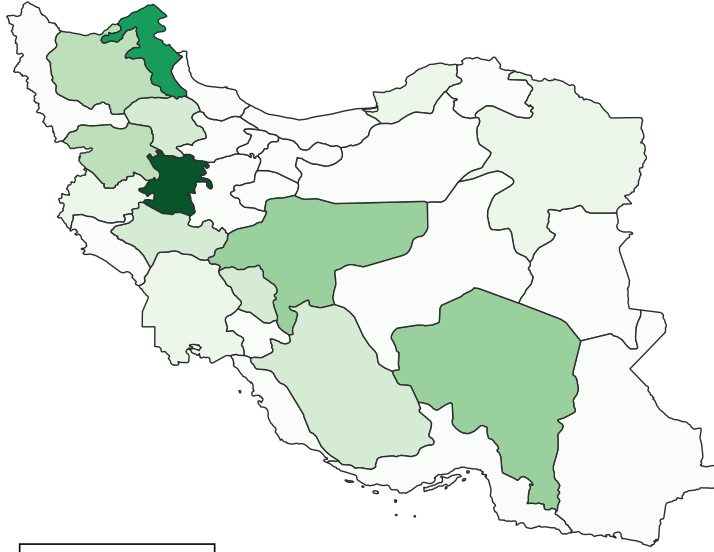
Ostan	Şeker Pancarı Üretimi
Batı Azerbaycan	31.7
Buşehr	0
Çaharmahal ve Bahtiyari	1
Doğu Azerbaycan	0.2
Elburz	0
Erdebil	2.2
Fars	9.7
Gilan	0
Gülistan	0.1
Güney Horasan	0.5
Hamedan	5.5
Huzistan	5.7
Hürmüzgan	0
İlam	0.3
İsfahan	1.6
Kazvin	1.9
Kerman	0
Kermansah	9.9
Kohkiluye ve Buyer Ahmed	0
Kum	0
Kurdistan	1
Kuzey Horasan	1.5
Luristan	4.4
Mazenderan	0
Merkezi	0.4
Rezevi Horasan	20.2
Semnan	2.3
Sistan ve Belucistan	0
Tahrir	0
Yezd	0
Zencan	0

Domates Üretimi Ostan Dağılımı

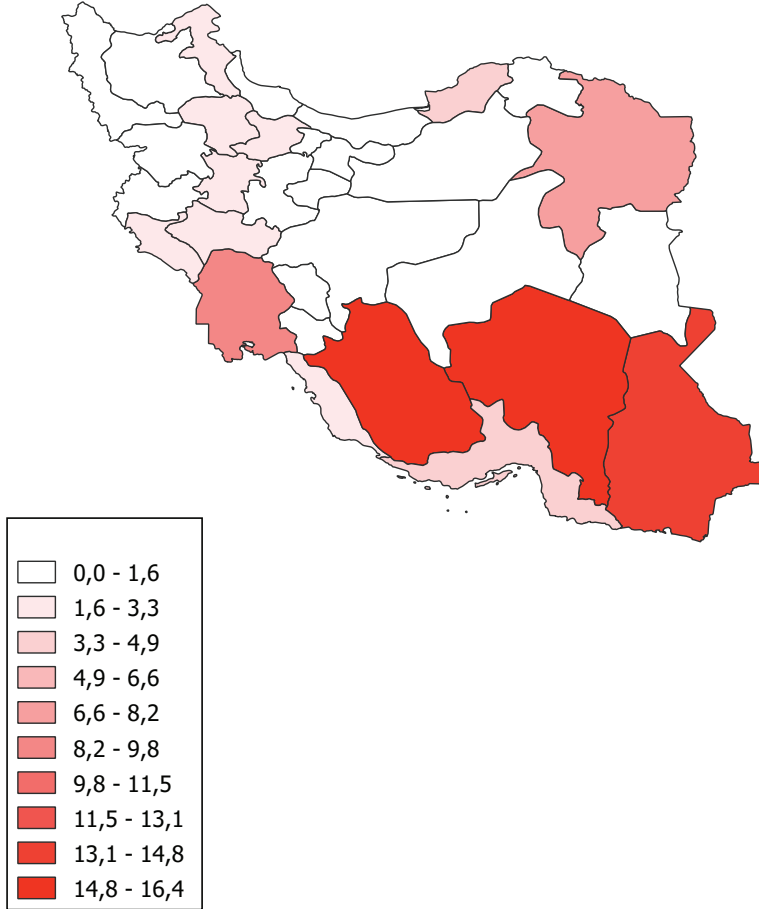
Ostan	Kaba Yonca Üretimi (%)
Batı Azerbaycan	9
Buşehr	0.2
Çaharmahal ve Bahtiyari	2.7
Doğu Azerbaycan	12.3
Elburz	0.4
Erdebil	5.3
Fars	5.2
Gilan	0
Gülüstan	0.4
Güney Horasan	0.5
Hamedan	9
Huzistan	1.8
Hürmüzgan	0.1
İlam	0.3
İsfahan	4.9
Kazvin	4.3
Kerman	9.3
Kermansah	1.4
Kohkiluye ve Buyer Ahmed	0.2
Kum	1.5
Kurdistan	4.6
Kuzey Horasan	0.7
Luristan	2.6
Mazenderan	0.3
Merkezi	3.6
Rezevi Horasan	4.3
Semnan	1.3
Sistan ve Belucistan	5.7
Tahrán	3.1
Yezd	1
Zencan	3.9

Patates Üretimi Ostan Dağılımı

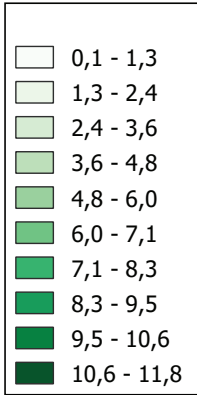
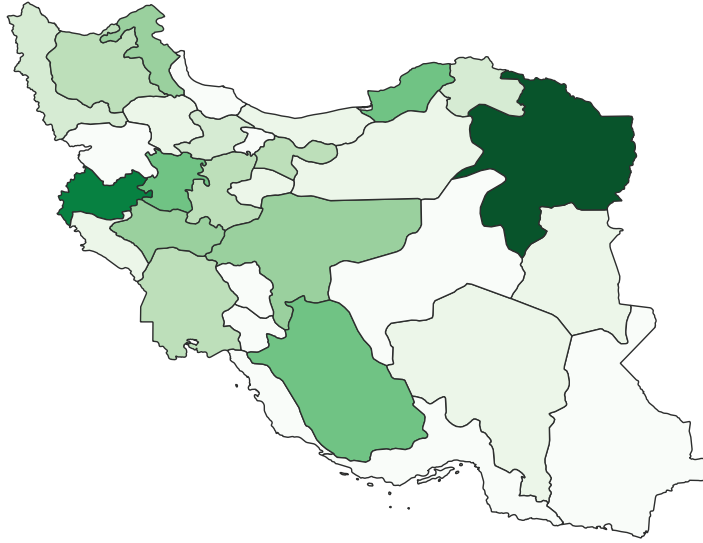
Ostan	Patates Üretimi (%)
Batı Azerbaycan	1
Buğehr	0
Çaharmahal ve Bahtiyari	4.2
Doğu Azerbaycan	6.7
Elburz	0
Erdebil	14.1
Fars	4.6
Gilan	0.1
Gülistan	2.9
Güney Horasan	0
Hamedan	19.7
Huzistan	3.2
Hürmüzgan	0.3
İlam	0
İsfahan	7.9
Kazvin	0.4
Kerman	8.1
Kermanşah	2.8
Kohkiluye ve Buyer Ahmed	0
Kum	0
Kurdistan	6.4
Kuzey Horasan	0.5
Luristan	4.3
Mazenderan	0.5
Merkezi	1.7
Rezevi Horasan	3.8
Semnan	1.1
Sistan ve Belucistan	0.2
Tahrn	1.2
Yezd	0
Zencan	4.3

Karpuz Üretimi Ostan Dağılımı

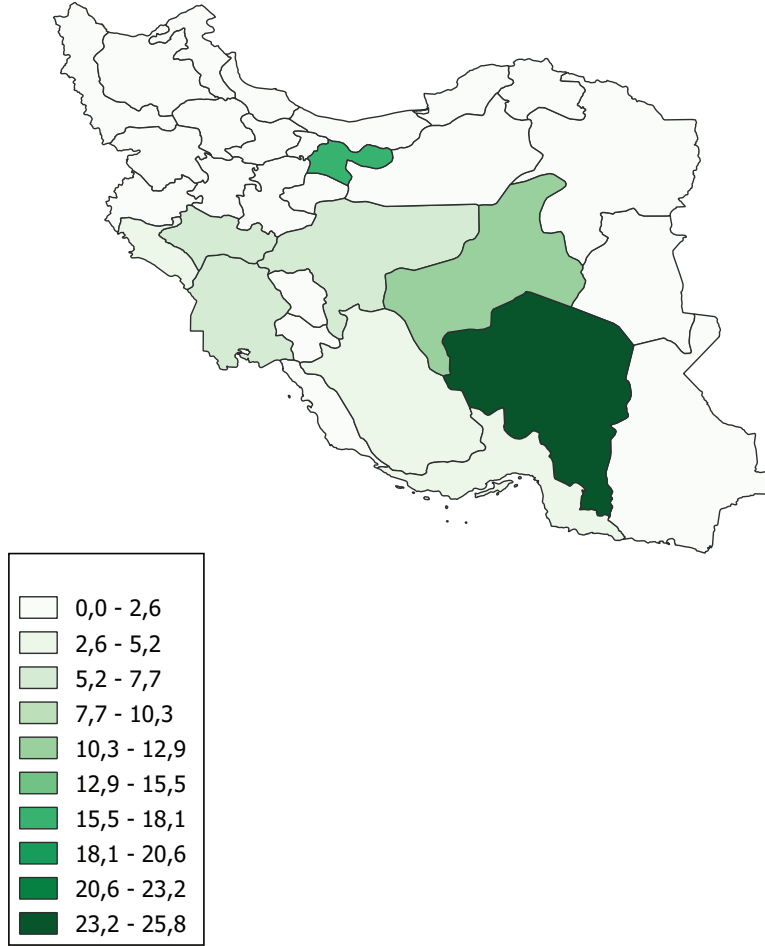
Ostan	Karpuz Üretimi (%)
Batı Azerbaycan	1.3
Buğehr	2.2
Çaharmahal ve Bahtiyari	0
Doğu Azerbaycan	1
Elburz	0
Erdebil	2.1
Fars	15.2
Gilan	1.5
Gülistan	4.4
Güney Horasan	1.2
Hamedan	2.7
Huzistan	9.7
Hürmüzgan	3.9
İlam	2.5
İsfahan	0.6
Kazvin	1.7
Kerman	16.4
Kermanşah	0.4
Kohkiluye ve Buyer Ahmed	0.9
Kum	0.1
Kurdistan	0.6
Kuzey Horasan	0
Luristan	3.2
Mazenderan	0.6
Merkezi	1.5
Rezevi Horasan	7.2
Semnan	1.2
Sistan ve Belucistan	14.4
Tahran	0.6
Yezd	0.7
Zencan	2.2

Arpa Üretimi Ostan Dağılımı

Ostan	Arpa Üretimi (%)
Batı Azerbaycan	2.8
Buğehr	0.2
Çaharmahal ve Bahtiyari	1.2
Doğu Azerbaycan	3.7
Elburz	0.9
Erdebil	5.1
Fars	6.5
Gilan	0.2
Gülistan	7.1
Güney Horasan	1.3
Hamedan	6.9
Huzistan	3.8
Hürmüzgan	0.1
İlam	1.5
İsfahan	5.1
Kazvin	3.4
Kerman	2.1
Kermanşah	9.9
Kohkiluye ve Buyer Ahmed	1.2
Kum	2.1
Kurdistan	1
Kuzey Horasan	3.1
Luristan	5
Mazenderan	1.7
Merkezi	4.5
Rezevi Horasan	11.8
Semnan	1.6
Sistan ve Belucistan	0.7
Tahrân	4
Yezd	0.2
Zencan	1.5

Salatalık Üretimi Ostan Dağılımı

Ostan	Salatalık Üretimi (%)
Batı Azerbaycan	0.8
Buşehr	0.6
Çaharmahal ve Bahtiyari	0.2
Doğu Azerbaycan	1.7
Elburz	0.7
Erdebil	0.4
Fars	3.9
Gilan	0
Gülistan	1.4
Güney Horasan	0.3
Hamedan	2.5
Huzistan	5.4
Hürmüzgan	3.7
İlam	2.9
İsfahan	6.2
Kazvin	0.9
Kerman	25.8
Kermanşah	0.2
Kohkiluye ve Buyer Ahmed	0.5
Kum	0.2
Kurdistan	1.4
Kuzey Horasan	0.4
Luristan	5.6
Mazenderan	1.3
Merkezi	0.6
Rezevi Horasan	1.8
Semnan	0.8
Sistan ve Belucistan	0.8
Tahrir	17.3
Yezd	10.8
Zencan	1.3

Bahçe Bitkilerinin Ostanlara Dağılımı (Ton)

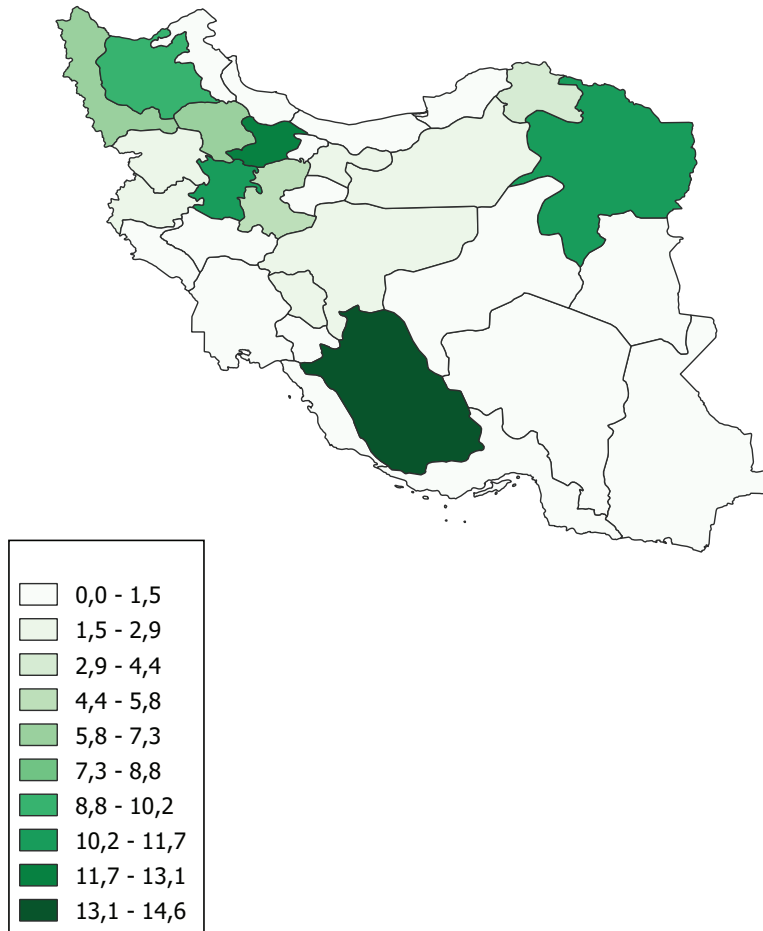
Ostan / Ürün	Üzüm	Elma	Portakal	Hurma	Nar	Mandalina	Şeftali	Tatlı Limon	Ekşi Limon	Kayısı
Doğu Azerbaycan	336820	481245	0	0	3810	0	27880	0	0	68496
Batı Azerbaycan	249510	743039	0	0	1008	0	49083	0	0	22869
Erdebil	16198	96253	0	0	1217	0	14545	0	0	2922
İsfahan	59010	239136	0	88	101820	0	23632	0	0	7879
Elburz	33998	86193	0	0	984	0	118950	0	0	11749
İlam	6615	144	318	182	1833	127	1755	41	673	1267
Buşehr	225	34	4893	150526	236	2250	0	878	44460	32
Tahran	80205	363060	0	0	18608	0	39914	23	0	49993
Çaharmahal ve Bahtiyari	62000	46500	0	0	1020	0	34000	0	0	3600
Güney Horasan	14193	752	229	5661	38903	13	828	0	0	3142
Rezevi Horasan	356750	210538	0	0	105675	0	12187	0	0	11183
Kuzey Horasan	103610	56529	0	0	1890	0	9485	0	0	4588
Huzistan	8490	663	38806	147779	11652	8542	605	2757	8033	953
Zencan	215300	141771	105	0	14240	0	10060	0	0	20902
Simnan	101612	44203	0	353	82893	0	13023	0	0	58664
Sistan ve Belucistan	28421	620	10586	203650	17570	4522	681	3072	8712	7845

Bahçe Bitkilerinin Ostanlara Dağılımı (Ton) (Devamı)

Ostan / Ürün	Üzüm	Elma	Portakal	Hurma	Nar	Mandalina	Şeftali	Tatlı Limon	Ekşi Limon	Kayısı
Fars	502826	375820	371295	162002	288029	139894	78362	589724	262166	24886
Kazvin	418444	43840	0	0	5820	0	30074	0	0	3299
Kum	15925	2236	0	0	48475	0	770	0	0	684
Kurdistan	96267	53920	0	0	5188	0	27332	0	0	9089
Kerman	14156	33987	421618	342940	34845	18465	12993	7837	50632	27959
Keremānşāh	96801	42769	3488	1720	3010	375	17898	915	1043	3083
Kohkiluyeh ve Buyeh Ahmed	32668	113440	17124	186	5679	9078	12200	2430	20579	967
Gülistān	26	3855	6990	0	4518	7994	56338	60	45	146
Gilan	790	3701	100430	0	3523	6070	143	948	132	558
Loristan	41020	49100	100	0	34977	8	23960	10	452	22024
Mazenderān	390	32091	1784252	0	15532	518650	65861	5295	1427	752
Merkezi	154119	59017		0	148112	0	33045	0	0	16443
Hürmüzgan	2672	50	127194	201757	1309	62640	4	36537	120140	4
Hamedān	366325	106932	0	0	0	0	33839	0	0	11840
Yezd	36553	2615	15	8749	96018	2	1237	1	1	33807
Ülke Toplamı	3451939	3434053	2887443	1163493	1098394	778630	750684	650528	518495	431625

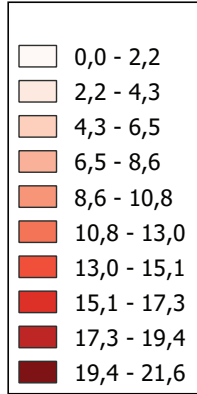
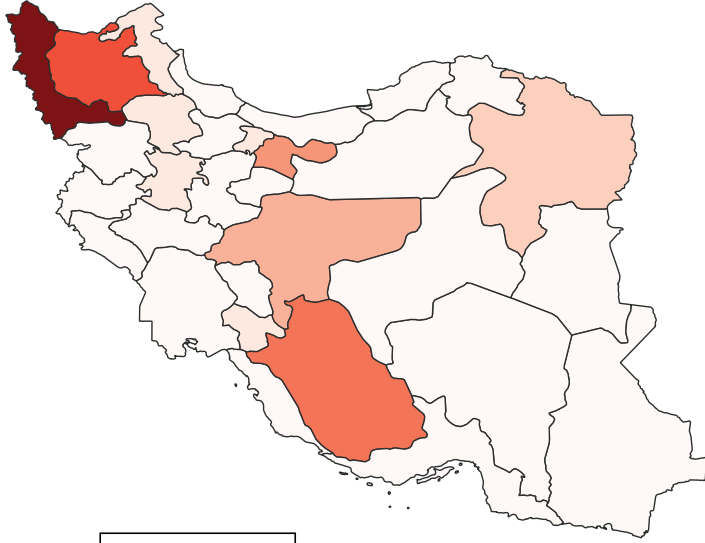
(İran Tarımsal Cihat Bakanlığı, 2016)

Üzüm Üretimi Ostan Dağılımı

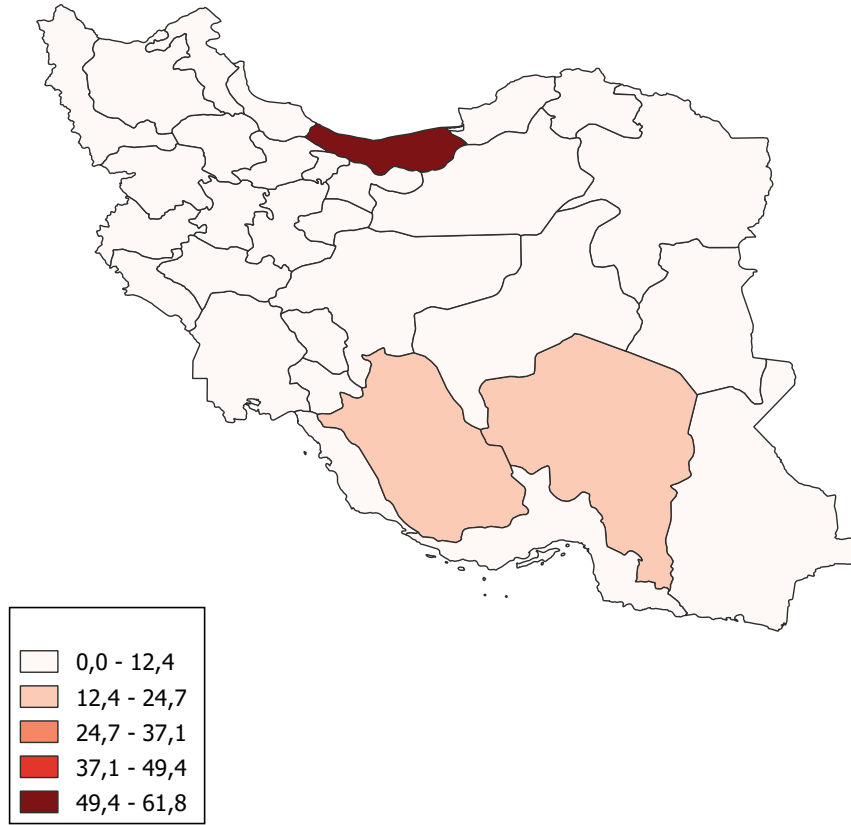
Ostan	Üzüm Üretimi (%)
Batı Azerbaycan	7.2
Buğehr	0
Çaharmahal ve Bahtiyari	1.8
Doğu Azerbaycan	9.8
Elburz	1
Erdebil	0.5
Fars	14.6
Gilan	0
Gülistan	0
Güney Horasan	0.4
Hamedan	10.6
Huzistan	0.2
Hürmüzgan	0.1
İlam	0.2
İsfahan	1.7
Kazvin	12.1
Kerman	0.4
Kermansah	2.8
Kohkiluye ve Buyer Ahmed	0.9
Kum	0.5
Kurdistan	2.8
Kuzey Horasan	3
Luristan	1.2
Mazenderan	0
Merkezi	4.5
Rezevi Horasan	10.3
Semnan	2.9
Sistan ve Belucistan	0.8
Tahran	2.3
Yezd	1.1
Zencan	6.2

Elma Üretimi Ostan Dağılımı

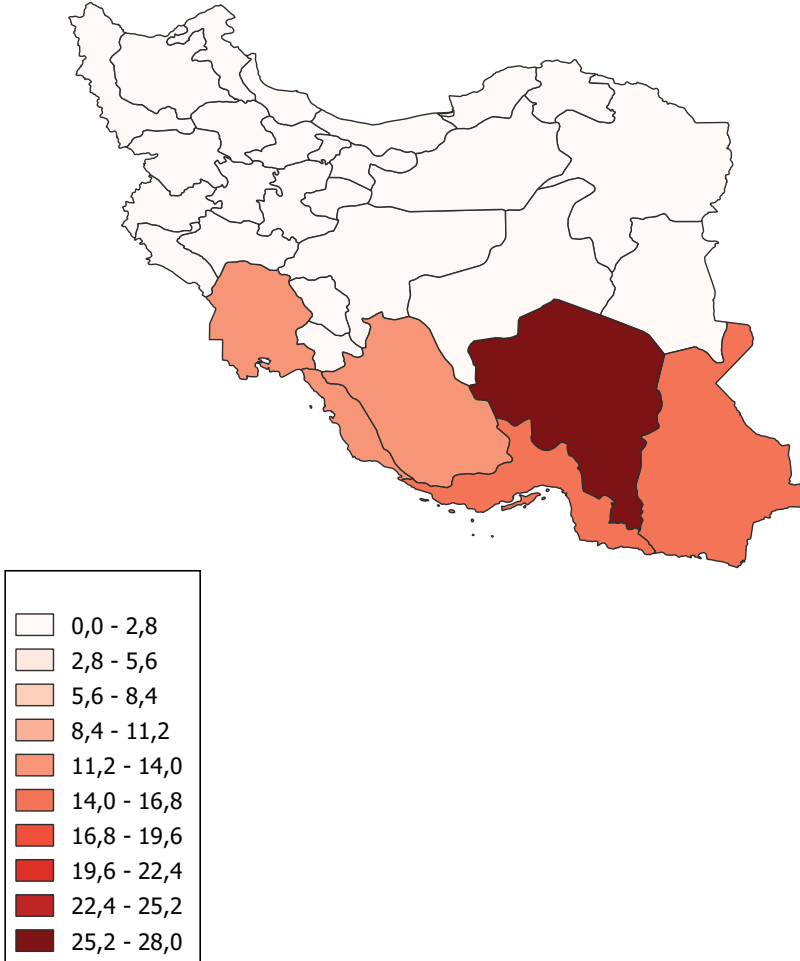
Ostan	Elma Üretimi (%)
Batı Azerbaycan	21.6
Buğehr	0
Çaharmahal ve Bahtiyari	1.4
Doğu Azerbaycan	14
Elburz	2.5
Erdebil	2.8
Fars	10.9
Gilan	0.1
Gülistan	0.1
Güney Horasan	0
Hamedan	3.1
Huzistan	0
Hürmüzgan	0
İlam	0
İsfahan	7
Kazvin	1.3
Kerman	1
Kermanshah	1.2
Kohkiluye ve Buyer Ahmed	3.3
Kum	0.1
Kurdistan	1.6
Kuzey Horasan	1.6
Luristan	1.4
Mazenderan	0.9
Merkezi	1.7
Rezevi Horasan	6.1
Semnan	1.3
Sistan ve Belucistan	0
Tahran	10.6
Yezd	0.1
Zencan	4.1

Portakal Üretimi Ostan Dağılımı

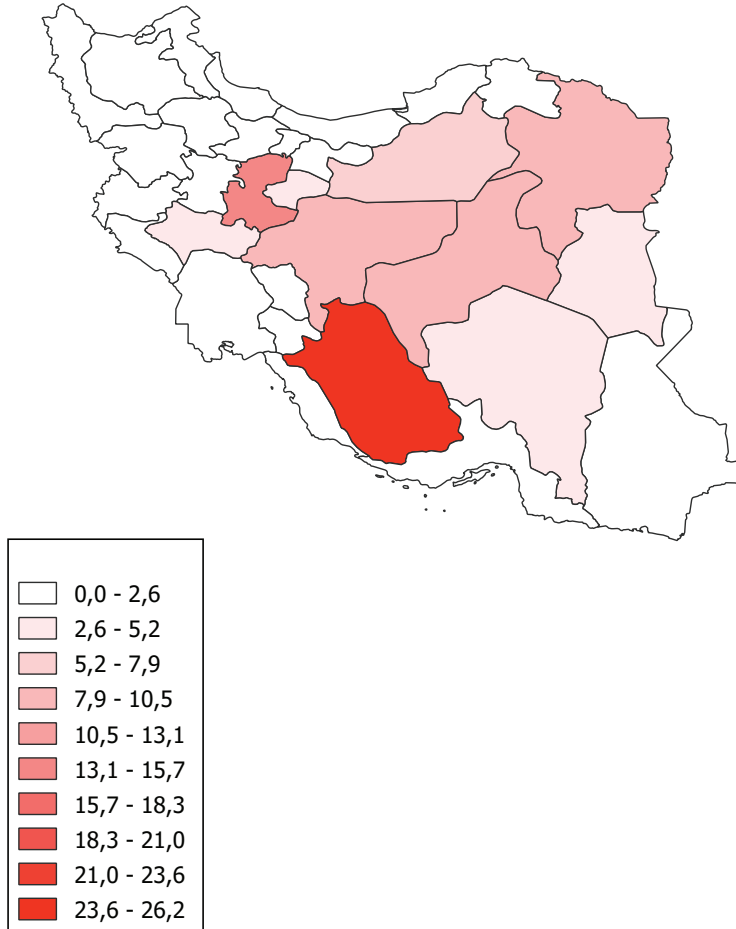
Ostan	Portakal Üretimi (%)
Batı Azerbaycan	0
Buğehr	0.2
Çaharmahal ve Bahtiyari	0
Doğu Azerbaycan	0
Elburz	0
Erdebil	0
Fars	12.9
Gilan	3.5
Gülistan	0.2
Güney Horasan	0
Hamedan	0
Huzistan	1.3
Hürmüzgan	4.4
İlam	0
İsfahan	0
Kazvin	0
Kerman	14.6
Kermansah	0.1
Kohkiluye ve Buyer Ahmed	0.6
Kum	0
Kurdistan	0
Kuzey Horasan	0
Luristan	0
Mazenderan	61.8
Merkezi	0
Rezevi Horasan	0
Semnan	0
Sistan ve Belucistan	0.4
Tahran	0
Yezd	0
Zencan	0

Hurma Üretimi Ostan Dağılımı

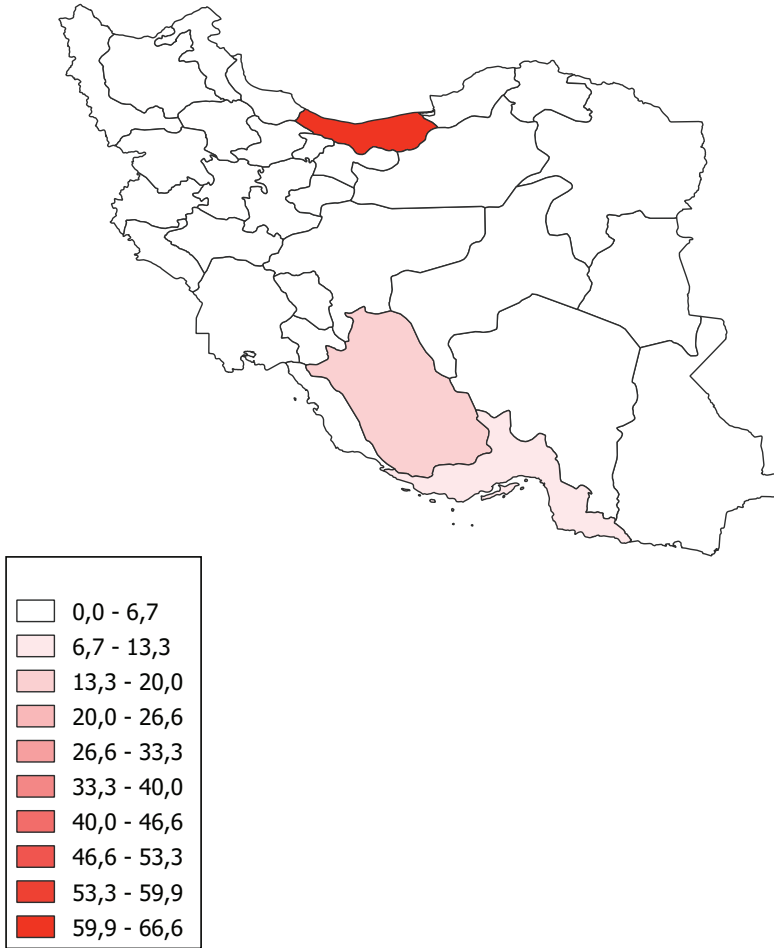
Ostan	Hurma Üretimi (%)
Batı Azerbaycan	0
Buşehr	12.3
Çaharmahal ve Bahtiyari	0
Doğu Azerbaycan	0
Elburz	0
Erdebil	0
Fars	13.2
Gilan	0
Gülistan	0
Güney Horasan	0.5
Hamedan	0
Huzistan	12.1
Hürmüzgan	16.5
İlam	0
İsfahan	0
Kazvin	0
Kerman	28
Kermanşah	0.1
Kohkiluye ve Buyer Ahmed	0
Kum	0
Kurdistan	0
Kuzey Horasan	0
Luristan	0
Mazenderan	0
Merkezi	0
Rezevi Horasan	0
Semnan	0
Sistan ve Belucistan	16.6
Tahrir	0
Yezd	0.7
Zencan	0

Nar Üretimi Ostan Dağılımı

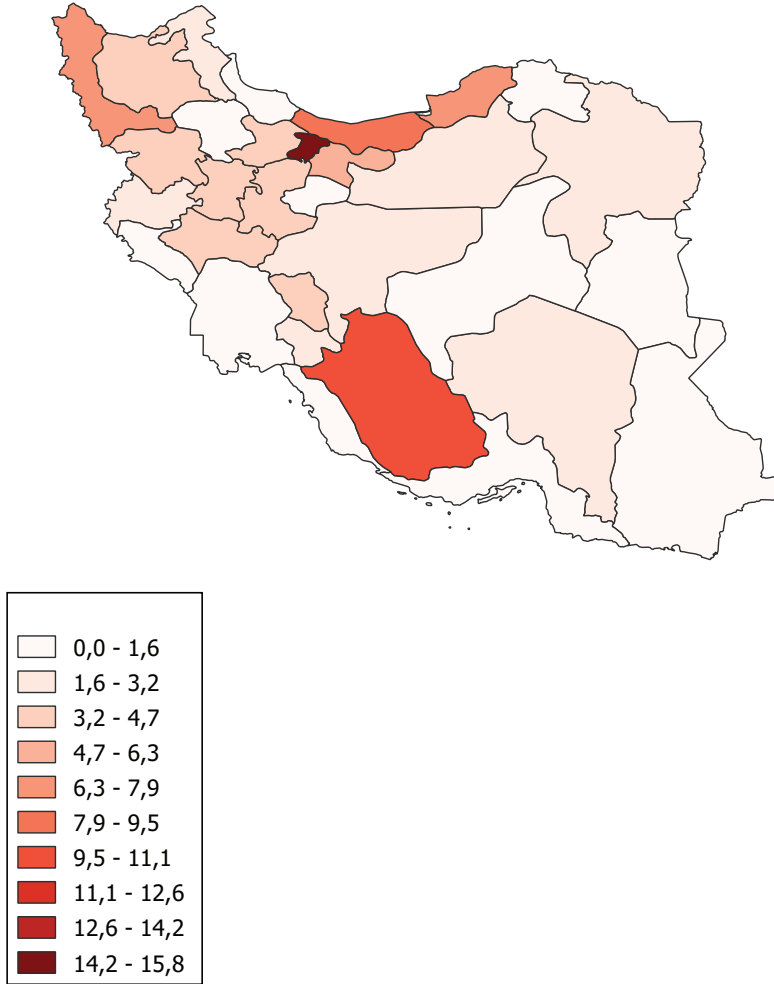
Ostan	Nar Üretimi (%)
Batı Azerbaycan	0.1
Buşehr	0
Çaharmahal ve Bahtiyari	0.1
Doğu Azerbaycan	0.3
Elburz	0.1
Erdebil	0.1
Fars	26.2
Gilan	0.3
Gülistan	0.4
Güney Horasan	3.5
Hamedan	0
Huzistan	1.1
Hürmüzgan	0.1
İlam	0.2
İsfahan	9.3
Kazvin	0.5
Kerman	3.2
Kermansah	0.3
Kohkiluye ve Buyer Ahmed	0.5
Kum	4.4
Kurdistan	0.5
Kuzey Horasan	0.2
Luristan	3.2
Mazenderan	1.4
Merkezi	13.5
Rezevi Horasan	9.6
Semnan	7.5
Sistan ve Belucistan	1.6
Tahran	1.7
Yezd	8.7
Zencan	1.3

Mandalina Üretimi Ostan Dağılımı

Ostan	Mandalina Üretimi (%)
Batı Azerbaycan	0
Buğehr	0.3
Çaharmahal ve Bahtiyari	0
Doğu Azerbaycan	0
Elburz	0
Erdebil	0
Fars	18
Gilan	0.8
Gülistan	1
Güney Horasan	0
Hamedan	0
Huzistan	1.1
Hürmüzgan	8
İlam	0
İsfahan	0
Kazvin	0
Kerman	2.4
Kermanşah	0
Kohkiluye ve Buyer Ahmed	1.2
Kum	0
Kurdistan	0
Kuzey Horasan	0
Luristan	0
Mazenderan	66.6
Merkezi	0
Rezevi Horasan	0
Semnan	0
Sistan ve Belucistan	0.6
Tahrان	0
Yezd	0
Zencan	0

Şeftali Üretimi Ostan Dağılımı

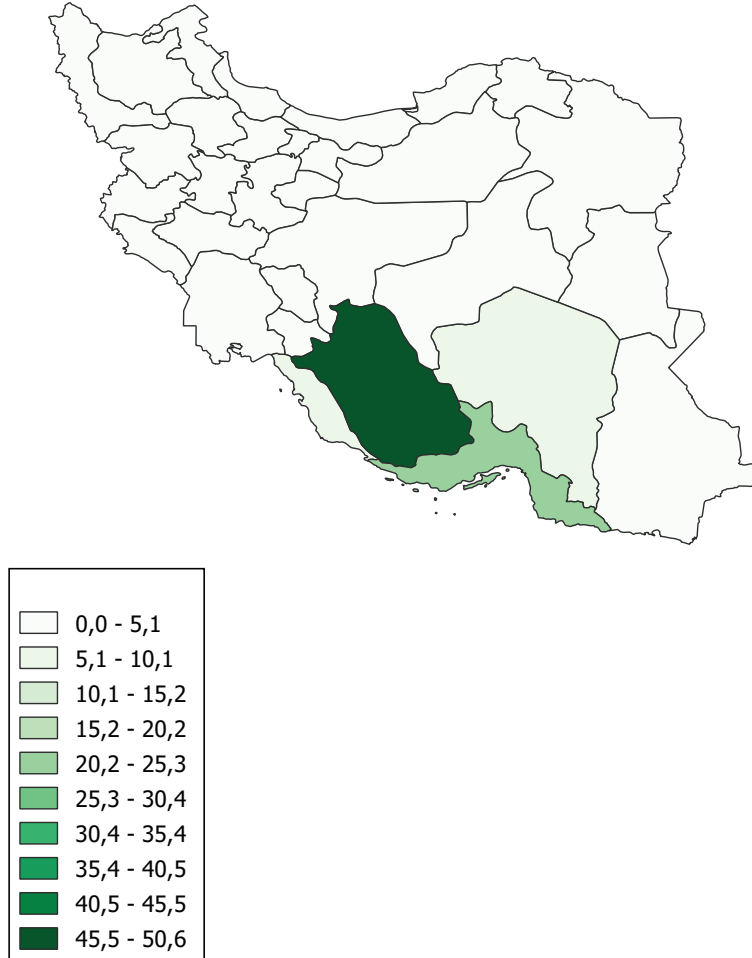
Ostan	Şeftali Üretimi (%)
Batı Azerbaycan	6.5
Buşehr	0
Çaharmahal ve Bahtiyari	4.5
Doğu Azerbaycan	3.7
Elburz	15.8
Erdebil	1.9
Fars	10.4
Gilan	0
Gülüstan	7.5
Güney Horasan	0.1
Hamedan	4.5
Huzistan	0.1
Hürmüzgan	0
İlam	0.2
İsfahan	3.1
Kazvin	4
Kerman	1.7
Kermanşah	2.4
Kohkiluye ve Buyer Ahmed	1.6
Kum	0.1
Kurdistan	3.6
Kuzey Horasan	1.3
Luristan	3.2
Mazenderan	8.8
Merkezi	4.4
Rezevi Horasan	1.6
Semnan	1.7
Sistan ve Belucistan	0.1
Tahran	5.3
Yezd	0.2
Zencan	1.3

Tatlı Limon Üretimi Ostan Dağılımı

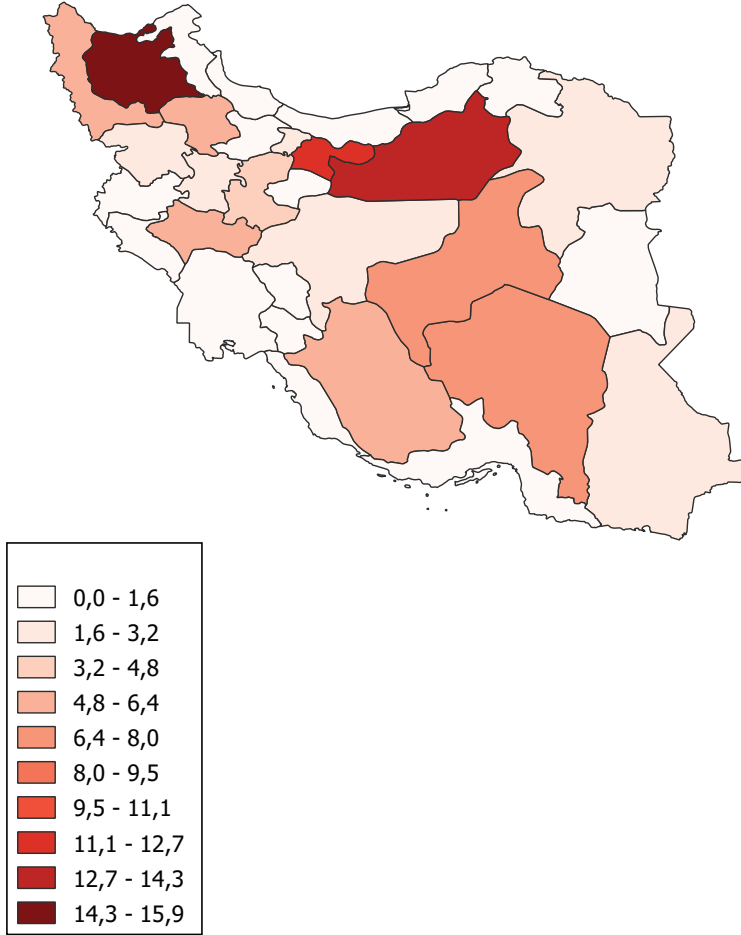
Ostan	Tatlı Limon Üretimi (%)
Batı Azerbaycan	0
Buşehr	0.1
Çaharmahal ve Bahtiyari	0
Doğu Azerbaycan	0
Elburz	0
Erdebil	0
Fars	90.7
Gilan	0.1
Gülistan	0
Güney Horasan	0
Hamedan	0
Huzistan	0.4
Hürmüzgan	5.6
İlam	0
İsfahan	0
Kazvin	0
Kerman	1.2
Kermanşah	0.1
Kohkiluye ve Buyer Ahmed	0.4
Kum	0
Kurdistan	0
Kuzey Horasan	0
Luristan	0
Mazenderan	0.8
Merkezi	0
Rezevi Horasan	0
Semnan	0
Sistan ve Belucistan	0.5
Tahran	0
Yezd	0
Zencan	0

Ekşi Limon Üretimi Ostan Dağılımı

Ostan	Ekşi Limon Üretimi (%)
Babı Azerbaycan	0
Buşehr	8.6
Çaharmahal ve Bahtiyari	0
Doğu Azerbaycan	0
Elburz	0
Erdebil	0
Fars	50.6
Gilan	0
Gülistan	0
Güney Horasan	0
Hamedan	0
Huzistan	1.5
Hürmüzgan	23.2
İlam	0.1
İsfahan	0
Kazvin	0
Kerman	9.8
Kermansah	0.2
Kohkiluye ve Buyer Ahmed	4
Kum	0
Kurdistan	0
Kuzey Horasan	0
Luristan	0.1
Mazenderan	0.3
Merkezi	0
Rezevi Horasan	0
Semnan	0
Sistan ve Belucistan	1.7
Tahrán	0
Yezd	0
Zencan	0

Kayısı Üretimi Ostan Dağılımı

Ostan	Kayısı Üretimi (%)
Batı Azerbaycan	5.3
Buğehr	0
Çaharmahal ve Bahtiyari	0.8
Doğu Azerbaycan	15.9
Elburz	2.7
Erdebil	0.7
Fars	5.8
Gilan	0.1
Gülistan	0
Güney Horasan	0.7
Hamedan	2.7
Huzistan	0.2
Hürmüzgan	0
İlam	0.3
İsfahan	1.8
Kazvin	0.8
Kerman	6.5
Kermansah	0.7
Kohkiluye ve Buyer Ahmed	0.2
Kum	0.2
Kurdistan	2.1
Kuzey Horasan	1.1
Luristan	5.1
Mazenderan	0.2
Merkezi	3.8
Rezevi Horasan	2.6
Semnan	13.6
Sistan ve Belucistan	1.8
Tahran	11.6
Yezd	7.8
Zencan	4.8

Hayvan Varlığı Ostanlara Dağılımı

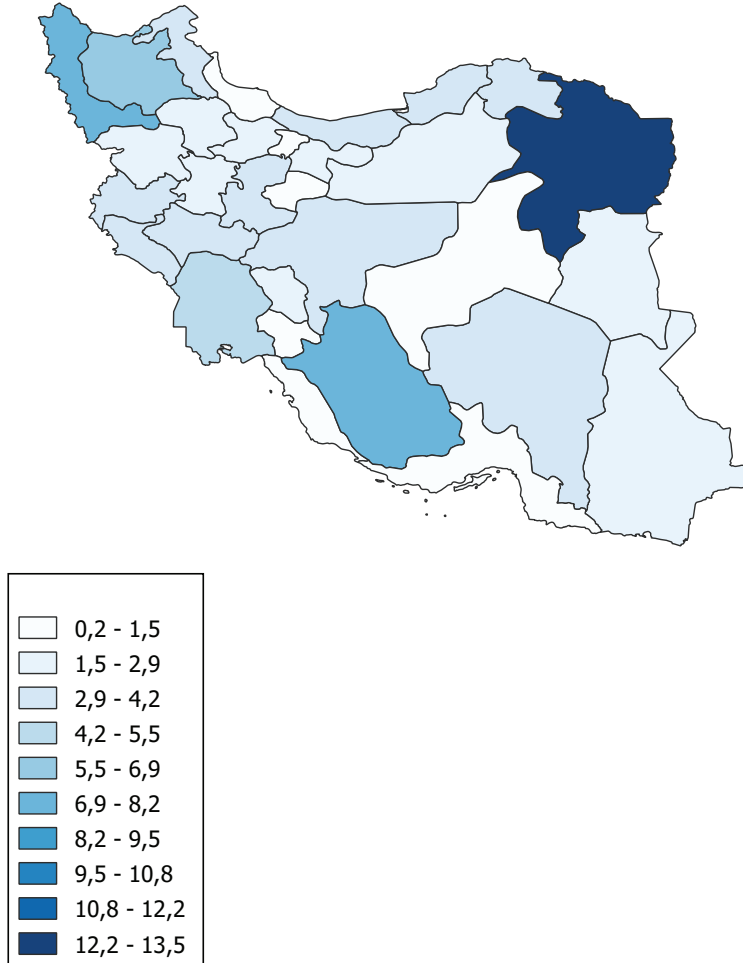
Ostan	Hayvan Cinsi (adet)						
	Koyun	Keçi	Sığır toplam	Manda	Deve	Kümes Tavuğu	Et Tavuğu
Doğu Azerbaycan	3062100	546600	512600	31500	1600	9247000	11940000
Batı Azerbaycan	3346200	396600	455900	47900	400	735000	14893000
Erdebil	1783700	231000	318100	35300	300	682000	6651000
İsfahan	1799000	501400	539100	100	6600	9431000	37384000
Elburz	324300	32800	139200	100	200	6980000	4711000
İlam	1470000	525900	84500	500	500	0	7159000
Buğehr	496300	628800	45000	0	3200	40000	6435000
Tahran	914000	125100	398000	100	1000	12103000	11182000
Çaharmahal ve Bahtiyari	1220800	402500	175800	0	0	207000	4412000
Güney Horasan	867400	967800	76300	0	25900	966000	10360000
Rezevi Horasan	6444200	899100	464500	0	3500	8081000	28143000
Kuzey Horasan	1733000	215200	93300	0	2200	39000	2119000
Huzistan	2379700	1153000	363100	83700	5600	485000	18370000
Zencan	867000	148400	163000	0	0	834000	6057000
Simnan	1206400	362500	78600	100	8900	1749000	10065000
Sistan ve Belucistan	1008700	1855200	129200	0	56200	300000	5438000
Fars	3519900	2603600	403100	200	2400	2526000	27100000

KISIM 4

Ostan	Hayvan Cinsi (adet)						
	Koyun	Keçi	Siğır toplam	Manda	Deve	Kümes Tavuğu	Et Tavuğu
Kazvin	788400	125400	356100	100	700	7068000	10700000
Kum	284200	94000	109600	0	2800	7012000	5710000
Kurdistan	1218300	317800	262100	0	0	485000	15157000
Kerman	1946100	2260700	218500	0	19800	1159000	9535000
Kermanshah	1684600	343500	233600	100	0	890000	11793000
Kohkiluyeh ve Buyer Ahmed	586000	937800	69400	0	0	160000	2580000
Gülistan	1458400	164200	325200	1700	7200	916000	25397000
Gilan	618900	109800	388800	6900	0	36000	17929000
Loristan	1749600	814900	246000	200	0	541000	13170000
Mazenderan	1571800	120100	697900	2400	0	1443000	33519000
Merkezi	1406400	276200	253300	0	0	3510000	12523000
Hürmuzgan	94100	1019600	27500	0	14200	10000	2451000
Hamedan	1351300	113200	369100	0	0	1645000	10263000
Yezd	437000	426000	154300	0	15200	1749000	10107000
Ülke Toplamı	47637800	18718700	8150700	210900	178400	81029000	393253000

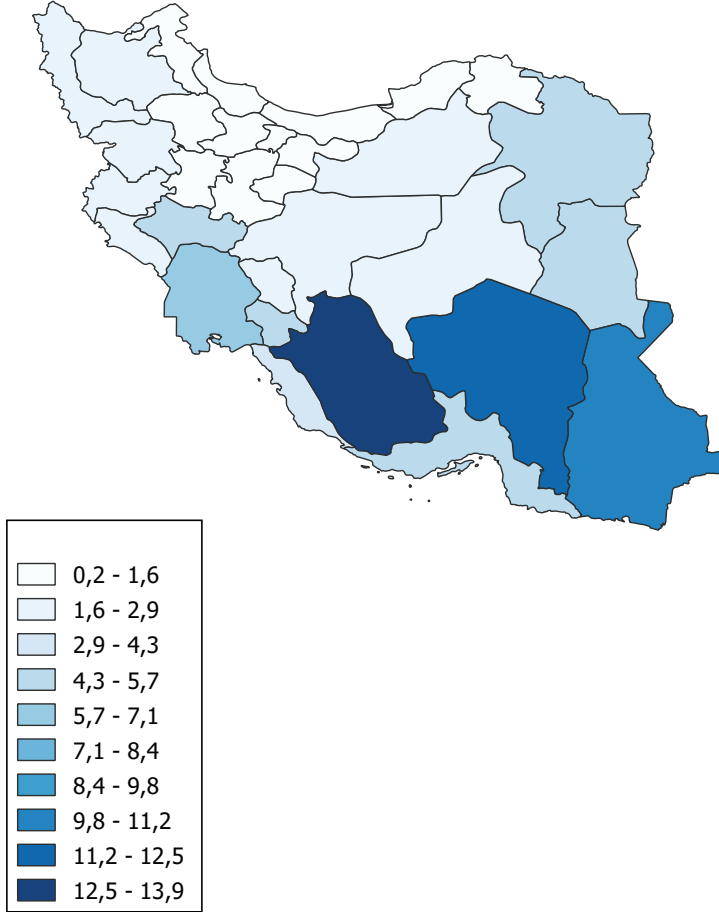
(İran Tarımsal Cihat Bakanlığı, 2016)

Koyun Varlığı Ostan Dağılımı

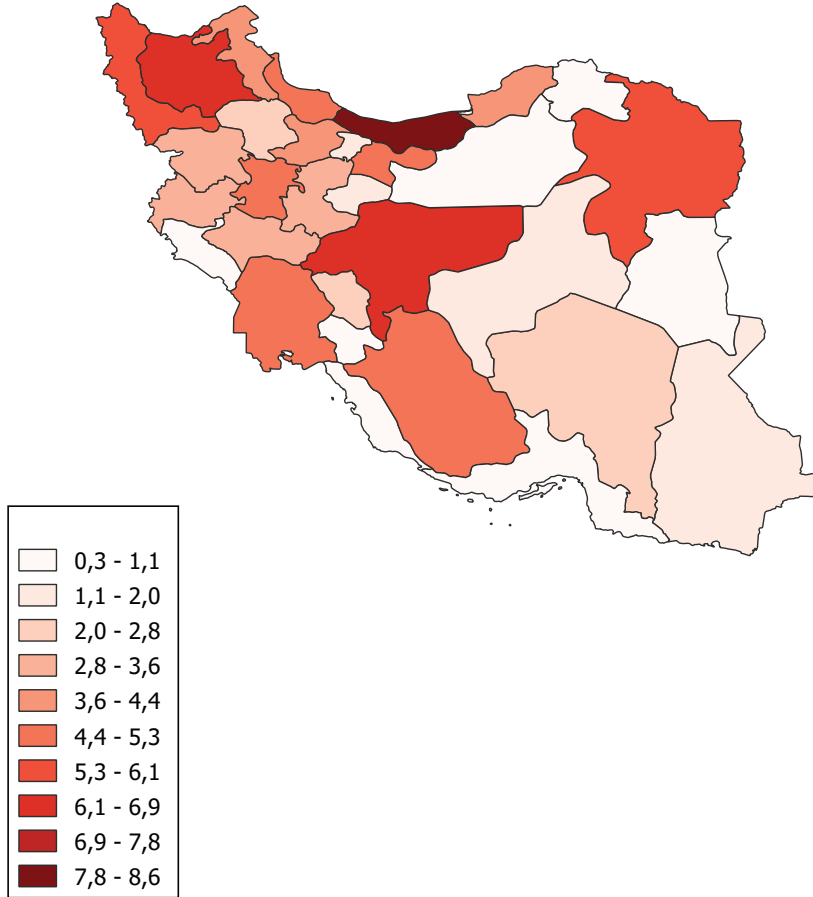
Ostan	Koyun Dağılımı (%)
Batı Azerbaycan	7
Buşehr	1
Çaharmahal ve Bahtiyari	2.6
Doğu Azerbaycan	6.4
Elburz	0.7
Erdebil	3.7
Fars	7.4
Gilan	1.3
Gülistan	3.1
Güney Horasan	1.8
Hamedan	2.8
Huzistan	5
Hürmüzgan	0.2
İlam	3.1
İsfahan	3.8
Kazvin	1.7
Kerman	4.1
Kermanşah	3.5
Kohkiluye ve Buyer Ahmed	1.2
Kum	0.6
Kurdistan	2.6
Kuzey Horasan	3.6
Luristan	3.7
Mazenderan	3.3
Merkezi	3
Rezevi Horasan	13.5
Semnan	2.5
Sistan ve Belucistan	2.1
Tahrán	1.9
Yezd	0.9
Zencan	1.8

Keçi Varlığı Ostan Dağılımı

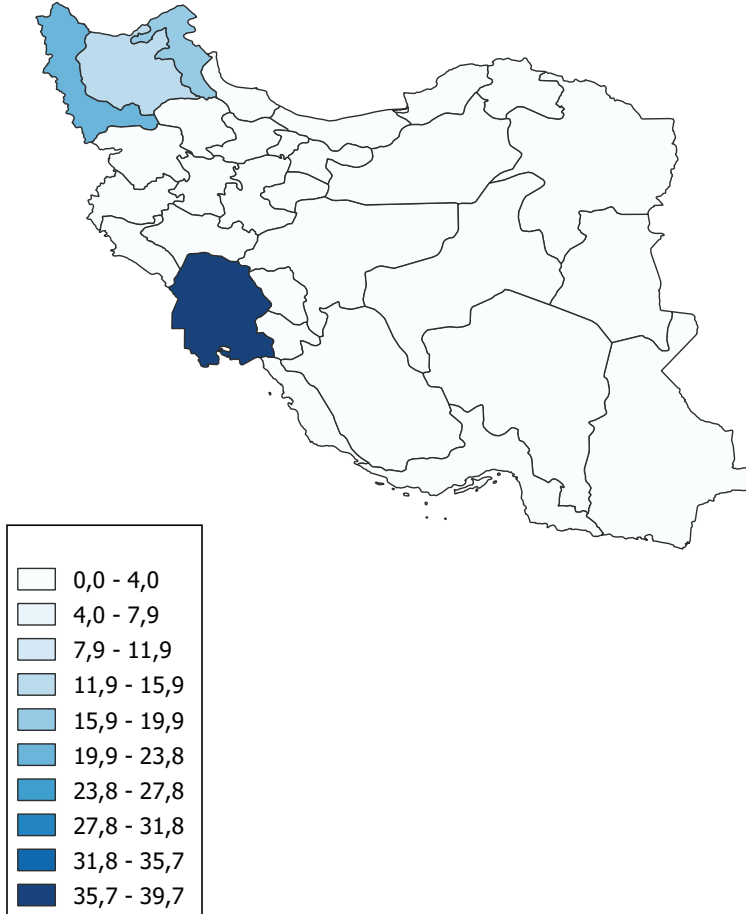
Ostan	Keçi Dağılımı (%)
Batı Azerbaycan	2.1
Buşehr	3.4
Çaharmahal ve Bahtiyari	2.2
Doğu Azerbaycan	2.9
Elburz	0.2
Fars	13.9
Gilan	0.6
Gülistan	0.9
Güney Horasan	5.2
Hamedan	0.6
Huzistan	6.2
Hürmüzgan	5.4
İlam	2.8
İsfahan	2.7
Kazvin	0.7
Kerman	12.1
Kermanşah	1.8
Kohkiluye ve Buyer Ahmed	5
Kum	0.5
Kurdistan	1.7
Kuzey Horasan	1.1
Luristan	4.4
Mazenderan	0.6
Merkezi	1.5
Rezevi Horasan	4.8
Semnan	1.9
Sistan ve Belucistan	9.9
Tahrان	0.7
Yezd	2.3
Zencan	0.8

Sığır Varlığı Ostan Dağılımı

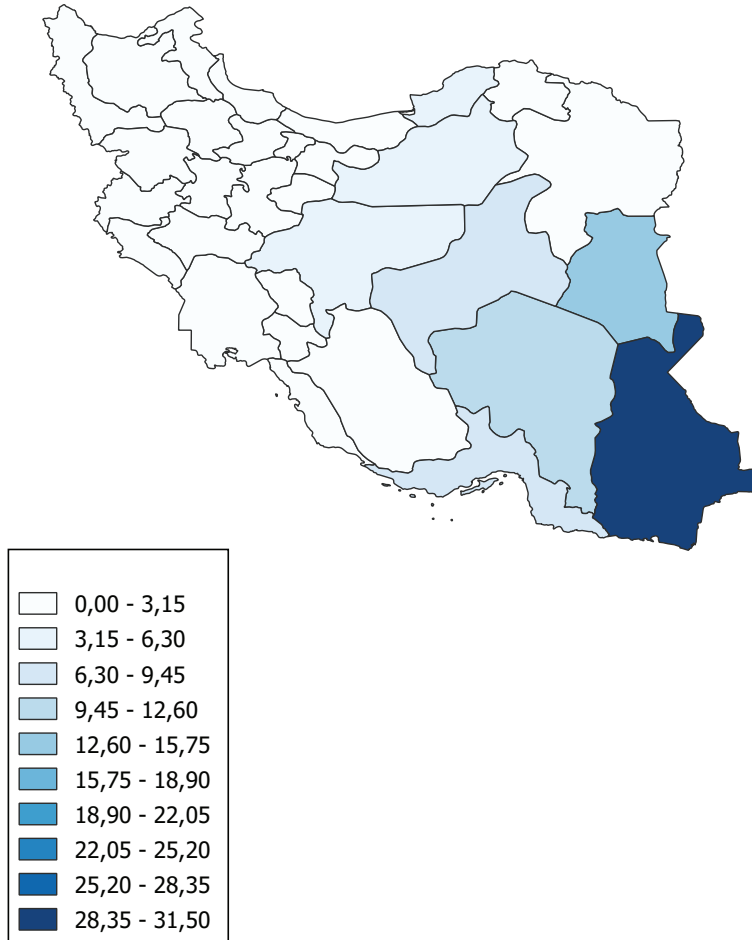
Ostan	Sığır Dağılımı (%)
Batı Azerbaycan	5.6
Buğehr	0.6
Çaharmahal ve Bahtiyari	2.2
Doğu Azerbaycan	6.3
Elburz	1.7
Erdebil	3.9
Fars	4.9
Gilan	4.8
Gülistan	4
Güney Horasan	0.9
Hamedan	4.5
Huzistan	4.5
Hürmüzgan	0.3
İlam	1
İsfahan	6.6
Kazvin	4.4
Kerman	2.7
Kermanşah	2.9
Kohkiluye ve Buyer Ahmed	0.9
Kum	1.3
Kurdistan	3.2
Kuzey Horasan	1.1
Luristan	3
Mazenderan	8.6
Merkezi	3.1
Rezevi Horasan	5.7
Semnan	1
Sistan ve Belucistan	1.6
Tahrn	4.9
Yezd	1.9
Zencan	2

Manda Varlığı Ostan Dağılımı

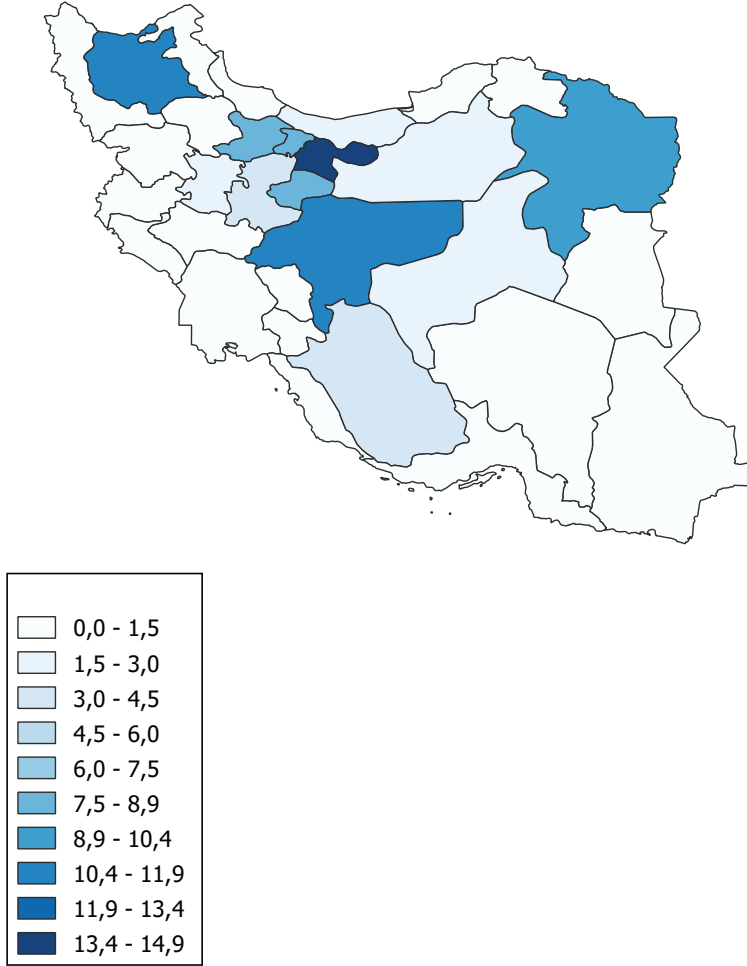
Ostan	Manda Dağılımı (%)
Batı Azerbaycan	22.7
Buğehr	0
Çaharmahal ve Bahtiyari	0
Doğu Azerbaycan	14.9
Elburz	0
Erdebil	16.7
Fars	0.1
Gilan	3.3
Gülistan	0.8
Güney Horasan	0
Hamedan	0
Huzistan	39.7
Hürmüzgan	0
İlam	0.2
İsfahan	0
Kazvin	0
Kerman	0
Kermanşah	0
Kohkiluye ve Buyer Ahmed	0
Kum	0
Kurdistan	0
Kuzey Horasan	0
Luristan	0.1
Mazenderan	1.1
Merkezi	0
Rezevi Horasan	0
Semnan	0
Sistan ve Belucistan	0
Tahrán	0
Yezd	0
Zencan	0

Deve Varlığı Ostan Dağılımı

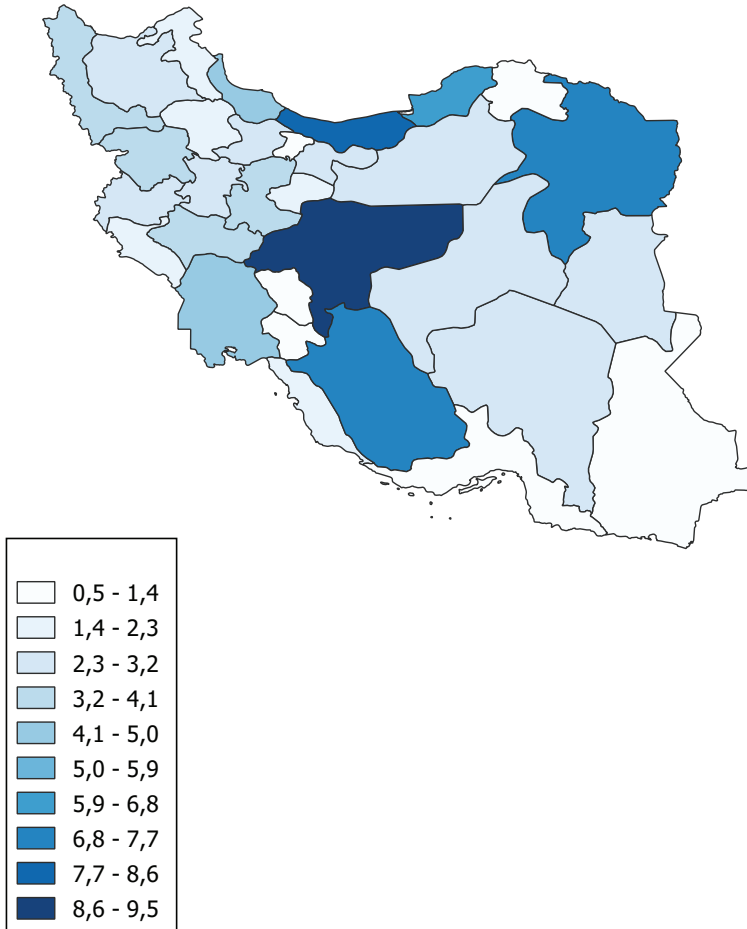
Ostan	Deve Dağılımı (%)
Batı Azerbaycan	0.2
Buşehr	1.8
Çaharmahal ve Bahtiyari	0
Doğu Azerbaycan	0.9
Elburz	0.1
Erdebil	0.2
Fars	1.3
Gilan	0
Gülistan	4
Güney Horasan	14.5
Hamedan	0
Huzistan	3.1
Hürmuzgan	8
İlam	0.3
İsfahan	3.7
Kazvin	0.4
Kerman	11.1
Kermanşah	0
Kohkiluye ve Buyer Ahmed	0
Kum	1.6
Kurdistan	0
Kuzey Horasan	1.2
Luristan	0
Mazenderan	0
Merkezi	0
Rezevi Horasan	2
Semnan	5
Sistan ve Belucistan	31.5
Tahran	0.6
Yezd	8.5
Zencan	0

Kümes Tavuğu Varlığı Ostan Dağılımı

Ostan	Kümes Tavuğu Dağılımı (%)
Batı Azerbaycan	0.9
Buşehr	0
Çaharmahal ve Bahtiyari	0.3
Doğu Azerbaycan	11.4
Elburz	8.6
Erdebil	0.8
Fars	3.1
Gilan	0
Gülistan	1.1
Güney Horasan	1.2
Hamedan	2
Huzistan	0.6
Hürmüzgan	0
İlam	0
İsfahan	11.6
Kazvin	8.7
Kerman	1.4
Kermanşah	1.1
Kohkiluye ve Buyer Ahmed	0.2
Kum	8.7
Kurdistan	0.6
Kuzey Horasan	0
Luristan	0.7
Mazenderan	1.8
Merkezi	4.3
Rezevi Horasan	10
Semnan	2.2
Sistan ve Belucistan	0.4
Tahrán	14.9
Yezd	2.2
Zencan	1

Et Tavuğu Varlığı Ostan Dağılımı

Ostan	Et Tavuğu Dağılımı
Batı Azerbaycan	3.8
Buğehr	1.6
Çaharmahal ve Bahtiyari	1.1
Doğu Azerbaycan	3
Elburz	1.2
Erdebil	1.7
Fars	6.9
Gilan	4.6
Gülistan	6.5
Güney Horasan	2.6
Hamedan	2.6
Huzistan	4.7
Hürmüzgan	0.6
İlam	1.8
İsfahan	9.5
Kazvin	2.7
Kerman	2.4
Kermanşah	3
Kohkiluye ve Buyer Ahmed	0.7
Kum	1.5
Kurdistan	3.9
Kuzey Horasan	0.5
Luristan	3.3
Mazenderan	8.5
Merkezi	3.2
Rezevi Horasan	7.2
Semnan	2.6
Sistan ve Belucistan	1.4
Tahrán	2.8
Yezd	2.6
Zencan	1.5

Hayvansal Ürün Üretiminin Ostanlara Dağılımı

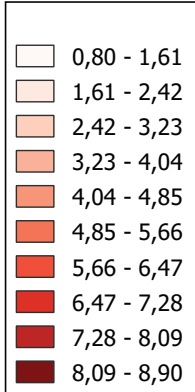
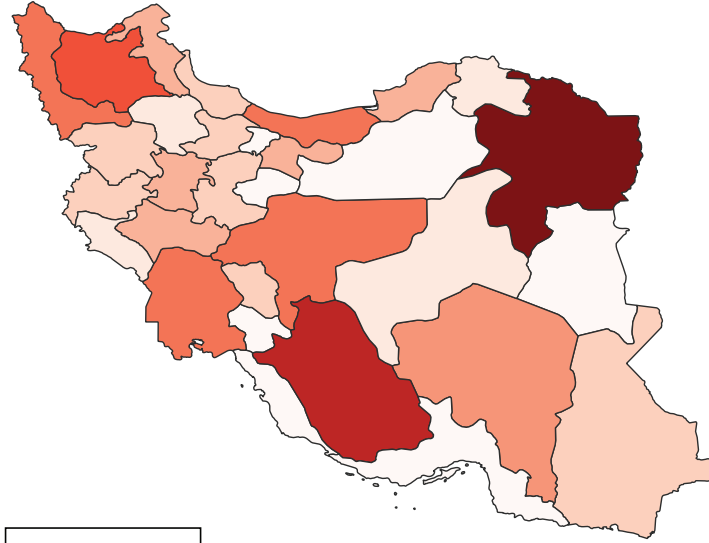
Ostan adı / Miktar (bin ton)	Kırmızı Et	Süt	Tavuk Eti	Yumurta	Bal
Doğu Azerbaycan	50	493,3	77,4	86,2	13
Batı Azerbaycan	45,1	360	77,5	9,5	21
Erdebil	29,2	253,6	40,4	8,8	6
İsfahan	44,2	1182,2	171,2	91,4	3,1
Elburz	11	350,9	21,1	89,2	0,3
İlam	17	86,3	35	1,3	0,6
Buşehr	8	38,3	34,2	0,9	0,4
Tahran	29,6	1015,1	33,8	150	0,9
Çaharmahal ve Bahtiyari	21,5	229	19,7	3,2	1,1
Güney Horasan	13,2	103	50,8	12,1	0,2
Rezevi Horasan	73	935,7	152,2	93,8	1,9
Kuzey Horasan	13,7	91	14,9	1,4	1,9
Huzistan	41,5	311,1	80,9	8,2	1,9
Zencan	14	138,3	38,5	10,6	0,6
Simnan	12,5	139,3	48,2	12,7	0,3
Sistan ve Belucistan	20,6	70,4	24,7	6,4	0
Fars	61,6	556,6	127,3	46,2	5,2

Hayvansal Ürün Üretiminin Ostanlara Dağılımı (devamı)

Ostan adı / Miktar (bin ton)	Kırmızı Et	Süt	Tavuk Eti	Yumurta	Bal
Kazvin	25	495,8	59,8	71,9	0,6
Kum	8,2	123,7	31,3	67,7	0,2
Kurdistan	20,6	117,4	69,1	4,9	1,2
Kerman	34	250,8	46,2	15,5	1,5
Kermansah	23,4	203,2	35,6	10,1	2,9
Kohkiluye ve Buyer Ahmed	10,7	65,6	10,8	4,5	0,8
Gülstan	27	330,1	163,9	25,1	1,4
Gilan	23,5	178,2	161,2	18	5
Loristan	27	221,8	58,9	6,2	1,6
Mazenderan	46,2	456,3	212,3	13,9	4,8
Merkezi	23,1	263,1	55	36,9	0,8
Hürmüzgan	6,8	27,3	25	0,9	0,1
Hamedan	28,7	333,1	46,3	14,1	2
Yezd	14	232,9	46	18,9	0,1
Ülke Toplamı	823,9	9653,4	2069,2	940,5	81,4

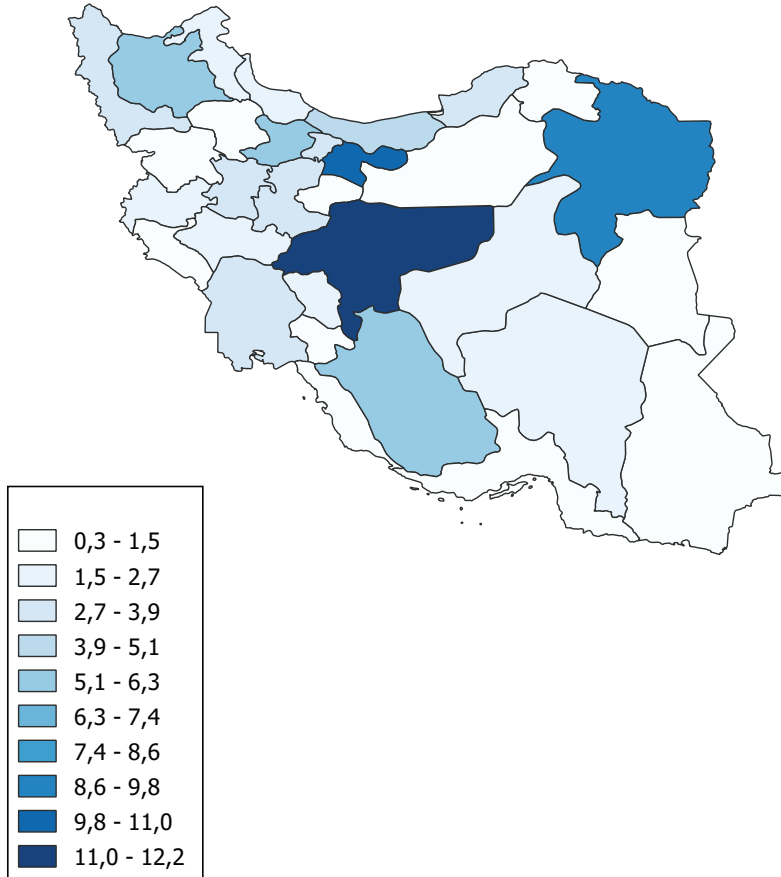
(İran Tarımsal Cihat Bakanlığı, 2016)

Kırmızı Et Üretimi Ostan Dağılımı

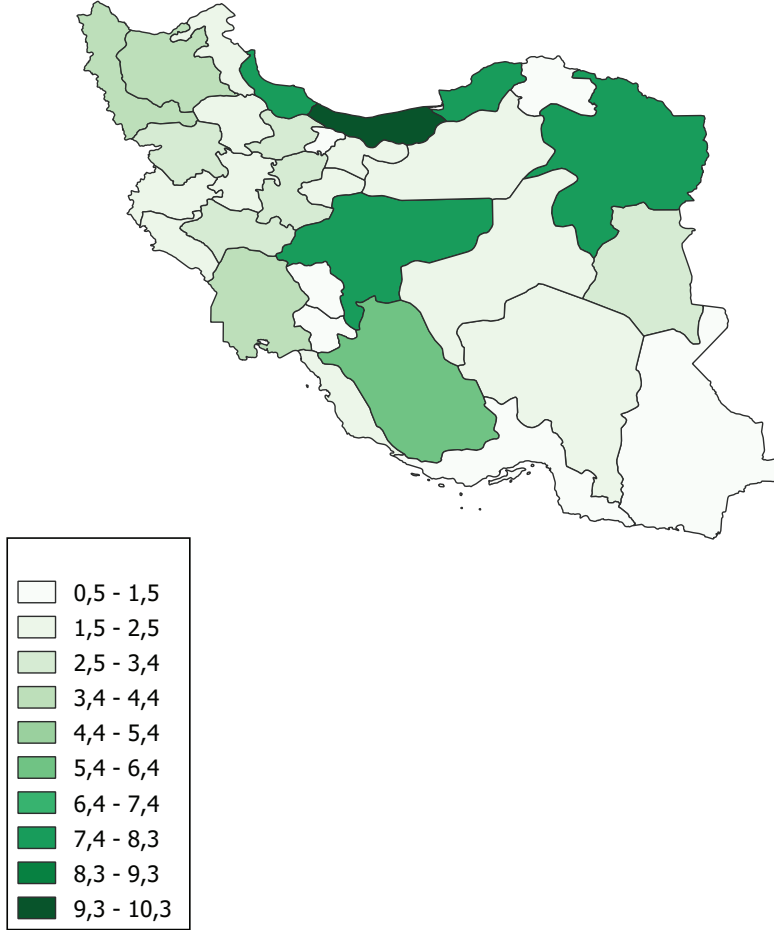
Ostan	Kırmızı Et Üretimi (%)
Batı Azerbaycan	5.5
Buğehr	1
Çaharmahal ve Bahtiyari	2.6
Doğu Azerbaycan	6.1
Elburz	1.3
Erdebil	3.5
Fars	7.5
Gilan	2.9
Gülstan	3.3
Güney Horasan	1.6
Hamedan	3.5
Huzistan	5
Hürmüzgan	0.8
İlam	2.1
İsfahan	5.4
Kazvin	3
Kerman	4.1
Kermansah	2.8
Kohkiluye ve Buyer Ahmed	1.3
Kum	1
Kurdistan	2.5
Kuzey Horasan	1.7
Luristan	3.3
Mazenderan	5.6
Merkezi	2.8
Rezevi Horasan	8.9
Semnan	1.5
Sistan ve Belucistan	2.5
Tahran	3.6
Yezd	1.7
Zencan	1.7

Süt Üretimi Ostan Dağılımı

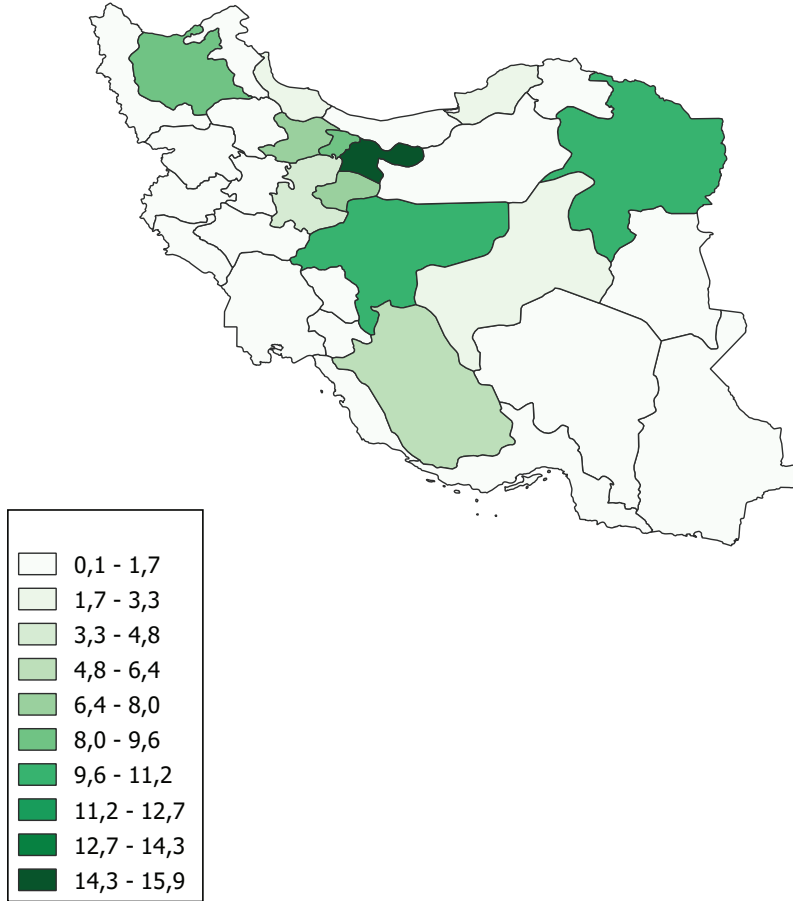
Ostan	Süt Üretimi (%)
Batı Azerbaycan	3.7
Buğehr	0.4
Çaharmahal ve Bahtiyari	2.4
Doğu Azerbaycan	5.1
Elburz	3.6
Erdebil	2.6
Fars	5.8
Gilan	1.8
Gülistan	3.4
Güney Horasan	1.1
Hamedan	3.5
Huzistan	3.2
Hürmüzgan	0.3
İlam	0.9
İsfahan	12.2
Kazvin	5.1
Kerman	2.6
Kermansah	2.1
Kohkiluye ve Buyer Ahmed	0.7
Kum	1.3
Kurdistan	1.2
Kuzey Horasan	0.9
Luristan	2.3
Mazenderan	4.7
Merkezi	2.7
Rezevi Horasan	9.7
Semnan	1.4
Sistan ve Belucistan	0.7
Tahran	10.5
Yezd	2.4
Zencan	1.4

Tavuk Eti Üretimi Ostan Dağılımı

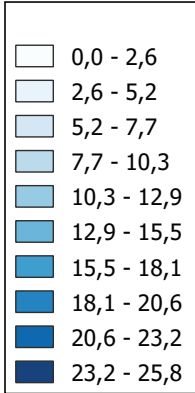
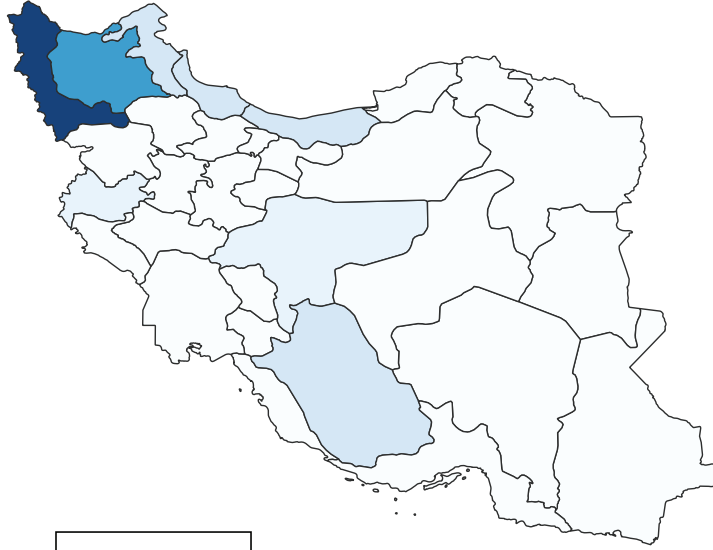
Ostan	Tavuk Eti Üretimi (%)
Batı Azerbaycan	3.7
Buşehir	1.7
Çaharmahal ve Bahtiyari	1
Doğu Azerbaycan	3.7
Elburz	1
Erdebil	2
Fars	6.2
Gilan	7.8
Gülistan	7.9
Güney Horasan	2.5
Hamedan	2.2
Huzistan	3.9
Hürmüzgan	1.2
İlam	1.7
İsfahan	8.3
Kazvin	2.9
Kerman	2.2
Kermanşah	1.7
Kohkiluye ve Buyer Ahmed	0.5
Kum	1.5
Kurdistan	3.3
Kuzey Horasan	0.7
Luristan	2.8
Mazenderan	10.3
Merkezi	2.7
Rezevi Horasan	7.4
Semnan	2.3
Sistan ve Belucistan	1.2
Tahran	1.6
Yezd	2.2
Zencan	1.9

Yumurta Üretimi Ostan Dağılımı

Ostan	Yumurta Üretimi (%)
Babı Azerbaycan	1
Buşehr	0.1
Çaharmahal ve Bahtiyari	0.3
Doğu Azerbaycan	9.2
Elburz	9.5
Erdebil	0.9
Fars	4.9
Gilan	1.9
Gülistan	2.7
Güney Horasan	1.3
Hamedan	1.5
Huzistan	0.9
Hürmüzgan	0.1
İlam	0.1
İsfahan	9.7
Kazvin	7.6
Kerman	1.6
Kermansah	1.1
Kohkiluye ve Buyer Ahmed	0.5
Kum	7.2
Kurdistan	0.5
Kuzey Horasan	0.1
Luristan	0.7
Mazenderan	1.5
Merkezi	3.9
Rezevi Horasan	10
Semnan	1.4
Sistan ve Belucistan	0.7
Tahrán	15.9
Yezd	2
Zencan	1.1

Bal Üretimi Ostan Dağılımı

Ostan	Bal Üretimi (%)
Batı Azerbaycan	25.8
Buğehr	0.5
Çaharmahal ve Bahtiyari	1.4
Doğu Azerbaycan	16
Elburz	0.4
Erdebil	7.4
Fars	6.4
Gilan	6.1
Gülistan	1.7
Güney Horasan	0.2
Hamedan	2.5
Huzistan	2.3
Hürmüzgan	0.1
İlam	0.7
İsfahan	3.8
Kazvin	0.7
Kerman	1.8
Kermanşah	3.6
Kohkiluye ve Buyer Ahmed	1
Kum	0.2
Kurdistan	1.5
Kuzey Horasan	2.3
Luristan	2
Mazenderan	5.9
Merkezi	1
Rezevi Horasan	2.3
Semnan	0.4
Sistan ve Belucistan	0
Tahran	1.1
Yezd	0.1
Zencan	0.7

Ülke Genelindeki Konaklama Kapasitesi Dağılımı

Ostan	Toplam	5 Yıldızlı Otel	4 Yıldızlı Otel	3 Yıldızlı Otel	2 Yıldızlı Otel	1 Yıldızlı Otel	Misafirhane	Apart otel	Konaklama Tesisi	Pansiyon
Doğu Azerbaycan	144	2	1	3	8	21	94	15	0	0
Batı Azerbaycan	93	1	4	4	15	11	52	3	3	0
Erdebil	216	0	1	6	10	11	101	87	0	0
İsfahan	158	1	4	22	18	39	63	11	0	0
Elburz	28	0	0	3	3	6	4	5	0	7
İlam	17	0	0	1	3	5	8	0	0	0
Buşehr	31	0	0	1	3	4	13	9	1	0
Tahrán	346	6	12	25	32	28	103	24	0	116
Çaharmahal ve Bahtiyari	23	0	0	2	1	9	7	4	0	0
Güney Horasan	22	0	0	3	1	3	15	0	0	0
Rezevi Horasan	939	8	17	53	52	58	377	306	1	67
Kuzey Horasan	20	0	0	3	2	1	12	1	0	1
Huzistan	65	1	3	12	10	12	23	3	1	0
Zencan	26	0	1	2	2	2	16	2	1	0
Semnan	16	0	0	4	2	4	5	1	0	0
Sistan ve Belucistan	41	0	3	1	7	3	25	2	0	0

Ülke Genelindeki Konaklama Kapasitesi Dağılımı (devamı)

Ostan	Toplam	5 Yıldızlı Otel	4 Yıldızlı Otel	3 Yıldızlı Otel	2 Yıldızlı Otel	1 Yıldızlı Otel	Misafirhane	Apart otel	Konaklama Tesisi	Pansiyon
Fars	201	4	9	13	18	5	133	14	4	1
Kazvin	25	0	0	1	5	4	15	0	0	0
Kum	81	0	3	2	8	10	38	20	0	0
Kurdistan	51	0	1	5	9	10	25	0	1	0
Kerman	65	1	2	4	12	5	32	2	0	7
Kermanşah	48	2	3	6	12	3	19	2	0	1
Kohkiluye ve Buyer Ahmed	15	0	2	0	2	0	6	2	0	3
Gülistan	52	0	1	6	8	9	15	3	1	9
Gilan	212	0	1	8	9	60	46	22	66	0
Luristan	33	0	1	7	4	7	11	1	2	0
Mazenderan	201	1	6	22	24	48	19	71	6	4
Merkezi	24	1	1	9	2	1	5	0	5	0
Hürmüzgan	49	3	1	4	10	6	17	7	1	0
Hamedan	30	0	2	1	4	2	19	2	0	0
Yezd	74	0	5	9	13	24	16	1	0	6
Toplam	3346	31	84	242	309	411	1334	620	93	222

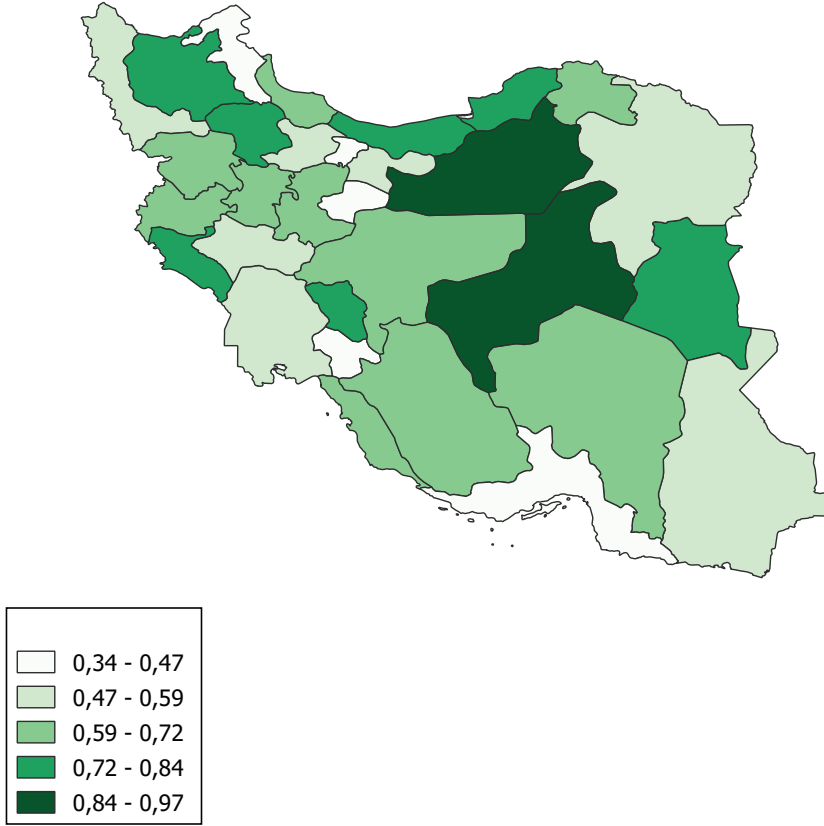
(İran İstatistik Merkezi, 2016).

Son 5 yıl Gümrük Verilerin Ortalamasına Göre İran Dış Ticaret Ortakları (Petrol ve doğalgaz hariç)

Ülke	Ticaret Hacminde Pay (%)
Çin	22.93
BAE	15.91
Irak	7.64
Türkiye	6.79
Hindistan	6.56
Güney Kore	6.15
Almanya	3.27
Afganistan	3.11
İsviçre	2.51
İtalya	1.87
Pakistan	1.34
Hollanda	1.23
Rusya	1.23
Fransa	1.16
Tayvan	1.08
Türkmenistan	0.91
Japonya	0.87
İngiltere	0.86
Brezilya	0.78
Singapur	0.74
Diğer	13.06

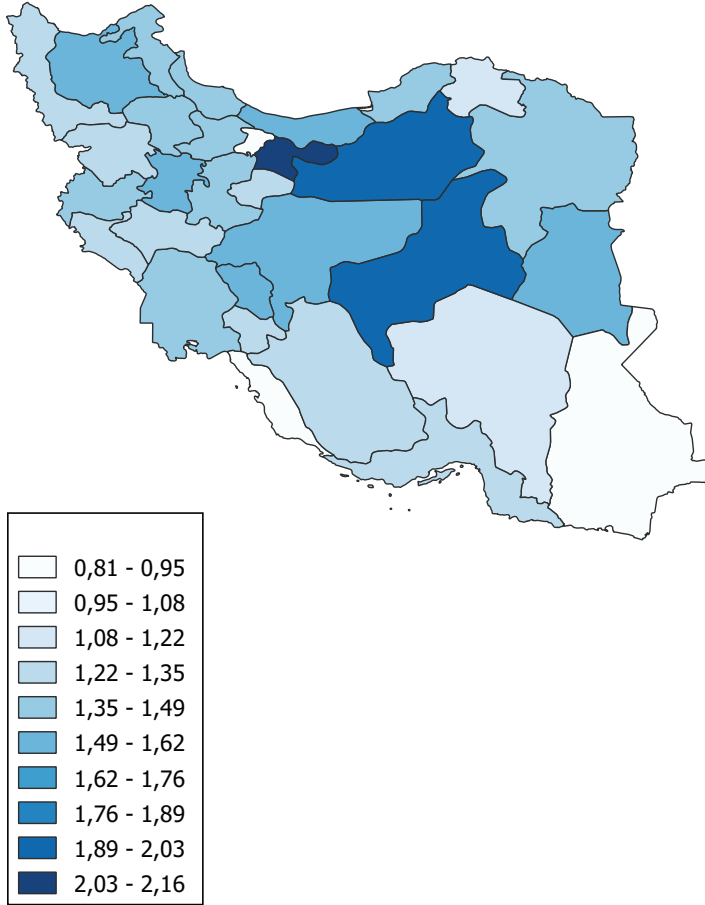
(İran Merkez Bankası, 2017), (İran Gümrük İdaresi, 2017)

Bin Kişi Başına Doktor Sayısı Ülke Dağılımı

Ostan	Bin Kişi Başına Doktor Sayısı
Batı Azerbaycan	0.48
Buğehr	0.64
Çaharmahal ve Bahtiyari	0.82
Doğu Azerbaycan	0.75
Elburz	0.39
Erdebil	0.34
Fars	0.67
Gilan	0.71
Gülistan	0.74
Güney Horasan	0.76
Hamedan	0.65
Huzistan	0.59
Hürmüzgan	0.4
İlam	0.81
İsfahan	0.64
Kazvin	0.58
Kerman	0.64
Kermansah	0.63
Kohkiluye ve Buyer Ahmed	0.4
Kum	0.41
Kurdistan	0.63
Kuzey Horasan	0.61
Luristan	0.56
Mazenderan	0.73
Merkezi	0.66
Rezevi Horasan	0.52
Semnan	0.97
Sistan ve Belucistan	0.5
Tahrán	0.5
Yezd	0.9
Zencan	0.73

Bin Kişi Başına Yatak Sayısı Ülke Dağılımı

Ostan	Bin Kişi Başına Yatak Sayısı
Batı Azerbaycan	1.24
Buşehr	0.81
Çaharmahal ve Bahtiyari	1.49
Doğu Azerbaycan	1.6
Elburz	0.9
Erdebil	1.41
Fars	1.27
Gilan	1.39
Gülistan	1.37
Güney Horasan	1.54
Hamedan	1.57
Huzistan	1.48
Hürmüzgan	1.28
İlam	1.25
İsfahan	1.51
Kazvin	1.47
Kerman	1.19
Kermansah	1.48
Kohkiluye ve Buyer Ahmed	1.31
Kum	1.3
Kurdistan	1.33
Kuzey Horasan	1.18
Luristan	1.32
Mazenderan	1.55
Merkezi	1.41
Rezevi Horasan	1.4
Semnan	1.94
Sistan ve Belucistan	0.84
Tahran	2.16
Yezd	2
Zencan	1.47

Türkiye Diplomatik Misyon Temsilcilikleri

T.C. Tahran Büyükelçiliği

<http://tahran.be.mfa.gov.tr/Mission>

İş Telefonu: (0098)(21)3118997

Faks : (0098)(21)3117928

E-Mail: embassy.tehran@mfa.gov.tr

T.C. Tebriz Başkonsolosluğu

<http://tebriz.bk.mfa.gov.tr/Mission>

İş Telefonu: (0098)(411)3001070

Faks : (0098)(411)3324907

E-Mail: consulate.tebriz@mfa.gov.tr

T.C. Urumiye Başkonsolosluğu

<http://urumieh.cg.mfa.gov.tr/Mission>

İş Telefonu: (0098)(441)3478770

Faks : (0098)(441)3469595

E-Mail: consulate.urmia@mfa.gov.tr

T.C. Meşhed Başkonsolosluğu

<http://meshed.bk.mfa.gov.tr/Mission>

İş Telefonu: (0098)(51)37645150

Faks : (0098)(51)37620031

E-Mail: consulate.mashhad@mfa.gov.tr

GTİP Fasılları

Fasıl No	Açıklama
01-05	Canlı Hayvanlar ve Hayvansal Ürünler
06-15	Bitkisel Ürünler
16-24	Gıda Sanayii Müstahzarları; Meşrubat, Alkollü İçkiler ve Sirke; Tütün veya Tütün Yerine Geçen İşlenmiş Maddeler
25-27	Mineral Ürünler
28-38	Kimya Sanayii ve Buna Bağlı Sanayii Ürünleri
39-40	Plastik ve Plastik Ürünleri; Kauçuk ve Kauçuk Ürünleri
41-43	Deriler, Köseleler, Postlar, Kürkleri ve Bu Maddelerden Mamul Eşya; Saraciye Eşyası ve Eyer ve Koşum Takımları; Seyahat Eşyası, El Çantaları ve Benzeri Mahfazalar; Hayvan Bağırsağından Mamul Eşya (İpek Böceği Guddesi Hariç)
44-49	Ağaç ve Ahşap Eşya; Odun Kömürü; Mantar ve Mantardan Mamul Eşya; Hasırdan, Sazdan veya Örölmeye Elverişli Diğer Maddelerden Mamuller; Sepetçi ve Hasırcı Eşyası
50-63	Dokumaya Elverişli Maddeler ve Bunlardan Mamul Eşya
64-67	Ayakkabılar, Başlıklar, Şemsiyeler, Güneş Şemsiyeleri, Bastonlar, İskele Bastonlar, Kemerler, Kırbaçlar ve Bunların Aksamları; Hazırlanmış Tüyler ve Bunlardan Mamul Eşya; Yapma Çiçekler; İnsan Saçıdan Mamul Eşya
68-71	Taş, Alçı, Çimento, Amyant, Mika veya Benzeri Maddelerden Eşya; Seramik Mamulleri; Cam veya Cam Eşya
72-83	Adi Metaller ve Adi Metallerden Eşya
84-85	Makinalar ve Mekanik Cihazlar; Elektrik Malzemeleri; Bunların Aksam ve Parçaları; Ses Kaydediciler ve Kaydedilen Sesi Tekrar vermeye Mahsus Cihazlar Televizyon Görüntü ve Ses Kaydedicileri ve Bunların Parça ve Aksesuarları
86-89	Araçlar, Hava Araçları, Gemiler ve İlgili Taşıma Araçları
90-97	Muhtelif Mamul Eşya (Optik Cihazlar, Tıbbi Cihazlar, Saatçi Eşyası; Müzik Aletleri, Silahlar ve Mühimmat, Sanat Eserleri ve Antikalar)
98	Akit Taraflarca, Özel Amaçlarda Kullanılmak Üzere Saklı Tutulmuştur
99	Özel Amaçlı Gümrük Tarife İstatistik Pozisyonları

(TÜİK, 2017).

İş Adamları İçin İşbirliği Yapılacak Kurumlar ve Web Adresleri

T.C. Tahran Ticaret Müşavirliği

<http://tahran.be.mfa.gov.tr/Mission>

T.C. Tebriz Ticaret Ataşeliği

<http://tebriz.bk.mfa.gov.tr/Mission>

T.C. Urumiye Ticaret Ataşeliği

<http://urumieh.cg.mfa.gov.tr/Mission>

İran İslam Cumhuriyeti Ankara Ticaret Müşavirliği

<http://iranembassy-tr.ir/tk/>

İran İslam Cumhuriyeti İstanbul Ticaret Müşavirliği

<http://istanbul.mfa.ir>

İran Ticaret, Sanayi, Madencilik ve Tarım Odası - <http://en.iccima.ir/>

Ticaret, Sanayi, Madencilik ve Tarım odalarının bağlı olduğu merkezdir.

Tahran Ticaret, Sanayi, Madencilik ve Tarım Odası – <http://www.tccim.ir/english/>

Tahran Ticaret, Sanayi, Madencilik ve Tarım Odası geniş veri tabanı ile iş adamlarına veri sağlamakta önemli imkana sahiptir.

Tebriz Ticaret, Sanayi, Madencilik ve Tarım Odası – <http://www.tzccim.ir/>

Türkiye Türkçesi konuşma ve yazma bilen personeli bulunmakta, Aras Serbest Bölgesi ile yakın ilişkileri bulunmaktadır.

Urumiye Ticaret, Sanayi, Madencilik ve Tarım Odası - <http://tr.urmiaccim.com>

Türkiye Türkçesi ile konuşma ve yazma bilen personeli bulunmakta, Maku Serbest Bölgesi ile yakın ilişkileri bulunmaktadır.

İran İthalatçılar Derneği - www.majmavaredat.ir

İran Gıda Sanayicileri Federasyonu - www.ifif.ir

İran İslam Cumhuriyeti Ankara Büyükelçiliği

<http://iranembassy-tr.ir/tk/>

İran İslam Cumhuriyeti İstanbul Başkonsolosluğu

<http://www.irankonsoloslugu.org/istanbul-baskonsoloslugu>

İran İslam Cumhuriyeti Erzurum Başkonsolosluğu

<http://iran-erzurum-bas.konsoloslugu.com/>

Diğer Meslek Kuruluşları- <http://eng.tpo.ir/index.aspx?siteid=5&pageid=2062>

Türkiye-İran İş Konseyi

2001 yılında İran Ticaret Sanayiler, Madenler ve Tarım Odaları Merkezi ile imzalanan anlaşma ile DEİK çatısı altında kurulan DEİK/Türkiye-İran İş Konseyi'nin amacı ikili ekonomik ilişkilere bir ivme kazandırmaktır.

Türkiye Ticaret Merkezi-Tahran

<http://ttcenter.com.tr>

Türkiye Ticaret Merkezleri, Türkiye İhracatçılar Meclisi'nin (TİM) öncülüğünde ve koordinasyonunda diğer ilgili kurum ve kuruluşların katılımıyla özel sektör statüsünde ticaret siciline tescil edildiği ülkedeki hizmet binasında (ilgili sektörlerden üretici/ihracatçı firmaları bünyesinde kayıtlı barındırmak suretiyle) faaliyet göstermektedir. Bu çerçevede, TTM'nin hâlihazırda faaliyette olduğu ülkelerden birisi İran'dır. Tahran TTM'de faaliyet göstermek isteyen hazır giyim, plastik, mobilya, tekstil ve hammadde sektöründeki firmalar TTM'de faaliyet koşullarını öğrenmek için ilgili İhracatçılar Birliğine başvurması gerekmektedir (<http://ttcenter.com.tr/tr/nerelerdeyiz.html>).

İhale Duyuruları Sitesi

<http://www.etender.ir/>

Yıllık Fuar Programı Sitesi

<http://eng.tpo.ir> veya <https://en.iranfair.com/>

İran Yatırım Hizmetleri Merkezleri Merkez Şubesi

<https://www.investiniran.ir/en/>

Doğu Azerbaycan Yatırım Hizmetleri Merkezi

<https://www.investinwa.ir/en>

Batı Azerbaycan Yatırım Hizmetleri Merkezi

<http://investin-ea.ir/en-us/main-en>

Tarımla İlgili Kurum ve Kuruluşlar

Kuruyemiş İhracatçıları Birliği <http://www.irandriedfruits.ir>

Rafsancan Fıstık Üreticileri Kooperatifi <http://www.rppc.ir>

İran Tarım Ekonomi Derneği <http://iranianaes.ir/>

İran Tarım Eğitim Derneği <http://iaeea.ir/>

Sanayi İle İlgili Kurum ve Kuruluşlar

Ambalaj İhracatçıları Birliği <http://www.irancasing.com>

İran Küçük Ölçekli Sanayi Bilgi Ağı <http://www.sme.ir>

Pardis Teknoloji Parkı <http://en.techpark.ir/>

Sanayi, Madencilik ve Ticaret Bakanlığı <http://www.mimt.gov.ir/>

Temizlik ve Kozmetik Sanayi Birliği <http://www.dhci.org>

Petrol Terminali Şirketi <http://www.petrochem-ir.net>

Ulusal Petrokimya Şirketi <http://www.nipc.ir>

Petrol, Doğalgaz ve Petrokimya Ürünleri İhracatçıları Birliği <http://www.opex.ir>

Tebriş Petrokimya Şirketi <http://www.tpco.ir>

Petrol Sanayi Ekipmanları İşletmeleri Topluluğu <http://www.sipiem.com>

İran Gemi İnşa ve Deniz Endüstrisi Şirketi <http://www.isoico.com>

Ulusal Bakır Sanayi Şirketi <http://www.nicico.com>

İran Dökümcüler Sendikası <http://www.iranfoundry.com>

İsfahan Mübarek Çelik Şirketi <http://www.msc.ir>

Endüstriyel Gelişme ve Yenilik Organizasyonu <http://www.idro.org>

İran Alüminyum Şirketi <http://new.iralco.ir/>

Turizm ve El Sanatları İle İlgili Kurum ve Kuruluşlar

İran Kültürel Miras, El Sanatları ve Turizm <http://www.ichto.ir/>

Kültür ve İslami İrşad Bakanlığı <https://www.farhang.gov.ir/>

İran Turizm Portalı: <http://www.visitiran.ir/>

İran El Sanatları İhracatçıları Derneği <http://ihcea.ir/>

İran Halı Müzesi <http://www.carpetmuseum.ir>

İran Milli Müzesi <http://iranationalmuseum.ir/>

İran Halı Şirketi <http://www.irancarpet.ir>

Hizmetler Sektörü İle İlgili Kurum ve Kuruluşlar

İran Uluslararası Danışmanlar ve Müteahhitler Birliği <http://www.iccair.com>

Maden, Endüstriyel Ürün ve Mühendislik Hizmetleri İhracatçıları Birliği examie.org

İran Yazılım İhracatçıları Birliği www.uise.ir

Telekomünikasyon Sendikası <http://www.telecomsyndicate.ir>

Genel Ticaret ve Ekonomi İle İlgili Kurum ve Kuruluşlar

İran Merkez Bankası <http://www.cbi.ir>

İran İhracat Geliştirme Bankası <http://www.edbi.ir/>

Tahran Menkul Kıymetler Borsası <http://www.tse.ir>

İran Merkezi Sigorta Şirketi <https://www.centinsur.ir/>

İran İstatistik Merkezi <http://www.amar.org>

Banka ve Kredi Kuruluşları <http://www.cbi.ir/simplelist/1462.aspx>

İran Ticareti Geliştirme Organizasyonu <http://www.tpo.ir>

İran Ticaret, Sanayi ve Madenler Odası [iccima.ir](http://www.iccima.ir)

İran Gümrük İdaresi <http://www.irica.gov.ir>

İran Uluslararası Sergi Şirketi <http://www.iranfair.com/>

Medya

İran Televizyonları Canlı İzleme <http://live.irib.ir/>

İran Haber Ajansı <http://www.irna.ir>

İran Yayın Kuruluşu <http://www.iribnews.ir>

Medya Çalışanların Sendikası <http://mirna.ir/>

İran Gazeteleri Sitesi <http://www.pishkhaan.net/>

Bazı Bakanlıkların Adresleri

İran İslam Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı <http://www.president.ir/fa/>

Ekonomik İlişkiler ve Finans Bakanlığı <http://www.mefa.gov.ir/>

Dış İşleri Bakanlığı <http://www.mfa.gov.ir>

Tarım Bakanlığı <http://www.maj.ir/>

Yollar ve Kentsel Geliştirme Bakanlığı <http://www.mrud.ir/>

Petrol Bakanlığı <http://www.mop.ir>

İletişim ve Bilgi Teknolojileri Bakanlığı <http://www.ict.gov.ir/>

İran Kooperatifler Bakanlığı <https://www.mcls.gov.ir>

Ulaşım

İran Gemicilik Hattı <http://www.irisl.net>

İran Havayolları <http://www.iranair.com>

İran Demiryolları <http://www.raja.ir>

İran Uluslararası Nakliye Şirketleri Birliği <http://www.itair.ir/>

Yol Bakım ve Ulaşım Kurumu www.rmto.ir/

KAYNAKÇA

- Alexa. (tarih yok). *Top Sites in Iran*. Temmuz 30, 2018 tarihinde Alexa: <https://www.alexa.com/topsites/countries/IR> adresinden alındı
- Aparat. (tarih yok). Temmuz 30, 2018 tarihinde <http://www.aparat.com> adresinden alındı
- Arian, A., & Vloski, R. (2007). The Wood Products Industry of Iran. *Forest Products Journal*.
- Association of Italian Manufacturers of Machinery and Equipments for Ceramic (ACIMAC). (2017). *World Production and Consumption of Ceramic Tiles*.
- Bank Shahr. (tarih yok). <http://shahr-bank.ir> adresinden alınmıştır
- Bloomberg. (tarih yok). Ağustos 1, 2018 tarihinde <http://bloomberg.com> adresinden alındı
- British Petroleum. (2017). *BP Statistical Review of World Energy*.
- CERTIUS. (2016). *How to sell FMCG in Iran*.
- DEİK-TİM. (2016). *Ambargo sonrası İran Ekonomik ve Ticari Etki Analizi*.
- Encyclopedia Iranica. (tarih yok). Haziran 6, 2018 tarihinde <http://www.iranicaonline.org/> adresinden alındı
- Endüstriyel Yönetim Organizasyonu. (2016). <http://imi100.imi.ir/> adresinden alınmıştır
- Facts Global Energy. (2017). Haziran 15, 2018 tarihinde <https://www.fgenergy.com/> adresinden alındı
- FAO Fisheries and Aquaculture Department . (2016). *Global Production Statistics*.
- Food and Agriculture Organization of the United Nations (FAO). (2016). Temmuz 15, 2018 tarihinde FAOSTAT: <http://www.fao.org/faostat/en/> adresinden alındı
- Food and Agriculture Organization of the United Nations (FAO). (tarih yok). Haziran 10, 2018 tarihinde <http://www.fao.org> adresinden alındı
- Hansman, J. (2014). Analysis of Impact of Aircraft Age on Safety for Air Transport Jet Airplanes. *MIT International Center for Air Transportation*.
- ILIA Corporation. (2016). *Banking Industry of Iran: current status, opportunities and threats*.
- International Commission on Large Dams. (tarih yok). Haziran 25, 2018 tarihinde <http://icold-cigb.net> adresinden alındı
- International Energy Agency. (2015). *Atlas of Energy*.
- International Energy Agency. (2017). *Key World Energy Statistics*.
- International Healthcare Research Center. (2016). *Medical Tourism Index*. <https://www.medicaltourismindex.com/> adresinden alınmıştır
- International Monetary Fund (IMF). (2018). *World Economic Outlook*. IMF.
- International Organization of Motor Vehicle Manufacturers (OICA). (2017). Temmuz 15, 2018 tarihinde <http://www.oica.net> adresinden alındı
- İran Ahşap Endüstrisi İşverenler Derneği. (2016). *Üretim Raporu*.
- İran Ahşap Endüstrisi İşverenler Derneği. (2017). *İthalat ve İhracat Raporu*.
- İran Alüminyum Şirketi (IRALCO). (tarih yok). Temmuz 10, 2018 tarihinde <http://new.iralco.ir> adresinden alındı
- İran Bilişim ve İletişim Teknolojileri Bakanlığı. (tarih yok). Temmuz 18, 2018 tarihinde <https://www.ict.gov.ir/> adresinden alındı
- İran Cumhurbaşkanlığı Yönetim ve Planlama Kurumu. (2015). *İran 6. Kalkınma Planı (1395-1399)*.
- İran Çelik Derneği. (2017). *1396 Yıllığı*.

- İran Çimento Endüstrisi İşverenleri Derneği. (2016). *1395 Yıllığı*.
- İran Demiryolları. (2016). *1395 Yıllığı*.
- İran Eğitim ve Öğretim Bakanlığı. (2017). *1396 Yılı İstatistikleri*.
- İran Ekonomi ve Maliye Bakanlığı. (2015). Ağustos 13, 2018 tarihinde İran Ekonomi ve Maliye Bakanlığı veri tabanı: <http://databank.mefa.ir> adresinden alındı
- İran Enerji Bakanlığı. (2015). *Enerji Bilançosu*.
- İran Enerji Bakanlığı. (2017). *28 Yıl Enerji İstatistiğe Genel Bakış*.
- İran Enerji Bakanlığı. (2017). *İran'ın Elektrik Endüstrisi Yıllığı*.
- İran Enerji Bakanlığı. (2017). *İran'ın Elektrik Endüstrisinin Detaylı İstatistiği*.
- İran Enerji Bakanlığı. (2017). *Su ve Elektrik Endüstrisi Aylık Raporu (Mordad)*.
- İran Gümrük İdaresi. (2017). Temmuz 20, 2018 tarihinde Dış Ticaret Veritabanı: <http://www.tccim.ir/> adresinden alındı
- İran Havacılık Organizasyonu. (2016). *1395 Yıllığı*.
- İran İstatistik Merkezi. (tarih yok). Ağustos 8, 2018 tarihinde <http://amar.org.ir> adresinden alındı
- İran İstatistik Merkezi. (2015). *Hizmet ve Ticaret Şirketleri Sayımı*.
- İran İstatistik Merkezi. (2015). *İmalatçılar Sayımı*.
- İran İstatistik Merkezi. (2016). *1395 Yıllığı*.
- İran İstatistik Merkezi. (2016). *Maden Ocakları Sayımı*.
- İran İstatistik Merkezi. (2016). *Nüfus ve Mesken Sayımı*.
- İran İstatistik Merkezi. (2017). *İnşaat Çalışanları Ücreti*.
- İran İstatistik Merkezi. (2017). *İnşaat Makineleri Kirası*.
- İran İstatistik Merkezi. (2017). *Yapı Malzeme Fiyatları*.
- İran Kültürel Miras, El Sanatları ve Turizm Bakanlığı. (2016). *1395 Yıllığı*.
- İran Kültürel Miras, El Sanatları ve Turizm Bakanlığı. (2016). *Iran: The Land of Glory and Beauties*.
- İran Limanlar ve Denizcilik Organizasyonu. (tarih yok). <http://pmo.ir> adresinden alınmıştır
- İran Limanlar ve Denizcilik Organizasyonu. (2016). *1395 Yıllığı*.
- İran Limanlar ve Denizcilik Organizasyonu. (2017). *Performans Raporu*.
- İran Madenleri ve Madencilik Endüstrileri Geliştirme ve Yenileme Kurumu (IMIDRO). (2014). *1393 Yıllığı*.
- İran Madenleri ve Madencilik Endüstrileri Geliştirme ve Yenileme Kurumu (IMIDRO). (2017). *1396 Yılı Üretim Raporu*.
- İran Madenleri ve Madencilik Endüstrileri Geliştirme ve Yenileme Kurumu (IMIDRO). (2017). *Bakır Üretimi Raporu*.
- İran Maliye ve Finans Bakanlığı. (2018). *İran'ın 2025 Turizm Vizyon Belgesi*.
- İran Merkez Bankası. (2016). *1395 Yıllığı*.
- İran Merkez Bankası. (2016). *İran Ekonomik Kalkınma Özeti*.
- İran Merkez Bankası. (2016). *Kentsel Alanlarda Özel Sektörün İnşaat Faaliyetleri*.
- İran Merkez Bankası. (2017). Ağustos 1, 2018 tarihinde <http://www.cbi.ir> adresinden alındı
- İran Sanayi, Madencilik ve Ticaret Bakanlığı. (2013). *Ürün Raporları: İnsan ilaçları*.
- İran Sanayi, Madencilik ve Ticaret Bakanlığı. (2015). *1394 Yıllığı*.

- İran Sanayi, Madencilik ve Ticaret Bakanlığı. (2016). *1395 Yıllığı*.
- İran Sanayi, Madencilik ve Ticaret Bakanlığı. (2016). *Cam Üretimi Raporu*.
- İran Sanayi, Madencilik ve Ticaret Bakanlığı. (2016). *Ürün Raporları: Beyaz Eşya*.
- İran Sanayi, Madencilik ve Ticaret Bakanlığı. (2016). *Ürün Raporları: Deterjan*.
- İran Sanayi, Madencilik ve Ticaret Bakanlığı. (2017). *1396 Yıllığı*.
- İran Sanayi, Madencilik ve Ticaret Bakanlığı. (2017). *Bitkisel Yağ Raporu*.
- İran Sanayi, Madencilik ve Ticaret Bakanlığı. (2018). *Ürün Raporları: El Halısı*.
- İran Sanayi, Madencilik ve Ticaret Bakanlığı. (2018). *Ürün Raporları: Fayans ve Seramik*.
- İran Sanayi, Madencilik ve Ticaret Bakanlığı. (2018). *Ürün Raporları: Giyim*.
- İran Sanayi, Madencilik ve Ticaret Bakanlığı. (2018). *Ürün Raporları: Makine Halısı*.
- İran Seramik Üretim Derneği. (2017). *İhracat ve İthalat Raporu*.
- İran Serbest Ticaret, Endüstriyel ve Özel Ekonomik Bölgeler Yüksek Konseyi. (tarih yok). <http://freezones.ir> adresinden alınmıştır
- İran Su Kaynakları Yönetimi Şirketi. (tarih yok). Haziran 25, 2018 tarihinde <http://www.wrm.ir> adresinden alındı
- İran Şeker İmalatçıları Sendikası. (2017). *1396 Yıllığı*.
- İran Tarımsal Cihat Bakanlığı. (2016). *Üretim Raporu*.
- İran Tekstil Sanayicileri Derneği. (2016). *Tekstil İthalat ve İhracatı Raporu*.
- İran Ticaret Geliştirme Kurumu. (tarih yok). Temmuz 10, 2018 tarihinde <http://www.tpo.ir> adresinden alındı
- İran Ticaret Geliştirme Kurumu. (2014). *1393 Yıllığı*.
- İran Ticaret Geliştirme Kurumu. (2014). *Elektrikli Teçhizat Raporu*.
- İran Ticaret Geliştirme Kurumu. (2014). *Temizlik Ürünleri Raporu*.
- İran Ticaret Geliştirme Kurumu. (2015). *Süt Ürünleri Sanayi Raporu*.
- İran Ticaret Geliştirme Kurumu. (2017). *Tarım ve Gıda Sanayi İhracat ve İthalat Raporu*.
- İran Ticaret Geliştirme Kurumu. (2017). *Ürün Raporları: Ayakkabı*.
- İran Ticaret Geliştirme Kurumu. (2017). *Ürün Raporları: Boya*.
- İran Ticaret Geliştirme Kurumu. (2017). *Ürün Raporları: Buzdolabı ve Dondurucu*.
- İran Ticaret Geliştirme Kurumu. (2017). *Ürün Raporları: Çamaşır Makinesi*.
- İran Ticaret Geliştirme Kurumu. (2017). *Ürün Raporları: Dekoratif Taşlar*.
- İran Ticaret Geliştirme Kurumu. (2017). *Ürün Raporları: Elektromotor*.
- İran Ticaret Geliştirme Kurumu. (2017). *Ürün Raporları: Evaporatif Soğutucu*.
- İran Ticaret Geliştirme Kurumu. (2017). *Ürün Raporları: Gaz Ocağı*.
- İran Ticaret Geliştirme Kurumu. (2017). *Ürün Raporları: Lamba*.
- İran Ticaret Geliştirme Kurumu. (2017). *Ürün Raporları: Makarna*.
- İran Ticaret Geliştirme Kurumu. (2017). *Ürün Raporları: Reçine*.
- İran Ticaret Geliştirme Kurumu. (2017). *Ürün Raporları: Transformatör*.
- İran Ticaret Geliştirme Kurumu. (2017). *Ürün Raporları: Zift*.
- İran Turizm, Kültürel Miras ve El Sanatları Bakanlığı. (2017). *Turizm Raporu*.

- İran Ulaştırma ve Kentsel Kalkınma Bakanlığı. (tarih yok). <http://mrud.ir> adresinden alınmıştır
- İran Ulaştırma ve Kentsel Kalkınma Bakanlığı. (2015). *1394 Yıllığı*.
- İran Ulaştırma ve Kentsel Kalkınma Bakanlığı. (2016). *Meskene Mehr Raporu*.
- İran Ulaştırma ve Kentsel Kalkınma Bakanlığı. (tarih yok). *Ulaştırma Altyapısı İnşaatı Geliştirilmesi Şirketi Web sitesi*. Temmuz 10, 2018 tarihinde <https://www.cdtic.ir> adresinden alındı
- İran Ulusal Gaz Şirketi. (2017). *1396 Yıllığı*.
- İran Ulusal Petrokimya Şirketi. (2016). *1395 Yıllığı*.
- İran Ulusal Petrol Ürünleri Dağıtım Şirketi. (2015). *Petrol Ürünlerin Tüketim İstatistikleri*.
- İran Yatırım, Ekonomik ve Teknik Destek Organizasyonu (OIETA). (2016). *Why Iran?*
- İran Yatırım, Ekonomik ve Teknik Destek Organizasyonu (OIETA). (2018). *Investment Opportunities in Iran*.
- İran Yenilenebilir Enerji ve Enerji Verimliliği Organizasyonu (SATBA). (2018, Temmuz 10). <http://www.satba.gov.ir> adresinden alınmıştır
- İran Yenilenebilir Enerji ve Enerji Verimliliği Organizasyonu (SATBA). (2018). *Yenilenebilir Santraller Listesi*.
- İran Yol Bakımı ve Taşımacılık Organizasyonu. (2017). *1396 Yıllığı*.
- IRNA Haber Ajansı. (2016). Eylül 1, 2018 tarihinde <http://www.irna.ir> adresinden alındı
- ISNA Haber Ajansı. (2018). Temmuz 30, 2018 tarihinde <https://tinyurl.com/ydfqgtf9> adresinden alındı
- Kayson. (tarih yok). Temmuz 10, 2018 tarihinde <http://kayson-ir.com> adresinden alındı
- Kelley, E. (2013). Medical Tourism. *World Health Organisation*.
- Mahab Ghods. (tarih yok). Temmuz 10, 2018 tarihinde <http://mahabghodss.com> adresinden alındı
- MAPNA GROUP. (tarih yok). Temmuz 10, 2018 tarihinde <http://mapnagroup.com> adresinden alındı
- McKinsey Global Institute. (2016). *Iran: The \$1 Trillion Growth Opportunity ?*
- McKinsey Quarterly. (2008). *Mapping the Market for Medical Travel*.
- Mehr Haber Ajansı. (2016, Ağustos 6). Haziran 2018, 24 tarihinde <https://tinyurl.com/y7vya7q9> adresinden alındı
- Mehrdad, R. (2009). Health System in Iran. *JMAJ*, 69-73.
- NordOest. (2016). *Aquaculture in Iran*.
- Pardis Teknoloji Parkı. (tarih yok). Temmuz 30, 2018 tarihinde <http://techpark.ir> adresinden alındı
- Petrol İhraç Eden Ülkeler Örgütü (OPEC). (2017). *Annual Statistical Bulletin*.
- Snapp. (tarih yok). Temmuz 30, 2018 tarihinde <http://snapp.ir> adresinden alındı
- SUNIR. (tarih yok). Temmuz 10, 2018 tarihinde <http://sunir.com> adresinden alındı
- Tahran Ticaret, Sanayi, Madencilik ve Tarım Odası. (2014). *Tekstil Raporu*.
- Tahran Trafik ve Ulaştırma Kurumu. (2016). *Trafik İstatistikleri*.
- Techrasa. (tarih yok). *8 Popular E-Commerce Websites in Iran*. Temmuz 30, 2018 tarihinde <http://techrasa.com/2016/04/06/8-popular-e-commerce-websites-in-iran/> adresinden alındı
- Tehran Times. (2018, Mayıs 5). *Medical Tourism Could Fetch Iran \$7b Annually*. Temmuz 5, 2018 tarihinde <http://tn.ai/1172109> adresinden alındı
- The World Bank. (tarih yok). Health Nutrition and Population Statistic: <https://datacatalog.worldbank.org/dataset/health-nutrition-and-population-statistics> adresinden alınmıştır

- The World Bank. (2018). *Country Profiles*, 25 Eylül 2018. Temmuz 9, 2018 tarihinde <https://datacatalog.worldbank.org/dataset/country-profiles> adresinden alındı
- Thomson Reuters. (2017). *World Silver Survey*.
- Tourani, S. (2010). Medical Tourism in Iran. *Research Journal of Biological Sciences*, 251-257.
- TÜİK. (2017). <http://www.tuik.gov.tr/> adresinden alınmıştır
- U.S. Department of Agriculture. (2018). *Sugar: World Markets and Trade*.
- U.S. Energy Information Administration. (2018). *Country Analysis Brief: Iran*.
- U.S. Geographical Survey. (2015). *Minerals Yearbook*.
- U.S. Geographical Survey. (2016). *Recent Trends in the Nonfuel Minerals Industry of Iran*.
- U.S. Geographical Survey. (2017). *Minerals Information*. Haziran 5, 2018 tarihinde <http://usgs.gov> adresinden alındı
- U.S. Library of Congress. (2008). *Iran: A Country Study*.
- Uluslararası Telekomünikasyon Birliği (ITU). (2017). *ICT Development Index*.
- UNCTAD. (2018). *World Investment Report*.
- UNESCO. (2016). *Science Report: Towards 2030*.
- UNESCO. (2018). *Global Flow of Tertiary-Level Students*. Eylül 3, 2018 tarihinde <http://uis.unesco.org/en/uis-student-flow> adresinden alındı
- UNESCO. (2018). *Institute for Statistics*. Ağustos 12, 2018 tarihinde <http://uis.unesco.org/> adresinden alındı
- UNESCO. (2018). *Key Facts and Figures on Iran*.
- United Nations Development Programme (UNDP). (2018). Temmuz 9, 2018 tarihinde Human Development Reports: <http://www.hdr.undp.org/en> adresinden alındı
- United Nations Industrial Development Organization (UNIDO). (1999). *Islamic Republic of Iran: Industrial Sector Survey on the Potential for Non-oil Manufactured Exports*.
- United Nations Industrial Development Organization (UNIDO). (2016). *Competitive Industrial Performance Report*.
- Watson Farley & Williams. (2016). *Renewable Energy In Iran*.
- Watson Farley & Williams. (2018). *An Update On Renewable Energy In Iran*.
- Wikipedia. (2018, Eylül 9). *Geography of Iran*. https://en.wikipedia.org/wiki/Geography_of_Iran adresinden alınmıştır
- World Bank Group. (2018). *Doing Business*.
- World Bank Group. (2018). *Doing Business: Iran Economy Profile*.
- World Economic Forum. (2017). *Travel and Tourism Competitiveness Report*.
- World Economic Forum. (2018). *Global Competitiveness Report*.
- World Footwear. (2016). *World Footwear Yearbook*.
- World Health Organization. (2018). *World Health Statistics*.
- World Steel Association. (2017). *Steel Statistical Yearbook*.
- World Tourism Organization. (2016). <http://statistics.unwto.org> adresinden alınmıştır

İRAN GENEL GÖRÜNÜM

Şerefiye Mah. Cumhuriyet Cad. 943. Sok. No:1 65140 İpekyolu / Van

Tel : (0432) 215 65 55 (pbx) / Faks : (0432) 215 65 54 - (0212) 381 79 93

E-mail : bilgi@daka.org.tr / Web : www.daka.org.tr

www.facebook.com/doguanadolukalkinmaajansi
www.twitter.com/DAKA_org_tr